T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI

DOĞU AKDENİZ'DE

DENİZ YETKİ ALANLARININ SINIRLANDIRILMASI SORUNU

Yüksek Lisans Tezi

Simay Erenoğlu

ANKARA 2019

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI

DOĞU AKDENİZ'DE

DENİZ YETKİ ALANLARININ SINIRLANDIRILMASI SORUNU

Yüksek Lisans Tezi

Simay Erenoğlu

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Cavid Abdullahzade

ANKARA 2019

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI

DOĞU AKDENİZ'DE
DENİZ YETKİ ALANLARININ SINIRLANDIRILMASI SORUNU

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Cavid Abdullahzade

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı	İmzası
1. Doç. Dr. Cavid Abdullahzade	
2. Doç. Dr. Ülkü Halatçı Ulusoy	
3. Doç. Dr. Uğur Bayılmoğlu	

Tez Sınavı Tarihi: 18 Haziran 2019

T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (7./5./2019)

Simay ERENOĞLU

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
BEYAN SAYFASI	i
ÖNSÖZ	ii
KISALTMALAR	iii
ŞEKİL LİSTESİ	v
GİRİŞ	**1**

BİRİNCİ BÖLÜM
DOĞU AKDENİZ SORUNUNUN TARİHSEL GELİŞİMİ

I. Doğu Akdeniz'in Tarihi, Jeopolitik ve Stratejik Önemi	**6**
II. Doğu Akdeniz'deki Deniz Yetki Alanlarına İlişkin Hukuki Sorunların Gelişimi	**17**
A. Kıta Sahanlığı Sorunu	17
B. Ege Denizi'nin Güney, Akdeniz'in Kuzey-Batı Sınır Belirsizliği	18
C. Turkey-Suriye Yan Hudut Sorunu	24
D. Doğu Akdeniz'de Kıyıdaş Devletlerin Politikaları	26
E. Kıbrıs'ın Güneydoğusunda Hidrokarbon Kaynaklarının Keşfi	29
F. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin "Kıbrıs Cumhuriyeti" adıyla Avrupa Birliği'ne Üye Olması	32
G. Kıbrıs'taki İngiliz Üslerinin Deniz Yetki Alanlarına Etkisi	34
III. Doğu Akdeniz'de Tarafların Görüş ve Uygulamaları	**40**
A. Türkiye'nin Görüş ve Uygulamaları	42
B. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Görüş ve Uygulamaları	48
C. Yunanistan'ın Görüş ve Uygulamaları	49
D. Güney Kıbıs Rum Yönetimi'nin Görüş ve Uygulamaları	50
E. Mısır'ın Görüş ve Uygulamaları	52
F. Lübnan, Suriye ve İsrail'in Görüş ve Uygulamaları	56
IV. İngiltere'nin Konuya Yaklaşımı	**59**

İKİNCİ BÖLÜM
ULUSLARARASI DENİZ HUKUKUNDA DENİZ YETKİ ALANLARININ SINIRLANDIRILMASININ HUKUKİ ÇERÇEVESİ

I. Genel Olarak	**63**
II. Devletin Belirli Egemen Haklarını Kullandığı Deniz Yetki Alanları	**66**
A. Bitişik Bölge	66
B. Kıta Sahanlığı	70
1. Kıta Sahanlığı Kavramı ve Genişliği	70
2. Kıta Sahanlığının Sınırları ve Hukuki Rejimi	71
C. Münhasır Ekonomik Bölge (MEB)	74
1. MEB Kavramı ve Gelişimi	74
2. MEB'in Sınırları ve Hukuki Rejimi	75
III. Deniz Alanlarının Sınırları	80
A. Deniz Alanlarının İç Sınırlarının Oluşturulması	80
B. Deniz Alanlarının Dış Sınırının Oluşturulması	82
1. Eşit Uzaklık Çizgileri	82
2. Sınırlı Etki	84
3. Kuşatma (Enclave)	85
4. Kerteriz Hattı	86
5. Diğer Sınırlandırma Yöntemleri	87

IV. Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasının Hukuki Çerçevesi 89
A. Genel Olarak 89
B. Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasında Hukukun Asli Kaynakları 91
1. Uluslararası Sözleşmeler 92
a. 1958 Tarihli Cenevre Sözleşmeleri 92
b. 1982 Tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi 94
c. 1958 Sözleşmeleri ile 1982 Sözleşmesi Hükümlerinin Çatışması 99
2. Uluslararası Örf ve Adet Hukuku ve Kabul Edilen Temel İlkeler 101
a. Hakkaniyet İlkesi ve Hakça Çözüm 101
b. Coğrafyanın Üstünlüğü Prensibi 109
c. Diğer Faktörlerin Dikkate Alınmasına İlişkin Prensipler 111
d. "Oransallık" ve "Kapatmama" Prensipleri 113
e. "Kara Denize Hakimdir" Prensibi 116
f. "Doğanın Yeniden Şekillendirilmesinin Mümkün Olmaması" Prensibi 117
g. Adalar ve Sınırlandırmadaki Rolleri 118
3. Hukukun Genel İlkeleri 120
C. Yardımcı Kaynaklar 122
1. İçtihat ve Örnek Yargı Kararları 122
a. Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları (1967- 1969) 123
b. Manş Denizi Kıta Sahanlığı Davası (1977-1978) 125
c. Ege Denizi Kıta Sahanlığı Davası (Türkiye-Yunanistan, 1976-1978) 136
d. ABD ve Kanada Maine Körfezi Sınırlandırma Davası (1981-1984) 146
e. Libya ve Malta Arasındaki Kıta Sahanlığı Davası (1982-1985) 148
f. St. Pierre ve Miquelon Kıta Sahanlığı Davası (1992) 150
g. Jan Mayen Kıta Sahanlığı Davası (1988-1993) 152
2. Doktrin 154

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
DOĞU AKDENİZ'DE MUHTEMEL DENİZ YETKİ ALANLARININ SINIRLANDIRILMASI VE TÜRKİYE

I. Türkiye'nin Deniz Yetki Alanlarına İlişkin Ulusal Düzenleme ve Uygulamaları 157
A. Türkiye'nin İçsular Uygulamaları 157
B. Türkiye'nin Karasuları Uygulamaları 159
C. Türkiye'nin Kıta Sahanlığı ve Bitişik Bölge Uygulamaları 161
D. Türkiye'nin Münhasır Ekonomik Bölge Uygulamaları 162
II. Uluslararası Yargı Kararlarının Doğu Akdeniz'deki Deniz Yetki Alanlarına Etkisi 163
A. Sınırlandırmada Andlaşma Akdedilmesinin Esas Olması 163
B. Kıta Sahanlığı Sınırlandırmasında Doğal Uzantının Esas Olması 164
C. Sınırlandırmanın Hakkaniyete Uygun Yapılması 165
D. Sınırlandırmada Eşit Uzaklık İlkesinin Zorunlu Olmaması 167
E. Sınırlandırmada Adaların Özel Durumlar Oluşturması 168
F. Sınırlandırmanın Hak ve Nısfet İlkelerine Uygun Yapılması 169
G. Akdeniz'in Yarı Kapalı Deniz Olması 170
III. Türkiye'nin Doğu Akdeniz Kıta Sahanlığı ve Münhasır Ekonomik Bölgesinin Muhtemel Sınırları 171
SONUÇ 186
KAYNAKÇA 192
ÖZET 209
ABSTRACT 212

ÖNSÖZ

Bu çalışmada, Doğu Akdeniz'in tarihsel, stratejik önemi ve jeopolitik konumu ile özellikle 2011 yılından bu yana görsel ve yazılı basında ekseriyetle yer verilen hidrokarbon kaynaklarının keşfi neticesinde, bu havzada bölgesel ve küresel aktörlerin güç dengeleri arasında ortaya çıkan deniz yetki alanlarının sınırlandırılması uyuşmazlığına uluslararası deniz hukuku sözleşmeleri, uluslararası yargı kararları ve uluslararası teamül hukuku ışığında hukuki bir bakış açısı sunulmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmanın her aşamasında özellikle konusunun belirlenmesinde değerli katkı, görüşleri ve zamanını esirgemeyen danışman hocam Sayın Doç. Dr. Cavid Abdullahzade'ye ve hayatımın her döneminde olduğu gibi bu çalışmamda da bana sonsuz güven ve destekleri için Sevgili Annem ve Babama teşekkürü bir borç biliyorum.

KISALTMALAR

A.g.e. : Adıgeçen Eser

A.g.m. : Adıgeçen Makale

A.g.r. : Adıgeçen Rapor

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

AB : Avrupa Birliği

A.J.I.L. : The American Journal of International Law

A.S.I.L. : American Society of International Law

Bkz. : Bakınız

BM : Birleşmiş Milletler

BMDHS : 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi

Ed. : Editör(ler) / Edited by

GKRY : Güney Kıbrıs Rum Yönetimi

Ibid. : Ibidem / Aynı Eser

I.C.J. : International Court of Justice

IHB : International Hydrography Bureau

IHO : International Hydrographic Organisation

Km : Kilometre

KBBS : 1958 tarihli Cenevre Kıta Sahanlığı Bitişik Bölge Sözleşmesi

KSS : 1958 tarihli Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi

LBA : Lozan Barış Andlaşması

M. : Metre

Md./Mad. : Madde

MC : Milletler Cemiyeti

MEB : Münhasır Ekonomik Bölge

NIMA : National lmagery & Mapping Acency

NM : Nautical Mile

NATO : North Atlantic Treaty Organization / Kuzey Atlantik İşbirliği Teşkilatı

KKTC : Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

S. / pp. : Sayfa / Sayfa Aralığı

Parag. : Paragraf

R.F. : Rusya Federasyonu

R.G. : Resmi Gazete

TBMM : Türkiye Büyük Millet Meclisi

TPAO : Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı

UAD/Divan : Uluslararası Adalet Divanı

UADS : Uluslararası Adalet Divanı Statüsü

U.N.T.S. : United Nations Treaty Series

Vb. : Ve benzeri

Vd. : Ve devamı

Vol. : Volume, Cilt

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1 - Akdeniz'i Çevreleyen Siyasi Bloklara İlişkin Harita 8

Şekil 2 - Güncel Akdeniz Haritası 10

Şekil 3 - Batı Akdeniz ve Doğu Akdeniz Havzalarını Gösterir Harita 12

Şekil 4 - Doğu Akdeniz'i Çevreleyen Bölgelerdeki Enerji Koridorları, Sondaj ve Platform Noktaları ve Askeri Konuşlanmayı Gösterir Harita 14

Şekil 5 - Ege Denizi Coğrafi Sınırları-1 20

Şekil 6 - Ege Denizi Coğrafi Sınırları-2 20

Şekil 7 - Ege Denizi Coğrafi Sınırları-3 21

Şekil 8 - Doğu Akdeniz'de Enerji ve Petrol Yataklarına İlişkin Harita 30

Şekil 9 - Doğu Akdeniz'deki Kıyı Ölçümleri 41

Şekil 10 - Doğu Akdeniz'deki Coğrafi ve Kıyı Ölçümleri 42

Şekil 11 - Northern Access İsimli Geminin İkaz Edildiği Yeri Gösterir Harita 47

Şekil 12 - 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesine Taraf Olan Ülkeler 65

Şekil 13 - Ulusal Yargıya Tabi Kılınan Başlıca Deniz Yetki Alanı Oluşumları 69

Şekil 14 - Normal (Normal Baseline) ve Düz Esas (Straight Baseline) Hatlar 81

Şekil 15 - Libya Malta Kıta Sahanlığı Davası Haritası 85

Şekil 16 - Türkiye'nin 145.000 km^{2}'lik Muhtemel Asgari MEB'i ve GKRY -Yunanistan İkilisinin Türkiye İçin Öngördüğü 41.000 km^{2}'lik MEB'in Karşılaştırılması 180

Şekil 17- Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin Düşey Hatları Esas Aldığı Ortay Hatta Göre Sınırlandırma 183

Şekil 18 - Türkiye GKRY'nin Yaklaşımı ile Hareket Etmiş Olsaydı Belirleyeceği MEB 183

Şekil 19 - Bugüne Kadar Ortaya Konulan Haritalarla Kıyaslandığında Türkiye Tarafından Gündeme Getirilmeyen Asgari 44.000 km^{2}'lik Bir MEB Alanı Kaybını Gösterir Harita 184

Şekil 20 - Türkiye-Lübnan Tasviri Muhtemel MEB Sınırlandırması Sınırlandırma 185

GİRİŞ

Devletler yüzyıllar boyunca denizler üzerinde paylaşım mücadelesi yürütmüş, bu mücadele bağlamında Doğu Akdeniz gerek tarihi ve stratejik gerek jeopolitik konumu ile oldukça önemli bir yer teşkil etmiştir.

Doğu Akdeniz'de yakın zamanda keşfedilen hidrokarbon kaynakları, bu kaynakların kıyıdaş devletler tarafından hakça paylaşım sorunlarını da beraberinde getirmiş, böylelikle Doğu Akdeniz son dönemde siyasi, hukuki ve ekonomik çıkar ve tartışmaların merkezine yerleşmiştir. Tüm bu gelişmeler Doğu Akdeniz'e kıyıdaş olan Türkiye, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC), Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY), Yunanistan, İsrail, Lübnan ve Mısır gibi devletleri karşı karşıya getirmiştir.

Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) ve Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) petrol boru hattının aktif bir şekilde devreye girmesiyle beraber, Doğu Akdeniz'e atfedilen önem artmışken, son dönemde bölgede keşfedilen hidrokarbon kaynaklarıyla stratejik kaygı ve çıkar uyuşmazlıklarının da devletler tarafından Doğu Akdeniz'de gündeme getirildiği dikkati çekmektedir.

Öte yandan, Doğu Akdeniz havzasında yer alan ve uluslararası bir uyuşmazlığa konu teşkil eden Kıbrıs meselesi, KKTC ve GKRY arasında 2004 yılında Annan Planı ile çözüme kavuşturulamayınca, Doğu Akdeniz'deki diğer sorunlara eklemlenmiş ve tabiatıyla bu sorunların da ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Zira, Kıbrıs Adası, başta güvenlik ve Ortadoğu bölgesine yakın konumu itibariyle Doğu Akdeniz'i kontrol ettiği cihetle özellikle bölgesel ve küresel barış ve istikrarın temini açısından da oldukça önemlidir.

Türkiye, Doğu Akdeniz'de bugüne kadar konunun çözümüne ilişkin sunduğu hukuki argümanları ile dirayetli bir siyasa izlemiştir. Ancak, Yunanistan ve GKRY'de yaşanan ekonomik kriz, Suriye ve Mısır'daki süregelen iç savaş ve siyasi kargaşa ortamı ve İsrail'in başta komşuları ve Türkiye ile arasındaki yaşadığı gerginlik ve sorunlar, Doğu Akdeniz'deki gerginliğin tırmanmasına neden olmuştur. Dolayısıyla böylesi bir siyasi ortamda bölgedeki enerji kaynaklarının paylaşımı ve Avrupa'ya sevki ile deniz yetki alanlarının hakça bölüşümü konusunda devletlerin nasıl bir dış politika takip edeceği hususu muğlaklık arz etmektedir.

Devletlerin ekonomik açıdan enerjiye olan bağımlılığı ile petrol ve doğalgaz sondaj ve depolama teknolojisindeki gelişmeler, Doğu Akdeniz'de tespit edilen enerji kaynaklarının önemini daha da belirgin hale getirmiştir. Bu bağlamda, havza devletleri arasında deniz alanları üzerinde egemenlik tesis etme konusunda uluslararası hukukta kabul edilen ilkeler üzerinden hakça bir paylaşım yapılamadığı takdirde kuvvet kullanımına varacak ölçüde gerilimler yaşanabileceği de akla gelmektedir.

Doğu Akdeniz'e kıyıdaş devletler arasındaki bu paylaşım mücadelesi doğrudan deniz yetki alanlarının sınırlandırılması hukuku ile ilintilidir. Uluslararası deniz hukukunun alt dalı ve esasen örf ve adet hukuku kurallarıyla ortaya çıkmış olan deniz yetki alanlarının sınırlandırılması hukuku, devletler tarafından uluslararası sözleşmeler aracılığıyla kodifiye edilmiş olmakla birlikte, halen birçok hukuki boşluğa cevaz vermekten uzaktır. Buna rağmen, devlet uygulamaları ve uluslararası yargı kararlarıyla şekillenmekte ve hızla gelişmeye devam etmektedir.

Deniz yetki alanlarının sınırlandırılması uyuşmazlıklarının çözüme kavuşturulması bağlamında asli kaynak niteliğini haiz uluslararası sözleşmelerin etkisi

yadsınamayacak kadar önemli olmakla birlikte, uluslararası sözleşmelerin soyut ve genel niteliği cihetiyle taraflar arasında vuku bulan her bir somut uyuşmazlığa hakkaniyete uygun bir çözüm sunabilme kabiliyeti oldukça sınırlı kalmaktadır. Zira, her bir somut olayın kendine has ve farklı özellikleri bulunmaktadır. Uyuşmazlığın bu özel durumlar ışığında halli ise, pratikte devlet uygulamaları veya uluslararası yargı kararlarıyla mümkün olabilmektedir. Bu itibarla, somut olaya yönelik çözümler sunabilen esas kaynakların devlet uygulamaları ile uluslararası yargı kararları olduğunu ifade etmek yanlış bir tespit olmayacaktır.

Deniz ve okyanusların farklı coğrafî ve oşinografik özellikleri haiz olması sebebiyle kıyıları karşılıklı ve yan yana olan ülkeler arasında halen özellikle kıta sahanlığı kavramı üzerinden büyük ihtilaflar yaşanmaktadır. Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanlarının sınırlandırılması sorunu, Doğu Akdeniz gibi yarı kapalı ve ciddî uyuşmazlıklara taraf çok sayıda devletin sahillerinin bulunduğu bir denizde, yakın gelecekte Türkiye tarafından çözüme kavuşturulması gereken mühim ve ehem konulardan birini teşkil etmektedir.

Türkiye, deniz yetki alanlarının belirlenmesine yönelik Karadeniz'e kıyısı olan komşu devletlerle ve Akdeniz'de Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile muhtelif uluslararası andlaşmalar akdetmiştir. Buna karşın, Türkiye, Ege Denizi'nde Yunanistan'la ve Akdeniz'de kıyıdaş devletlerle bugüne kadar deniz yetki alanlarının sınırlandırmasını konu alan herhangi bir uluslararası andlaşma imzalamamıştır. Dolayısıyla, Ege Denizi'nde Yunanistan'la süregelen karasuları ve kıta sahanlığı sorunu, Doğu Akdeniz'de son dönemde keşfedilen doğal kaynaklar merkezli sınırlandırma sorununa eklenmiş, Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanlarının

sınırlandırılması sorununu adeta içinden çıkılmaz girift bir hale sokmuştur. Kuşkusuz bu sorunun çözümsüz hale gelmesinde Yunanistan ve GKRY'nin 2003 yılından bu yana Türkiye'yi hiçe sayarak gerçekleştirdikleri uluslararası hukuka aykırı girişim ve eylemlerin de menfi tesiri bulunmaktadır.

"Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Sorunu" konulu bu Çalışma, Doğu Akdeniz'e kıyıdaş devletler arasındaki mevcut durum ve uygulamaları tespit edip, deniz alanlarının sınırlandırmasında Türkiye'nin siyasası ve hukuki pozisyonu ile uyumlu muhtemel kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge sınırlarının belirlenmesine katkı sağlamak ve kamuoyunda bu konuda bir farkındalık yaratmak amacı ile hazırlanmıştır.

Bu Çalışma *"Doğu Akdeniz Sorununun Tarihsel Gelişimi"*, *"Uluslararası Deniz Hukukunda Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasının Hukuki Çerçevesi"* ve *"Doğu Akdeniz'de Muhtemel Deniz Alanlarının Sınırlandırılması ve Türkiye"* olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde Doğu Akdeniz'in tarihi, jeopolitik ve stratejik önemi anlatıldıktan sonra havzada yer alan sorunlar tek tek tespit edilmek kaydıyla, sorunların gelişim süreci ile Doğu Akdeniz'de tarafların görüş ve uygulamaları aktarılmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde uluslararası deniz hukukunun tarihsel gelişim sürecine değinildikten sonra uluslararası deniz hukukunda öngörülen deniz yetki alanlarına ilişkin kavramlar detaylı bir şekilde incelenmiş, bu alanlara ilişkin uluslararası yargı kararlarına da yer verilerek hukuki çerçeve çizilmeye gayret edilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise, Türkiye'nin deniz alanlarına ilişkin ulusal düzenleme ve uygulamaları aktarıldıktan sonra uluslararası yargı kararlarının Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanlarına etkisi ve Türkiye'nin izlediği siyasa ve hukuki argümanları ile uyumlu Doğu Akdeniz'deki kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgesinin muhtemel sınırları üzerine bir değerlendirme yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

DOĞU AKDENİZ SORUNUNUN TARİHSEL GELİŞİMİ

I. Doğu Akdeniz'in Tarihi, Jeopolitik ve Stratejik Önemi

Doğu Akdeniz, insanlık tarihinin en önemli geçiş güzargahlarından biri olarak Asya, Avrupa ve Afrika arasında hem bariyer hem köprü görevi üstlenmiş, tarih boyunca Fenikeliler, Hititler, Roma, Bizans ve Osmanlı İmparatorlukları gibi birçok kadim medeniyete evsahipliği yapmıştır.

Doğu Akdeniz uygarlıklarından kabul edilen Fenikeliler, M.Ö. 3000 yıllarında bugünkü Suriye ve Lübnan'ın Akdeniz kıyılarına yerleşmişler, ancak tarıma elverişli olmayan toprakları nedeniyle deniz ticaretine yönelmişlerdir.

Tarihte sayılı medeniyetler bu bölgenin tamamı veya büyük bir bölümü üzerinde hakimiyet kurabilmiştir. Osmanlı Devleti de bu sayılı devletler arasında kabul edilmektedir. Zira, Bizans ve Osmanlı İmparatorluklarının Akdeniz'in neredeyse tamamında hakimiyet sürmeleri, onların aynı zamanda güçlü birer devlet olmalarına vesile olmuştur.

Akdeniz, her yönü ile insanlığın yani medeniyetin beşiği olmuştur. Bu topraklarda sayısız devlet neşet etmiş, Musevilik, Hıristiyanlık ve İslam dini de bu havzada doğmuş ve zaman içerisinde gelişmiştir. Halen bu üç semavi dine ait kutsal mekanlar Doğu Akdeniz coğrafyasında yer almaktadır.

Bölge, aynı zamanda dünya ticareti ve ekonomisinin de yüzyıllar boyu ağırlık merkezi olmuş, zaman içerisinde Doğu ve Batı medeniyetlerinin kesişme ve etkileşim noktasına dönüşmüştür. Asya'dan Akdeniz'e ulaşan ticari malların giriş noktaları olan

Basra Körfezi, Kızıldeniz ve İskenderiye cihetiyle, Doğu Akdeniz'de Mısır, Suriye, Kıbrıs Adası ve Anadolu limanları gelişerek ticaret için vazgeçilmez önemi haiz olmuşlardır.

Doğu ticaretine ve İpek Yolu'na büyük önem atfeden Osmanlı Devleti, Hindistan'tan Akdeniz'e uzanan güzergahlarda hakimiyet kurmaya çalışmıştır. Bu hakimiyet kurma çabalarında en azılı rakibi ise, o dönemde denizcilikte ve sömürgecilikte başı çeken Portekiz olmuştur. Piri Reis, Seydi Ali Reis ve Selman Reis gibi iyi denizciler yetiştiren Osmanlı, Portekiz'i Kızıldeniz'e sokmamayı başarırken, Hint Okyanusu'nda aynı şekilde muvaffak olamamıştır. Osmanlı Devleti, Hint Okyanusu'nda hakimiyet kuramamış olmasına karşın, özellikle 16. ve 17. yüzyıllarda Akdeniz'deki ticaret ve siyasete yön veren en güçlü devlet olmuştur.[1]

18. yüzyıldan itibaren Akdeniz'de yavaş yavaş başta İngiltere olmak üzere Amerika Birleşik Devletleri, Fransa[2] ve Rusya gibi bölge dışı ülkelerin gücü ve etkisi hissedilmeye başlamıştır. Bu devletler daha ziyade deniz güçleri ile bölgede hakimiyet kurmaya çalışmıştır. Tüm bu devletlerin ortak noktası ise, 20. yüzyılın güç odaklarını oluşturmaları şeklinde özetlenebilecektir.

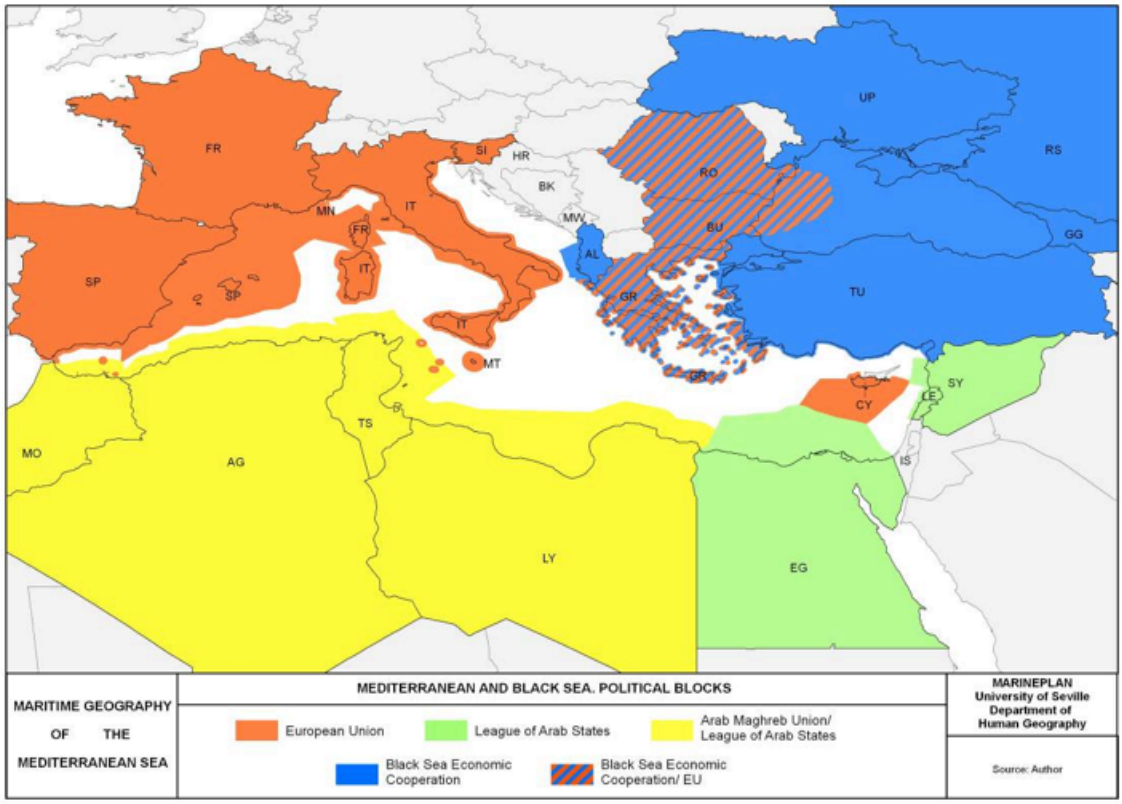
Nitekim, bu bölge etrafında 19. yüzyılın başlangıcına kadar Osmanlı Devleti hüküm sürerken, günümüzde Türkiye, İtalya, İsrail, Mısır, Suriye, Lübnan gibi irili ufaklı yaklaşık 15 kadar devlet ile Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı, Avrupa Birliği, Arap Devletleri Ligi ve Mağrip Arap Birliği gibi siyasi ve ekonomik örgütler

[1] GÜLSOY, Ersin: ***"Denizlerde Osmanlı Hakimiyeti: XVI-XVII. Yüzyıllarda Akdeniz'de Osmanlı Hakimiyeti",*** GÜZEL, Hasan Celal/ÇİÇEK, Kemal/KOCA, Salim (Ed.), Türkler, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, Cilt 9, s. 1084.

[2] Fransa Akdeniz'e kıyısı olan bir devlet olmakla birlikte, Atlantik Okyanusu'na açılan tarafı ile diğer Akdeniz ülkelerinden farklılık arz etmektedir.

yer almaktadır.

Avrupa, Asya ve Afrika kıtalarının kesişim noktasında yer alan Akdeniz, *"Batı Akdeniz"* ve *"Doğu Akdeniz"* olmak üzere iki havzadan oluşmaktadır.

Şekil 1: *Akdeniz'i Çevreleyen Siyasi Bloklara İlişkin Harita*[3]

Doğu Akdeniz günümüzde, Tunus'un kuzeydoğu ucundaki Bon Burnu ile İtalya'ya bağlı Sicilya Adası'nın batıya uzanan ucundaki Lilibeo Burnu arasında çizilen hattın doğusunda kalan bölgeyi ifade etmektedir.[4] Adriyatik Denizi, Libya Denizi, İyon Denizi ve Adalar Denizi Doğu Akdeniz'de yer alan alt denizler olup, Doğu Akdeniz,

[3] SUÁREZ DE VIVERO, Juan Luis: ***"Jurisdictional Waters in the Mediterranean and Black Seas",*** European Parliament Studies, s. 22.

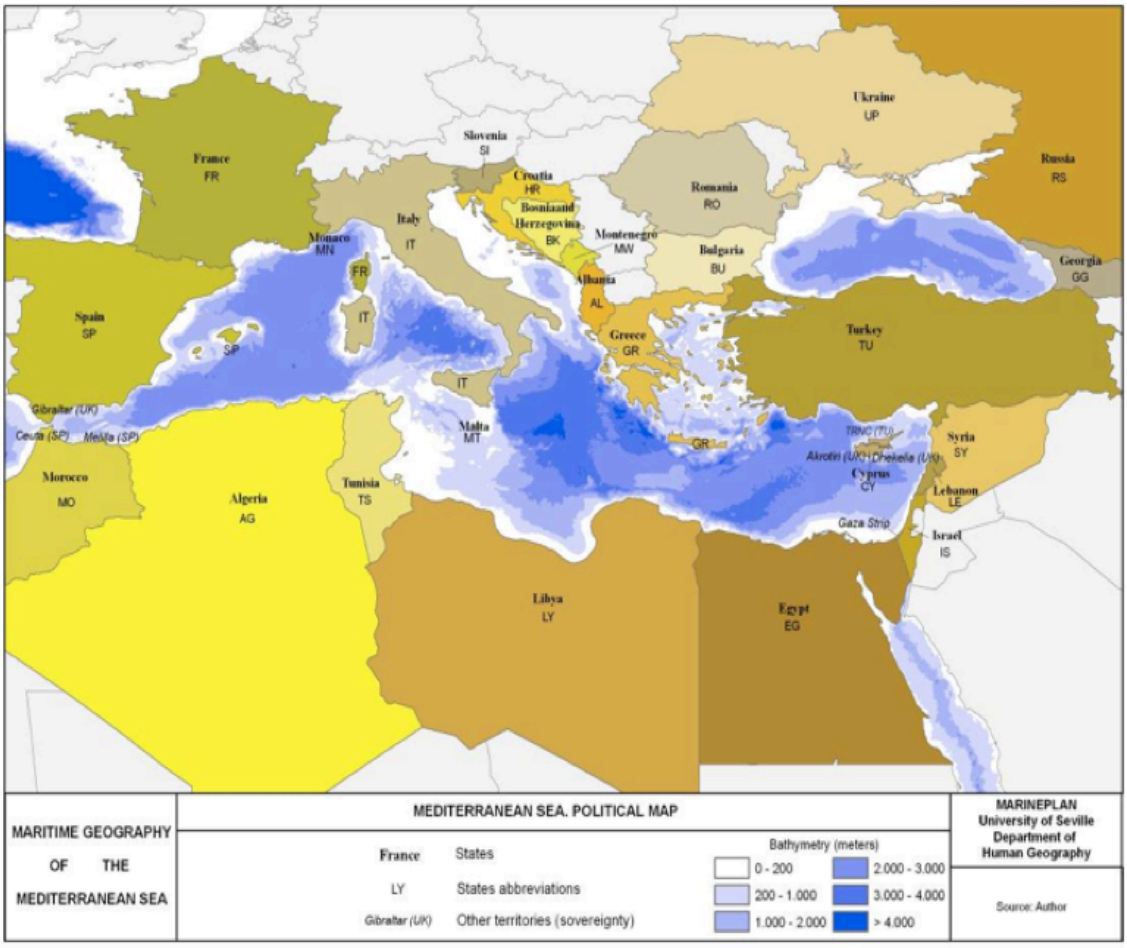
[4] YAYCI, Cihat: ***"Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye",*** Bilge Strateji, Cilt 4, Sayı 6, Bahar 2012, s. 2.

Sicilya ve Messina Boğazları ile Batı Akdeniz'e, Süveyş Kanalı ile Kızıldeniz'e ve Türk Boğazları ile Karadeniz'e bağlanmaktadır.[5] Bu alan dünya ölçeğinde her ne kadar küçük gibi görülse de, dünya tarihi açısından önemi dikkate alındığında azımsanmayacak büyüklüktedir.

Akdeniz'e Cebelitarık Boğazı'ndan girildikten sonra Doğu Akdeniz'e geçiş bakımından Malta Adası, Ege Denizi'nden Akdeniz'e giriş ve çıkış güzergahlarını kontrol altında tutabilmek adına Mora ve Girit Adaları, Karadeniz-Akdeniz arasındaki bağlantısı için Türk Boğazları, Doğu Akdeniz'in kontrolü ve Asya topraklarına geçiş için Kıbrıs Adası ile Kızıldeniz ve Hint Okyanusu bağlantısı bakımından Süveyş Kanalı ve Mısır stratejik ve jeopolitik önemi haizdir. Bu bölge ve geçiş güzergahlarını kontrol eden devletler stratejik açıdan büyük avantajlar sağlamaktadır. Nitekim, Türkiye jeopolitik konumu ile 1934 tarihli Montrö Sözleşmesi ile Boğazların kontrolünü elinde bulundurması ile bölgedeki diğer devletlere kıyasla çok daha avantajlı konumdadır.

Doğu Akdeniz'de son dönemde keşfedilen hidrokarbon rezervlerinin önemli bir kısmına sahip olan diğer devletler, Türkiye'nin yer almadığı denklemler üzerinden siyasalarını sürdürme gayreti içindedirler. Tam da bu yüzden Türkiye, bu potansiyelini, deniz kaynaklarından daha fazla yararlanarak ve onları işleterek, deniz ticaretinde daha etkin olarak, bu ticaret yollarını kontrol ederek, uluslararası deniz hukukunun bahşettiği haklardan daha fazla istifade ederek, ihtiyatlı ancak aktif bir diplomasi ve bu siyasayı destekler nitelikteki güçlü donanması ile daha da açığa çıkarmalı ve etkinleştirebilmedir.

[5] ÖZGEN, Cenk: ***"Doğu Akdeniz'de Deniz ve Enerji Güvenliği",*** Sunum 2018, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/51277/dogu_akdenizde_deniz_ve_enerji_guvenlig, (erişim tarihi 29 Mart 2019).

Şekil 2: *Güncel Akdeniz Haritası*[6]

Akdeniz, dünya ticaretinin yaklaşık % 30'unun gerçekleştiği,[7] Avrupa, Asya ve Afrika kıtalarını birleştiren, oldukça geniş ve önemli bir coğrafyaya tesir ederken, Kıbrıs Adası da konumu itibariyle Doğu Akdeniz'i kontrol etmektedir. Bu kontrol ekonomik, siyasi ve güvenlik açılarından oldukça büyük önem arz etmektedir.[8] Takribi

[6] SUÁREZ DE VIVERO, s. 25.

[7] KUTLUK, Deniz: ***Hazar-Kafkas Petrolleri, Türk Boğazları, Çevresel Tehdit,*** Türk Deniz Araştırmaları Vakfı Yayın No.16, İstanbul 2003, s.266.

[8] UYAR, Hakkı: ***"Kıbrıs'taki İngiliz Üsleri",*** http://kisi.deu.edu.tr/hakki.uyar/17.pdf, s. 3 (erişim tarihi 19 Mart 2019); ÖZTÜRK, Osman Metin: ***"Doğu Akdeniz'in ve Kıbrıs Adası'nın Stratejik Dengeleri Bağlamında Annan Belgesi",*** http://www.stradigma.com/turkce/subat2003/makaleprint_1.htm (erişim tarihi 10 Şubat 2018).

olarak 11 trilyon Amerikan Doları değerindeki eşya, küresel ticaret için 4500 limanla bağlantılı olarak, 50.000'den fazla ticaret gemisi ile dünya denizlerinde sevk edilmektedir. Bu rakamlara bakılarak, kabaca 4000 adet geminin Akdeniz sularında seyrüsefer halinde olduğu söylenebilecektir. Esasen, bu deniz alanı dünya okyanuslarının sadece % 3'üne karşılık gelmesine karşın, bu havzada yer alan aktif deniz yollarıyla oluşan deniz trafiği dünya deniz trafiğinin 1/6'sına tekabül etmektedir. Cebelitarık Boğazı'ndan her gün 160'dan fazla gemi geçerken, bu rakam Süveyş Kanalı'nda 40 ve Türk Boğazları'nda (İstanbul Boğazı ve Çanakkale Boğazı) 150'dir.[9]

1990 yılı akabinde, Hazar'ın berisinde, hammadde kaynakları yönünden zengin ve oldukça büyük bir pazarın ortaya çıkmış olması cihetiyle, Doğu Akdeniz bu coğrafyaya yönelik ithalat ve ihracatta geçiş ve ulaşım güzergahının önemli bir noktasını teşkil etmektedir.[10] Nitekim, Doğu Akdeniz'de yer alan deniz trafik hatları dünya ticareti için hayati öneme sahip olup,[11] Cebelitarık, Süveyş ve Karadeniz'deki deniz ticareti bu hatlar üzerinden kontrol altında tutabilmektedir.

Öte yandan, Doğu Akdeniz havzasında, Ortadoğu ve Hazar Bölgesi enerji merkezleri ile bölgede yer alan boru hatlarının kontrolü de sağlanabilmektedir.

Yukarıda arz ve izah edilenler çerçevesinde, önemli ticaret yolları ile enerji merkezlerinin kesişim noktası olan Doğu Akdeniz'in, dünyanın en kritik su yolunu

---

[9] 2001 yılında bu rakam Türk Boğazları'nda 65 iken, kısa bir sure içerisinde deniz trafiğinin hızla arttığı görülmektedir. Daha ayrıntılı bilgi için bkz: GÜRDENİZ, Cem: ***"Security, Stability and Co-operation in The Mediterranean Region: building a vision"***, 1st International Conference on Mediterranean and Middle East, Roma-Kasım 2005, s.101.

[10] UYAR, s.1-3.

[11] GÜRDENİZ, s.101.

oluşturduğu söylenebilecektir.

Türkiye'nin, özellikle enerji güvenliği ve çeşitliliği bağlamında, doğal kaynakların bulunduğu Doğu Akdeniz'e hükmedebilmesi, yakın gelecekte Türkiye'ye önemli siyasî ve hukukî avantajları tartışmasız beraberinde getirecektir.[12]

Şekil 3 – Batı Akdeniz ve Doğu Akdeniz Havzalarını gösterir harita[13]

Diğer taraftan, Doğu Akdeniz ve Kıbrıs Adası, bölgesel ve küresel barış ve istikrarın temini açısından da oldukça önemlidir. Nitekim, Kıbrıs, muhtemel bir savaş durumunda ulaşım güzegahının kontrol edilmesini sağlayarak gelecek yardımların deniz yoluyla güvenli bir şekilde ülkeye girmesine imkan tanıyan bir ada konumundadır. Kıbrıs, Türkiye'ye güneyden gelebilecek her türlü saldırı için istifade edilebilecek önemli ve stratejik bir konuma sahip olup, ayrıca hava ulaşımını kontrol etme imkanı

[12] UYAR, s.1-3.

[13] AKSOY ERCÜMEN, Merve: ***"Doğu Akdeniz Enerji Rekabeti"*** https://insamer.com/tr/dogu-akdeniz-enerji-rekabeti_366.html (erişim tarihi: 4 Nisan 2019).

tanıyan iyi bir füze üssü olma özelliği de göstermektedir.[14]

Zira, Ada, Ortadoğu'da ortaya çıkmış siyasi gerginlik ve çatışmalarda etkin bir rol oynamıştır. Bunun en güzel örneklerinden birini, Amerika Birleşik Devletleri'nin, 1980'li yılların ilk yarısında yaşanan kanlı Lübnan olayları esnasında, Lübnan'da mahsur kalmış kişileri Kıbrıs Adası üzerinden tahliye etmesi teşkil etmektedir. Bir diğer örnek olarak ise, Körfez Krizinde, Birleşik Krallık'ın Irak'a yaptığı hava saldırılarında Kıbrıs'ta konuşlanmış üsleri kullanması verilebilecektir.[15]

İsrail'in 2006 yılı Temmuz ayında Lübnan'a saldırmasını takiben Ortadoğu'daki hassas dengelerin değişmeye başladığı bir dönemde, Fransa ile GKRY arasında *"Baf kentinde kain Andreas Papandreu Hava Üssü"*nün kullanımı gibi önemli hususları içeren bir askeri işbirliği andlaşmasının 1 Mart 2007 tarihinde imzalanmış olması, Doğu Akdeniz'in Ortadoğu'ya hâkimiyet ve istikrarda ne denli önemli bir rol oynadığı gözler önüne sermektedir.[16]

Doğu Akdeniz'de yer alan Kıbrıs'ın, başta güvenlik ve Ortadoğu bölgesine yakın konumu hasebiyle hâkimiyet açısından büyük önem taşıdığının belki de en önemli göstergesi ise, GKRY'nin, 1960 Garanti Anlaşması[17] hükümlerine aykırı bir şekilde[18],

---

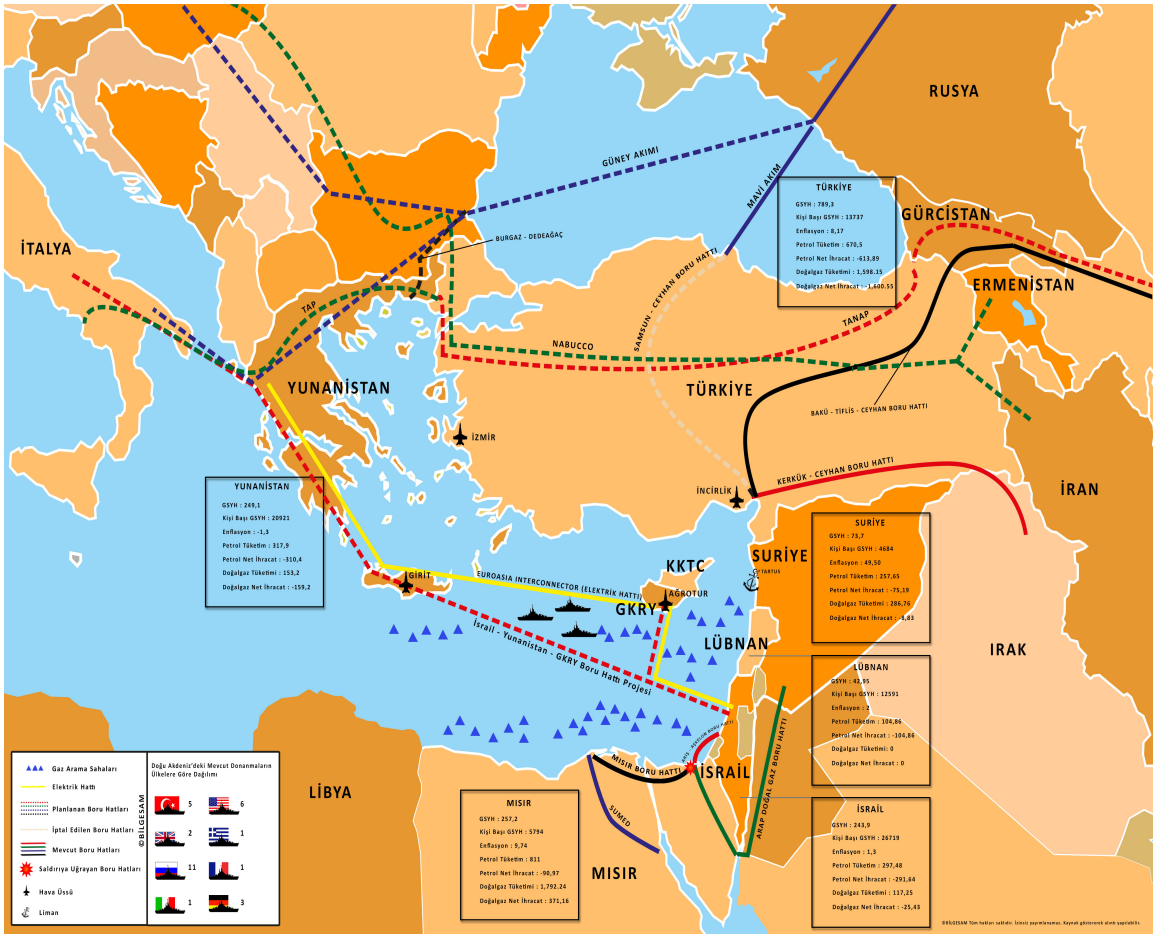
[14] ***"Yeni Doğu Akdeniz'in Bileşenleri ve Türkiye",*** Türk Asya Stratejik Araştırma Merkezi (TASAM) ve Milli Savunma ve Güvenlik Enstitüsü'nün Ocak 2019 tarihli Spesifik Stratejik Belgesi http://www.tasam.org/Yeni Doğu Akdeniz'in Bileşenleri ve Türkiye, (erişim tarihi 5 Mart 2019); TARAKÇI, Nejat: ***"Güç Dengeleri Işığında Türkiye'nin Doğu Akdeniz Stratejisi Nasıl Olmalıdır?",*** Nisan 2019, TASAM; ŞEKER, Hilal: ***"Kıbrıs Sorunu ve AB Sürecine Yansımaları"***, 2006, TASAM, Stratejik Yorum No: 261.

[15] UYAR, s.1-3.

[16] Cumhuriyet Gazetesi'nin 09.08.2006 tarihli ve Yunan Eleftheros Tipos Gazetesi'nin 02.03.2007 tarihli haberleri.

[17] Kıbrıs Cumhuriyeti, Yunanistan, İngiltere ve Türkiye, 1959 Londra Konferansı marjında anılan Anlaşma hükümleri üzerinde mutabakata varmışlar, sözkonusu Andlaşma Lefkoşa'da imzalanarak Kıbrıs'ın bağımsızlık tarihi olan 16 Ağustos 1960 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Andlaşma, her ikisi de

"Kıbrıs Cumhuriyeti" adı ile tüm adayı temsilen 1 Mayıs 2004 tarihinde Avrupa Birliği'ne (AB) kabulü olmuştur.

***Şekil 4** – Doğu Akdeniz'i çevreleyen bölgelerdeki enerji koridorları, sondaj ve platform noktaları ve askeri konuşlanmayı gösterir harita*[19]

---

eşit derecede geçerli olmak üzere İngilizce ve Fransızca dillerinde imzalanmış olup, halen yürürlükte bulunmaktadır.

[18] Garanti Anlaşmasının 1/2. maddesi *"Kıbrıs Cumhuriyeti, herhangi bir devlet ile, tamamen veya kısmen, herhangi bir siyasî veya iktisadî birliğe katılmamağı taahhüt eder. Bu itibarla, herhangi diğer bir devlet ile birleşmeyi veya Adanın taksimini, doğrudan doğruya veya dolayısıyla, teşvik edecek her nevi hareketi yasak ilan eder."* hükmünü, anılan Anlaşma'nın 2. maddesi ise *"Yunanistan, Türkiye ve Birleşik Krallık, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Garanti Anlaşması'nın 1. maddesinde gösterilen taahhütlerini nazara alarak, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını, toprak bütünlüğünü ve güvenliğini ve aynı zamanda Anayasasının temel maddeleri ile kurulan nizamı tanır ve garanti ederler. Yunanistan, Türkiye ve Birleşik Krallık, aynı şekilde, kendilerini ilgilendirdiği nisbette, Kıbrıs'ın herhangi diğer bir devlet ile birleşmesini veya Adanın taksimini, doğrudan doğruya veya dolayısıyle, teşvik etmek gayesini güden herhangi bir hareketi yasak etmeyi taahhüt ederler."* hükmünü ihtiva etmektedir.

[19] SANDIKLI Atilla/BUDAK Türkan/ÜNAL Bekir: ***"Doğu Akdeniz'de Enerji Keşifleri ve Türkiye",***

AB, bölgedeki enerji merkezlerinin kontrolünü teminen, Kıbrıs Adası'nın jeopolitik ve jeostratejik açıdan Doğu Akdeniz'de sunduğu tüm imkanlardan istifade gayesine yönelerek, uluslararası hukuku hiçe sayarak Ada'yı AB'ye dahil etme yönünde bir siyasa izlemiştir. Diğer bir ifadeyle, GKRY'nin AB üyeliğine kabul edilmesi, AB'nin Doğu Akdeniz'e yönelimini ve atfettiği önemi büyük ölçüde göstermektedir.

AB'nin Doğu Akdeniz'e bu yönelimi, 1990'lı yılların başından itibaren Kıbrıs'ın geleceği konusundaki insiyatifin, yavaş yavaş Birleşmiş Millerler'den (BM) AB'ye kaymasınına sebebiyet vermiş, bunun bir neticesi olarak AB, Kıbrıs konusunda giderek daha çok söz sahibi olmak kaydıyla etkin bir rol oynamaya başlamıştır. AB'nin Kıbrıs konusunda izlediği siyasada oldukça ihtiyatlı ve mütekayyız olduğunu belirtmek yerinde olacaktır. Nitekim, 1999 tarihli Helsinki Zirvesi'nde, AB bu tutumunu, bir taraftan Kıbrıs'la ilgili tüm aktörleri, BM Genel Sekreteri'nin gözetiminde sürdürülen çabalara destek olmaya çağırırken, diğer taraftan bu hususun Kıbrıs'ın mevcut haliyle AB'ye alınmasına engel teşkil etmeyeceğini açıklamak kaydıyla aldığı somut kararla ortaya koymuştur.

AB'nin bu kararı, Rum tarafını rahatlatarak masada uzlaşıya yanaşmayan ve eskiye oranla çok daha talepkar bir tarafa dönüştürmüştür. Zira, BM tarafından kalıcı bir çözüm için sunulan *"Annan Planı"*, KKTC ve GKRY tarafında 24 Nisan 2004 tarihinde eşzamanlı olarak yapılan referandumlarla her iki halkın onayına sunulmuş, ancak anılan Çözüm Planı Rum halkının % 75.83'ü tarafından reddedilmiştir.[20] AB'nin verdiği destekten güç alan GKRY, Ada'da eşit, adil ve kalıcı çözüm yerine, kendi görüşlerini

---

Bilgesam Yayınları, Bilge Adamlar Kurulu Raporu, Rapor No: 59, 2013, s. 8.

[20] Daha ayrıntılı bilgi için bkz: http://www.mfa.gov.tr/Kıbrıs Meselesinin Tarihçesi, BM Müzakerelerinin Başlangıcı.

çözüm kisvesi altında dayatmaya çalışan bir yaklaşım içine girmiştir.

AB'nin aldığı karardaki dikkat çeken diğer bir husus ise, Rum kesimi ile Ada'nın tamamı için katılım müzakerelerinde bulunması ve dolayısıyla AB'ne tam üyelik kararının Kıbrıs'ın tamamını kapsamasıdır. Nitekim, AB'nin Kıbrıs'a ilişkin İlerleme Raporlarında, Ada'nın kuzeyi için, "*işgal altındaki AB toprakları*" ifadesine yer verildiği görülmektedir. AB'nin ekseriyetle raporlarında yer verdiği bu ifadenin, Kıbrıs'ın tamamını kapsayan bir genişleme stratejisine işaret ettiği de söylenebilecektir. AB'nin Kıbrıs stratejisinin, Ada'daki ve Doğu Akdeniz'deki mevcut dengeleri hedef aldığı muhtemeldir. İlk aşamada Türkiye'nin Ada ile olan ilgisini kesmeyi hedefleyen bu strateji, müteakiben Birleşik Krallık'ın Ada'daki varlığı için de bir tehdit oluşturabilecektir.[21]

GKRY'nin, hukuka aykırı olmakla birlikte, bir şekilde Ada'nın her iki kesimini temsilen AB'ye "Kıbrıs" adıyla girmiş olması, Ada'nın ve dolayısıyla Doğu Akdeniz üzerindeki hakimiyet ve kontrolün dolaylı şekilde AB'ne geçtiği şeklinde de yorumlanabilecektir. Sözkonusu havza ve kontrol ettiği coğrafyanın, ABD için de oldukça önem taşıdığı bilinmektedir.

Kıbrıs'ta yaşayan iki halkın geleceği uyuşmazlık konusu iken, 2011 yılından bu yana Doğu Akdeniz'de özellikle doğalgaz ve hidrokarbon kaynakların keşfiyle, GKRY, Kıbrıs'ın tümünü temsil etme savıyla günümüze kadar henüz belirlenmemiş ve taraflar arasında uzlaşı sağlanmamış kıta sahanlığı ve MEB gibi deniz alanlarına ilişkin olarak[22]

[21] UYAR, s. 1-3.

[22] 6 Şubat 2007 tarihli Kıbrıs Haber Ajansı (KİPE)'nın internet sayfasında yer alan Yunanca haberin çevirisi: *"...Hükümet Sözcüsü Hristodulos Pasiardis, Mısır ve Lübnan'ın, Kıbrıs Cumhuriyeti ile denizde hidrokarbon aranması ve çıkarılması konusunda yaptıkları anlaşmadan geri adım atmadıklarını bildirdi..."* ve 5 Şubat 2007 tarihli İmerisia Gazetesi: *"Türkiye'nin Kıbrıs'ı Korkutma Operasyonu"*.

Mısır ve Lübnan'la anlaşma akdetmiştir. GKRY'nin Doğu Akdeniz'deki bu hukuk dışı girişimleri, Ege ve Doğu Akdeniz sorunlarını daha da içinden çıkılmaz bir şekle büründürmüştür.

Öte yandan, 13 Temmuz 2006 tarihinde Bakü Tiflis Ceyhan (BTC) petrol boru hattının devreye girmesi ile birlikte, Hazar Denizi'nin doğusundaki ülkeler için önemli bir ithalat ve ihracat kapısı niteliğini kazanan İskenderun Körfezi, Doğu Akdeniz'i tamamıyla etkisi altına almıştır.

Türkiye, gerek BTC'nin aktif bir şekilde kullanılmaya başlanmasıyla gerek önemli su yollarından ve alternatifi bulunmayan Türk Boğazları'na sahip olması nedeniyle, Süveyş Kanalı ile "Doğu-Batı-Kuzey-Güney" enerji koridorunu kontrol etmektedir. Böylesi önemli bir coğrafyada, Türkiye'yi doğrudan ya da dolaylı hedef alan her türlü tehdit, silahlı çatışma ve yasadışı faaliyetler Türkiye'nin güvenliğini ve ekonomisini doğrudan etkilemektedir. Hal böyleyken, Doğu Akdeniz'i kuzeyden tamamen çevreleyen kıyı hattına sahip Türkiye için, Doğu Akdeniz havzasının stratejik önem ve işlevinin tartışmasız olduğu rahatlıkla ifade edilebilecektir.

II. Doğu Akdeniz'deki Deniz Yetki Alanlarına İlişkin Hukuki Sorunların Gelişimi

A. Doğu Akdeniz'de Kıta Sahanlığı Sorunu

Doğu Akdeniz, İsrail-Filistin, Türkiye-Yunanistan, Türkiye-Suriye, KKTC-GKRY gibi ciddi uyuşmazlıklara taraf birçok devletin sahillerinin bulunduğu bir havzadır. Deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin uluslararası hukuk kurallarının gelişimi ve buna bağlı olarak geçirdiği değişim sürecinin yarattığı güçlükler, bölgenin karmaşık fiziki-siyasi coğrafyası, çatışan menfaatler ve 2001 yılı

başlarında Kıbrıs Adası'nın güney doğusunda zengin hidrokarbon kaynaklarının (petrol ve doğalgaz yatakları) bulunduğuna dair GKRY basınında ekseriyetle çıkan haberler bir anlamda anılan bölgede kıta sahanlığı sınırlandırmasına ait uyuşmazlığın habercisi niteliğinde olmuştur.[23]

Hidrokarbon kaynaklarının keşfinin yanısıra halen belirsizliğini korumakta olan Ege Denizi ile Doğu Akdeniz kıta sahanlığı sınırlandırılması sorunlarının birbirleriyle yakından ilintili olmaları, Yunanistan güdümündeki GKRY'nin KKTC'yi yok sayarak Mısır ile kıta sahanlığı sınırlandırma anlaşması akdetmesi, AB'nin 2004 yılında GKRY'ni "Kıbrıs Cumhuriyeti" adıyla AB'ne tam üyeliğe kabulü, GKRY sınırları içerisindeki halen İngiliz üslerinin varlığı, Suriye ile Türkiye arasındaki deniz yan hudut sorunları, Girit, Rodos ve Meis Adalarına verilmesi muhtemel deniz yetki alanlarının Türkiye'nin deniz yetki alanları üzerindeki menfi tesiri gibi karmaşık sorunların varlığı kıta sahanlığı sınırlandırma sorununun çözümünü içinden çıkılmaz bir hale sokmaktadır. Tüm bu olumsuz hususlara karşın, Doğu Akdeniz'in coğrafi yapısı Ege Denizi'ne oranla daha az karmaşıktır. Hal böyleyken, Doğu Akdeniz kıta sahanlığı sorununun, Ege Denizi kıta sahanlığı sorununa kıyasla çok daha çözüme yatkın olduğu söylenebilecektir.

B. Ege Denizi'nin Güney Sınırı Sorununun Akdeniz'in Sınırlandırılmasına Menfi Tesiri

Türkiye ve Yunanistan arasında Ege Denizi'nin sınırlandırılması sorunu uzun yıllar büyük uyuşmazlıklara konu olmuş, Yunanistan, Divan'a tek taraflı olarak yaptığı

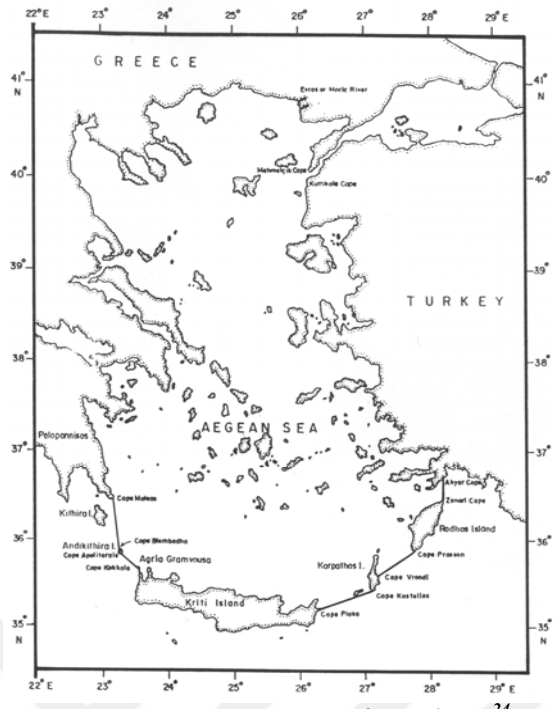
[23] BAŞEREN, Sertaç Hami: **"*Doğu Akdeniz Kıta Sahanlığı Üzerine Bir Değerlendirme*",** Ege Sorunları Sempozyumu, İstanbul 2002, s.104.

10 Ağustos 1976 tarihli başvurusu ile uyuşmazlığı uluslararası yargıya taşımıştır. Ancak Divan kendini bu uyuşmazlıkta Yunanistan'ın iddiasının aksine yetkili görmemiştir.

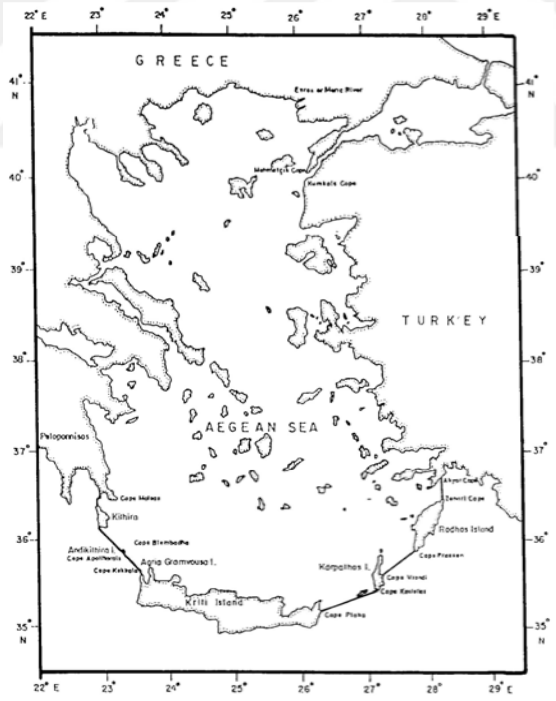
Halen Ege Denizi'nin güney sınırının belirlenememesi sorunu başka bir ifadeyle Akdeniz'in kuzeybatı sınırının belirlenememesi Ege sorununun bunca zaman çözümsüz kalmasına sebep olmuştur. Ege sorununun temel çıkış noktalarından biri olan bu sınırın taraflar arasında sarahate kavuşturularak mutlak surette çözümlenmesi Doğu Akdeniz deniz yetki alanlarının belirlenmesi bakımından büyük önem arz etmektedir.

Uluslararası Hidrografi Örgütü tarafından hazırlanan, özel yayınlar serisinden "*Okyanus ve Denizlerin Sınırları*" S-23 dokümanı deniz yetki alanlarının sınırlandırılması konusunda en kapsamlı ve kabul görmüş çalışma olarak addedilmektedir. Anılan çalışmanın önsözünde, çalışmada yer alan sınırların yalnızca hidrografik maksatlarla hazırlandığı, hukukî veya politik herhangi bir önemi haiz olmadığı açık bir şekilde belirtilerek yayımlanmışsa da, hidrografik maksatlar çerçevesinde yapılmış araştırma faaliyetleri gibi aktiviteler, hukukî ve politik amaçlar çerçevesinde uyuşmazlıkların tarafı olan devletler tarafından kullanılabilmektedir.

Sözkonusu çalışmanın Ege Denizi güney/Akdeniz'in kuzey sınırına ait 1953, 1986 ve 2002 tarihli taslak haritaları (Şekil 5, 6 ve 7) incelediğinde, haritalar arasında önemli değişiklikler olduğu görülmektedir.

Şekil 5: *Ege Denizi Coğrafi Sınırları-1*[24]

Şekil 6: *Ege Denizi Coğrafi Sınırları-2*[25]

[24] Kaynak: IHO SP 23 Doküman 3.baskı, 1953.

[25] Kaynak: IHO SP 23 Doküman 4.baskı, 1986.

1953 tarihli taslak haritada (Şekil 5), Çuha (Kitira) Adası'nın Ege Denizi sınırları içinde yer aldığı görülmekle birlikte, 1986 ve 2002 tarihli harita taslaklarında Akdeniz'e dahil edildiği anlaşılmaktadır. 1986 ve 2002 tarihli taslak haritalarında sınırın doğudaki bitiş noktası değiştirilerek, 1986 taslağında bu nokta Akyar Burnu iken 2002 taslağında sınır Dalaman Çayı olarak görülmektedir.

Şekil 7: *Ege Denizi Coğrafi Sınırları-3*[26]

Diğer bir sınır belirsizliği Meis Adası'nın bulunduğu bölgede yaşanmaktadır. Türkiye ve İtalya arasında 4 Ocak 1932 tarihinde akdedilen "*Anadolu Sahilleri ile Meis*

[26] Kaynak: IHO S-23 Names and Limits of Oceans and Seas, 4. Baskı, 2002.

Adası Arasındaki Ada ve Adacıkların ve Bodrum Körfezi Karşısındaki Adanın Ciheti Aidiyeti Hakkındaki İtilafname " başlıklı Andlaşma taraflarca iç hukukta onaylanarak Milletler Cemiyeti'ne tescil ettirilmiş, böylelikle anılan Andlaşma taraflar bakımından ileri sürülebilecek uluslararası bir dayanak belge niteliğini kazanmıştır.[27] Sözkonusu Andlaşma ile Meis Adası, etrafındaki adacıklar ve Türkiye arasındaki sınır saptanmış olmakla birlikte, sınırın niteliği sarih bir şekilde açıklığa kavuşturulmamıştır. Nitekim, anılan Andlaşmanın ilk dört maddesinde bahse konu bölgede yer alan ada, adacık ve kayalıkların aidiyetleri detaylı olarak tespit edilmiş ve son maddede (madde 5/1) iki ülke arasındaki karasularının sınırı çizilmiştir.[28]

Paris Barış Andlaşması ile İtalya, Lozan Barış Andlaşması'nın 15'inci Maddesiyle devraldığı Meis ve bağlı adacıkları ile birlikte toplam 14 adanın egemenliğini *"askerileştirmeme şartı"* ile Yunanistan'a devretmiş olup, böylelikle Lozan Barış Andlaşması'nın 16'ncı Maddesi gereği sahip olduğu tüm hak ve menfaatlerden vazgeçmiştir. [29]

Bununla birlikte, Lozan Barış Andlaşması'nın 16'ncı Maddesinin ilk paragrafında "*bu adaların yazgısı ilgili devletlerce düzenlenecektir*" hükmü yer almaktadır. Türkiye anılan hükümde bahsigeçen devletlerden biri olmasına karşın, Paris

---

[27] Milletler Cemiyeti Misakı madde 18 uyarınca sözkonusu Andlaşma tescil ettirilmiştir. Birleşmiş Milletler'in kuruluşunu takiben, bu hükme Birleşmiş Milletler Şartı madde 102'de "*1. İşbu Antlaşma'nın yürürlüğe girmesinden sonra, Birleşmiş Milletler'in herhangi bir üyesi tarafından yapılan her uluslararası sözleşme ya da anlaşma, mümkün olan en kısa sürede Sekretarya'da kütüğe işlenecek ve Sekretarya tarafından yayımlanacaktır. 2. İşbu maddenin 1. fıkrası hükümleri uyarınca kütüğe işlenmemiş bir uluslararası sözleşme ya da anlaşmanın taraflarından herhangi biri, söz konusu sözleşme ya da anlaşmayı Birleşmiş Milletler'in bir organı önünde ileri süremez*." şeklinde yer verilmiştir.

[28] BAŞEREN (2002), s. 106.

[29] IŞIKLAR, Hakan Cem: ***Ege'de Casus Belli,*** Ümit Yayıncılık, 1. Basım, Ankara 2005, s. 133.

Barış Konferansı'na çağrılmamış ve akit devletler arasında yer almamıştır. Bu bağlamda, sözkonusu adalara ilişkin düzenlemenin, Lozan Barış Andlaşması hilafına ve uluslararası hukuk ihlal edilerek gerçekleştirildiği rahatlıkla söylenebilecektir.

Zira, Türkiye ile İtalya arasında akdedilen ve uluslararası sözleşme niteliğini haiz 4 Ocak 1932 tarihli Andlaşma da Paris Barış Andlaşması marjında dikkate alınmamıştır. Yukarıda arz ve izah edilenler çerçevesinde, İtalya uluslararası hukuka aykırı bir şekilde egemenliğinde olmayan bazı adacıkları Yunanistan'a devretmiştir.

Öte yandan, her ne kadar Lozan Barış Andlaşması'nın 15'inci Maddesi ile yalnızca Meis Adası İtalya'ya verilmişse de, Paris Barış Andlaşması'nın 14'üncü Maddesi ile Meis'e bitişik adacıkların egemenlikleri de Yunanistan'a devredilmiştir. Lozan Barış Andlaşması'nda "*bitişik*" ibaresi yerine "*bağlı adacıklar*" ifadesinin yer aldığı görülmektedir.[30]

1947 tarihli Paris Barış Andlaşması ile Menteşe Adaları ve Meis Yunanistan'a verilince, Yunanistan İtalya'nın halefi sıfatıyla 4 Ocak 1932 tarihli Andlaşmaya taraf olmuştur. Yunanistan ayrıca, 28 Aralık 1932 tarihli Teknisyenler Zaptı olarak geçen "*sözde bir andlaşma*"ya atıfla, bu "*sözde andlaşmanın*" 4 Ocak 1932 tarihli Türk-İtalyan Andlaşmasının mütemmim cüzi olduğunu ve 37 koordinattan oluşan sınırın da deniz sınırı olarak algılanması gerektiğini savunmaktadır. Ancak, sözkonusu Zaptı imzalayanların yetki belgelerinin olmaması, Zapt'ın imzayı müteakip devletlerin bağlanma iradelerini açıkladığı onay işlemine tabi tutulmadığı ve Milletler Cemiyeti Misakı 18. maddesine karşın Cemiyet Sekreteryası'na tescil ettirilmemiş olması gibi

[30] BAŞEREN, Sertaç Hami/KURUMAHMUT, Ali: ***"Ege'de Egemenliği Devredilmemiş Adalar",*** Stratejik Araştırma ve Etüdler Milli Komitesi, 2003, s. 60-66.

nedenlerden ötürü anılan metnin uluslararası bir belge niteliği taşımadığı düşünülmektedir. Bu nedenle, sözkonusu Zapt, Türkiye'yi hukuken bağlamamaktadır.[31] Zira, bir andlaşmanın diğer bir andlaşmanın ayrılmaz bir parçası olarak addedilebilmesi için asıl çerçeve andlaşmanın iç hukuk onay sürecinde tabi tutulduğu aynı yöntemle onaylanması grekmektedir. Bu husus, hukukta *"usulde paralellik ilkesi"* olarak kabul edilmektedir. Hal böyleyken, Yunanistan'ın sözkonusu Zaptı, 4 Ocak 1932 tarihli Andlaşma'nın mütemmim cüzi olarak ileri sürmesi hukuki dayanaktan yoksun bir argümandır.

C. Türkiye Suriye Deniz Yan Hudut Sorunu

Türkiye ile Suriye arasında deniz yan hududu anlaşması bulunmamaktadır. Diğer bir ifadeyle Türkiye-Suriye kara sınırlarının kesiştiği Hatay-Samandağ (Çevlik) bölgesinden başlayacak deniz hududunun hangi yöne doğru denizde ilerleyeceği bilinmemektedir. 1982 tarihli BMDHS'ne göre bu hududun taraflar arasında akdedilecek bir andlaşma ile yapılması gerekmektedir. Nitekim, deniz hududundaki bir derecelik açı farkı, MEB alanı olarak binlerce m^2'lik fark yaratabilmektedir. O nedenle Türkiye'nin, Suriye'deki krizin biterek istikrarın sağlanmasını takiben, öncelikle Suriye ile bir deniz yan hududu anlaşması, arkasından KKTC'nin de anlaşmaya taraf olarak dahil edileceği bir MEB anlaşması yapması büyük önem arz etmektedir. Türkiye, benimseyeceği bu hareket tarzı ile vaktiyle Mısır, İsrail, Lübnan ve GKRY arasında yapılan hukuka aykırı anlaşmalara da karşılık vermiş olacaktır.[32]

---

[31] BAŞEREN, Sertaç Hami: ***Doğu Akdeniz Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı Üzerine Bir Değerlendirme*****,** GÜNDÜZ Aslan/ÖZTÜRK Hüseyin, (Ed.): Ege Kıta Sahanlığı ve İlişkili Sorunlar Sempozyumu Bildiriler Kitabı, TÜDAV Yayını, No: 12, 14-15 Aralık 2002, s. 106.

[32] http://www.tasam.org/Yeni Doğu Akdeniz'in Bileşenleri ve Türkiye (Erişim tarihi 10 Mart 2019); KADAN, Tevfik: ***"Çarpıcı Analiz: Şam'la barışta Akdeniz kazancı"***, Aydınlık Gazetesi, 03.02.2019.

Suriye'nin kendi karasuları ile MEB alanında Rusya'ya araştırma ve sondaj izni verdiği de düşünüldüğünde, Türkiye'nin Suriye ile bu yönde akdedeceği bir anlaşmanın elini hukuken güçlendireceği de söylenebilecektir. Diğer taraftan bu tür bir anlaşmayla vaktiyle İsrail, Yunanistan, GKRY ve İtalya arasında imzalanan boru hattı anlaşmalarındaki hak ihlalleri de gün yüzüne çıkartılabilecektir.[33]

Suriye ile yan hudut sorunu halihazırda çözümsüz olduğu cihetle, anılan bölgede bir *"toleranslı bölge"* oluşturulmuş, bu bölge kara sınırı bitim noktasından (35 55 45"K ve 35 55 04"D) itibaren ve 280-12 NM ve 305-12 NM kerterizleri arasında yer almaktadır. Zira, 305 kerterizinin kuzeyinde kalan kısım Türk karasularıdır.[34]

Suriye'nin 19 Kasım 2003 tarihinde *"Suriye'nin Karasularında Ulusal Egemenliğin Belirlenmesine İlişkin Yasa"* ile karasuları genişliğini 35 deniz milinden 12 deniz miline indirdiğini ilan etmesiyle bölgedeki anlaşmaların önü açılmıştır. Suriye ile olan karasuları yan sınırımızın tespiti için umut verici bir gelişme olarak değerlendirilmekle birlikte,[35] Suriye, Hatay üzerindeki iddialarından vazgeçmeden bu konuda ilerleme sağlanmasının ve iki ülke arasında yan sınır belirlenmeden kıta sahanlığı ve MEB alanlarının belirlenmesinin teknik olarak mümkün olmadığı da aşikardır. Nitekim, Suriye karasuları olarak 12 mil, bitişik bölge için 24 mil ve MEB için 200 millik deniz alanları ilan etmesini takiben, Suriye sahillerine bitişik 4700 km^2'lik bir alanda ABD'li Veritas isimli şirkete 10 yıl süre ile sismik araştırma yapma izni vermiştir. Ancak Suriye tarafından ilan edilen bahsekonu petrol arama alanlarının

[33] http://www.tasam.org/Yeni Doğu Akdeniz'in Bileşenleri ve Türkiye (Erişim tarihi 10 Mart 2019).

[34] Deniz Kuvvetleri Komutanlığı **"*Çevre Denizlerimizin Statüsüne İlişkin Ulusal ve Uluslararası Düzenlemeler*"** (DKKY 375-3) Dz.K.K. Basımevi, İstanbul 1993, I-10.

[35] KADAN, Tevfik: ***"Çarpıcı Analiz: Şam'la barışta Akdeniz kazancı"*** Aydınlık Gazetesi, 03.02.2019.

özellikle kuzey kısmının Türkiye'nin deniz yetki alanlarının bir kısmını kapsadığının altını çizmek gerekmektedir.[36]

D. Doğu Akdeniz'de Kıyıdaş Devletlerin Politikaları

Doğu Akdeniz'de kain devletlerin, ilgili tüm kıyı devletleri ile anlaşma yoluna gitmekten ziyade MEB'ini tek taraflı olarak ilan etme veya ikili andlaşma yapma eğiliminde olduğu görülmektedir. Bu kapsamda, GKRY, Libya, Suriye, Lübnan ve İsrail yukarıda belirtilen yöntemler ile MEB ilanında bulunmuştur.[37]

Türkiye'nin, Doğu Akdeniz'de GKRY, Yunanistan ve İsrail'in çok taraflı yürüttükleri *"gasp politikası"*na karşı hukuken atabileceği en stratejik adım MEB ilanında bulunması olacaktır. Böylelikle kıta sahanlığının sağladığı birtakım haklara ilaveten ekonomik haklar da güvence altına alınmak kaydıyla, GKRY, Yunanistan, Mısır ve İsrail tarafından oluşturulan ittifakının oyunları bozulacaktır. Karadeniz'de vaktiyle itinayla izlenen politikaların Akdeniz'de de izlenmesi bu açıdan büyük önem taşımaktadır. Nitekim, GKRY'nin AB'ye tüm Ada'yı temsilen girmesiyle tarafların iyiniyetle hareket etmedikleri de görülmüştür. Hal böyleyken Türkiye'nin Doğu Akdeniz politikasını Kıbrıs sorunu çözümünden bağımsız bir şekilde ve KKTC'nin varlığını sürdüreceği gerçekliğinden hareketle şekillendirmesi esastır.[38]

Bir diğer dikkat çeken husus ise, Doğu Akdeniz'de daha evvel varlık göstermeyen aktörlerin son dönemde belirmesidir. Özellikle Suriye'de yaşanan krizin ardından kazanım sağlayan Rusya, bölge dışı aktör olarak Doğu Akdeniz'de daha

[36] YAYCI (2012), s. 26.

[37] YAYCI (2012), s. 16.

[38] DURAN, Burhanettin/İNAT, Kemal/CANER, Mustafa: ***Türk Dış Politikası Yıllığı,*** 2008, s. 421, https://setav.org/assets/uploads/2019/04/TDPY_2018.pdf (Erişim tarihi 5 Şubat 2019).

görünür hale gelmiştir. Rusya'nın bölgede kalıcı aktör haline dönüşme olasılığı yadsınamayacak bir ihtimal olarak değerlendirilmektedir.[39]

Öte yandan, özellikle *"Mavi Marmara"* olayı ile ikili siyasi ilişkileri iyice bozulan Türkiye ve İsrail'in bu durumunu Yunanistan bir fırsata dönüştürme gayreti içine girerek, Girit, Kaşot, Kerpe ve Meis Adalarını birleştiren hattı esas alarak Mısır ile MEB sınırı belirleme ve GKRY ile de ortay hatları esas alarak sınır çizme girişimlerine yönelmiştir. Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin kıta sahanlığını elinden almaya yönelik izlediği bu politikaları diplomatik girişimlerine de yansımıştır. Yunanistan, Mısır ile kıta sahanlığı sınırlandırması için müzakerelere başlamış, Meis Adası'na kıta sahanlığı açısından tam etki alanı tanınması ile deniz alanlarının sınırlandırılması girişiminde bulunmuştur. Yunanistan'ın bu hukuk dışı girişimleri Mısır'ın Türkiye ile ihtilafa düşmeme yönündeki iradesi ile bir süreliğine sonuçsuz kalmıştır. Türkiye ile Yunanistan arasında yıllardır süregelen bu kıta sahanlığı uyuşmazlığı Doğu Akdeniz denkleminde de kendini göstermiş olup, bu denkleme Mısır, İsrail, Yunanistan'ın da eklemlenmesiyle sorun çok taraflı bir çözümsüzlüğe dönüşmüştür.[40]

Mısır kendi bölgesindeki doğalgaz kaynaklarını uzun süredir işletmekte olup, GKRY ve Mısır arasında Kıbrıs'ın doğalgaz sahasında ortak işletmeler oluşturulmasına ilişkin olarak henüz anlaşma akdedilmemiştir. Mısır buna karşın ortak bir düzenlemeye gidilebileceğini ve müzakere açısından ise uluslararası toplum tarafından tanınan tek bir

[39] DURAN /İNAT/CANER (2008), s. 421.

[40] YILDIRIM, Şafak Beren: ***"Yunanistan'ın Doğu Akdeniz Politikası ve Münhasır Ekonomik Bölge Paylaşımı"***, s. 8, http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-441-20160316461303.pdf (Erişim tarihi 4 Nisan 2019).

Kıbrıs olduğunu ifadeyle[41] muhatabının GKRY olduğunu belirtmiştir.[42]

GKRY, Yunanistan'ın Türkiye'nin kıta sahanlığı haklarını elinden alma politikalarına koşut bir siyasa izlemektedir. GKRY, Mısır ile 17 Şubat 2003 tarihinde eşit uzaklık kriterine dayanan MEB anlaşmasını gerçekleştirmiş ve 2004 yılı Şubat ayında sözkonusu Anlaşma BM nezdinde tescil ettirilmiştir.[43] Akabinde GKRY, Mısır ile Kıbrıs deniz yetki alanları dahilindeki doğalgaz boru inşasına ilişkin olarak 19 Eylül 2018 tarihinde başka bir anlaşma daha imzalanmıştır. Sözkonusu Anlaşma'nın uluslararası deniz hukuku kuralları gözetilmeksizin Türk kıta sahanlığını 32, 16 ve 18 derece boylamlarında ihlal ettiği görülmektedir.[44]

GKRY ile Lübnan arasında da 17 Ocak 2007 tarihinde bir MEB Anlaşması akdedilerek iki ülke arasındaki ortaklık resmi bir zemine oturtulmuştur. Lübnan, sözkonusu Anlaşma'yı, Türkiye tarafından gösterilen ciddi tepki nedeniyle halen iç hukuk onay sürecine tabi tutmamıştır.[45]

Türkiye tüm bu gelişmelere karşın ısrarla KKTC'nin bölgede çıkarılacak petrol ve doğalgaz gibi doğal kaynaklarda GKRY ile eşit hak iddiası temelinde % 50 pay sahibi olması gerektiğini savunmakta olup, bölgedeki MEB ya da kıta sahanlığı

---

[41] Mısır, Kıbrıs Cumhuriyeti olarak Güney Kıbrıs Rum Yönetimini tanıdığını sarih bir şekilde beyan etmektedir.

[42] BAŞEREN (2002), s. 109.

[43] Detaylı bilgi için bkz: Law of the Sea Bulletin Vol. 52, s. 45.

[44] ***"Doğu Akdeniz'de Türkiye-Mısır Gerginliği",*** Dünya Gazetesi, 15.02.2018, https://www.dunya.com/gundem/dogu-akdenizde-turkiye-misir-gerginligi-haberi-403416 (Erişim tarihi 3 Şubat 2019).

[45] BAŞEREN, Sertaç Hami: ***Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı,*** TÜDAV Yayınları, Yayın No: 31, İstanbul 2010, s. 24, http://tudav.org/wp-content/uploads/2018/04/Dogu_Akdeni_-yetki-_alanlari_uyusmazligi.pdf (Erişim tarihi 10 Kasım 2018)

sınırlandırma anlaşmalarının ancak Türkiye'nin de dahil edildiği ve ilgili kıyıdaş tüm ülkeler ile karşılıklı anlaşmalar marifetiyle yapılması gerektiğinin altını çizmektedir.

Daha evvel de belirtildiği üzere, Suriye, 1981 yılında karasuları genişliğini 35 deniz miline çıkarmış, ancak uluslararası toplumun bu konudaki tepkisi nedeniyle 19 Kasım 2003 tarihinde karasularını 35 milden 12 mile çektiğini ilan etmiştir.

Öte yandan, 2001 yılında Suriye ile GKRY ile arasında kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırma anlaşması konusunda 2001 yılında görüşme ve temaslar gerçekleştirilmiş olmakla beraber,[46] bu görüşmeler Filistin ve Hatay meselelerinin deniz alanlarının olası sınırlandırılmasına tesiri nedeniyle neticesiz kalmıştır.

E. Kıbrıs Adası'nın Güneydoğusundaki Hidrokarbon Kaynaklarının Keşfi

Doğu Akdeniz havzasında 2008 yılında keşfedilen petrol ve doğalgaz yatakları ile anılan bölgede kain devletlerin kıyı şeritleri son derece değerli binlerce mil metrekarelik deniz yetki alanlarına dönüşmüştür.[47]

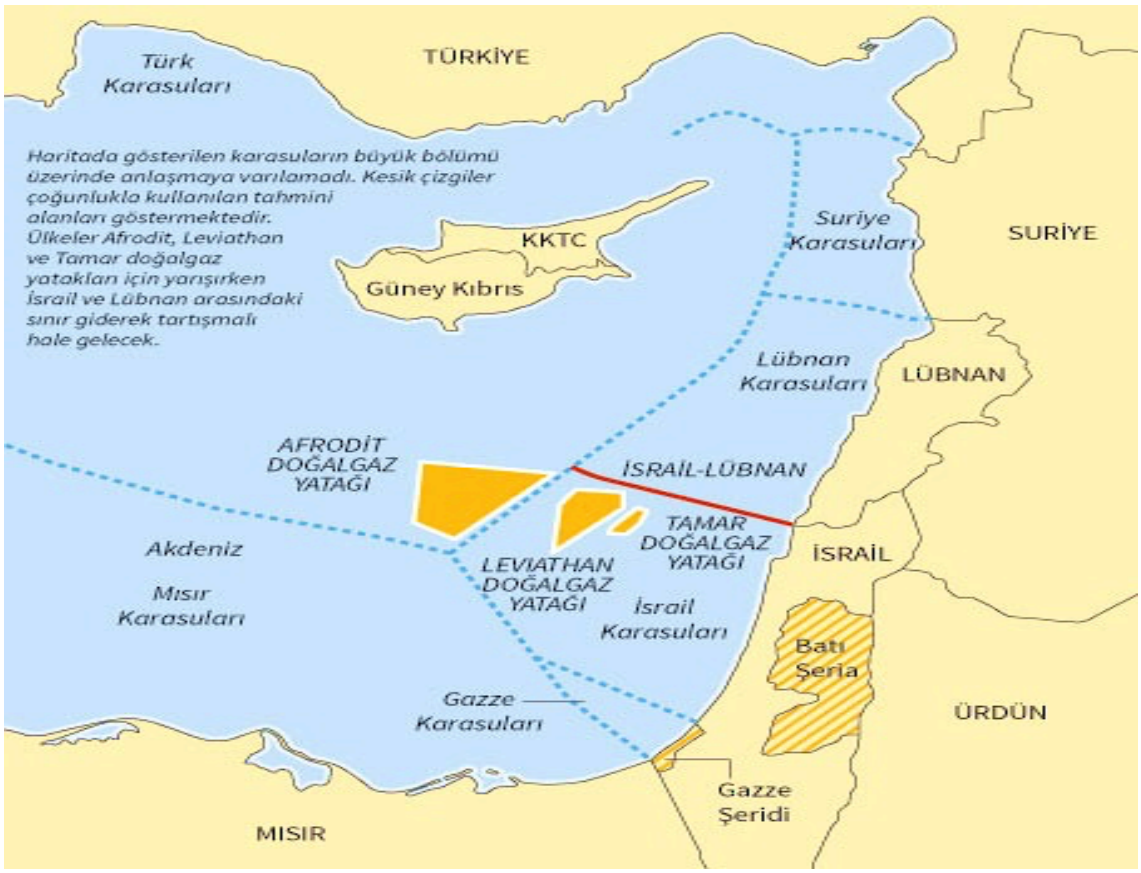
Doğu Akdeniz'in Kafkasya ile Orta Asya petrol ve doğalgaz kaynaklarını içeren bir enerji havzası olması ve bu enerji havzasında anılan kaynakların güvenli tedariki ve sevkiyatı gerekliliği bölgenin önemini daha da arttırmaktadır. Nitekim, dünya ticaretinin yaklaşık % 90'ı deniz yoluyla gerçekleştirildiği cihetle, deniz güvenliği ve enerji

[46] TAMÇELİK, Soyalp/KURT, Emre: ***"Türkiye'nin Ekonomik Bölge Algısı ve Yakın Tehdir Alanı: Kıbrıs",*** ÇOMAK, Hasret (Ed.): Uluslararası Güvenlik Kongresi Bildiriler Kitabı, Kocaeli Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, Cilt 3, Kocaeli 2014, s. 896-897.

[47] TARAKÇI, Nejat: ***"Mesele Mısır veya Suriye Değil: Doğu Akdeniz",*** TASAM (Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi), 2 Eylül 2009, s. 1.

güvenliği arasında da yakın bir ilişki bulunmaktadır.[48]

Denizyolu taşımacılığı ticari yüklerin nakledilmesinde açık ara en maliyeti düşük ve etkin seçenektir. Deniz yoluyla gerçekleştirilen ticarette, petrol ve doğalgaz taşımacılığının payı yadsınamayacak ölçüde yüksek olup, 2013 yılında uluslararası ticarete konu olan petrolün yaklaşık % 63'ü deniz yoluyla taşınmıştır. Tonaj bazında ise bu yüzdelik dilim deniz yoluyla taşınan toplam yükün % 30'una tekabül etmektedir.[49]

Şekil 8 *– Doğu Akdeniz'de enerji ve petrol yataklarına ilişkin harita*[50]

[48] International Maritime Organization, ***"IMO Profile: Overview"***, https://business.un.org/en/entities/13, (Erişim tarihi 2 Ocak 2019)

[49] U.S. Energy Information Administration, ***"World Oil Transit Chokepoints"***, http://www.eia.gov/beta/international/analysis_includes/special_topics/World_Oil_Transit_Chokepoints/wotc.pdf. (Erişim tarihi 10 Şubat 2019)

[50] Kaynak: http://www.enerjienstitüsü.de (Erişim tarihi 4 Mart 2019).

Doğu Akdeniz havzasında *"Levant"* olarak adlandırılan deniz alanında İsrail'in MEB'i içinde yer alan Leviathan ve Tamar, GKRY ve KKTC yakınlarındaki Afrodit ve Mısır MEB'indeki Zohr rezervleri toplam 3,4 trilyon metreküp doğalgaz ve 1,7 milyar varil petrolden oluşmaktadır.[51] Levant havzası içerisinde 2009 yılında keşfedilen Tamar ve 2010 yılında Leviathan sahalarında keşfedilen yaklaşık 900 milyar metreküp rezerv[52] üzerinde Filistin'in de hak sahibi olduğu hatırda tutulmalıdır.

Zira, yabancı kaynaklı haritaların çoğunda bölge ülkeleri olan KKTC ve Filistin'e yer verilmemek suretiyle bu iki ülkenin bölge kaynakları üzerindeki hak sahibi oldukları gerçeği bilinçli bir tercihle gözardı edilmeye çalışılmaktadır. [53]

KKTC ve GKRY tarafından Kıbrıs Adası açıklarında yapılan araştırmalarda ise, Limasol Limanı'na yaklaşık 160 kilometre uzaklıkta 198 milyar metreküp doğalgaz rezervine sahip Afrodit sahası keşfedilmiştir.[54]

Yukarıda arz ve izah edilenler çerçevesinde, sözkonusu petrol ve doğalgaz rezervlerinin uluslararası hukuka ve hakkaniyete uygun bir şekilde araştırılması, çıkarılması ve pay edilmesi büyük önem arz etmektedir. Nitekim 1982 tarihli BMDHS'nin 74. Maddesi uyarınca sahilleri bitişik veya karşı karşıya olan devletler arasındaki MEB sınırlarının belirlenmesinin hakkaniyet çerçevesinde ülkelerin kendi

---

[51] KARAGÖL, Erdal Tanas/ÖZDEMİR, Büşra Zeynep: ***"Türkiye'nin Enerji Ticaret Merkezi Olmasında Doğu Akdeniz'in Rolü"***, SETA Raporu, Yayın No: 92, 2017, s. 10; Assessment of Undiscovered Oil and Gas Resources of the Levant Basin Province, Eastern Mediterranean, USGS (United States Geological Survey), Mart 2010.

[52] KARAGÖL/ÖZDEMİR, s. 13.

[53] TAŞÇIOĞLU, Ömer Lütfi: ***"GKRY'nin Münhasır Ekonomik Bölge Anlaşmaları ve Petrol ve Doğal Gaz Arama Çalışmaları"***, International Social Sciences Studies Journal, 2018, 4 (26), s. 5696-5709.

[54] KARAGÖL/ÖZDEMİR, s. 13.

aralarında yapacakları anlaşmalar ile saptanması gerektiği hususu kayıtlıdır.[55]

F. GKRY'nin "Kıbrıs Cumhuriyeti" adıyla Avrupa Birliği'ne Üye Olması

GKRY'nin 3 Eylül 1990 tarihinde tek yanlı olarak tüm Kıbrıs adına AB'ne tam üyelik başvurusunda bulunması, Rumların 1 Mayıs 2004 tarihinde AB'ne katılmalarıyla neticelenmiştir.

AB'ye yeni üye olacak olan "Kıbrıs"ın *sui generis* durumu, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin, BM Güvenlik Konseyi tarafından onaylanan 1 Nisan 2003 tarihli *"Kıbrıs, bir uluslararası ihtilafa konu olması ve bu durumuyla Güvenlik Konseyi'nde daimi bir gündem maddesi teşkil etmesi itibariyle AB adayları arasında kendine özgü bir konumda bulunmaktadır."* ifadeleriyle kaydedilmiştir.[56]

BM Genel Sekreteri'nin iyiniyet misyonu çerçevesinde, Kıbrıs Adası'nın yeniden birleştirilmesine yönelik olarak kapsamlı çözüme ulaşma çabaları 1999'dan bu yana devam etmiş, 1 Mayıs 2004'ten önce bir çözüme ulaşılmasının, ilgili tüm taraflar ile uluslararası barış ve güvenliğin yararına olacağı düşünülmüştür. Bu yaklaşım, Kıbrıs'ın AB'ye 1 Mayıs 2004'te her iki tarafın birleşerek Ada'nın bir bütün olarak girebilmesinin yegane yolu olarak öngörülmüştür.

31 Mart 2004 tarihinde İsviçre'de yapılan son görüşmelerde, BM Genel Sekreteri, ayrı ve eşzamanlı referandumlarla onaylanmak üzere taraflara iletilen Kıbrıs sorununun kapsamlı çözümü hakkındaki *"Annan Planı"*nı sunmuştur. Sözkonusu Plan,

[55] TAMÇELİK/KURT, s. 885.

[56] T.C. Dışişleri Bakanlığının GKRY'nin AB üyeliğine ilişkin 1 Mayıs 2004 tarihli açıklaması, http://www.mfa.gov.tr/tc-disisleri-bakanligi_nin-gkry_nin-ab-uyeligi-ile-ilgili-aciklamasi-_1-mayis-2004_.tr.mfa (Erişim tarihi 25 Kasım 2018).

Kuruluş Anlaşması ile, federal hükümet yapısıyla Kıbrıs Türk Devleti ve Kıbrıs Rum Devleti olarak iki kurucu devletten oluşan, yeni bir iki kesimli ortaklık esasına dayalı Birleşik Kıbrıs'ın kurulmasını öngörmüştür. Taraflar, Kıbrıslı Rumlarla Kıbrıslı Türklerin asli kurucu yetkilerini özgür, demokratik, ayrı ayrı ifade edilmiş ortak iradeleriyle kullanmalarına imkan tanımak üzere, kapsamlı çözümün eşzamanlı ve Ada'nın her iki kesiminde de ayrı ayrı gerçekleştirilecek referandumlara sunulması hususunda mutabık kalmışlardır.

Referandumlar 24 Nisan 2004 tarihinde düzenlenmiş ve Kıbrıslı Türklerin büyük çoğunluğu çözüm planı lehine oy kullanırken, Kıbrıslı Rumlar çözüm planını yüzde 75'lik bir çoğunlukla reddetmişlerdir. Böylelikle birleşik bir Kıbrıs'ı AB'ye sokma yönündeki çabalar hezimete uğramıştır. Sonuç olarak, *"Annan Planı"* olarak adlandırılan çözüm planı, ilgili hükümleri uyarınca geçersiz ve hükümsüz kalmıştır.

24 Nisan 2004 tarihinde Kıbrıs'ta ayrı ayrı ve eşzamanlı gerçekleştirilen referandumlar Ada'da iki ayrı halkın varolduğu ve birinin diğerini temsil etmediği gerçeğini de teyid etmiştir. Bu itibarla, çözümün her iki tarafın rızasına dayanması gerektiğini gözardı eden ve Ada'nın tamamının tek bir otorite tarafından temsil edildiği yönündeki iddialar hukuki dayanaktan yoksun ve mesnetsizdir.

Gelinen bu aşamada, AB'nin, Kıbrıs Türk halkının gerçek ve özgür irade beyanını kabul etme ve bunun gereğini yerine getirme yükümlülüğü ortaya çıkmış olmasına karşın, 1 Mayıs 2004 tarihinde AB, Rumların, Kıbrıs Türklerini veya Kıbrıs'ın tamamını temsil etmeye yetkili olmadıkları gibi, eşit statüye sahip Kıbrıs Türkleri veya Kıbrıs Adası'nın tamamı üzerinde yetki veya egemenliklerinin bulunmadığını bilmesine

karşın GKRY'ni "Kıbrıs Cumhuriyeti" adıyla AB'ne alarak tarihi bir hata yapmış olup, uluslararası bir uyuşmazlığı AB'ne ithal etmiştir.

Türkiye, KKTC'yi tanımaya devam edecektir. GKRY'nin AB'ne kabulü, Türkiye'nin 1960 Anlaşmalarına dayanan Kıbrıs üzerindeki hak ve yükümlülüklerine hiçbir şekilde halel getirmemektedir.[57]

Diğer taraftan, 1 Mayıs 2004 tarihinden itibaren GKRY'nin AB tarafından Kıbrıs Cumhuriyetini temsilen tek taraflı olarak Birliğe kabul edilmesiyle devletler hukukuna göre zımmi bir tanımanın gerçekleştiği söylenebilecektir. Ancak Türkiye, GKRY'nin uluslararası ilişkilerde yapacağı anlaşmaları tanımayacağını sarih bir dille kaydetmiştir.

AB tarafından GKRY'nin zımmen tanınmasıyla ilgili olarak öncelikle GKRY'nin kimi temsilen tanınacağı hususu belirsizlik arz etmektedir. Konuya bu açıdan yaklaşıldığında, belirtmek gerekir ki, Türkiye dışındaki tüm ülkeler GKRY'ni Ada'nın tamamını "Kıbrıs Cumhuriyeti" adıyla temsil ettiğini deklere etmekte ve hukuken kabul etmektedirler. Tanıma kavramına uluslararası hukuk açısından yaklaşacak olursak, Türkiye'nin diğer ülkeler gibi GKRY'ni tanıma konusunda benzer yönde bir yükümlülüğe girme mecburiyeti bulunmamaktadır. Nitekim, tanıma hususu bütünüyle tanımayı yapacak devletin takdirine bırakılmıştır.

[57] Daha detaylı bilgi için bkz: T.C. Dışişleri Bakanlığı'nın GKRY'nin AB üyeliği ile ilgili 1 Mayıs 2004 tarihli Resmi Açıklaması, http://www.mfa.gov.tr/tc-disisleri-bakanligi_nin-gkry_nin-ab-uyeligi-ile-ilgili-aciklamasi-_1-mayis-2004_.tr.mfa (Erişim tarihi 25 Kasım 2018)

G. Kıbrıs'taki İngiliz Üslerinin Deniz Yetki Alanlarına Etkisi

Akdeniz havzasına sahip olmaya çalışan bütün egemen güçler, dış politika araçlarını, istisnasız iki temel üzerine inşa etmiş olup, bunlardan ilki kendi güvenliklerini sürdürmek iken ikincisi ticarî ilişkilerini artırarak korumak olmuştur.[58]

1869 yılında Süveyş Kanalı'nın açılmasıyla birlikte dünya ticaretinin açık denizlerden, Akdeniz havzasına yönelmesi, Kıbrıs'ın stratejik ve politik açıdan değer kazanmasına yol açmıştır.[59] Kıbrıs, bu bölgeyi Batı Avrupa'ya bağlayan en kısa deniz yolu üzerinde bulunmasından ötürü sömürgeci ülkelere ciddi avantajlar sağlaması açısından önemli bir yer tutmaktadır.[60] Dolayısıyla İngiltere, Ada'nın bu özelliğinden istifade etmeyi *"stratejik bir amaç"* olarak görmüş, Anadolu ve Orta Doğu'da yürütülecek stratejik çalışmalarda, Ada'nın üs olarak kullanılmasına özellikle dikkat edilmiştir.[61] Bu bağlamda, I. Dünya Savaşı sırasında Kıbrıs, İtilaf Devletlerince özellikle de İngiliz ve Fransızlar tarafından *"askerî bir üs"* olarak etkinleştirilirken, İttifak Devletlerine karşı ise bir *"propaganda ve casusluk merkezi"* olarak kullanılmıştır.[62] Özellikle Lübnan'daki Maronitlere, Eleftherios Venizelos'un başkanlığındaki Yunan Hükümeti'nin Türklere karşı savaşmaları için temin ettiği

---

[58] TAMÇELİK, Soyalp: ***"Kıbrıs'taki İngiliz üslerinin stratejik önemi",*** Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 1, 2011, s. 3, https://www.j-humansciences.com/ojs/index.php/IJHS/article/viewFile/1706/735 (Erişim tarihi 20 Şubat 2019).

[59] TAMÇELİK (1996), s. 321.

[60] YÜCEL, Talip/ALASYA, Halit Fikret: ***"Kıbrıs Türkleri. Türk Dünyası El Kitabı",*** TKAE Yayınları, Ankara, 1976, 1059-1119, s. 1061.

[61] TAMÇELİK (1996), s. 321.

[62] SONYEL (1995), s. 168.

silahların, Kıbrıs üzerinden temin edildiği bilinmektedir.[63]

İngiltere'nin, 1877-1878 Osmanlı Rusya harbinde, Osmanlı Devleti'ne yardımda bulunmak amacıyla Kıbrıs'ın idaresini geçici olarak Osmanlı Devleti'nden devralarak bölgede 1878'de elde ettiği üstünlüğün bir kalıntısı olarak Kıbrıs'ta iki askerî üssü bulunmaktadır. Bu yönü ile İngiltere, hiçbir sorumluluk almaksızın Doğu Akdeniz'in en stratejik noktasında önemli bir istihbarat merkezini kontrol eder duruma gelmiştir.[64]

İngiltere, bu üsler marifetiyle Rusya, Orta Doğu, Yakın Doğu, Türkiye, Süveyş Kanalı ve Kuzey Afrika ile ilgili olarak birçok bilgi elde etmektedir.[65] Diğer yandan, bölgede gerçekleştirilen operasyonlarda duraklama yeri, uçak gemisi veya harekât merkezi vb. fonksiyonları yerine getiren bu üsler, İngiltere'ye önemli imkan ve avantajlar sağlamaktadır. Kıbrıs'ın bu gibi avantajlarından dolayı Rusya, ABD, AB, Arap ülkeleri ve İsrail gibi bölgeye ilgi duyan diğer ülkeler ise, Kıbrıs'taki taraflarla yakınlık kurarak, kendi etkinliklerini Doğu Akdeniz'e taşımak istemektedirler.[66]

İngiliz Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan bir raporda bu hususa ilişkin olarak birtakım hukukî kararlara atıfta bulunulmuş olup, esasen raporda, egemen üs bölgelerinin, her şeyden önce İngiltere'nin elinde bulundurulmasının, anlaşmanın ayrılmaz bir parçası olduğu belirtilmiştir.[67] İngiltere bu konuya o kadar büyük önem atfetmiştir ki, İngiliz üslerinin kapsayacağı alanın büyüklüğü ve bu konuyla ilintili

[63] TAMÇELİK (2011), s. 4.

[64] TAMÇELİK (2011), s. 12.

[65] FO 371/ 152833 – XC 180475, 2 Temmuz 1960, Telgraf No: 453.

[66] ÜLGER/EFEGİL (2001), s. 296.

[67] GAZİOĞLU (2000), s. 278.

olarak Kıbrıs'a yapılacak malî yardımın miktarı gibi hususlar Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluş ve bağımsızlık ilanını dahi geciktirmiştir.[68]

Bunun üzerine Londra Antlaşmaları'nı imzalamaya yetkili taraf temsilcileri, 16-18 Ocak 1960 tarihleri arasında Londra'da bir kez daha biraraya gelmişler, İngiltere 120 mil^2'lik bir alanın kendi egemenliğinde kalmasını önerirken, Makarios 36 mil^2'lik bir alandan fazlasına rıza göstermemiştir.[69] Taraflar arasındaki bu anlaşmazlık, Konferans'ta ilerleme kaydedilememesine ve Konferans'ın dağılmasına neden olmuş, uzun süren görüşme ve pazarlıklar neticesinde, İngiltere'nin egemenliğindeki askerî üslerin 99 mil^2'lik bir alanda konuşlanması ve bu hak karşılığında ilk beş yıl içerisinde Kıbrıs Cumhuriyeti'ne 12.000.000 İngiliz Sterlini malî yardım yapması kararlaştırılmıştır. Bu kararla, Ağrotur ve Dikelya üslerinin toplam yüzölçümü, ülke topraklarının yaklaşık % 2.76'sına tekabül etmiştir ki bu da 99 mil^2'lik bir alandır.[70]

Kıbrıs'ın konumu, öncelikle dünya coğrafyasına, sonra da bölge coğrafyasına göre değerlendirilmesi gereken bir önemi haizdir. Dünya ölçeğinde değerlendirildiği zaman Kıbrıs; Kuzey Afrika, Orta Doğu ve Akdeniz ile doğrudan ilintilidir. Doğu Akdeniz üzerinden Avrupa'ya, Karadeniz ve Akdeniz üzerinden Rusya'ya, İran ve Orta Doğu üzerinden Asya ile Hint Okyanusu'na, Akdeniz üzerinden Afrika'ya dolaylı şekilde bağlantı sağlamaktadır. Dolayısıyla Kıbrıs, bütün bu bölgelerdeki sorun ve çatışmalar için bazen esaslı, bazen de satıhta olmak üzere önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle bölge güçleri bakımından Kıbrıs'ın yukarıda arz edilen stratejik önemi gözardı edilerek bir çözümlemede bulunulamayacağı aşikardır. Özellikle Kıbrıs'ın,

[68] TAMÇELİK (2011), s. 12.

[69] KEESING'S (1959), s. 17727-17730.

[70] GAZİOĞLU (2000), s. 278 vd. ; TAMÇELİK (2011), s. 13.

coğrafyasından veya tarihinden kaynaklanan tehdidin yanı sıra, en az bir bölge devletinin veya dünya politikasını etkileyen bir küresel gücün etkisi altında kaldığı da ortadadır. Zira, Kıbrıs meselesinin, günümüzde oluşan dünya ve bölge dengelerine göre yeniden biçimlenip çözümlenmesi gerekmektedir. Ancak her hal ve koşulda, Ada'nın İngiltere ile olan tarihî, siyasî, iktisadî, askerî ve stratejik ilişkileri ile İngiltere'nin ulusal çıkarlarına ters düşecek bir çözüm arayışına girmenin sorunu yeniden bir çözümsüzlüğe itebileceği hatırda tutulmalıdır.[71]

Batı güvenlik konseptinin güney kanadı ve Atlantik'in ötesine bağlanan deniz havzasının en son halkası Akdeniz iken, deniz ve hava üssü niteliği ile Kıbrıs ön plâna çıkmaktadır. İnsanlığın bitmeyen jeopolitik güç ve egemenlik mücadelesinin, hayatî deniz yolları üzerinde yoğunlaşacağı kuşkusuz iken, Batı Akdeniz'in stratejik sorunu, büyük ölçüde potansiyel bir değer taşırken, Doğu Akdeniz'in problemi, barut fıçısı olan Orta Doğu yüzünden devamlı olarak savaş tehdidi ve tehlikesi altındadır.[72] Kaldı ki İngiltere'nin ulusal güvenliğine yönelik tehdit olarak kabul ettiği devletlerin pek çoğu, Doğu Akdeniz havzasında yer almaktadır. Bu durum ister istemez İngiltere açısından Doğu Akdeniz'e atfedilen önemi artırmaktadır. Dolayısıyla Doğu Akdeniz'in güvenliği, dünya ve bölge barışının ayrılmaz bir parçası olarak görülmeli, özellikle İngiltere için Doğu Akdeniz'i Kıbrıs üzerinden kontrol etmek, adeta bölgesel güç dengesinden ziyade, küresel güç dengesi için bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Buna mukabil, İngiltere'nin Kıbrıs politikasının dar bir biçimde veya Kıbrıs'ın yalnızca stratejik önemi çerçevesinde değerlendirilmesi de eksik bir değerlendirmeye sebebiyet verebilecektir. Özellikle bazı araştırmacılar, stratejik kaygıların azalmasıyla birlikte

[71] TAMÇELİK (2011), s. 26.

[72] TAMÇELİK (2011), s. 26-27.

Kıbrıs'ta, bölgesel koşullarla uyumlu, daha pratik ve gerçekçi seçeneklerin de zaman içerisinde ön plâna çıkacağını ifade etmektedirler.[73]

İngiltere açısından, özellikle Türkiye ve Orta Doğu'nun stratejik öneminin artarak devam edeceğini düşünecek olursak, İngiltere'nin Kıbrıs konusundaki siyasasının uzun bir süre daha devam edeceği tahmine müsaittir. İngiltere'nin Kıbrıs konusunda tamamen Türkiye karşıtı bir politika izlememesinin ve Türkiye'ye çözüm konusunda *"aşırı ölçüde baskı"* yapmamasının nedeninin esasen bu siyasî algısından ileri geldiği söylenebilecektir. Özellikle İngiliz diplomasisi, Kıbrıs sorununun çözümünde, Rum veya Yunan yanlısı görünmemeye özen göstermektedir. Nitekim, İngiliz diplomasisi, Türkiye'nin anılan bölgedeki stratejik önemi ve ağırlığının gözardı ve ihmal edilemeyecek kadar mühim ve ehem olduğunun farkındadır.[74]

Bu yüzden GKRY Dışişleri Eski Bakanı Kasulides, Türkiye'nin jeostratejik ve jeopolitik konumu nedeniyle, İngilizlerin ulusal çıkarlarını zedelememek adına, Türkiye'ye Kıbrıs konusunda Rumların istediği baskıyı yapmayacaklarına vaktiyle dikkat çekmiştir.[75]

Keza Arap dünyasındaki çatışmalar ve istikrarsızlıklar cihetiyle, Süveyş Kanalı ile Avrupa'ya taşınan körfez petrolünün ulaşım güvenliği, Kıbrıs'tan daha ihtiyatlı ve kolay sağlanabilecektir. Dolayısıyla İngiltere'nin, Kıbrıs meselesinin çözümünde yer alması, hem ulusal çıkarlarının, hem de stratejisinin bir gereği olarak düşünülmelidir.[76]

Yukarıda arz ve izah edilenler göstermektedir ki, günümüzde Doğu Akdeniz sahasında İngiltere'nin ulusal çıkarları ile uyumlu ve İngiltere lehine önemli bir güç

[73] TAMÇELİK (2011), s. 27.

[74] TAMÇELİK (2011), s. 28.

[75] TAMÇELİK (2011), s. 29.

[76] TAMÇELİK (2011), s. 29-30.

dengesi olduğu söylenebilecektir. Dolayısıyla Kıbrıs da dahil, Doğu Akdeniz'in tamamı İngilizlerin rahatlıkla nüfuz edebildikleri sahalardır. Bu itibarla, gerek Doğu Akdeniz'de, gerek Kıbrıs'ta mevcut durumu, İngiltere aleyhine çevirmek bölge için çok ciddi sorunları da beraberinde getirebilecektir. Özellikle mevcut dengelerde herhangi bir değişikliğe gidilmesi ve bundan ötürü oluşabilecek ciddi bir belirsizlik, İngiliz çıkarlarını riske atacaktır. Diğer taraftan özellikle Orta Doğu'daki sıcak çatışma, kriz ve savaş ortamının İngiltere'nin Ada'daki üslerinin varlığına meşruiyet kazandırdığı da ayrı bir gerçeklik olarak belirmektedir.[77]

III. Doğu Akdeniz'de Tarafların Görüş ve Uygulamaları

Türkiye, Suriye, İsrail, Fas ve Libya[78] dışındaki Akdeniz ülkeleri[79] 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'ni imzalamış ve onaylamışlardır. Her ne kadar Fas ve Suriye 1982 tarihli BMDHS'ni onaylamamış olsalar da, bu Sözleşme'de yer alan uluslararası deniz hukukunun ilke ve normlarına kendi ulusal mevzuatlarında yer vermişlerdir. Suriye, BMDHS'ne katılabilmesini teminen kendi iç mevzuatında yer verdiği ve uluslararası toplum tarafından tepki gösterilen 35 millik karasu ve 41 millik bitişik bölge iddialarından vazgeçmiş olup,[80] 2003 yılı Şubat ayında 12 millik karasuları ile 24 millik bitişik bölge ilan etmiştir.

---

[77] TAMÇELİK (2011), s. 30.

[78] Fas ve Libya 1982 tarihli BMDHS'ni imzalamışlar, ancak onaylamamışlardır.

[79] Arnavutluk (23 Haziran 2003), Cezayir (11 Haziran 1996), Hırvatistan (5 Nisan 1995), GKRY (12 Aralık 1988), Mısır (26 Ağustos 1983), Fransa (11 Nisan 1996), Yunanistan (21 Haziran 1995), İtalya (13 Ocak 1995), Lübnan (5 Ocak 1995), Malta (20 Mayıs 1993), Monako (20 Mart 1995), Slovenya (16 Haziran 1995), İspanya (15 Ocak 1997), Sırbistan ve Karadağ (12 Mart 2001) and Tunus (24 April 1985), (http://www.un.org).

[80] CACAUD, Philippe: ***"Fisheries laws and regulations in the Mediterranean. A comparative study",*** no: 75, FAO.

Doğu Akdeniz'deki sınırlandırma uyuşmazlığı, müstakil olarak ele alınamamış, zamanla bölgedeki eski uyuşmazlıklarla etkileşim içine girmiştir. Nitekim, bölgedeki en önemli uyuşmazlıklardan biri olan Kıbrıs meselesi deniz yetki alanlarına da taşınarak tarafların görüş ve savlarına zemin oluşturmuştur.[81]

Şekil 9 - *Doğu Akdeniz'deki Kıyı Ölçümleri*[82]

Doğu Akdeniz'in Genişliği	*554 mil*
Kuzey-Güney Hattı Uzunluğu	*340 mil*
Türkiye Kıyı Uzunluğu	*533 mil*
Suriye Kıyı Uzunluğu	*86 mil*
Lübnan Kıyı Uzunluğu	*125 mil*
İsrail Kıyı Uzunluğu	*128 mil*
Mısır Kıyı Uzunluğu	*528 mil*

[81] KOÇ, Mustafa: ***Uluslararası Hukukta Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Gelişmeleri ve Türkiye'nin Deniz Alanlarının Sınırlandırılması,*** Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2006, s. 24.

[82] Kaynak: KOÇ, s. 391.

Şekil 10 - *Doğu Akdeniz'deki Coğrafi ve Kıyı Ölçümleri*[83]

Türkiye-Mısır-Kıbrıs Adasının Batısı	*Türkiye (Dalaman Çayı-Antalya / Gazipaşa)*	*255 mil*
	Mısır (Ras Alem El-Rum-32˚ 20' D)	*318 mil*
	Kıbrıs (Arnauti Burnu - Baf)	*25 mil*
Türkiye ve Kıbrıs Adasının Kuzeyi	*Türkiye (Antalya / Gazipaşa – Akıncı Burnu)*	*215 mil*
	Kuzey Kıbrıs (Arnauti Burnu – Karpas Burnu)	*135 mil*
	Kuzey Kıbrıs'ta GKRY kıyı uzunluğu	*30 mil*
	Kuzey Kıbrıs'ta KKTC kıyı uzunluğu	*105 mil*
Türkiye ve Suriye	*Türkiye (Taşucu - Lazkiye Burnu)*	*146 mil*
	Suriye (Kara sınırı – Lazkiye Burnu)	*26 mil*
	Türkiye (Anamur Burnu – Kara sınırı)	*219 mil*
	Suriye (Kara sınırı – Tartus)	*73 mil*

A. Türkiye'nin Görüş ve Uygulamaları

Türkiye 1958 tarihli Cenevre Kıta Sahanlığı ve Bitişik Bölge Sözleşmesi ile 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne taraf değildir. Türkiye'nin mer'i mevzuatında içsular ve karasularına ilişkin düzenlemeleri bulunmakla birlikte, kıta sahanlığı ve MEB'e ilişkin hükümler yer almamaktadır.

476 sayılı eski Türk Karasuları Kanunu'nda normal esas hatlara ve düz esas hatlara yer verilmekle birlikte, hâlihazırda yürürlükte bulunan 5531 sayılı Karasuları

[83] Kaynak: GİRGİN, Hikmet: ***Doğu Akdeniz'de Münhasır Ekonomik Bmlge Sorunu ve Türkiye Açısından Değerlendirilmesi***, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yükseklisans Tezi, İstanbul 2013, s. 25.

Kanunu'nda herhangi bir yöntemden söz edilmeksizin esas hatları çizme yetkisi Bakanlar Kuruluna verilmiştir. Bakanlar Kurulu bugüne kadar anılan Kanun'la verilen bu yetkisini kullanmamıştır. Türkiye'nin Karadeniz ve Akdeniz'de karasuları 12 mil olarak uygulanmaktadır.[84]

Doğu Akdeniz'in yarı kapalı bir deniz olması nedeniyle kıta sahanlığı veya MEB sınırlandırmaları ancak kıyıdaş devletlerin tüm hak ve çıkarları gözetilerek hukuki düzenlemeler ile yapılmalıdır. Zira bu husus, uluslararası deniz hukukuna göre, *"kapalı ya da yarı kapalı denizlere kıyısı olan devletler, haklarını kullanır ve yükümlülüklerini yerine getirirken birbirleriyle işbirliği yapma mecburiyetindedirler"* şeklinde kabul görmektedir.[85]

Türkiye, Akdeniz'deki kıta sahanlığı dış sınırının, ilgili kıyı devletleri ile özel koşulları dikkate alan hakkaniyet ilkesi temelinde ikili veya çok taraflı anlaşmalarla yapılması gerektiğini savunmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye'nin öne sürdüğü tezler, yalnızca kendi kıta sahanlığı haklarını değil, Kıbrıs Türklerinin haklarını da koruması bağlamında oldukça önemlidir.[86] Nitekim, Türkiye açısından Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanları sınırlandırmasının yapılabilmesi için, öncelikle Suriye ile kıta sahanlığı yan hududu ve KKTC ile karşılıklı kıyılar arasındaki kıta sahanlığı sınırlarının belirlenmesi gerekmektedir.

Türkiye, Doğu Akdeniz'de kendi kıta sahanlığı ve MEB'e ilişkin uluslararası hukuktan doğan haklarını korumaya yönelik olarak siyasa izlemekte ve buna paralel

[84] BAŞEREN (2010), s. 156.

[85] T.C. Dışişleri Bakanlığının 04 Ekim 2005 tarih ve 2005/Turkuno DT/16390 sayılı Notası parag. 5.

[86] BAŞEREN (2013), s. 262.

uygulamalar yapmaktadır. Bu çerçevede, Türkiye, GKRY ile Mısır arasında 17 Şubat 2003 tarihinde imzalanan Sınırlandırma Anlaşması'nı takiben vakit kaybetmeksizin 2 Mart 2004 tarihli Notası ile tepkisini ortaya koymuştur.[87] Türkiye, anılan Nota'da, Doğu Akdeniz'de özellikle 32 16 18 koordinatının batısındaki bölgede "*ab initio ve ipso facto hakkı"* olduğunu ifadeyle[88], GKRY ile Mısır arasında akdedilen Anlaşma'yı tanımadığını ve GKRY'nin Kıbrıs Adası'nı tek başına temsile hukuken ehil olamayacağını, Ada'ya ilişkin yapılacak tüm anlaşmalarda Ada'nın yönetiminde söz hakkı bulunan ve asli unsur olan KKTC'nin de müdahil edilmesi gerekliliğini vurgulamıştır.[89]

Türkiye, GKRY ile Lübnan arasında 17 Ocak 2007 tarihinde yapılan Sınırlandırma Anlaşması'nı takiben 30 Ocak 2007 tarihinde resmi bir açıklama yaparak,[90] benzer bir şekilde GKRY'nin 2003 yılından itibaren Doğu Akdeniz'deki ülkelerle deniz yetki alanlarını ilgilendiren ikili anlaşmalar yapma gayretlerini arttırdığını, KKTC ve Türkiye'nin en başından beri bu teşebbüslere karşı çıktığı yönündeki görüşlerini yinelemiştir. Türkiye, 5 Ağustos 2011 tarihinde yaptığı Resmi Açıklama'da ise,[91] GKRY'nin yaptığı bu anlaşmalar ve petrol/doğalgaz arama

[87] T.C. Dışişleri Bakanlığının 02 Mart 2004 tarih ve 2004/Turkuno DT/4739 sayılı Notası, parag.4.

[88] AK, Gökhan: ***"Kıbrıs Adası Çevresindeki Deniz Dibi Hidrokarbon Zenginliklerinin Adadaki Sorunun Çözümüne Muhtemel Etkileri",*** Motif Akademi Halkbilimi Dergisi, 2013-1, Kıbrıs Özel Sayısı-I, İstanbul, 333-338, s. 335

[89] BAŞEREN (2010), s. 28 – 29.

[90] T.C. Dışişleri Bakanlığının 30 Ocak 2007 tarih ve 18 sayılı, ***"Güney Kıbrıs Rum Yönetimi´nin Doğu Akdeniz´deki Ülkelerle Deniz Yetki Alanlarını İlgilendiren İkili Anlaşmalar Yapma Gayretlerini hk."*** başlıklı Resmi Açıklaması, http://www.mfa.gov.tr/no_18---30-ocak-2007_-guney-kibris-rum-yonetimi_nin-dogu-akdeniz_deki-ulkelerle-deniz-yetki-alanlarini-ilgilendiren-ikili-anlasmalar-yapma-gayretlerini-hk_-.tr.mfa (Erişim tarihi 30 Kasım 2018).

[91] T.C. Dışişleri Bakanlığının, 5 Ağustos 2011 tarih ve 181 sayılı, ***"GKRY'nin Doğu Akdeniz'de Petrol ve Doğalgaz Arama Faaliyetleri Hk."*** başlıklı Resmi Açıklaması, http://www.mfa.gov.tr/no_-181_-5-

faaliyetlerinin uluslararası hukuka aykırı olduğunu, Kıbrıs sorununun çözümünü olumsuz etkilediğini ve ayrıca bölge ülkeleri arasında yeni ihtilaflara neden olduğunu belirtmiştir. Nitekim, Türkiye, bu hususların gerek kendisi gerek KKTC tarafından bölge ülkeleri ve BM nezdinde zamanında kayda geçirildiğini, bu bağlamda Kıbrıs Adası'nın güneyinde geçerliliği bulunmayan bu ruhsatlara dayanarak petrol/doğalgaz arama-çıkarma faaliyetlerine ilgi duyan şirket ve ülkelerin bu sorumluluk ile hareket etmeleri çağırısında bulunmuştur.

GKRY ile İsrail arasında 17 Aralık 2010 tarihinde imzalanan MEB Sınırlandırması Anlaşması'nı müteakip Türkiye tarafından yapılan basın açıklamasında,[92] sözkonusu Anlaşma'nın konu aldığı deniz alanlarında Türkiye'nin herhangi bir hak iddiasının bulunmadığı, ancak Türkiye'nin konuya Kıbrıs meselesi bağlamında yaklaştığı, zira Kıbrıs Adası'nın deniz alanlarında Kıbrıs Türklerinin de hak ve yetkilerinin bulunduğu, GKRY'nin Ada'nın tümünü temsil edemeyeceği ve GKRY tarafından akdedilen bu tür anlaşmaların Türkiye tarafından tanınmadığı kaydedilmektedir.

Yukarıda arz edilen resmi açıklamaların incelenmesinden de görüleceği üzere, Türkiye yalnızca kendi haklarını değil, KKTC'nin de Doğu Akdeniz'deki deniz alanlarına ilişkin haklarını korumaya yönelik politikalar izlemektedir.

---

agustos-2011_-gkry_nin-dogu-akdeniz_de-petrol-ve-dogalgaz-arama-faaliyetleri-hk_.tr.mfa (Erişim tarihi 30 Kasım 2018).

[92] T.C. Dışişleri Bakanlığının 21 Aralık 2010 tarih ve 288 sayılı, ***"İsrail ile GKRY Arasında İmzalanan MEB Anlaşması Hk."*** Başlıklı Resmi Açıklaması, http://www.mfa.gov.tr/no_-288_-21aralik-2010_-israil-ile-gkry-arasinda-imzalanan-meb-anlasmasi-hk_.tr.mfa (Erişim tarihi 30 Kasım 2018).

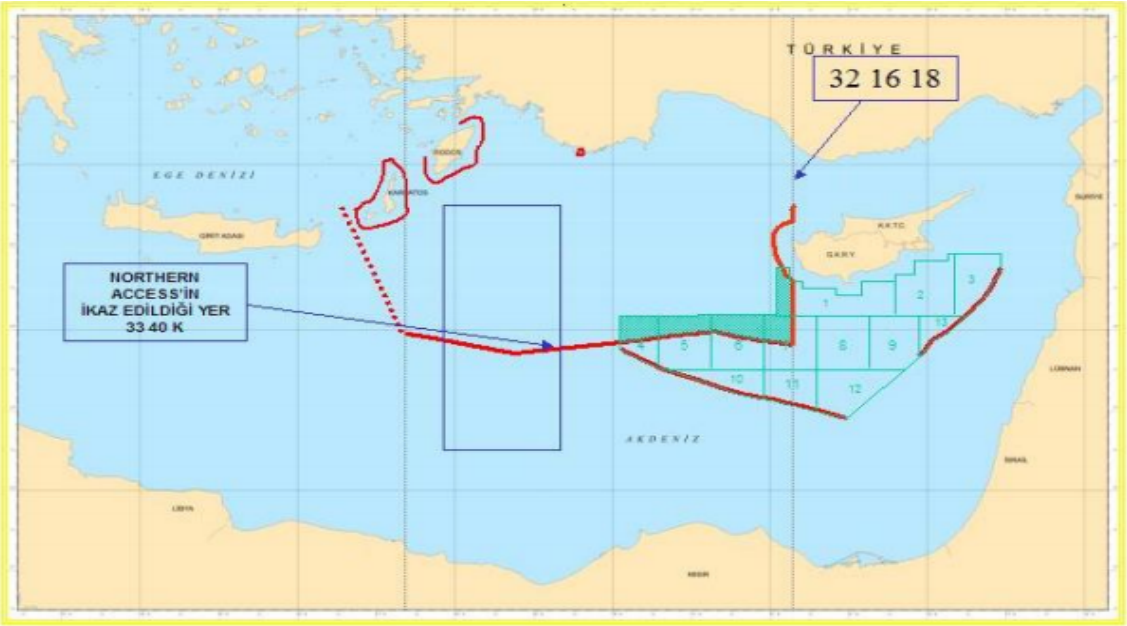
Türkiye bu siyasası bağlamında, 2 Temmuz 1974 tarih ve 7/8594 sayılı Kararname ile Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığına (TPAO) Rodos Adası'nın güneydoğusunda, ilgili Bakanlık tarafından belirlenen, Türk karasuları dışında olmakla birlikte kıta sahanlığına dahil olduğunu beyan etmek kaydıyla AR/TPO/IX/D numaralı petrol arama bölgesinde ruhsat vermiştir.[93] 9 Ağustos 2007 tarihli Resmî Gazete ile Petrol İşleri Genel Müdürlüğü, TPAO'nun dört bölgedeki (TPO/XVI/A, TPO/XVI/D, TPO/XVI/E ve TPO/XVI/F) ruhsat ve arama izin taleplerini ilan etmiştir. TPO/XVI/A sahası, ilan edilen diğer üç sahaya kıyasla stratejik açıdan daha fazla önem arz etmektedir. Bu saha, doğuda Türkiye'nin daha önce batısında hak sahibi olduğunu ilan ettiği 32º 16′ 18″ meridyenine, güneyde ise Anadolu ile Mısır kıyıları arasındaki ortay hatta kadar uzanmaktadır. TPO/XVI/A bölgesi, dayandığı bu noktalar itibariyle, Türk kıta sahanlığını ve MEB sınırlarını üstü örtülü olarak da olsa resmen çizmektedir.[94]

Türkiye Doğu Akdeniz havzasında Yunanistan ile Meis, Rodos ve Rodos' un güney batısındaki adalar nedeniyle komşudur. NIMA'nın (National Imagery & Mapping Agency, Maritime Safety Information Center) 552/2002 ve 590/2002(54, 56) sayılı Hydrolant Mesajlarında GKRY bandıralı Northern Access adlı Geminin 11-19 Mart 2002 tarihleri arasında 35º-30' 00" N 32º-30' 00" N ve 027º-50' 00" E 029º-20' 00" E koordinatları ile belirlenen sahada jeofizik araştırmalar yapacağı ilan edilmiştir. Bu koordinatlar içinde GKRY bandıralı bu gemi ayrıca sismik araştırmalar yapma girişimde bulunmuştur. Bu gelişmenin üzerine, bahsekonu bölgede GKRY adına sismik araştırma yapan gemiye Türk kıta sahanlığında izinsiz araştırma yaptığı gerekçesiyle

[93] BAŞEREN (2013), s. 267.

[94] BAŞEREN, Sertaç Hami: ***"Doğu Akdeniz'de Gerilim",*** http://tudav.org/calismalar/deniz-alanlari/munhasir-ekonomik-bolge/dogu-akdeniz-serhat-h-baseren/ (Erişim tarihi: 1 Nisan 2019).

Türk savaş gemisi tarafından müdahale edilerek, bölgeyi terk etmesi gerektiği bildirilmiştir. Sözkonusu bölgede 8800 metre uzunluğunda bir kablo çekerek ve taşıdığı ses topu ile patlamalar gerçekleştirerek sismik araştırma seyrini icraya başlayan gemi Türkiye'nin ikazı üzerine bölgeyi derhal terk etmiştir.[95]

Şekil 11 – *Northern Access isimli geminin ikaz edildiği yeri gösterir harita*[96]

Geminin "TGS NOPEC" isimli bir Norveç şirketi adına araştırma yaptığı öğrenilmiş olup, anılan şirket yetkilileri, Türk kıta sahanlığı içerisinde izinsiz araştırma yaptırdıkları için Türkiye'den özür dilemişlerdir.[97]

---

[95] BAŞEREN, Sertaç Hami, ***"Doğu Akdeniz'de Kıta Sahanlığı ve Türkiye'nin Stratejisi"*** Başkent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi, 22 Şubat 2007 tarihli Panel, s.18.

[96] Kaynak: BAŞEREN (2007), s.19.

[97] Güney Kıbrıs Rum kesiminde faaliyet gösteren basın organlarından yapılan dertemelerin yer aldığı Türk Ajansı-Kıbrıs'ın (Turkish News Agency-Cyprus) 19 Mayıs 2002 tarihli bülteninde ***"Kipros Simera" isimli gazetede "Rodos ve Kıbrıs arasında sismik araştırma yapan gemi'"*** başlığı altında yayınlanan haber, s. 5.; BAŞEREN, Sertaç Hami, ***"Doğu Akdeniz Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı Üzerine Bir Değerlendirme",*** GÜNDÜZ Aslan/ÖZTÜRK Hüseyin, (Ed.), Ege Kıta Sahanlığı ve İlişkili Sorunlar Sempozyumu Bildiriler Kitabı, TÜDAV Yayını, No:12, 14-15 Aralık 2002, s. 114.

Türkiye'nin resmi açıklamalarına karşın GKRY uluslararası hukuka aykırı girişimlerinden kaçınmamıştır. Hal böyleyken, her ne kadar Türkiye 1982 tarihli BMDHS'ne taraf değilse de, Türkiye'nin bir uluslararası örf ve adet kuralı olarak kabul edilen MEB ilan etmesine engel teşkil eden herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Bu yönde atılacak bir adımın kıyıdaş devletleri uzlaşıya zorlayacağı kuvvetle muhtemeldir. Zira, Türkiye'nin belli girişimleri neticesinde GKRY geri adım atmak zorunda kalmıştır.

Türkiye ile KKTC arasında 21 Eylül 2011 tarihinde New York'ta imzalanan anlaşma ile her iki ülkenin Akdeniz'deki kıta sahanlıklarının bir bölümü, uluslararası hukuka uygun olarak ve hakça ilkeler dikkate alınarak belirlenmiştir.[98] Sözkonusu açıklamada, Rum tarafının sondaj faaliyetlerine 19 Eylül 2011 tarihinde başlandığının açıklanması üzerine, Türkiye ile KKTC'nin Akdeniz'deki kıta sahanlıklarının bir bölümünün 27 coğrafi koordinatın birleştirilmesiyle elde edilen bir çizgi ile sınırlandırıldığı, müteakip adımın ise, KKTC tarafından Ada'nın çevresindeki deniz alanlarında Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı'na petrol ve doğalgaz arama ve çıkarma ruhsatları verilmesi olduğu kaydedilmektedir.

B. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Görüş ve Uygulamaları

KKTC'nin karasuları genişliği 12 mil olup,[99] KKTC Eski Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş çeşitli vesilerle bu hususa dayanarak basına verdiği demeçlerde, üçüncü taraftarla yapılan görüşmelerde KKTC'nin de görüşmeci olması gerektiğini, ayrıca

[98] T.C. Dışişleri Bakanlığının 21 Eylül 2011 tarih ve 216 sayılı ***"Türkiye – KKTC Kıta Sahanlığı Sınırlandırma Anlaşması İmzalanmasına İlişkin Dışişleri Bakanlığı Basın Açıklaması"*** başlıklı Resmi Açıklaması, http://www.mfa.gov.tr/no_-216_-21-eylul-2011-turkiye-_-kktc-kita-sahanligi-sinirlandirma-anlasmasi-imzalanmasina-iliskin-disisleri-bakanligi-basin-ac_.tr.mfa (Erişim tarihi 10 Aralık 2018).

[99] KKTC Karasuları Yasası'nın metni için bkz. Resmi Gazete, 24 Haziran 2002.

temasta bulunduğu petrol şirketlerinin yetkililerine ve yabancı misyon temsilcilerine bölgede petrol veya doğalgaz yatakları bulunması durumunda KKTC'nin Ada'nın doğal kaynakları üzerinde hak sahibi olması nedeniyle bu kaynaklardan elde edilen gelirlerden % 50 pay alması gerektiğini bildirmiştir.[100]

Suriye Doğal Kaynaklar ve Petrol Bakanı'nın GKRY'ye gerçekleştirdiği ziyaret sırasında yapılan açıklamaları takiben dönemin KKTC Cumhurbaşkanı Denktaş 9 Ağustos 2001 tarihinde yaptığı yazılı açıklamada *"Kıbrıs Adası'nın münhasır ekonomik bölgesi ve kıta sahanlığının halen sınırlandırılmadığını, bu sınırlandırmanın ise uluslararası hukuka uygun olarak ve Türkiye dahil bölgedeki tüm ilgili ülkelerle karşılıklı anlaşmalarla gerçekleştirilmesi ve bu hususta öncelikle KKTC ile bir anlaşmaya varılması gerektiğini, güneydeki Rum İdaresinin tek başına sınırlandırma anlaşması akdetme yetkisi bulunmadığını, KKTC ile birlikte hareket etme mecburiyetinde bulunduğunu, aksi halde KKTC'nin haklarını gerektiği gibi savunacağını, Rum İdaresinin bölgede yeni bir krize sebebiyet verecek eylem ve davranışlardan kaçınması gerektiğini ve ilgili devletlerin buna fırsat vermeyeceklerini ümit ettiğini"* şeklindeki ifadelere yer vermiştir.[101]

KKTC, kıta sahanlığına ilişkin haklarını kullanmakta ve korumakta olup, bu haklarını Türkiye ile eşgüdüm halinde ve ortak bir zeminde savunmaktadır. Nitekim, NIMA'nın (National lmagery & Mapping Agency, Maritime Safety Information Center) 2474/2002 (54) East Med. sayılı Hydrolant Mesajında Türk bayraklı MT A Sismik I Gemisinin 11-16 Kasım 2002 tarihlerinde 36° 02' N - 032° 48' E, 36° 34' N - 035° 24' E,

---

[100] ***"Petrol Yatakları ve Değerlendirmeleri Konusunda Sorun Çıkaracağına ilişkin Endişeler. Ankara Şeytanca Davranıyor"*** içerik ve 24 Ağustos 2001 tarihli Rum basın haberi, Fileleftheros.

[101] BAŞEREN (2010), s. 36.

34° 42' N - 034° 55' E, 34° 53' N 034° 27' E, 35° 07' N - 034°16' E, 35° 12' N - 033° 54' E, 35° 12' N-033° 54' E, 35° 24' N- 032° 55' E koordinatları arasında sismik araştırma yapacağı ilan edilmiş, sözkonusu araştırma Türkiye Cumhuriyeti adına ve KKTC ile işbirliği içerisinde gerçekleştirilmiştir.[102]

C. Yunanistan'ın Görüş ve Uygulamaları

Yunanistan, Meis Adası'na tam etki tanınmasına dayanarak, Türkiye'nin Rodos, Meis, Kıbrıs hattının güneyinde kıta sahanlığı haklarını elinden alacak bir anlayış oluşturmuştur.

Türkiye Seyir Hidrografı ve Oşinografı Dairesi Başkanlığının *"Denizcilere 158 sayılı Bildirisi"* ile K. Piri Reis isimli araştırma gemisinin 4-28 Haziran 2001 tarihleri arasında Meis Adası'nın güneyinde Rodos'tan Kıbrıs'a kadar olan alanlarda sismik araştırmalar yapacağını ilan etmiştir. Bunun üzerine, basın yayın organlarında, bu durumun Türkiye ve Yunanistan arasında ciddi bir gerginlik yarattığı, Türk Dışişleri Bakanlığınca Yunan Dışişleri Bakanlığına Piri Reis'in bilimsel araştırmalar yapacağını ancak Rodos'un güneyinde Yunan kıta sahanlığının tartışmalı olduğu bölgelere yanaşmayacağını taahhüt etmesiyle, Yunan tarafının tatmin olarak sorunun çözüldüğüne ilişkin haberler yayınlanmıştır.[103]

Yunan Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü, anılan geminin hareketlerinin Yunan kıta sahanlığıyla ilgili olmadığı sürece Türkiye'nin öngörülen araştırmaları yapma hakkına sahip olduğunu, nitekim bu bilimsel araştırmaların Türkiye ile Yunanistan arasındaki

[102] GÜNDÜZ/ÖZTÜRK, s. 111.

[103] Filelefttheros Gazetesi, 01.06.2001, http://www.philenews.com (Erişim tarihi 7 Mart 2019).

ilişkileri düzenleyen 1997 tarihli Madrid Anlaşması'nı ihlal etmediğini ifade etmiştir.[104]

Türk Dışişleri Bakanlığı Sözcüsüne, Yunan Dışişleri Bakanlığı Sözcüsünün sözkonusu açıklamalarının nasıl değerlendirildiğinin sorulması üzerine, Sözcü, Türkiye ile Yunanistan arasında yapılan temaslarda durumun açıklığa kavuşturulduğunu, bu temaslar sırasında herhangi bir teminat veya taahhütün verilmediğini, 9 Eylül Üniversitesi tarafından yürütülen bu çalışmaların Doğu Akdeniz'i kapsadığını ve bilimsel bir nitelik taşıdığını kaydetmiştir.[105]

D. GKRY'nin Görüş ve Uygulamaları

GKRY'nin karasuları genişliği 12 deniz mili olup,[106] 200 m. derinlik ya da işletilebilirlik esasında kıta sahanlığına sahip olduğunu öngören bir yasası bulunmaktadır.[107] Rum Başsavcılığı tarafından 1972 yılında verilen bir mütalaada, Uluslararası Adalet Divanı'nın Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı uyuşmazlığında verdiği Karara atfen, 200 m. derinliğin ötesindeki deniz alanlarının Kıbrıs'ın deniz altında doğal uzantısını oluşturması durumunda kıta sahanlığı olarak sayılacağı bildirilmiştir.[108]

GKRY'nin 5 Nisan 1974 tarih ve 8 sayılı Kıta Sahanlığı Kanunu'nun 2. Maddesinde, Kıbrıs ile sahilleri karşılıklı olan devletlerle ilgili olarak kıta sahanlığının dış sınırının, Kıbrıs ile ilgili devlet tarafından aksi kararlaştırılmadıkça, ortay hattın

[104] GÜNDÜZ/ÖZTÜRK, s. 108.

[105] GÜNDÜZ/ÖZTÜRK, s. 108.

[106] GKRY'nin 1964 tarih ve 45 sayılı Karasuları Kanunu'nun metni için bkz. http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/STATEFILES/CYP.htm.

[107] GKRY'nin 5 Nisan 1974 tarih ve 8 sayılı Kıta Sahanlığı Kanunu'nun metni için bkz. http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/STATEFILES/CYP.htm.

[108] Kıta sahanlığının dış sınırı hakkında detaylı bilgi edinmek için bkz: http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/STATEFILES/CYP.htm.

ötesine geçmeyeceği hüküm altına alınmıştır.

GKRY'nın Doğu Akdeniz'de izlediği siyasa ile Yunanistan tarafından Türkiye aleyhine uygulanan politikaların benzerlik arz etmekte olup, Yunanistan'ın Rodos, Meis, Kıbrıs hattının güneyinde yer alan deniz alanlarında Türkiye'nin kıta sahanlığı haklarını elinden alma politikasına paralel bir tutum sergilemektedir.[109]

GKRY, Kıbrıs'ın kıta sahanlığı sınırlandırmasını Türkiye ve KKTC'yi dışlayarak ve yok sayarak, kıyıdaş diğer devletlerle ikili anlaşmalar akdetmek suretiyle gerçekleştirmektedir. GKRY Hükümet Sözcüsü, Kıbrıs deniz alanlarındaki petrol yatakları konusunda Hükümeti'nin Suriye'den sonra Mısır, Lübnan, İsrail ve muhtemelen Libya ile temaslarda bulunacağını söylemiştir.[110]

2001 yılı Ocak ayından itibaren GKRY basınında geniş şekilde yer verilen Kıbrıs'ın güneyinde petrol ve doğalgaz bulunduğuna dair haberler, Türkiye ve Yunanistan'ın yanı sıra İsrail, Suriye, Mısır ve Lübnan gibi bölge ülkelerinin bu havzadaki petrol yataklarıyla yakından ilgilenmelerine sebebiyet vermiştir.[111]

GKRY Ticaret, Sanayi ve Turizm Bakanı, 11 Eylül 2002 tarihinde basına verdiği mülakatta, MEB ile ilgili olarak hazırlanan taslağın Bakanlar Kurulunca uygun görüldüğünü ifadeyle, Mısır ile MEB Sınır Anlaşması akddilmesini teminen görüşmelerde bulunacaklarını söylemiştir.

Bu süreci takiben, GKRY ile Mısır arasında 17 Şubat 2003 tarihinde, Lübnan ile

[109] GÜNDÜZ/ÖZTÜRK, s. 110.

[110] ***"Papapetru ve Rolandis' in Petrol Yatakları Konusundaki Açıklamaları"*** Yunanistan'ın Makedonya Haber Ajansı (MPE), 24 Ağustos 2001.

[111] GÜNDÜZ/ÖZTÜRK, s. 110.

17 Ocak 2007 tarihinde ve İsrail arasında 17 Aralık 2010 tarihinde ortay hat esasına göre MEB Sınırlandırma Anlaşmaları imzalanmıştır. GKRY, Suriye ile de 2001 yılından bu yana MEB Anlaşması yapmak üzere müzakere yürütmektedir.[112]

E. Mısır'ın Görüş ve Uygulamaları

Mısır, 1958 yılından bu yana 12 mil genişliğinde karasuları uygulamasını sürdürmekte olup, 200 m. ya da işletilebilir derinliğe kadar kıta sahanlığı haklarını kullanacağını öngören yasal bir düzenlemeye sahiptir.[113]

Ayrıca, Mısır, 1982 tarihli BMDHS'ni onaylarken 26 Ağustos 1983 tarihinde anılan Sözleşme'nin V. ve VI. Bölüm hükümleriyle Akdeniz ve Kızıldeniz'de karasuları ötesinde kendisine verilen MEB'e ilişkin haklarını kullanacağını, Sözleşme'ye göre MEB haklarını kullanıp yükümlülüklerini yerine getirirken diğer devletlerin hak ve yükümlülüklerine gereken saygıyı göstereceğini ve MEB sınırlarını Sözleşme'de ortaya konan kurallar çerçevesinde belirleyeceğini beyan etmiştir. Zira, Mısır kendi deniz alanlarında bulunan doğalgaz kaynaklarını uzun süredir işletmektedir. Mısır'ın Lefkoşa Büyükelçisi de basına sık sık demeçler vermek kaydıyla ülkesi ile Kıbrıs'ın (GKRY) doğalgaz sahasında ortak işletmeler oluşturabileceğini, henüz bu konuda bir anlaşma bulunmamakla beraber bir düzenlemeye gidilebileceğini, her iki devletin 1982 tarihli BMDHS'ye taraf olmaları nedeniyle aralarında çıkabilecek uyuşmazlıkların kolayca çözülebileceğini ve GKRY ile kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırması konusunda

[112] TAMÇELİK/KURT, s. 896-897.

[113] Mısır Arap Cumhuriyeti'nin 15 Ocak 1951 tarihli Karasuları Yasasına 17 Şubat 1958 tarihli Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile değişiklik getirilmiştir. Detaylı bilgi için bkz: Decree concerning the Territorial Waters of the Arab Republic of Egypt of 15 January 1951, as amended by Presidential Decree of 17 February 1958, http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/STATEFILES/EGY.htm.

işbirliği yapmaya hazır olduklarını ifade etmiştir. Mısır yukarıdaki hususlara ilaveten, deniz alanlarının sınırlandırılması müzakereleri açısından uluslararası toplum tarafından tanınan tek bir Kıbrıs olduğunu, Kıbrıs Adası'nın tek ve hukuki temsilcisi olarak GKRY'yi tanıdığını, ve onu muhatap alacağını da kaydetmiştir.[114]

Türkiye bu sava cevaben, GKRY'nin Kıbrıs'ın temsilcisi olamayacağını ve iki devlet arasında bir anlaşmanın yapılması durumunda, bu anlaşmanın anılan Sözleşme'ye aykırılık teşkil edeceğini dile getirmiştir.

Mısır her şeye rağmen Kıbrıs sorununa müdahil olmak istemediğini, uluslararası toplum tarafından GKRY'nin devlet olarak tanındığını, Mısır'ın GKRY ile yapacağı sınırlandırma anlaşmasının amacının muhtemel uyuşmazlıklarının önüne geçmek olduğunu, her hal ve karda bu anlaşmanın Ada'nın kuzeyine ilişkin olmadığını beyan etmiştir.[115]

Yunanistan, Doğu Akdeniz'de Türkiye'yi hiçe sayarak uluslararası hukuka aykırı bir şekilde Türkiye'nin kıta sahanlığı hakkını gasp etme politikalarını diplomatik girişimlerine de yansıtmış, bu kapsamda Mısır ile görüşmeler gerçekleştirmiştir. Ancak, Yunanistan Meis Adası'na kıta sahanlığı açısından tam etki tanımak isteyince, Mısır, o noktada Türkiye'yi incitmek istemediğini bildirmiş ve görüşmeler bir neticeye ulaşmadan sona ermiştir.[116]

Türkiye tarafından gerçekleştirilen tüm bu girişimlere karşın, 17 Şubat 2003

[114] GÜNDÜZ/ÖZTÜRK, s. 109.

[115] KAYA, s. 38.

[116] GOUNARIS, M.: ***"The Particularity of the Aegean Sea and the New Regulation of the International Law of the Sea, in Mediterranean Sea and the Aegean Seas",*** *2008, s. 37*; GÜNDÜZ/ÖZTÜRK, s. 109.

tarihinde Mısır ve GKRY arasında bir MEB Sınırlandırma Anlaşması imzalanmış, bu Anlaşma ile iki devlet arasındaki MEB sınırı, Kıbrıs ve Afrika sahilleri arasındaki eşit uzaklık ilkesi çerçevesinde tayin edilmiştir.[117] Rum tarafı, Mısır'la akdedilen bu Anlaşma'nın ortay hattın belirlenmesi kaydıyla yapılan ilk anlaşma olması nedeniyle GKRY için çok önemli bir gelişme olduğunu ve bu Anlaşma neticesinde GKRY'nin halihazırda sahip olduğu deniz alanının dört katı büyüklükteki bir alanda egemenlik haklarına sahip olacağını kaydetmiştir. 2005 ve 2006 yıllarında Mısır ve GKRY, Doğu Akdeniz'de petrol ve doğalgaz aramaları konusunda da işbirliğine yönelik olarak muhtelif protokol ve anlaşmalar imzalamaya devam etmişlerdir.[118] Zira, Mısır'ın GKRY ile yaptığı MEB Sınırlandırması Anlaşmasında, GKRY'ne ada olmasına karşın tam etki tanınması ve ortay hattın esas alınması nedeniyle önemli hak kayıplarına uğradığı görülmektedir.[119]

Türkiye ile Mısır arasında çizilecek ortay hat esas alınarak yapılacak bir MEB sınırlandırmasında, Mısır'a mevcut kıta sahanlığı/MEB alanlarına nazaran yaklaşık 11.500 km^2 daha büyük bir deniz alanı kazandıracağı aşikardır. Mısır'ın toplam yüzölçümünün % 1'ine denk gelen bu alan, aynı zamanda Kıbrıs Adası'nın yüzölçümünden de büyük bir sahaya tekabül etmektedir.[120]

Mısır, Girit (Crete), Kaşot (Çoban, Kasos), Kerpe (Karpathos), Rodos (Rhodes) ve Meis (Castellorizzo) hattını Yunan kıyısı olarak kabul ettiği takdirde, Yunanistan'la

[117] Anlaşma metni ve detaylı bilgi için bkz: https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/mzn_s/mzn47.pdf.

[118] BAŞEREN (2010), s. 151.

[119] YAYCI (2012), s. 42.

[120] YAYCI (2012), s. 42.

yapacağı MEB/kıta sahanlığı sınırı anlaşması ile daha önce GKRY ile yaptığı anlaşma nedeniyle kaybettiği alana ilaveten 15.000 km^2 lik bir alan daha kaybedecektir. Bununla birlikte, Mısır uluslararası hukuka uygun bir hareket tarzı benimseyerek Türkiye ile MEB ve kıta sahanlığı sınırlandırması yapması durumunda, Anadolu kıyıları daha kuzeyde bulunduğu için ortay hat kuzeye doğru kayacağından Mısır bahsekonu 15.000 km^2 'lik bu kayıptan da kurtulabilecektir.[121]

İtalyan enerji şirketi Eni S.p.A'nın 30 Ağustos 2015 tarihinde yaptığı açıklamayla, Mısır'ın kıyılarının açığında muazzam ölçekte bir doğalgaz sahası bulunduğunu ilan edilmiş olup, bu Akdeniz'de şu ana kadar bulunan kaynakların en büyüğü olarak tanımlanmıştır. Eni'ye göre, Mısır'ın derin sularında yapılan keşfin yaklaşık 40 kilometrekarelik bir alanda 30 trilyon kübik fitten fazla bir potansiyele sahip olabileceği tahmin edilmektedir. Keşfedilen blok, Shorouk Blokunda 4,757 fit derinlikte Mısır kıyılarının yaklaşık 120 mil uzaklıkta yer almaktadır.[122] Mısır son dönemde keşfedilen doğal kaynaklarıyla halihazırda, kanıtlanmış doğalgaz rezervinde toplam 1.8 trilyon $m^{3'}$lük bir rezerv ile dünya toplam enerji rezervinin % 0.9'una, kanıtlanmış petrol rezervinde ise 3.3 trilyon varillik bir rezerv ile dünya toplamının % 0.3'ne sahiptir.[123]

Mısır, 2013 yılı itibarıyla günlük enerji üretiminin yüzde 80'e yakın bir kısmını Akdeniz'deki enerji yataklarından elde ederken,[124] bu karşılama oranının keşfedilen

[121] TAŞDEMİR, Fatma: ***"Kıbrıs Adası Açıklarında Petrol ve Doğalgaz Arama Faaliyetleri Kapsamında Ortaya Çıkan Krizin Hukuki, Ekonomik ve Siyasi Boyutları",*** Ankara Strateji Enstitüsü Raporu, Ankara 2012, s. 21; BAŞEREN (2010), s.136.

[122] "Vast Reserves of Natural Gas Found Off the Coast of Egypt" başlık ve 30 Ağustos 2015 tarihli The New York Times haberi, https://www.nytimes.com/2015/08/31/business/energy-environment/vast-reserves-of-natural-gas-found-off-the-coast-of-egypt.html?_r=0

[123] British Petroleum Statistical Review of World Energy Report 2018.

[124] BAŞEREN (2010), s. 151.

yeni kaynaklarla yıllar içerisinde arttığı görülmektedir.[125]

F. Lübnan, Suriye ve İsrail'in Görüş ve Uygulamaları

GKRY'ın basına yansıyan yukarıda arz ve izah edilen politikaları doğrultusunda, kıta sahanlığı sınırlandırması için Lübnan, Mısır ve İsrail nezdinde girişimlerde bulunarak ikili anlaşmalar akdettiği belirtilmişti.

Suriye, 1981 yılında karasuları genişliğini 35 mile çıkartmış olup,[126] 200 m. ya da işletilebilir derinliğe kadar kıta sahanlığına sahip olduğunu hüküm altına alan bir düzenlemesi de bulunmaktadır.[127] Suriye, 2003 döneminde 35 deniz mili genişliğinde karasuları politikasından vazgeçerek, Şam Yönetimi'nin 19 Kasım 2003 tarihinde kabul ettiği yasayla Doğu Akdeniz'de karasularının 12 mil, bitişik bölgesinin 24 mil ve 200 deniz milini aşmayacak şekilde MEB alanının olduğunu BM Genel Sekreterliği'ne bildirmiştir.[128]

Suriye Doğal Kaynaklar ve Petrol Bakanı ile GKRY Ticaret Bakanı arasında gerçekleştirilen ikili görüşmeleri müteakip, 2001 yılı sonunda Suriye ile GKRY'nin kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgenin sınırlandırılmasına ilişkin anlaşma imzalamayı öngördükleri açıklanmıştır.[129].

---

[125] British Petroleum Statistical Review of World Energy Report 2018, https://www.bp.com/en/global/corporate/energy-economics/statistical-review-of-world-energy.html.

[126] Suriye'nin 16 August 1981 tarih ve 37 sayılı Karasularını genişlettiğine ilişkin karar metni için bkz: http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/STATEFILES/SYR html.

[127] Suriye'nin 28 Aralık 1963 tarih ve 304 sayılı Yasa metni için bkz: Legislative Decree No. 304 of 28 December 1963, http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/STATEFILES/SYR.htm.

[128] SANDIKLI/BUDAK/ÜNAL, s. 34.

[129] ***"Suriye ve GKRY Petrol Araştırma Projesinde Anlaştı"***, Kathimerini Gazetesi, 7 Agustos 2001, http://www.kathimerini.org (Erişim tarihi 5 Mart 2019)

Diğer taraftan, Filistin meselesinin İsrai1,[130] Hatay konusunun da Suriye ile yapılacak kıta sahanlığı sınırlandırmalarını etkilemesi gibi nedenlerden ötürü GKRY girişimlerini uzun süre sonuçsuz bırakmış olmakla birlikte,[131] GKRY ile İsrail arasında 17 Aralık 2010 tarihinde ortay hat esasına göre MEB Sınırlandırması Anlaşmaları imzalanabilmiştir. Suriye'de ise 2011 yılında başlayan iç savaş ve kriz ortamı nedeniyle bugüne kadar bu konuda herhangi bir gelişme yaşanmamıştır. Ayrıca belirtmek gerekir ki, Suriye'nin halen etkilerinin dinmediği bu güvensizlik ve istikrarsızlık ortamında, MEB alanı belirleme konusunda bir irade ortaya koyması oldukça güç gözükmektedir. Suriye ile Türkiye arasındaki gitgelli ikili ilişkiler nedeniyle sahada Türkiye aleyhinde manevra yapmayan güçlerin bu süreci tetikleyebileceği hatırda tutulmalıdır.

Lübnan'ın[132] 1970-1975 yılları arasında Rus, İngiliz ve ABD'li uzmanlara denizde ve karada petrol yatakları ile ilgili etüt çalışmaları yaptırdığı, bu etüt sonuçları doğrultusunda petrol çıkarma maliyetinin petrolden elde edilecek gelirden fazla olması nedeniyle petrol arama faaliyetlerine son verdiği, 1975-1990 yılları arasında ise ülkede yaşanan iç harp nedeniyle hiçbir petrol arama faaliyetinde bulunmadığı ve bu sebeple başka ülkelerin faaliyetlerine de katılamadığı bilinmektedir.[133]

1990 yılından itibaren gerek dini cemaatler esasına göre oluşturulan koalisyon

---

[130] İsrail karasularının genişliği 12 mil olup, [Territorial Waters (Amendment) Law, 5750-1990 of February 1990] karasuları dışında üzerindeki suların derinliğinin doğal kaynaklarının işletilmesine izin verdiği yere kadar sahillerine bitişik deniz yatağı alanlarını ve altını kapsadığını öngören bir yasaya sahiptir (Submarine Areas Law of 10 February 1953) metin için bkz.: http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/STATEFILES/ISR.htm.

[131] GÜNDÜZ/ÖZTÜRK, s. 112.

[132] Lübnan'ın karasuları genişliği 12 mil olup [Legislative Decree No. 138 concerning territorial waters and sea areas, of 7 September 1983] metin için bkz.: http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/STATEFILES/LBN.htm.

[133] GÜNDÜZ/ÖZTÜRK, s. 113.

hükümetlerinin başarısızlığı, gerek İsrail işgali ve İsrail işgaline karşı teşkil edilen silahlı örgütlerin varlığı gibi ülke istikrarını olumsuz yönde etkileyen nedenlerle Lübnan tarafından stratejik kararlar alınamadığı, zira devletin ekonomik gücünün büyük yatırımlara yeterli olmadığı anlaşılmaktadır. Ayrıca istikrarsızlık ortamından endişe duyan büyük iş adamlarının da yatırımdan ziyade ticarete yönelmesi gibi nedenlerle petrol arama gibi uzun zaman alan ve büyük finansal yatırımlara ihtiyaç duyulan girişimlerde bulunulamadığı görülmüştür. Yukarıda izah edilen tüm bu zafiyetler ve Suriye'nin enerji alanında Lübnan'ı kendisine tabi kılma istekleri nedeniyle[134] Lübnan ile GKRY arasında Kıta Sahanlığı Sınırlandırma Anlaşması ancak 17 Ocak 2007 tarihinde imzalanabilmiştir.

Rusya Federasyonu, AB'ye alternatif olabilecek Doğu Akdeniz'deki enerji kaynaklarını ve güzergâhlarını kontrol altında tutmak için muhtemelen girdiği Suriye'de, Akdeniz satrancının son dönemde beliren etkili bir aktör olarak dikkatle izlenmesi gerekmektedir. Nitekim, Suriye yönetiminin içinde bulunduğu iç savaş ortamının ne zaman ve ne şekilde sonuçlanacağı hususunda Suriye'nin söz sahibi olamayacağı, bu sürecin küresel ve bölgesel aktörlerin siyasa ve tutumları ile zamanla şekilleneceği söylenebilecektir.[135]

IV. İngiltere'nin Konuya Yaklaşımı

İngiltere'nin 1878 yılında önce geçici olarak konuşlandığı daha sonra Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla kalıca hale gelen askeri üsleri marifetiyle Kıbrıs Adası'ndaki varlığı, Ada'yı İngiltere açısından stratejik manada önemli kılmaktadır.

[134] GÜNDÜZ/ÖZTÜRK, s. 113.

[135] YAŞAR/YILDIZ, s. 250.

İngiltere Dışişleri Bakanlığının, *"askeri üslerin jeopolitik önemi haiz olarak Birleşik Krallık'ın uzun vadeli milli güvenlik çıkarları açısından yüksek öncelikli bir bölgede bulunduğu"*na ilişkin açıklamaları ve Körfez krizi gibi Libya'da Kaddafi Rejimi'ne karşı düzenlenen NATO harekâtında ABD, Fransa ve İngiliz kuvvetlerinin bu üslerden faydalanmasıyla birlikte değerlendirildiğinde, Akdeniz güvenliğinde Kıbrıs Adası'nın öneminin çok daha net bir şekilde ortaya çıktığı görülmektedir.[136] İngiltere, her ne kadar Kıbrıs'ı terk etmiş gibi görünse de, Kıbrıs'ta bulunan üsleri aracılığıyla halen Ada'daki mevcudiyetini sürdürmektedir.

1960 tarihli Kıbrıs Cumhuriyeti'nin *"Kurucu Andlaşması"*nın A Eki'nde yer alan ve İngiltere toprakları sayılan Limasol ve Larnaka'da kain *"Egemen Üs Alanı-Sovereign Base Area"* statüsündeki *"Akrotiri"* ve *"Dikelya"* üslerinin bulunduğu bölgelerde belirlenen deniz alanlarının Kıbrıs Cumhuriyeti tarafından egemenlik iddiasına konu edilerek karasuları ilan edilemeyeceği kabul edilmiştir.[137]

Her ne kadar Andlaşma'nın bitişik iki ülke arasında karasularını sınırlandırdığı ileri sürülebilecekse de, diğer deniz alanlarını sınırlandırıp sınırlandırmadığı hususu tartışmalıdır. Bu itibarla, çizgiler arasında kalan suların İngiliz karasuları mı yoksa açık deniz statüsünde mi oldukları hususunun muğlak olduğu düşünülmektedir. Zira, anılan Andlaşma'nın hükümlerinde deniz alanı olarak yalnızca karasularına yer verilmiştir.[138]

İngiltere'nin anılan Andlaşma'nın kendisine tanıdığı bu haklar çerçevesinde Doğu

---

[136] KESER, Ulvi: ***"Doğu Akdeniz'de Güvenlik ve Kıbrıs Adası'nın Stratejik Pozisyonu,"*** Atılım Sosyal Bilimler Dergisi, C.2, S.1, 2012, s. 63.

[137] "1960 Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kuruluş Antlaşması - Ek-A fasıl 3" metni için bkz:http://www.kktcb.eu.

[138] CHARNEY, I.Jonathan/ALEXANDER, M.Lewis (Ed. By) "**International Maritime Boundaries"**, Vol 1&2, 1993, s.1559-1560.

Akdeniz'deki oyun planına dahil olduğu görülmektedir. Bu duruma, Yunan basınında İngiltere'nin Kıbrıs'taki üsleri vasıtasıyla Doğu Akdeniz'de keşfedilen ve işlenen petrolden hak talep edebileceği, zira Kıbrıs ile Yunanistan arasında MEB belirlenmesi sürecinde de söz sahibi olduğuna ilişkin haberler örnek olarak verilebilecektir.[139] Bu haberlerde ayrıca, İngiliz Donanmasına ait "HMS Enterprise" isimli oşinografi ve hidrografi gemisinin 7 - 10 Şubat 2005 tarihleri arasında Akrotiri ve Dikelya üssü arasında, Limasol açıklarında petrol araştırması yaptığı bildirilmiştir.[140]

Kıbrıs, özellikle Ortadoğu'da petrol rezervlerinin keşfi ve Süveyş Kanalı'nın açılmasıyla İngiltere için stratejik ve jeopolitik öneme sahip olmuştur. Orta Doğu'daki petrol keşfinin ardından Sör Anthony Eden, İngiltere'nin ve Batı Avrupa sanayisinin Ortadoğu petrollerine ihtiyaç duyduğunu ifade ederek, Kıbrıs'ın da bahsekonu petrol arzının güvenliğini korumada önemli bir nokta teşkil ettiğini belirtmiştir.[141]

Yukarıdaki söylemden hareketle, son dönemde Doğu Akdeniz'de keşfedilen petrol ve doğalgaz kaynaklarının Kıbrıs Adası'nın önemini daha da arttırdığını söylemek mümkündür. İngiltere, eski zamanlardan bu yana gerek Orta Doğu'nun güvenliği gerek enerji potansiyeli nedeniyle Doğu Akdeniz havzasını Kıbrıs Adası üzerinden kontrol etmiş ve istihbarat merkezi şeklinde kullanagelmiştir.

İngiltere'nin yukarıda da arz ve izah edildiği üzere, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin

---

[139] ***"Ege'deki Siyah Altına İngilizler de Nişanlı"***, Ta Nea Gazetesi, 17 Şubat 2007, http://www.tanea.gr; BAŞEREN, Sertaç Hami, ***"Doğu Akdeniz'de Son Gelişmeler ve Türkiye'nin Bölgedeki Kıta Sahanlığı ile Muhtemel Münhasır Ekonomik Bölgesinin Sınırları",*** Silahlı Kuvvetler Dergisi, Sayı: 393, Temmuz 2007, s. 31.

[140] BAŞEREN (2007), s. 31.

[141] LEVENTIS, Yiorghos : ***"Sıcak Sularda Kontrolü Tasarlamak: Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de Hidrokarbon Egemenliği Hedefleyen Tavrı"*** Ed. GÜREL, Ayla/FAUSTMANN, Hubert/REICHBERG Gregory M., Rapor 2012/1, ss.7- 16, s.7.

Kurucu Andlaşması çerçevesindeki deniz yetki alanlarına ilişkin bazı haklarını GKRY gibi uyuşmazlık konusu yapmaktan imtina ederek zamanlıca gündeme getireceği ve buna parallel icraatlar geliştireceği düşünülmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI DENİZ HUKUKUNUN GELİŞİMİ VE DENİZ YETKİ ALANLARININ SINIRLANDIRILMASININ HUKUKİ ÇERÇEVESİ

I. Genel Olarak

Devletin ülkesi, o devletin egemenliğine tabi kılınmış ve sınırlandırılmış belirli bir alanı ifade etmektedir. Bir devletin varlığından söz edebilmek için o devletin mutlak suretle sınırları kesin olarak tanımlanmış bir toprak parçası bulunması gerekirken, deniz ülkesi bakımından aynı zorunluluktan söz edilemez. Diğer bir ifadeyle bir devletin toprak parçası olmaksızın yalnızca deniz veya hava ülkesi ile kurulması mümkün değildir.

Bir devletin hava ülkesinin sınırını deniz ülkesi, deniz ülkesinin sınırını ise karasularının dış sınırının belirlediği söylenebilecektir.[142]Ancak, devlet, deniz ve hava ülkesi üzerindeki egemenlik haklarını kara ülkesinden ayrı olarak başka ülkelere devredememekte ve/veya terk edememektedir.[143]

1958 tarihli Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi, devletin egemenliğinin karasularının üzerindeki hava sahasını da kapsadığını belirtmekte olup, anılan Sözleşme'nin 2. maddesini lafzi olarak benzer bir şekilde tekrarlayan 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS) madde 2/2'ye göre, kıyı devletinin egemenliği karasularının üzerindeki hava sahasını da kapsamaktadır. Hava

[142] ULUSOY HALATÇI, Ülkü: ***"Uluslararası Hukuk Açısından Ege Hava Sahasında Türkiye ve Yunanistan Arasındaki Sorunlar"***, TBB Dergisi 2013 (109), s. 310.

[143] TOLUNER, Sevin: ***Milletlerarası Hukuk Dersleri***, Beta Basım Dağıtım A.Ş., İstanbul 1996, s. 31.

sahasının hukuki statüsünün karasularınınki ile aynı olması, uluslararası hukukun bir genel ilkesi olarak karşımıza çıkmaktadır.[144] Bunun tek istisnası ise, gemilere karasularında *"zararsız geçiş hakkı"* tanınırken, uçaklara karasuları üzerindeki hava sahasında böyle bir hak bahşedilmemiş olmasıdır.[145]

Bu anlayışla devletin ülkesi *"kara ülkesi", "deniz ülkesi"* ve *"hava ülkesi"* (hava sahası) olmak üzere üç kısımdan oluşmaktadır. Bunlardan devletin deniz ülkesini iki farklı kategoride incelemek yerinde olacaktır. Bu sınıflandırma devletlerin kullandığı yetkiler çerçevesinde belirlenmektedir. Bunlardan birincisi, devletin ülkesinin bir parçasını oluşturduğu ve tam egemen yetkilerini kullandığı deniz alanıdır. İkincisi, devletlere bütünüyle ait olmamakla birlikte, devletlerin üzerinde belirli egemen haklara sahip oldukları deniz alanı olarak nitelendirilmektedir. Tüm bunların dışında kalan deniz alanı ise, uluslararası toplumun ortak kullanımına bırakılan "açık deniz" alanı olarak kabul edilmektedir.

Uluslararası hukukun uygulanması bakımından deniz, iki niteliğine bağlı olarak belirlenmekte olup, bunlardan ilki, ***tuzlu su alanı olma***, ikincisi ise, ***tüm dünya yüzeyinde doğal bir ulaşım ve iletişim alanı olma*** niteliğidir. Nitekim, bu iki koşul birlikte gerçekleşmediği takdirde, sözkonusu alan deniz değil, göl olarak değerlendirilmektedir.[146]

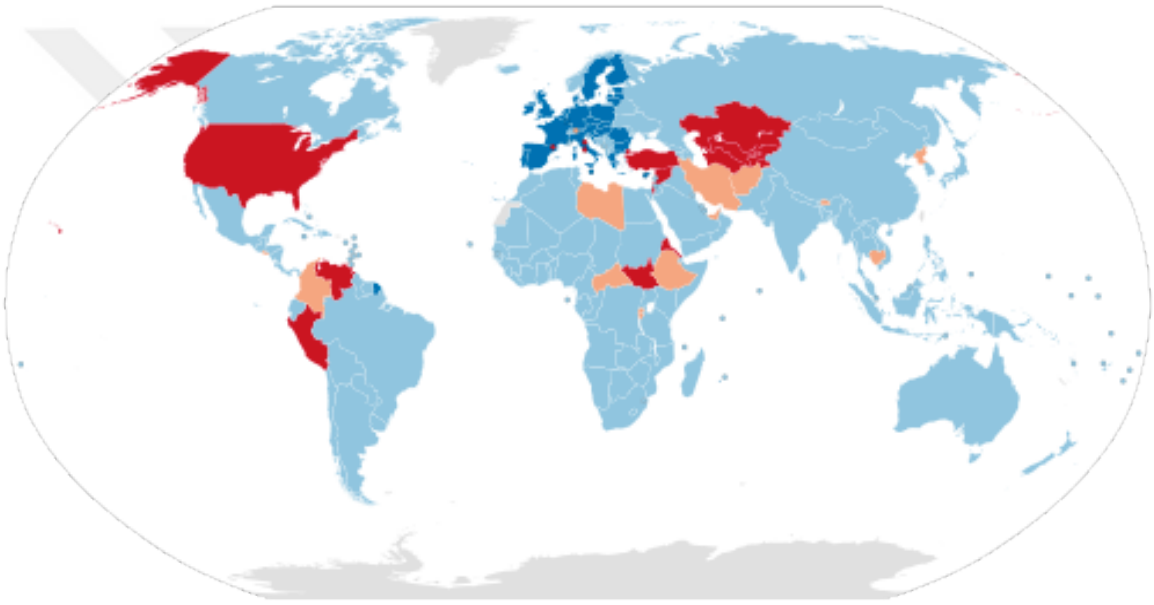
[144] ULUSOY HALATÇI, s. 309.

[145] KATSOUFROS, Theodoros: **"*Ege Denizi ile İlgili Türk Yunan Uyuşmazlıkları*"**, Türk - Yunan Uyuşmazlığı (der: VANER, Semih), Metis Yayınları, İstanbul 1990, s.76– 106 / s. 86.

[146] PAZARCI, Hüseyin: ***Uluslararası Hukuk Dersleri,*** II. Kitap, Gözden Geçirilmiş 8. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara 2005, s. 281.

Denizlerde bulunan canlı ve cansız kaynakların zamanla tükenmeye başlaması devletlerin bu kaynaklara olan ihtiyacı doğrultusunda bölgesel ve küresel güç dengeleri arasındaki mücadeleyi arttırmıştır. Bu nedenle günümüzde denizlerde oluşan bu tür çıkar çatışmalarını çözebilecek kurallar bütününe her zamankinden daha fazla ihtiyaç duyulmaktadır. [147]

Şekil 12 - *1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesine Taraf Olan Ülkeler*[148]

Taraf Olan Devletler

AB'yi Temsil Eden Taraflar

İmzacılar

Taraf Olmayan Devletler

[147] ACER, Yücel/KAYA, İbrahim: **Uluslararası Hukuk Temel Ders Kitabı,** 5. Baskı, Ankara, 2014, s.38 ve 191; GÜNEŞ ANLAR, Şule: ***"Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi ve Deniz Çevresinin Korunması"*** AÜHFD, Cilt 56, 2007, s. 5.

[148] http://www.un.org websitesinde UN Oceans & Law of the Sea Department Chronological lists of accessions and successions to the UNCLOS (1982) and the related Agreements kısmında 3 Nisan 2018 tarihi itibariyle yapılan güncelleme uyarınca BMDHS'ne taraf olan ve imzacı devletleri gösterir listesi uyarınca yapılan sembolik harita, https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_parties_to_the_United_Nations_Convention_on_the_Law_of_the_Sea

Uluslararası hukukun devletin ülkesi olarak yer itibarıyla tasnif ettiği uygulama alanı, devletin kara, hava ve deniz ülkesinden oluşmaktadır. Deniz ülkesi, bir ülkenin egemenliği altındaki su alanı olup, deniz, boğaz, kanal, akarsular ve göller gibi çeşitli unsurları kapsamaktadır. Kara ülkesinde olduğu gibi yalnızca suyun yüzeyi değil aynı zamanda su altındaki alan da deniz ülkesine dahildir.

II. Devletin Belirli Egemen Haklarını Kullandığı Deniz Yetki Alanları

A. Bitişik Bölge

Devletler tarihsel süreç içerisinde ilk olarak kara ülkesinin ötesinde yer alan karasuları (territorial waters) denilen deniz alanı üzerinde hakimiyet iddiasında bulunmuştur. Devletlerin denizleri paylaşma mücadelesi özellikle 21. yüzyılın ikinci yarısından itibaren devletlerin denizlerde sahip oldukları egemen hakları genişletmeleri ile devam etmiş, böylelikle devletlerin denizler üzerindeki söz hakkı arttırılmıştır. Karasuları ve bitişik bölge gibi var olan rejimlere kıta sahanlığı ve MEB gibi yeni kavramlar eklenerek uluslararası deniz hukukuna yerleşmiştir.[149] Devletin egemenliği altında olmamakla birlikte belirli yetkiler kullandığı bir deniz alanı olan *"bitişik bölge"* tanımı ilk kez 1736 yılında İngiltere'nin *"Hovering Act"* yasası ile ortaya çıkmıştır.

Bitişik bölge, adından da anlaşılacağı üzere karasularına bitişik olan ve iç sınırını daima karasularının dış sınırının oluşturduğu bir deniz alanıdır. Kıyı devletinin bu alanda da denetleme yetkisi mevcuttur.[150] Karasularının günümüzden dar olarak kabul edildiği dönemde, devletler güvenlik ihtiyacı nedeniyle bitişik bölge kavramını

[149] ACER (2004), s. 1-3.

[150] PAZARCI (2003), s. 358.

ortaya atmıştır.[151]

1958 tarihli Cenevre Deniz Hukuku Konferansı'nda devletler güvenlik amaçlı bitişik bölge tesis edilmesi hususunu tartışmışlar, ancak güvenlik teriminden her ülkenin farklı anlamlar çıkarabileceği düşüncesiyle kabul görmemiştir.[152] Denizden insan kaçakçılığı, yasadışı göç ve uluslararası terörizm ile mücadele kapsamında yürütülen faaliyetler bağlamında uygulamada tartışmalı bir konu olmakla birlikte devletlerin güvenlik amaçlı bitişik bölge ilan ve uygulamalarına rastlanmaktadır.[153]

Karasularının bittiği noktadan iç sınırı başlayan bitişik bölgenin dış sınırı 1958 tarihli CKBBS'nin 24/2. Maddesinde 12 mil olarak belirtilmişken, 1982 tarihli BMDHS'nin 33. Maddesinde 24 mil olarak düzenlenmiştir. Bitişik bölgenin başlangıç yani iç sınırı olarak karasularının ölçüldüğü hatlar esas alınmakta olduğu cihetle, 24 mil olarak belirlenen bitişik bölgenin karasularından sonra 12 mil olarak uygulanacağı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, kıyı devleti bitişik bölgenin ilk 12 milinde karasuyu rejimi uyarınca daha fazla egemenlik haklarını kullanabilmektedir.[154]

MEB ve kıta sahanlığı gibi bitişik bölgeye kıyasla nispeten daha yeni deniz alanlarının uluslararası hukuka girmesiyle beraber bitişik bölge hukuki anlamda geçerliliğini önemli ölçüde yitirmiştir. Özellikle MEB ile bitişik böge kavramlarının bir kavram karmaşası içinde olması nedeniyle, kıyı devletinin ne zaman bitişik bölgeye ilişkin yetkilerini, ne zaman MEB'e ilişkin yetkilerini kullanacağı hususları

[151] TOLUNER (1998), s. 191.

[152] TOLUNER (1996), s. 192.

[153] PAZARCI (2003), s. 359.

[154] HARMANCIK (2003), III-15.

tartışmalıdır. Bitişik bölge kavramı işlevini önemli ölçüde yitirmiş olmasına karşın, BMDHS'nin hazırlık çalışmaları sırasında bazı devletlerin ısrarı ile Sözleşme'ye dahil edilmiştir.[155]

Karasularından farklı olarak bitişik bölge ilana bağlı bir müessesedir. O halde, kıyı devletinin bitişik bölgeye sahip olabilmesi için, bu bölge üzerinde yetki kullanılacağına karar vermesini müteakip bu durumu ilan etmesi gerekmektedir. 1982 tarihli BMDHS'nin 33. Maddesinde bu tür bir ilanın gerekliliğinden bahsedilmemiş olsa da, *"... gerekli olan kontrolü icra edebilir."* şeklindeki ifadeden bitişik bölgede bu tür bir yetki için istek ve ilan gerekliliği çıkarılabilecektir.[156]

1982 tarihli Sözleşmeyle, bitişik bölge kavramına yeni bir boyut kazandırılarak, 303. Madde hükmü uyarınca denizlerde bulunan kalıntılarla ilgili kıyı devletine bazı yetkiler verilmiştir. Sahildar devletin bitişik bölgedeki yetkisini genişleten bu madde hükmüne göre, bir devletin bitişik bölgesinde bulunan arkeolojik ve tarihi kalıntılar, kıyı devletinin kara ülkesi veya karasularında keşfedilmiş olarak varsayılmakta, bunların yabancı devlet veya şahıslar tarafından çıkarılması sahildar devletin kanunlarını ihlal olarak kabul edilmektedir. Anılan hükme kadar bitişik bölgedeki su kütlesini ilgilendiren bitişik bölge kavramı, anılan madde ile deniz tabanı ile altını da etki alanına almıştır.[157]

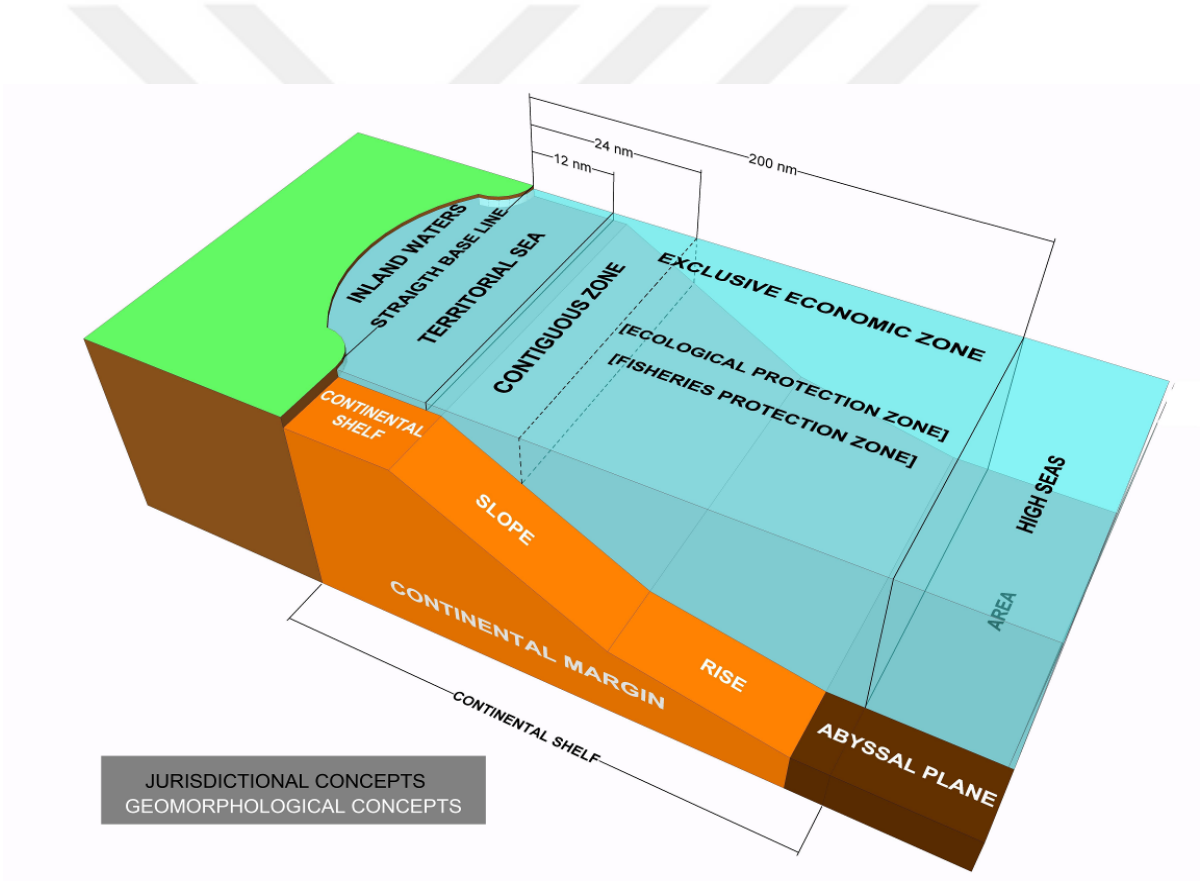
Öte yandan, kıyı devletinin bu deniz alanındaki yetkileri gümrük, maliye, muhaceret ve sağlık olmak üzere dört konuda sınırlandırılmıştır. Kıyı devletinin bu

[155] SEVİM (2002), s. 4-18.

[156] GÜNAYDIN (2001), s. 4-17.

[157] SEVİM (2002), s. 4-18.

konularda sınırlı yetkisi bulunmakla beraber, sözkonusu yetkilerini kullanabilmesi için yukarıda bahsigeçen dört konudan herhangi birinin kapsamına giren ve yasal olmayan bir eylemin gerçekleşmiş veya gerçekleşmek üzere olması gerekmektedir. Bu durum dışında, 1982 tarihli BMDHS'nin *"Denizde Bulunan Arkeolojik ve Tarihi Objeler"* başlıklı 303. Maddesi ile istisna getirerek, kıyı devletine denizde bulunan arkeolojik ve tarihi objelere ilişkin işlenen eylemlere karşı kendi egemenlik alanları dışında dahi yasalarına uygun olarak müdahale yetkisi tanımaktadır.[158]

Şekil 13 - *Başlıca deniz yetki alanı oluşumları*[159]

[158] PAZARCI (2003), s. 359.

[159] SUÁREZ DE VIVERO, s. 27.

Türkiye'nin bitişik bölge uygulamasına ilişkin olarak karşımıza ilk olarak çıkan belge 1926 tarihli "*Gümrük Kanununun Bazı Maddelerinin Tadiline İlişkin Kanun*" olup, anılan Kanun ile 4 millik bir gümrük bitişik bölgesi ilan ve kabul edilmiştir. Anılan Kanunu takiben çıkarılan 1949 tarih ve 5383 sayılı "*Gümrük Yasası*" ise, Türkiye'nin gümrük sınırları ile siyasal sınırları aynı sınır olarak öngörmüş, böylelikle evvelce 4 mil olarak kabul edilen gümrük bitişik bölgesi hukuken geçerliliğini yitirmiştir. Günümüzde Türkiye'nin herhangi bir gümrük bitişik bölgesi bulunmamaktadır.[160] Türkiye'nin bugüne kadar sözkonusu düzenleme ve uygulamasından başka bitişik bölge uygulaması olmadığı gibi bitişik bölge uygulaması amacına yönelik olarak herhangi bir tasarrufunun bulunmadığı da söylenebilecektir.[161]

Yukarıda arz ve izah edilenler bağlamında, Türkiye tarafından ortaya koyulan bu tercihin bilinçli bir tercih olabileceği, özellikle Ege Denizi'nde meydana gelebilecek gelişmelere bağlı olarak hareket serbestisi sağlayabileceği değerlendirilmektedir.

B. Kıta Sahanlığı

1. Kıta Sahanlığı Kavramı ve Gelişimi

Tarihi gelişim itibariyle kıta sahanlığı, devletlerin egemenlik alanlarını genişletme istekleri neticesinde açık denizler aleyhinde "*fiili bir işgal eylemi*" olarak başlamış, bu eylem zamanla hukuki bir kimliğe bürünmüştür. Zira, teknoloji alanında yaşanan gelişmelere bağlı olarak II. Dünya Savaşı'nın hemen akabinde kıyıdaş devletler ile dönemin güçlü deniz donanmasına sahip devletleri arasında karasularının ötesindeki deniz alanları üzerinde uzun soluklu bir hakimiyet kurma mücadelesi başlamıştır.

[160] PAZARCI (2003), s. 360.

[161] GÜNAYDIN (2001), s. 4-18.

Bunun ilk ve en önemli örneklerinden birini 28 Eylül 1945 tarihli *"Truman Bildirisi"* teşkil etmektedir. ABD Devlet Başkanı Truman tarafından anılan tarihte yapılan resmi açıklamada *"dünya çapında petrol ve diğer madenlere ciddi bir ihtiyacın hasıl olduğu ve ülkesinin bu kaynakların keşfi için gerekli her türlü çabayı göstereceği, kıta sahanlığındaki doğal kaynaklar üzerinde kıyı devletince makul ölçüler dahilinde yargı yetkisinin kullanılmasının gerektiği ve bu kaynakların korunması için sahilden itibaren fiili tedbirler alınacağı"* şeklindeki ifadelere yer verilmiştir.[162]

Günümüzdeki kıta sahanlığı kavramının temelini oluşturan bu Bildiri, ABD'ye kendi teknolojisinin getirdiği imkanlarla ulusal yetki alanları dışında ekonomik egemenlik alanları sağlamış, dolayısıyla düne kadar tüm devletlerin kullanımına açık olan deniz alanları üzerinde belirli bazı münhasır haklar öngörmüştür.[163]

Truman Bildirisini müteakip 1958 yılında gerçekleştirilen Birinci Deniz Hukuku Konferansı'nda o güne kadar örf ve adet niteliği kazanan kurallar 1958 tarihli CKSS ile kayıt altına alınmıştır. Kıta sahanlığı kavramı ve buna bağlı olarak tanınan bazı haklar daha sonra 1982 tarihli BMDHS ile biraz daha genişletilmiştir.

2. Kıta Sahanlığının Sınırları ve Hukuki Rejimi

Kıta sahanlığı kavramı, esas itibariyle ana kara parçasının deniz altında kalan ve oldukça eğimli şekilde 200 metre derinliğe kadar uzanan kısmını ifade etmek için kullanılan bir coğrafi terimdir.[164] Diğer bir ifadeyle, kıta sahanlığı, coğrafi tanım olarak kısaca "*karanın deniz altında devam eden doğal uzantısı*" şeklinde tanımlanırken,

[162] ÇALIK (2002), s. 48.

[163] GÜNAYDIN (2000), s. 2.

[164] ÇALIK (2002), s. 48.

hukuki olarak "*karasularının ötesinde başlayıp belirli bir uzaklık ve derinliğe kadar giden deniz tabanı ve toprak altı*" şeklinde ifade edilebilecektir.[165]

Denizler birdenbire derinleşmemekte olup, derinlik kıyılardan uzaklaştıkça yavaş yavaş artmaktadır. 200 m. derinlikten sonra bir yamaçla büyük derinliklere inilir. İşte kıyı çizgisi ile 200 m. derinlikte yamacın başlama noktası arasında kalan deniz tabanı ve toprak altına *"kıta sahanlığı"* denilmektedir.[166]

Kıta sahanlığı üzerindeki egemen haklar, gerek 1958 tarihli CKSS'nin 2. maddesinde gerek 1982 tarihli BMDHS'nin 77. maddesinde kıyı devletine tanınmıştır. Kıta sahanlığı ilana bağlı olarak oluşmayıp, ulusal sınırların dışına da uzanan geniş bir bölümü içermektedir. Nitekim bu haklar kıyı devletinin sahip olduğu doğal haklar olarak kabul edilmektedir. Öte yandan, bu haklardan sadece kıyı devletleri ve kıyı devletinin izin vereceği diğer devletler yararlanabilmektedir. Bununla birlikte, kıyı devletinin bu hakları sadece doğal kaynaklardan yararlanma şartıyla sınırlandırıldığı görülmektedir.[167]

1958 tarihli CKSS'nin 5. maddesi ve 1982 tarihli BMDHS'nin 80. Maddesi uyarınca kıyı devleti, doğal kaynaklardan istifade edebilmesini teminen kıta sahanlığı üzerine MEB rejimine benzer bir şekilde suni ada ve tesisler gibi oluşum ve sistemler yerleştirme hakkına sahiptir. Bununla beraber, kıyı devleti kıta sahanlığındaki bu haklarından istifade ederken, kıta sahanlığının su yüzeyinin hangi rejime tabi olduğuna bağlı olarak (MEB veya açık denizler rejimi gibi), sözkonusu deniz alanını kullanan

[165] SUR (2000), s. 316.

[166] SUR (2000), s. 316.

[167] PAZARCI (2003), s. 367.

diğer ülkelere tanınan bazı haklara halel getirmeme ve saygı gösterme yükümlülüğü altındadır.[168]

Türkiye kıta sahanlığı konusunda esasların belirlendiği ve uluslararası hukuk belgeleri olan 1958 tarihli Cenevre Sözleşmeleri ve 1982 tarihli BMDHS'ne taraf değildir. Bununla birlikte, kıta sahanlığına yönelik haklar ilana bağlı olmadığı cihetle, üç tarafı denizlerle çevrili Türkiye de kıta sahanlığı dolayısıyla belli haklara sahiptir.

Kıta sahanlığına bağlı olarak bahşedilen hakların kullanımı hususunda kıta sahanlığının genişliği ile sınırlarının belirlenmesi gerekliliği karşımıza çıkmaktadır. Bu itibarla, Türkiye ve SSCB 23 Haziran 1978 tarihinde Kıta Sahanlığı Sınırlandırılması Anlaşması imzalamışlar, sözkonusu Anlaşma 20 Ocak 1981 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanmak kaydıyla yürürlüğe girmiştir.[169] Sözkonusu Anlaşma, devletlerin ardıllığı ilkesinden hareketle, SSCB'nin 1991 yılında dağılmasını takiben Gürcistan, Rusya Federasyonu ve Ukrayna için de geçerli bir metin olmuştur.[170]

Karadeniz'e kıyıdaş olan bir diğer ülke olan Bulgaristan'la ise 4 Aralık 1997 tarihinde imzalanan Anlaşma ile kıta sahanlığı sınırı belirlenmiş, sözkonusu Anlaşma 21 Temmuz 1998 tarihinde yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.[171]

Karadeniz'de bu gelişmeler olurken maalesef Ege Denizi'nde Yunanistan ile kıta sahanlığı sınırları konusunda uzlaşı sağlanamamıştır. Bu uyuşmazlık haliyle Akdeniz'e de tesir etmiş olup, Doğu Akdeniz'de de benzer şekilde kıta sahanlığı sınırlandırması

[168] PAZARCI (2003), s. 368-369.

[169] GÜNAYDIN (2001), s. 4-22.

[170] PAZARCI (2003), s. 373.

[171] GÜNAYDIN (2001), s. 4-22.

KKTC dışında başka bir kıyıdaş devletlerle ahdi bir temele oturtulamamıştır.[172]

C. Münhasır Ekonomik Bölge (MEB)

1. MEB Kavramı ve Gelişimi

ABD'nin Truman Bildirisi ile kıta sahanlığı üzerinde hak iddia etmesinin ardından, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ortaya çıkan ve kıyı devletleri tarafından hak iddiasında bulunulan bir diğer alan *"münhasır ekonomik bölge"*dir. 1947 yılında Şili Başkanlığı açıklamasıyla kıta sahanlığına ilaveten su kütlesi üzerindeki alan için de egemenlik tesis edilmiştir.[173] Anılan Bildiri'de, sözkonusu hakkın açık denizlerdeki seyrüsefer serbestisine halel getirmeyeceği de kayıt altına alınmış, daha sonraki tarihli bir yasa sözkonusu alanine ulusal egemenlik alanı olmadığı sarih bir şekilde kaydedilmiştir. Şili'nin bu açıklamasını takiben Peru da, *"araştırma, koruma ve saklama bölgesi"* ilan ederek, bu bölgede seyrüsefer hakkına müdahale edilmeyeceğini vurgulamıştır.

MEB'in ortaya çıkmasında temel teşkil eden en önemli kavramlardan birisi *"miras denizi"*dir.[174] MEB kavramı ilk kez Santa Domingo Deklerasyonu'nda *"Kıyı devletinin kıyılarına bitişik olan sularda, deniz yatağı ve bunun toprak altında, kıta sahanlığı ve bunun toprak altında, coğrafi, jeolojik ve biolojik yapılar ile buradaki doğal kaynakların makul ölçülerde kullanımı, muhafazası ve araştırılması için üzerinde münhasır haklar tanınan sınırları belirli deniz alanı"* şeklinde tanımına yer verilmek

[172] GÜNAYDIN (2001), s. 4-23.

[173] BOZKURT, Enver: ***"Uluslararası Hukuk Bakımından Münhasır Ekonomik Bölge Kavramının Ortaya Çıkışı"***, Uluslararası Hukuk ve Politika, Cilt 2, No: 5, 2006, s. 50.

[174] KURAN, s. 184.

suretiyle kullanılmıştır.[175]

Miras denizi kavramı, 1971 yılında Kolombo'da düzenlenen Asya Afrika Danışma Komitesi Toplantısı'nda Kenya Temsilcisi tarafından ortaya atılmış, akabinde Afrika devletlerinin de desteğiyle Üçüncü Deniz Hukuku Konferansında gündemine alınarak, 1982 tarihli BMDHS kapsamına dahil edilmiştir.[176]

Yukarıda da arz ve izah edildiği üzere, Münhasır Ekonomik Bölge, bazı Latin Amerika ve Afrika devletlerinin 200 mile varan karasuları iddialarının önünün alınması için geliştirilen bir kavramdır.[177] Bu kavram uluslararası hukukta oldukça yeni bir kavram olup, 1982 tarihli BMDHS kapsamına alınarak somut nitelik kazanarak, hemen hemen hiçbir devletin itiraz etmediği bir devletler hukuku kuralına dönüşmüştür.[178]

Böylelikle MEB, karasularının geniş olmasını talep eden devletler ile karasularının dar olmasını isteyen devletler arasındaki görüş ayrılıkları ile ihtilafları hukuksal bir çözüme oturtarak çözüme kavuşturan bir müesseseye dönüşmüştür.[179]

2. MEB'in Sınırları ve Hukuki Rejimi

MEB'nin genişliği yani sınırının belirlenmesi konusunda 1982 tarihli BMDHS'nin 55. ve 57. Maddelerinde *"esas çizgiden itibaren 200 deniz mili uzaklığa kadar ilan edilebilen, karasularının ötesinde ve ona bitişik bir deniz alanı"* şeklinde bir tanıma yer verilmek suretiyle tek bir ölçütün kabul edildiği görülmektedir. Bir kıyı

[175] BOZKURT, s. 54.

[176] TEKİL, Fahiman: **Deniz Hukuku,** Alkım Yayınları, İstanbul 2001, s. 501.

[177] SUR (2000), s. 313.

[178] SEVİM (2002), s. 4-28.

[179] DURAN G. Yaşar/ERGÜN Ç. Evrim: **Uluslararası Hukukta Adalar,** Çakmak Yayınevi, Ankara 2011, s. 273.

devletini çevreleyen deniz alanı ile karşısındaki devlet ile arasındaki deniz alanı en az 400 mil veya bundan daha geniş ise, bu kıyı devleti 200 deniz mili MEB ilan edebilmektedir.

MEB, esas hattan ölçüldüğü cihetle, kıyı devletinin karasuları (12 mile kadar olan deniz alanı) bu alandan düşüldüğünde geriye kalan deniz alanı MEB statüsünde kabul edilmektedir.

MEB temel olarak, kıyı devletinin ulusal egemenliği altında olmamakla birlikte, bu alanda deniz tabakası, deniz tabanı ve deniz tabanının altında bulunan tüm canlı ve cansız doğal kaynaklar üzerinde kıyı devletine münhasır yetkiler tanıyan bir alandır. Bu alanda kıyı devletinin izni olmaksızın yabancı devlet veya kişiler doğal kaynak arayamaz veya işletemez. Bu bölge üzerinde yer alan hava sahasında da rüzgar veya güneş enerjisi gibi doğal kaynakların kullanımı da kıyı devletinin münhasır yetkisi altındadır.

Bu kavramın geliştirilmesindeki ana amaçlardan birisi de, kıyı devletlerinin ekonomik egemenliklerini kıyılarından itibaren daha geniş bir deniz bölgesine yayarak, özellikle avlanma bölgelerini korumak olmuştur.[180]

Esasen MEB ile denizin ulaştırma dışında kalan tüm zenginlikleri tarif edilmekte olup, kıyı devleti için belki de deniz yetki alanları içerisinde karasularından sonra en önemli ve stratejik alan olarak tanımlanabilecektir. MEB'in deniz yatağı ile toprak altını dahi kapsayacak şekilde düzenlenmesi dikkate değer bir unsurdur.

MEB kavramının hukuk kuralı olarak 1982 tarihli BMDHS'ne girmesiyle

[180] ÇALIK (2002), s. 46.

birlikte tüm denizlerin yaklaşık % 36'sı belirli seviye ve konularda devletlerin ulusal yetki alanına girmiştir. Öte yandan, denizlerden elde edilen canlı kaynakların % 90'ının kıyılar ile 200 deniz mili arasındaki deniz alanından elde edildiği verisinden hareketle, canlı kaynakların çok önemli bir kısmının kıyı devletlerinin yetkisine bırakılmış olduğu söylenebilecektir. Bu durum, *"land locked country"* olarak tabir edilen denize kıyısı olmayan devletler bakımından oldukça dezavantajlı bir durum yaratmaktadır.[181]

MEB'de kıyı devletine verilen hukuki haklar egemenliğe dayalı olmaması nedeniyle işlevsel haklar olup, kıyı devleti tarafından ilan edilmesi ile hukuken geçerlilik kazanmaktadır. Kıyı devleti bu yetkilere kıta sahanlığında olduğu gibi kendiliğinden sahip olamamaktadır.[182]

Üçüncü devletlere MEB'de tanınan seyrüsefer serbestisi, bu alan üzerinde uçuş hakkı ile sualtı kablo ve boru hattı döşeme ve bunların işletilmesine ilaveten canlı kaynakların işletimi konusunda bazı özel durumlarda kısmi haklar tanınabilmektedir. Bunlar;

- Denize kıyısı olmayan devletler (BMDHS madde 69)

- Coğrafi bakımdan dezavantajlı devletler (BMDHS madde 70)

- MEB'in ilanından önce uyrukları bölgede avlanan ve balık sürülerinin araştırılması ve miktarının tespitine katkı sağlayan devletlerdir (BMDHS madde 62/3).

Kıyı devletinin doğal kaynaklar üzerindeki münhasır yetkilerinin doğal kaynak

[181] SUR (2000), s. 315.

[182] SUR (2000), s. 314.

arama ve işletme yetkileri olduğu görülmektedir. Ayrıca bu hakların kullanılabilmesini teminen gerekli tesis ya da platform kurma, bunların etrafında 500 metre çapında güvenlik bölgesi ilan etme, doğal kaynakların, özellikle de canlı kaynakların korunmasına ilişkin tedbirler alma gibi bazı hakların da kıyı devletine tanındığı söylenilebilecektir.[183] Kıyı devletinin kuracağı yapay adalar ve tesislerin, diğer devletlerin bu alanı kullanma hakları ile özellikle uluslararası ulaşım için gerekli olarak kabul edilen güzergahlardan geçişine engel teşkil etmemesi gerekmektedir.[184]

Diğer bir ifadeyle, MEB, doğal kaynaklar dışında açık denizlerin sağladığı hakların neredeyse tamamını diğer devletlere sağlamaktadır. Nitekim, diğer devletler, MEB alanı üzerinde hava ve deniz ulaşımına, telekomünikasyon kabloları ve enerji nakil boruları döşemeye, bilimsel araştırmalar yapmaya ve hukuken kabul edilmiş diğer faaliyetlere ilişkin haklarını kullanmaya devam edebilmektedirler.[185] Bununla beraber, yabancı kişi ve araçlar, kıyı devletinin bu alandaki yetkilerini kullanımı ile bu alanda oluşturma ve uygulama yetkisine dayanarak gerçekleştirdiği düzenlemelerine uygun hareket etme yükümlülüğü altındadırlar.[186]

Diğer yandan, MEB alanının 1982 tarihli BMDHS ile hukuken kabul edilmesiyle kıta sahanlığına ihtiyaç olup olmadığı hususu sorgulanmaya başlanmıştır. Zira, MEB 200 mile kadar deniz tabanı ve deniz tabanı altındaki doğal kaynakları da kapsayan geniş haklar tanımakta olup, kıyı devletinin kıta sahanlığı ile çakışmaktadır. Buna karşın devletler tarafından kıta sahanlığının hukuken korunması yönünde bir

[183] 1982 tarihli BMDHS'nin 62. ve 73. maddeleri.

[184] 1982 tarihli BMDHS'nin 60. maddesi.

[185] 1982 tarihli BMDHS'nin 58. maddesi.

[186] 1982 tarihli BMDHS'nin 58/3. maddesi.

tercih yapıldığı görülmektedir. Bu bilinçli tercihin dayanağı ise, MEB kıyı devletinin ilan ederek sahip olabileceği bir deniz alanı iken kıta sahanlığı için ilana gerek duyulmamasıdır. Günümüzde birçok devlet MEB ilan etmemekle birlikte kendiliğinden kıta sahanlığına sahip olmaktadır. İkinci dayanak olarak ise, kıta sahanlığı bazı durumlarda 200 milin ötesine geçebilmekte, bu durum kıta sahanlığının bazı hallerde MEB'den daha geniş bir alanı kapsamasına sebebiyet vermektedir. Diğer bir ifadeyle, kıta marjının 200 milin ötesine geçtiği bu gibi durumlarda, kıyı devleti 200 milden daha geniş kıta sahanlığına sahip olabilmektedir. Bu iki özel durum nedeniyle, kıta sahanlığının, günümüzde halen hukuki önemini devam ettiren bir deniz alanı olduğu ifade edilebilecektir.

Bunu bir örnekle izah etmek gerekirse, Türkiye, Karadeniz'de 1986 yılında MEB ilan etmiş,[187] 1987 yılında ise Sovyetler Birliği ile MEB sınırlarını belirlemiştir.[188] Bu andlaşmaya da Ukrayna, Rusya Federasyonu ve Gürcistan halef sıfatıyla taraf olmuşlardır. Bulgaristan ile olan yan sınır ise 1997 tarihli andlaşma ile oluşturulmuştur.[189] Ancak Türkiye bugüne kadar yalnızca Karadeniz'de MEB ilan etmiş olup, halen Ege ve Akdeniz'de MEB ilan etmemiştir.[190]

Doğu Akdeniz'de havzasını inceleyecek olursak, Türkiye, Kıbrıs Adası ve Suriye'nin gerek kıta sahanlığı gerek MEB alanlarının iç içe geçmiş olması nedeniyle, taraflar herhangi bir gerginliğe veya uyuşmazlığı mahal vermemek adına kıta sahanlığı veya MEB ilanından kaçınmışlardır. Gelinen bu aşamada, çift kutuplu dünya düzeninin

[187] 17 Aralık 1986 tarih ve 19314 sayılı Resmi Gazete.

[188] 28 Aralık 1987 tarih ve 19386 sayılı Resmi Gazete.

[189] 21 Temmuz 1998 tarih ve 23409 sayılı Resmi Gazete.

[190] SUR (2000), s. 316.

terk edildiği bir dönemde, tarafların Doğu Akdeniz'de yakın bir gelecekte tek taraflı bir kıta sahanlığı veya MEB ilanı yapamayacağı mütalaa edilmektedir.[191]

III. Deniz Alanlarının Sınırları

A. Deniz Alanlarının İç Sınırlarının Oluşturulması

Bir devletin deniz ülkesinin tanımlanması ve belirlenmesinde en önemli kriter esas hatlardır (baseline). Nitekim, devletlerin egemen haklara sahip olduğu deniz ülkesi, esas hatlar olarak adlandırılan hatla kara ülkesi arasında kalan içsular ve bu hattın ötesine uzanan karasularından oluşmaktadır.

1982 tarihli BMDHS, her devlete karasularının genişliğini tespit etme hakkını tanımakla birlikte, bu genişliğin sözleşme ile tespit edilen esas hatlardan itibaren 12 deniz milini geçemeyeceğini hükme bağlamıştır.[192] Sözleşme'de belirtilen karasularının ölçülmesinde kullanılan bahse konu esas hatlar[193] normal ve düz esas hatlar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Karasularının iç sınırını da oluşturan bu esas hatlardan itibaren azami olarak 24 mil bitişik bölge, 200 mil MEB, 200 ila 350 mil arasında değişebilen kıta sahanlığı alanı ölçülmektedir.

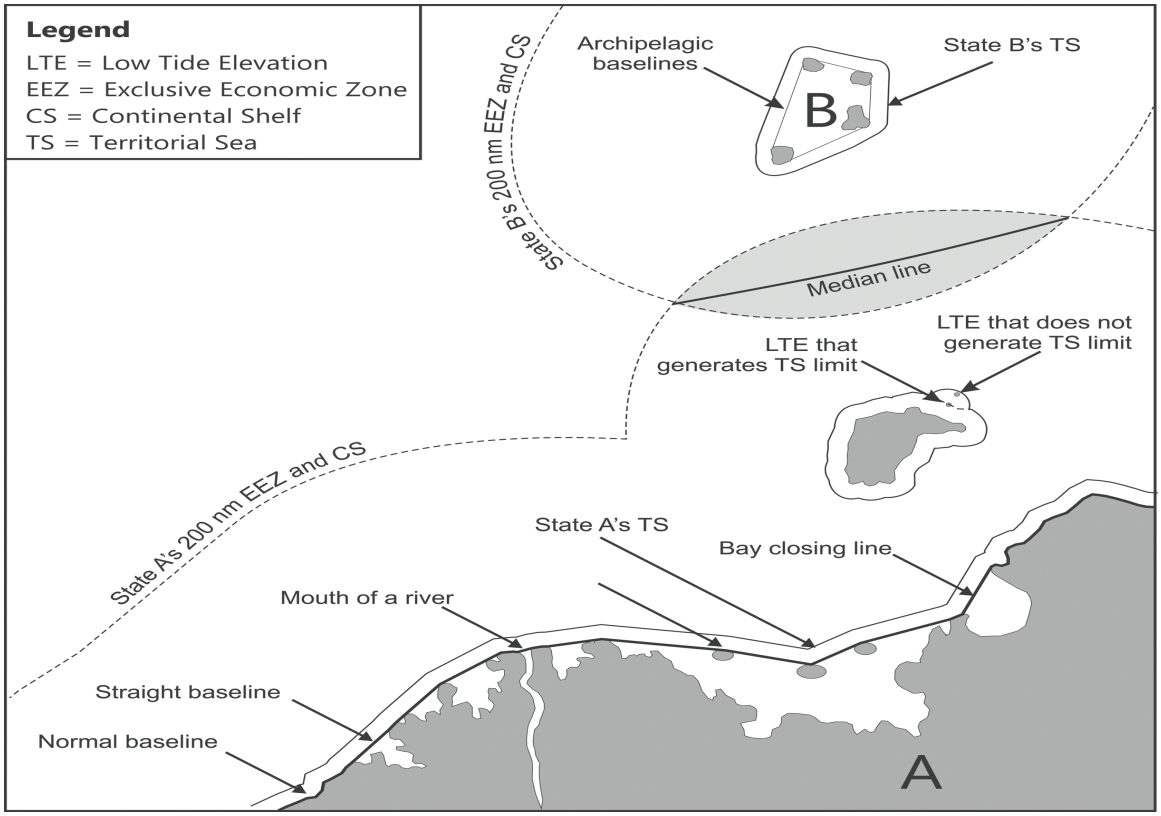
Deniz alanlarının ölçümüne esas teşkil eden deniz ile kıyı çizgisinin belirlenmesindeki esas hattın, denizlerde suların yükseldiği an esas alınarak mı yoksa suların çekildiği an esas alınarak mı tespit edileceği hususu tartışma konusu olmuştur. Zira, her bir ay gününde Ay ve Güneş'in göreli konumlarındaki değişmeler neticesinde

[191] HATİPOĞLU (2005), s. 4.

[192] 12 deniz mili yaklaşık olarak 22.2 km veya 13.8 mil mesafeye tekabül etmektedir.

[193] Esas hatlar, gerek 1958 tarihli KBBS'de gerek 1982 tarihli BMDHS'de normal ve düz esas hatlar olarak ikiye ayrılmıştır.

kütle çekimlerinde meydana gelen farklılıklar nedeniyle deniz seviyesindeki yükselme ve alçalmaya *"gelgit"* ya da *"medcezir"* denilmektedir.

Şekil 14 - *Normal (normal baseline) ve Düz Esas (straight baseline) Hatlar*[194]

Normal esas hat, kıyı doğrultusundaki en düşük cezir hattı (suların en çok çekildiği noktalar) olarak tanımlanırken, karasuları, kıyıların farklı herhangi bir coğrafi özellik göstermediği durumlarda, olağan esas çizgiyi oluşturan en düşük su düzeyindeki kıyı çizgisinden başlamaktadır. Bununla beraber, kıyıların iç su alanları oluşturması durumunda ise, karasuları bu içsuların dış sınırını oluşturan düz esas çizgi hattından

[194] Kaynak: The Oxford Handbook of THE LAW OF THE SEA, 2015, Edited by DONALD R. ROTHWELL Professor of International Law, Australian National University ALEX GOUDE ELFERINK Professor of International Law of the Sea, University of Tromsø and Utrecht University KAREN N. SCOTT Professor of Law, University of Canterbury TIM STEPHENS Professor of International Law, University of Sydney.

başlamaktadır.[195]

Deniz alanlarının iç sınırı yukarıdaki şekilde belirlenen ve bu konuda pek fazla fikir ayrılığı yaşanmazken, karasuları rejiminin dış sınırı tartışmaya açık bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim, bu süreç 18'inci yüzyılda *"top menzili"* esası ile başlamış, 20'nci yüzyıl başlarından itibaren, karasularının genişliğinin 3 deniz mili olarak birçok devlet tarafından kabul edilerek uygulanmıştır. Ancak belirtmek gerekir ki, karasuları dış sınırı hususunda kesin bir hüküm bulunmamaktadır. Cenevre Konferansları marjında da bu konuda kesin bir karar çıkmadığı görülmektedir. Halihazırda, karasuları dış sınırı ülkeden ülkeye değişmekle birlikte, devletlerin karasuları genişliğini 3 deniz mili ila 12 deniz mili arasında uyguladıkları görülmektedir.[196]

Karasuları kavramı ilk kez yazılı olarak çok taraflı hukuk belgesi olan 1958 tarihli Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesinde yer almıştır. Anılan Sözleşme 3 Bölüm ve 23 Maddede karasularının tanımını, sınırlarını, zararsız geçiş hakkını ve kıyı devleti ile diğer devletlerin bu sular üzerindeki hak ve yükümlülüklerini tanımlamıştır.[197]

B. Deniz Alanlarının Dış Sınırlarının Oluşturulması

1. Eşit Uzaklık Çizgileri

"Eşit uzaklık" kavramı gerek 1958 tarihli CKSBBS'nde gerek 1982 tarihli BMDHS'de, karasularının dış sınırı, her noktası esas hattın en yakın noktasına karasuları genişliğine eşit uzaklıkta bulunan hat olarak tanımlanmıştır.

[195] PAZARCI (2003), s. 317.

[196] PAZARCI (2003), s. 315.

[197] GÜNAYDIN (2001), s. 4-9.

Eşit uzaklık ilkesi iki şekilde uygulanmaktadır. Bunlardan ilki, daire kavisleri usulü olup, karasularının genişliğine eşit çapta çizilen daire kavisleri olduğu gibi bırakılmak kaydıyla bu kavislere teğetler çizilerek dış sınırın bu düz hatlar olduğu kabul edilir.

1958 tarihli Sözleşme'nin 12. maddesi uyarınca kıyıları karşı karşıya olan komşu kıyıdaş devletler arasındaki sınırlandırma meselesi, deniz alanları iki devletin karasularının genişliğinden fazla olması durumunda herhangi bir uyuşmazlığa konu olmadan çözümlenebilmektedir. Bununla birlikte, sınırlandırılması sözkonusu olan deniz alanları her iki devletin karasuları genişliğinden daha dar ise, sınırlandırılacak olan her noktası karasularının esas hattına en yakın noktaya eşit uzaklıkta bulunan hat yani ortay hat esas alınarak sınır çizilir, bu yönteme ise eşit uzaklık ilkesi denilmektedir. Bu ilkenin, taraflar arasında aksine bir andlaşma veya çekişmesiz bir uygulama yoksa ya da özel durumlar farklı bir çözümün kabulünü gerektirmiyorsa, karasularının dış sınırının saptanmasında uygulanması gereken bir usul olduğu belirtilmektedir.

Kıyıları yan yana olan devletler arasında dış sınırın tespiti açısından çeşitli usuller mevcut olup, bunlar;

1. *Kara sınırını denize doğru karasularının dış sınırına kadar uzatmak:* Bu usul kara sınırı ile kıyı bir dik açı meydana getiriyorsa kullanılmaktadır.

2. *Kara sınırı ile kıyının birleştiği noktada, kıyıya bir dikey hat çizmek:* Kıyı kavisli ise bu dikey çizgi bir başka noktada kıyı ile kesişebilmektedir.

3. *Yan yana devletler arasında eşit uzaklık ilkesi:* Her noktası esas hattın en yakın noktasına karasularının genişliğine eşit uzaklıkta bulunan ortay hattır.

2. Sınırlı Etki

Eşit uzaklık metodunun katı bir biçimde uygulanması durumda, özellikle ada, adacık, kıyı hattında denize doğru çıkıntılar var ise, bu tarz atipik kıyı hattına sahip tarafa oldukça büyük avantajlar sağlarken diğer ülke için coğrafi gerçeklerle uyumlu olmayan hakkaniyetsiz bir sınırlandırma ortaya çıkmaktadır. Bu eşitsizlik karşılıklı kıyılar için daha kısıtlı bir bölge ile sınırlı kalırken, yan sınırlarının belirlenmesinde ilgili deniz yetki alanı boyunca etki yaptığı görülmektedir.

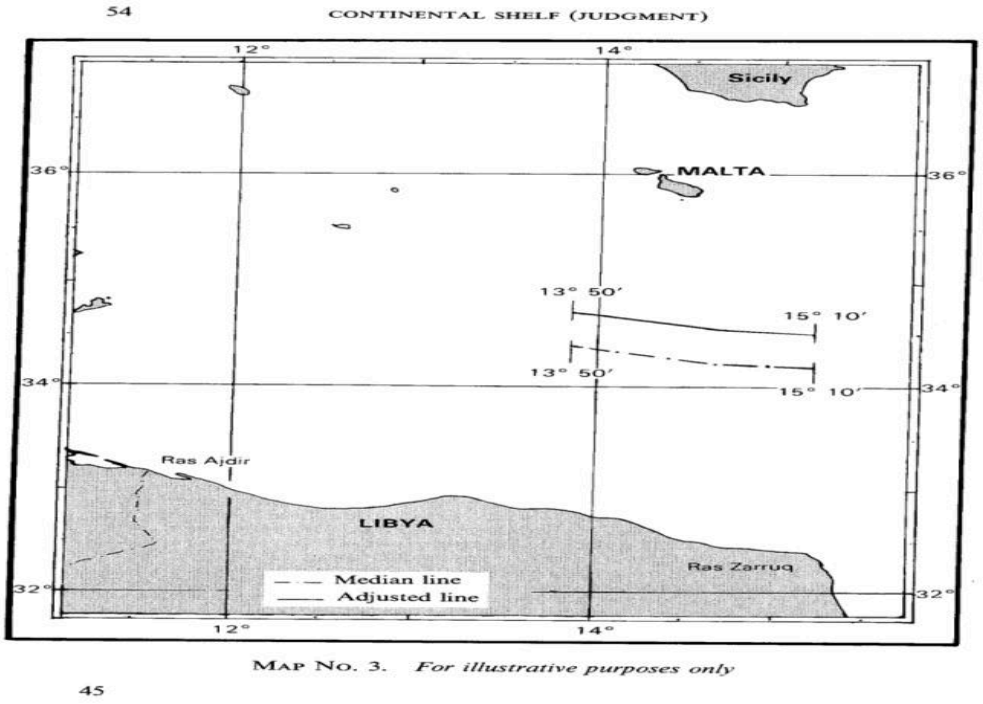
Yukarıda belirtilen hakkaniyete aykırı durumun önüne geçilmesinde muhtemel çözümlerden biri hakkaniyete aykırılığa yol açan atipik coğrafi yapıya sınırlı etki tanımaktır. Sınırlı etki tanıma, genellikle yarım etki tanıma şeklinde gerçekleşmekte olup, anormal coğrafi formasyona tam etki tanınarak çizilen eşit uzaklık hattı ile bu yapıyı yok farz ederek çizilen eşit uzaklık hatları arasında bir ortay hat çizilmesi yöntemidir.[198]

Yaygın olarak kullanılan bir başka uygulama ise, eşit uzaklık hatlarının hesaplanacağı esas hat noktalarının katı bir biçimde tespit edilmesi yerine daha esnek davranılmasıdır. Nitekim, 1985 tarihli Libya- Malta kıta sahanlığı davasında yalnızca adalara sınırlı etki tanınmış, bir ada devleti olarak Malta'nın mutlak eşit uzaklık hattı kullanımına yönelik ısrarlı iddialarına karşın, Divan, hakça bir çözüme ulaşılabilmesini teminen çizilen eşit uzaklık hattının Libya lehine kuzeye doğru kaydırılmasına karar vermiştir.[199]

[198] BEAZLEY (1994), s. 10.

[199] CARLETON/SCHOFIELD (2002), s. 16.

Şekil 15 - *Libya Malta Kıta Sahanlığı Davası Haritası*[200]

Yine, 1969 tarihli İran-Katar kıta sahanlığı davasında, taraflar ana karalar üzerindeki esas hat noktalarını dikkate almış, bunların arasında kalan diğer tüm ada, adacık, kayalıklar dikkate alınmamış ve iki ülke ana karaları arasında bir eşit uzaklık hattı çizilerek kıta sahanlığı belirlenmiştir.[201]

3. Kuşatma (Enclave)

Uluslararası yargı kararlarında genel olarak adalara sınırlı deniz yetki alanı tanındığı görülmektedir. Adalara tam etki tanınması uygulamasının ise daha ziyade

[200] Kaynak: ICJ Reports 1985, Libya - Malta Kıta Sahanlığı Davasında kullanılan haritadır. http://www.worldcourts.com/icj/eng/decisions/1985.06.03_continental_shelf.htm.

[201] CARLETON/SCHOFIELD (2002), s. 13-15.

istisnai durumlarda ortaya çıktığı söylenebilecektir. Bu sınırlı yetki bazen adaların tamamıyla göz ardı edilmesiyle bazen adalara karasuları genişliğinde sınırlı bir alan bırakılmasıyla da sonuçlanmaktadır. 1982 tarihli İtalya-Tunus kıta sahanlığı davasında olduğu gibi, kayalık olmadıklarına işaret edilerek adalara sembolik olarak ilave bir deniz yetki alanı tanındığı görülmektedir.[202]

1978 tarihli İngiltere-Fransa kıta sahanlığı davasında Hakem Mahkemesi, Kanal Adaları'nın sadece yanlış tarafta olmadığı, aynı zamanda coğrafi olarak da İngiltere'den ayrı konumda olduklarını ifadeyle, iki anakara arasında eşit uzaklık yöntemini uygulamış, Kanal Adaları'na kuzeyde ve güneyde karasuları genişliği kadar alan vererek, güney ve doğu sınırlarının tarafların aralarında yapacakları müzakerelerle belirlemesine karar vermiştir.[203]

4. Kerteriz Hattı

Bir kıyı ile sabit bir cismin arasındaki doğrultunun, sabit cismin bulunduğu boylam dairesiyle saat yelkovanı yönünde yaptığı açıya *"kerteriz"* denilmektedir. O zaman kerteriz hattı, bulunulan noktadan ada veya burun gibi sabit bir cisme veya doğal oluşuma olan açının hesaplanması ile oluşmaktadır.

Kerteriz, gemicilik terminolojisine ait bir kavram olup, hakiki kerteriz ve nisbi kerteriz olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Ülke uygulamaları ve uluslararası yargı kararlarının incelenmesinden, eşit uzaklık hattının oluşturulmasında kullanılan temel

[202] BEAZLEY (1994), s. 11.

[203] CARLETON/SCHOFIELD (2002), s. 19.

metodlardan birinin de kerteriz hattı olduğu anlaşılmaktadır.[204]

Genellikle jeoformolojik olarak çok fazla girintili çıkıntılı olmayan, düz kıyı hatları için kullanılan bu yöntemde, seyir haritaları üzerinde kıyının genel doğrultusuna uygun olarak paralel bir hat oluşturulmaktadır. Bu yöntemin kullanılmasıyla bölge coğrafyasıyla en üst düzeyde uyumlu sonuçlar alınabilmekte olup, özellikle çok sayıda, yan yana, açıklara doğru sahip oldukları deniz yetki alanları kıyı uzunluklarına nazaran kısa olan ülkeler arasında yapılan sınırlandırmalarda, kıyının genel doğrultusu ile uyumlu bir parallel hat belirlenerek, eşit uzaklık veya düzeltilmiş eşit uzaklık yöntemlerinde ortaya çıkabilecek hakça olmayan sonuçlardan kaçınılması sağlanabilmektedir. Bu yöntem, ABD - Kanada arasındaki çok sayıda ada ve kayanın bulunduğu Maine Körfezi iç kesiminde ve Guinea - Bissau ile Senegal yan sınırının belirlenmesinde kullanılmıştır.[205]

5. Diğer Sınırlandırma Yöntemleri

Uluslararası yargı kararlarının tetkiki neticesinde, yukarıda belirtilen yöntemler dışında başka metodların da davanın kendine mahsus özellileri nedeniyle uygulandığı görülmektedir. Bunlar deniz alanları, kıyı uzunlukları ve kıyı cepheleri arasındaki oransallık ve genel doğrultu şeklinde ifade edilebilecektir.

1969 tarihli Kuzey Denizi Davalarında Divan, ilgili ülkelerin sahil hatları uzunluklarının birbirlerine yakın olduğuna vurgu yapılarak, sınırlandırmada kıyı şeridini eşit olarak kabul etmiştir. Bununla birlikte belirtmek gerekir ki, Divan'ın eşitlik olarak

[204] BEAZLEY (1994), s.12.

[205] BEAZLEY (1994), s.12.

temel aldığı kriter devletlerin kıyı şekilleri ve uzunlukları değil, ilgili deniz alanına bakan deniz cepheleri olmuştur. Bu yöntemle, kıyı hattının yapısının iç veya dış bükey olmasından kaynaklanan veya ülkelerin kıyı uzunlukları ile sınırlandırma çizgileri arasındaki hakça ilkelere aykırı orantısız uygulamalardan kaçınılabilmiştir. Divan kararında, Federal Almanya'nın iç bükey kıyı hattını, eşit uzaklık yöntemi uygulandığında hakça ilkelere uygun olmayan bir faktör olarak değerlendirmiştir.

Deniz alanlarının sınırlandırılmasında oransallık hesaplamalarında karşılaşılan en büyük güçlüklerden biri de, tarafların hesaplamalarda dikkate alınacak kıyı uzunluğu veya yetki alanının ilgili bölümünün belirlenmesinde yaşanmaktadır. Mahkemeler, uyuşmazlığın tarafı olmayan üçüncü ülkelerin sınırlandırma esnasında bölgedeki çıkarlarını da değerlendirme dışı bırakmaktadır.

Tunus - Libya davası ile Kanada - Fransa davasında hakça ilkelere uygunluğu kontrol etmek üzere, oransallık testleri mahkemeler tarafından yapılmıştır. Ancak belirtmek gerekir ki, Tunus - Libya davasında, sınırlandırmanın ortaya çıkacak olan deniz yetki alanlarının kıyı uzunluklarıyla orantılı olmasını taraflar özellikle talep etmişlerdir. Oransallık, sadece mahkeme tarafından hakça çözüme ulaşıldığının test edilmesinde kullanılmış olup, tek başına belirleyici bir kriter olarak dikkate alınmamıştır.[206]

[206] BEAZLEY (1994), s.17.

IV. Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasının Hukuki Çerçevesi

A. Genel Olarak

Devletler tarafından denizlerin hakimiyet altında tutulması ve denizlerden elde edilen zenginliklerin paylaşılması konusundaki mücadele şekil ve yöntem değiştirmekle birlikte günümüzde de devam etmektedir. Tarihin her döneminde denizler üzerindeki bu paylaşım mücadelesi, ulaşım, ticaret ve denizlerin sahip olduğu zenginlikler nedeniyle devletlerin öncelik verdikleri meseleler arasında yer almıştır. Bu mücadelenin neticesinde *"denizlerin yetki alanlarının paylaşımına ilişkin temel kavramlar"* hukuksal bir zemine taşınmıştır.

Önceleri uluslararası hukukta tek deniz alanı karasuları iken, devletler arasında çıkan uyuşmazlık ve ihtilaflar nedeniyle bu alanların sınırlandırılmasına ihtiyaç duyulmuş, bu ihtiyaca yönelik olarak sadece aynı kıyı üzerinde yer alan birbirlerine bitişik olan devletler arasında sınırlandırmaya gidilmiştir.[207] Uluslararası hukukta komşu devletler arasında sınır çizilmesi hususu, Truman Bildirisi'ne kadar yalnızca karasuları ile bağlantılı olarak nadiren ortaya çıkan bir ihtiyaç olmuştur.[208] Truman Bildirisi, komşu devletler arasında ileri sürülen hak ve iddiaların çok daha büyük deniz alanlarına taşınmasına ve önem atfedilmesine kaynaklık etmiştir.[209] Dolayısıyla bu Bildiriyi takiben, deniz alanlarının sınırlandırılması ihtiyacı, yalnızca kıyıları yan yana ve bitişik olan devletler arasında bir ihtilaf konusu olmaktan çıkarak, kıyıları karşı

[207] CHURCHILL, R.R./LOWE, A.V.: *"**The Law of the Sea"**,* Juris Publishing-Manchester University Press, 3. Baskı, 1999, s. 181.

[208] O'CONNELL, D.P.: *"**The International Law of the Sea"**,* C. II, Ed., I. A. Shearer, Clarendon Press-Oxford, 1984, s. 637.

[209] O'CONNELL, s. 637.

karşıya olan devletler arasında da baş göstermeye başlamıştır.[210]

Son zamanlarda Divan önüne gelen uyuşmazlıklar bakımından deniz alanlarının sınırlandırılması hukuku, diğer deniz hukuku alanlarına göre en çok hukukî ihtîlafı içinde barındıran uluslararası hukuk alt dalı olarak kabul edilmektedir.[211] Nitekim, uluslararası hukukta en fazla inceleme konusu olan deniz alanlarının sınırlandırılması hukuku, siyasî, tarihî ve kültürel meselelerin yanı sıra, stratejik, güvenlik, ekonomik mülâhazalar ve menfaatler ile de doğrudan ve yakından etkileşim halinde olan bir hukuk dalıdır.[212]

Uluslararası deniz hukukunun en kapsamlı sözleşmesi niteliğini haiz 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi ile deniz yetki alanlarının temel hukuki yapısı belirlenmiş, kıyı devletleri tarafından kısmen veya tamamen ilan edilebilecek bir dizi yetki alanı tanımlanmıştır. Ulusal yargıya tabi kılınan deniz yetki alanlarındaki başlıca oluşumlar;

- içsular (internal waters),
- karasuları (territorial waters),
- bitişik bölge (contiguous zone),
- kıta sahanlığı (continental shelf) ve
- münhasır ekonomik bölge (exclusive economic zone)'dir.

Devletlerin yargı yetkisi dışında kalan su alanlarına *"açık deniz"* (high seas),

[210] CHURCHILL, s. 181.

[211] CHURCHILL, s. 181.

[212] ADLER, Ron: ***"Geographical Information in Delimitation, Demarcation and Management of International Land Boundaries",*** IBRU Boundary & Territory Briefing, C. 3, S. 4, Durham, 2001, s. 2, Aktaran: Nuno Marques Antunes, ***"Towards the Conceptualisation of Maritime Delimitation-Legal and Technical Aspects of a Political Process"***, Ed., Vaugan Lowe, Martinus Nijhoff Publishers-Publications on Ocean Development, Leiden/Boston, 2003, s. 2.

"deniz yatağı" (seabed) ve bunların *"toprak altı"*na (suboil) ise *"alan"* (area) denilmektedir. Akdeniz'e kıyısı olan devletler, BMDHS'de tanımlanan yetki alanlarına ilaveten, *"balıkçılık koruma alanları"* (fisheries protection zones) ve *"ekolojik koruma alanları"* (ecological protection zones) belirlemişlerdir.[213]

Deniz hukukunun devletlere bahşettiği hak ve yükümlülüklerin kullanılması, deniz yetki alanlarının sınırlandırılması suretiyle mümkün olabildiği cihetle, deniz yetki alanlarının sınırlandırılması deniz hukukunun mevcudiyeti bakımından hayati önemi haizdir.[214] Nitekim Uluslararası Adalet Divanı,[215] Romanya ile Ukrayna arasındaki sınırlandırma davasında kendisi tarafından yerine getirilecek görevi, taraflar arasında çatışan ve/veya çakışan hak ve yetki iddialarını sınırlandırma hattı çizmek suretiyle çözüme kavuşturma olarak tanımlamıştır.[216]

B. Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasında Hukukun Asli Kaynakları

Bilindiği üzere, uluslararası hukukun şeklî kaynakları, asli ve yardımcı kaynaklar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bu ayırım ise, Uluslararası Adalet Divanı Statüsü'nün (UADS) 38. maddesinde sarih bir şekilde açıklanmaktadır. UADS II. Bölüm'de *"Divan'ın Yetkileri"* başlıklı kısımda yer alan 38. madde;

"1. Kendisine sunulan uyuşlmazlıkları uluslararası hukuka uygun olarak çözmekle görevli olan Divan:

a. uyuşmazlık durumundaki devletlerce açık seçik kabul edilmiş kurallar koyan, gerek

---

[213] SUÁREZ DE VIVERO, s. 25.

[214] TANAKA, s. 2.

[215] Bu çalışmada Uluslararası Adalet Divanı bundan böyle "Divan veya UAD" olarak geçecektir.

[216] ANDERSON, H. David: ***"Maritime Delimitation in the Black Sea Case (Romania v. Ukraine)",*** The Law and Practice of International Courts and Tribunals: a Practitioners' Journal, Vol. 8, No 3, 2009, (s. 305-327), s. 313.

genel gerekse özel uluslararası antlaşmaları;

b. hukuk olarak kabul edilmiş genel bir uygulamanın kanıtı olarak uluslararası yapılagelmiş kurallarını;

c. uygar uluslarca kabul edilen genel hukuk ilkelerini;

d. 59. Madde hükmü saklı kalmak üzere, hukuk kurallarının belirlenmesinde yardımcı araç olarak adli kararları ve çeşitli ulusların en yetkin yazarlarının öğretilerini uygular.

2. Bu hüküm, tarafların görüş birliğine varmaları halinde, Divan'ın hakça ve eşitçe karar verme yetkisini zedelemez." hükmünü ihtiva etmektedir.

Anılan hükümde belirtilen asli kaynaklar; uluslararası andlaşmalar, örf ve âdet hukuku ile hukukun genel ilkeleri iken yardımcı kaynaklar olarak içtihat ve doktrin sayılmıştır.[217] UAD Statüsü'nün 38. maddesinde bahsigeçen bu kaynaklar, uluslararası hukukun alt dalı olan deniz hukuku için de tabiatıyla tatbik edilmektedir.

1. Uluslararası Sözleşmeler

a. 1958 Tarihli Cenevre Sözleşmeleri

Uluslararası deniz hukukunun temel kaynağı örf ve âdet hukukudur. Önceleri yazılı olmayan kurallardan oluşan deniz hukukunu yazılı hale getirmek amacıyla Milletler Cemiyeti (M.C.) bünyesinde 27 Eylül 1927 ile Nisan 1930 tarihleri arasında

[217] Milletlerarası Adalet Divanı Statüsü Türkçe metni için bkz.: GÜNDÜZ, A.: **Milletlerarası Hukuk-Temel Belgeler Örnek Kararlar**, s. 137 ve http://www.un.org.tr.

gerçekleştirilen ilk kodifikasyon girişimi başarısızlıkla sonuçlanmıştır.[218]

Birleşmiş Milletler Şartı'nın 1. maddesi uyarınca BM, milletlerarası barış ve güvenliği sağlamak, milletlerarası alanda dostça ilişkiler geliştirmek, milletlerarası işbirliğini sağlamak, milletlerarası sorunların çözümlendiği bir merkez olmak amacıyla kurulmuş olan bir uluslararası örgüttür. Nitekim deniz hukukunun kodifikasyonu çabaları konusundaki ikinci girişimin Birleşmiş Milletler öncülüğünde gerçekleştirildiğini söylemek yerinde olacaktır. BM, Milletlerarası Hukuk Komisyonu'nun[219] 1950 - 1956 yılları arasındaki çalışmaları neticesinde bir sözleşme taslağı hazırlanmış ve sözkonusu taslak BM Genel Kurulu'na sunulmuştur. BM Genel Kurulu, Komisyon'un bu taslağını 21 Şubat 1957 tarih ve 1105 (XI) sayılı kararı ile kabul ederek, bu konuda bir uluslararası konferans toplanmasına karar vermiştir. İkinci Deniz Hukuku Konferansı olarak anılan bu Konferans, 24 Şubat 1958 - 27 Nisan 1958 tarihleri arasında Cenevre'de toplanmıştır.[220]

İkinci Deniz Hukuku Konferansı'nda, anılan Komisyon tarafından hazırlanan rapor temelinde ve çoğunlukla deniz hukuku ile ilgili örf ve âdet hukuku kurallarını beyan edici nitelikteki dört sözleşme metni kabul edilmiştir. [221] Anılan Konferans

---

[218] TOLUNER, Sevin: **Milletlerarası Hukuk Dersleri-Devletin Yetkisi: Yer ve Kişiler Bakımından Çevresi ve Niteliği**, Beta Basım Dağıtım A.Ş., İstanbul, 1989, s. 57.

[219] BM'nin ana organlarını, Genel Kurul, Güvenlik Konseyi, Ekonomik ve Sosyal Konsey, Vesayet Konseyi, Milletlerarası Adalet Divanı ve Genel Sekreterlik oluşturmaktadır. BM Şartı'nın 7/2. maddesinin gerekli görülecek yardımcı organların andlaşmaya uygun olarak kurulabileceğini öngörmektedir. Ayrıca B.M. Şartının 22, 29, 68. maddeleri Genel Kurul'a, Güvenlik Konseyi'ne, Ekonomik ve Sosyal Konsey'e bu tür organlar kurma yetkisini tanımaktadır. İşte Milletlerarası Hukuk Komisyonu, BM Şartı uyarınca Genel Kurul'a bağlı olarak ve onun bu konudaki çalışmalarının hazırlıklarını yapmak üzere oluşturulmuş bir alt-organdır.

[220] PAZARCI (2005), s. 291.

[221] "24 Şubat 1958 – 27 Nisan 1958 tarihleri arasında Cenevre'de toplanan B.M. Deniz Hukuku Konferansı sonunda; dört sözleşme, bir protokol (Uyuşmazlıkların Mecburî Surette Halline Dair İmzalanması İhtiyarî Protokol) ve çeşitli konularda dokuz karar kabul edilmiştir. Bu sözleşmelerden;

marjında kabul edilen sözleşmeler,

- 1958 Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi,[222]

- 1958 Açık Denizler Sözleşmesi,[223]

- 1958 Kıta Sahanlığı Sözleşmesi ve[224]

- 1958 Açık Denizlerde Balıkçılık ve Canlı KaynaklarınKorunmasına Dair Sözleşme'dir.[225]

b. 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi

1982 tarihli BMDHS 10 Aralık 1982 tarihinde kabul edilip, 16 Kasım 1994 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye, anılan Sözleşmede karasuları genişliğinin 12 mil

---

Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi, 10 Eylül 1964; Açık Deniz Sözleşmesi, 30 Eylül 1962; Balıkçılık ve Açık Denizin Canlı Kaynaklarının Korunması Hakkında Sözleşme, 20 Mart 1966; Kıta Sahanlığı Sözleşmesi, 10 Haziran 1964 tarihlerinde yürürlüğe girmiştir". Daha detaylı bilgi için bkz: ÖZMAN, Aydoğan, ***"Deniz Hukukunda Yeni Gelişmeler,"*** Ege'de Deniz Sorunları Semineri, Ankara, A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No: 552, 1986, s. 12.

[222] 1958 tarihli Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi İngilizce ve Fransızca metinleri, 516 United Nations Treaty Series (U.N.T.S.) s. 205; Türkiye Cumhuriyeti bu sözleşmeye taraf değildir. Sözleşme 10 Eylül 1964 tarihinde yürürlüğe girmiş olup, halihazırda yürürlükte bulunmaktadır. Bu andlaşmanın Türkçe metni için Bkz.: GÜNDÜZ, *"**Milletlerarası Hukuk-Temel Belgeler Örnek Kararlar"**,* s. 331-338.

[223] Açık Deniz Sözleşmesi, İngilizce ve Fransızca metin, 450 U.N.T.S. s. 11; Türkiye Cumhuriyeti bu sözleşmeye taraf değildir. Sözleşme 30 Eylül 1962 tarihinde yürürlüğe girmiş olup, halihazırda yürürlükte bulunmaktadır. Bu andlaşmanın Türkçe metni için bkz.: GÜNDÜZ, *"**Milletlerarası Hukuk-Temel Belgeler Örnek Kararlar"***, s. 342–348.

[224] Kıta Sahanlığı Sözleşmesi İngilizce ve Fransızca metin, 499 U.N.T.S. s. 31; Kanada, Kıbrıs, Danimarka, Fransa, Yunanistan, İsrail, Hollanda, Rusya, Ukrayna, A.B.D'nin de içinde bulunduğu 57 devletin taraf olduğu bu sözleşmeye Türkiye Cumhuriyeti taraf değildir. Anılan Sözleşme 10 Haziran 1964 tarihinde yürürlüğe girmiş olup, halihazırda yürürlükte bulunmaktadır. Bu andlaşmanın Türkçe metni için bkz.: GÜNDÜZ, "***Milletlerarası Hukuk-Temel Belgeler Örnek Kararlar"***, s. 338-342.

[225] Açık Denizlerde Balıkçılık ve Canlı Kaynakların Korunmasına Dair Sözleşme İngilizce ve Fransızca metin, 559 U.N.T.S. s. 285; Türkiye Cumhuriyeti bu sözleşmeye taraf değildir. Sözleşme 20 Mart 1966 taihinde yürürlüğe girmiş olup, halihazırda yürürlükte bulunmaktadır. Bu sözleşmenin Türkçe metni için bkz.: GÜNDÜZ, *"**Milletlerarası Hukuk-Temel Belgeler Örnek Kararlar"***, s. 349-354.

olarak düzenlenmesi ve bu hükme çekince yasağının bulunması konulamaması sebebiyle sözleşmeye taraf olmamıştır.

1958 tarihli Cenevre Sözleşmeleriyle 1982 tarihli BMDHS'nin özellikle *"kıta sahanlığı"* ve *"MEB"* sınırlandırmasına ilişkin farklı hükümler içerdiği söylenebilecektir. 1982 tarihli Sözleşme'de, 1958 tarihli Cenevre Sözleşmelerindeki deniz yetki alanlarının sınırlandırılması hukukuna ilişkin hükümlerde üç temel değişikliğe gidildiği dikkat çekmektedir. Bunlardan ilki, 1958 tarihli Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'ndeki kıta sahanlığı sınırlandırmasına ilişkin kabul edilen *"anlaşma/eşit uzaklık/özel koşullar"* üçlü kuralın tamamen terk edilerek, bunun yerine hakça çözüm gözetilmek kaydıyla uluslararası hukuka uygun bir anlaşmayla sınırlandırma yapılması olmuştur. İkincisi, Sözleşme'de bitişik bölge kavramının sınırlandırılmasına ilişkin herhangi bir düzenlemeye gidilmemesidir. Son değişiklik ise, uygulamada olmamakla birlikte yeni bir kavram ve hukuki kurum olarak Sözleşme'de ilk defa ihdas edilen *"münhasır ekonomik bölge"* sınırlandırılmasında, kıta sahanlığı için benimsenen kural ve yöntemin tadil edilmeksizin olduğu gibi benimsenmesi olmuştur.[226]

1982 tarihli BMDHS'nin 83/1 Maddesi "*Kıyıları karşı-karşıya veya yan-yana olan devletler arasındaki kıta sahanlığı/münhasır ekonomik bölge sınırlandırması, hakça bir çözüm bulmak üzere, Uluslararası Adalet Divanı Statüsünün 38. Maddesinde zikredilen uluslararası hukuka göre anlaşma ile gerçekleştirilecektir"* hükmünü içermektedir. Ancak sözkonusu düzenleme incelendiğinde, sınırlandırmada kullanılacak belirli ve zorunlu diğer bir ifadeyle yönlendirici bir yöntemin öngörülmediği

[226] AESAN, s. 13.

görülmektedir.[227]

Anılan Sözleşme'nin deniz yetki alanlarını sınırlandırma sürecine hakim tek ve somut kriter olarak hakça çözümü amaçladığı anlaşılmakla birlikte, bu alanlarının sınırlandırılması hukukunun en karmaşık aşamasının kullanılacak yöntemin tespiti olduğu açıktır. Bu husus dikkate alındığında Sözleşme'nin, sınırlandırma ihtilaflarının çözümüne dair esaslı, somut ve kesin bir yöntem sunamadığı söylenilebilecektir. Keza, Sözleşme, kabul edildiği ilk zamanlarda *"somut çözüm sunamadığı ve hükümlerinin bazılarının anlamsız olduğu"* gibi birtakım eleştirilere maruz kalmıştır.[228]

Sözleşme'de, tarafların kendi aralarında yapacakları sınırlandırma anlaşmasının "*uluslararası hukuka uygunluk*" ve "*hakça çözüm"* unsurlarını taşıması gerektiği belirtilmiştir. Ancak, üçüncü bir organ tarafından yapılması öngörülen sınırlandırmanın hangi unsurlar temelinde gerçekleştirileceğine ilişkin sarih bir ifadenin yer almadığı görülmektedir. Bir sınırlandırma uyuşmazlığının, tarafları dışında üçüncü bir organ tarafından çözüme kavuşturulması sözkonusu olduğunda da, Sözleşme hükmündeki belirsizliğin amaçsal yorumla yukarıda arz edilen iki unsura sadık kalınarak halli gerekeceği değerlendirilmektedir. Bu bağlamda Sözleşme ile, uyuşmazlıkların halli sürecinde "*hakça çözüm*" ve "*uluslararası hukuka uygunluk"* atfından başka bir kısıtlama getirilmeyerek yargı organlarına geniş bir takdir yetkisi bırakılmıştır.[229]

Sözleşme'de, tarafların kendi aralarında yapacakları bir sınırlandırma

[227] DUNDUA, s. 13.

[228] TANAKA, s. 47.

[229] DUNDUA, s. 37; Arbitration between Barbados and the Republic of Trinidad and Tobago, relating to the delimitation of the exclusive economic zone and the continental shelf between them, decision of 11 April 2006, parag. 222. Kararın metnine "www.sovereigngeographic.com" adresinden ulaşılabilir.

anlaşmasının "*hakça çözüm bulmak üzere"* yapılması gerekliliğine işaret edilmekle birlikte, andlaşmalar hukuku ile örf ve adet hukukunun temel prensiplerinden birisi olan "*devletlerin buyruk kurala (jus cogense) aykırı olmamak kaydıyla diledikleri her türlü anlaşmayı yapabilecekleri ilkesine*" göre,[230] hakkaniyete aykırı sonuçlar doğursa dahi taraflara kendi aralarında her türlü anlaşmayı akdetme konusunda serbesti tanınmıştır.[231] Bu açıdan, Sözleşme'deki sınırlandırma hükmünün hukukun genel prensipleri ile örf ve adet hukukuyla kısmi bir çatışma içerisinde olduğu dikkati çekmektedir.

Sözleşme'nin lafzına bakıldığında, sınırlandırma uyuşmazlıklarının halli bağlamında benimsenen esas yöntemin tarafların aralarında anlaşmaları olduğu ve uluslararası yargı organların sınırlandırmaya ilişkin rolünün ise, ikinci fıkrada belirtildiği biçimiyle istisnai bir yöntem olarak kabul edildiği anlaşılmaktadır. Tarafların iradelerini yansıtan anlaşmaya vurgu yapılarak, uluslararası yargı mercilerinin deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasındaki rolünün yumuşak bir şekilde arka plana itildiği görülmektedir.[232]

Ancak yukarıda arz ve izah edilmeye çalışılan hususlar beraberinde başkaca sıkıntıları da getirmektedir. Şöyle ki, herhangi bir yargı mercine başvurmaksızın tarafların kendi aralarında diplomatik müzakere ile yapacakları sınırlandırma anlaşmaları, Sözleşme'de belirtilen hakça çözüme ilişkin olarak belirlenen "*öngörülebilir*", "*somut*" ve "*objektif*" kriterler temelinde bir kural ihtiva edemeyeceği

[230] 23 Mayıs 1969'da imzalanan ve 27 Ocak 1980'de yürürlüğe giren 1969 tarihli Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesinin 53. maddesi, buyruk kuralı (emredici hukuk normu), bir bütün olarak uluslararası toplumun, kendisinden hiçbir şekilde sapmaya müsaade edilmeyen ve ancak aynı nitelikte olan daha sonraki bir uluslararası hukuk normu ile değiştirilebilecek olan bir norm olarak kabul ettiği ve tanıdığı bir normdur.

[231] AESAN, s. 11 ve 13.

[232] AESAN, s. 13.

cihetle, uyuşmazlığın çözümüne dair etkili ve kullanışlı da olmayacaktır. Nitekim her devletin kendi siyasi çıkar ve mülahazaları doğrultusundaki iddiaları ve sunduğu çözüm yolu kendisi bakımından hakça görülmektedir.[233] Sonuç olarak, Sözleşme'nin 74. ve 83. Maddeleri bir yandan taraflar arasında anlaşma yapmaya öncelik vermekte, diğer yandan anlaşma yapılmasına esas teşkil edecek öngörülebilir ve objektif kriterler ile yöntemler belirleyememektedir.

Her bir sınırlandırma uyuşmazlığının *"sui generis"* yapısı nedeniyle, uygulanacak yöntem ve ilkeler de farklılık arz etmektedir. Diğer bir ifadeyle, her bir uyuşmazlık için geçerli olan genel geçer bir yöntemin varlığından söz etmek mümkün değildir. Nitekim genel geçer bir yöntem hakkaniyete uygun olmayan sonuçlar doğmasına sebebiyet verebilir. Esasen, Sözleşme'nin sınırlandırmaya dair hükümlerinde zorunlu ve genel bir yöntemin kabul edilmemiş olması, hakkaniyete uygun olup olmama konusundaki bu tereddütü büyük oranda gidermiş gibi görünmektedir. Bu sayede, zorunlu ve standartlaşmış bir yöntem ile ortaya çıkacak adaletsiz neticelerin doğmadan önünde geçildiğini söylemek mümkündür. Bu itibarla, Sözleşme'nin lafzı ve ruhu birlikte değerlendirildiğinde, taraflara, hakça sonuca ulaşabilmelerini teminen herhangi bir metodu seçme konusunda serbesti tanındığı görülmektedir.[234]

Sonuç olarak, Sözleşme'nin deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin hükümlerinde "*uluslararası hukuka*" ve "*hakça çözüme*" yapılan atıfların bir açıdan sınırlandırma sürecini muğlak, subjektif ve soyut hale getirdiği ifade edilebilecektir.

---

[233] DEGAN, Vladimir-Djuro: ***"Consolidation of Legal Principles on Maritime Delimitation: Implications for the Dispute between Slovenia and Croatia in the North Adriatic",*** Chinese Journal of International Law, Vol. 6, No. 3, 2007, (s. 601–634), para. 17, 71.

[234] DUNDUA, s. 13.

Sözleşme'nin ağırlıklı olarak esnek bir yaklaşımı benimsemesi nedeniyle, sınırlandırma yapacak olan uluslararası yargı organlarına geniş takdir yetkisi de bıraktığı görülmektedir. Öte yandan, Sözleşme'de genel kabul gören ve öncelikli olarak uygulanacak bir sınırlandırma metodunun kabul edilmemiş olması, ileride doğması muhtemel hakkaniyetsiz çözümlerin en başından önlenmesi amacına özgülenmiş olmasından ileri gelmektedir. Taraflara sınırlandırma metodunda serbesti tanınması ise yine çözümün hakça olmasını amaçladığı söylenebilecektir. Bununla birlikte, günümüzdeki uyuşmazlıklar dikkate alındığında, Sözleşme'nin özellikle sınırlandırma hususunda günümüzdeki ihtiyaçlara cevaz vermekten oldukça uzak olduğunu belirtmekte fayda mütalaa edilmektedir.

c. 1958 Sözleşmeleri ile 1982 Sözleşmesi Hükümlerinin Çatışması

1982 tarihli Sözleşme'nin yürürlüğe girmesiyle 1958 tarihli Cenevre Sözleşmeleri kendiliğinden ve doğrudan yürürlükten kalkmamıştır. Ancak kıta sahanlığı ve MEB alanı sınırlandırmasına ilişkin farklı hükümler içeren bu Sözleşmelere ilişkin hükümlerin çatıştığı durumlarda, 1982 tarihli Sözleşme'deki hükümlerin 1958 tarihli Sözleşmeler karşısında üstün olarak uygulanacağı kayıt altına alınmıştır. Nitekim, *"Diğer milletlerarası sözleşmeler ile ilişki"* başlığını taşıyan 1982 BMDHS'nin 311. maddesi;

"1. Taraf devletler arasında bu sözleşme, 29 Nisan 1958 Cenevre Deniz Hukuku Sözleşmelerine üstün olacaktır.

2. Bu Sözleşme, taraf devletlerin bu Sözleşme ile uyumlu diğer anlaşmalardan doğan haklarını ve yükümlülüklerini değiştirmeyecek ve diğer taraf devletlerin bu Sözleşmeden doğan haklarını kullanmalarını veya yükümlülüklerini yerine getirmelerini

etkilemeyecektir..." hükmünü haizdir.

Yukarıda yer alan hüküm incelendiğinde, Sözleşme'ye taraf olan devletler arasındaki ilişkilerde, anılan Sözleşme hükümlerinin, 1958 tarihli Cenevre Sözleşmeleri hükümleri karşısında üstün değer taşıyacağı hususunun kayıt altına alındığı görülmektedir.

Anılan Konferans'ta 1982 tarihli BMDHS'nin 1958 tarihli Cenevre Sözleşmelerini *"Erga Omnes"* olarak ortadan kaldırması gerektiğine dair görüşler de ileri sürülmüştür. Ancak bu savların 311. Madde ile hukuksal bir çerçeveye oturtulduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca 1982 tarihli BMDHS hükümleri, taraf devletlerin başka andlaşmalardan doğmakla bu Sözleşme ile uyuşmayan ve taraf devletlerin hak ve yükümlülüklerini etkileyen hükümlerinden de üstün olacağı anlamını taşımaktadır.[235]

Yukarıda arz ve izah edilenler çerçevesinde, kaynağını örf ve âdetten hukukundan alan deniz hukuku ve buna bağlı olarak gelişen deniz alanlarının sınırlandırılması hukukunun esaslarına 1958 tarihli Cenevre Sözleşmelerinde olduğu gibi 1982 tarihli BMDHS'nde de bazı hususlar geliştirilmek ve değiştirilmek kaydıyla yer verildiği görülmektedir.[236] 1982 tarihli BMDHS'nin diğer bir özelliği ise, 1958 tarihli Cenevre Sözleşmeleri hükümlerinin ve var olan uygulamalardan bağımsız olarak tamamıyla yeni birtakım hukuki kavramların kabul edilmesiyle birlikte, ileriye yönelik bazı örf ve âdet hukuku uygulamalarının temellerini atmış olmasıdır.[237] Diğer bir ifadeyle, deniz hukukuna ilişkin ve buna bağlı olarak deniz alanlarının

[235] BUDISLAV, Vukas: **Law of the Sea: Selected Writings,** Leiden, NLD: Brill Academic Publishers, 2004, s. 15-16.

[236] Daha ayrıntılı bilgi için bkz: NELSON: **"*The Emerging New Law of the Sea",*** s. 42-65.

[237] ÖZMAN, **Deniz Hukuku I**, s. 97.

sınırlandırılmasına ilişkin uyuşmazlıklar ele alınırken, örf ve âdet hukuku yanında bu iki sözleşme hükümleri de nazara alınmaktadır.

2. Uluslararası Örf ve Adet Hukuku ve Kabul Edilen Temel İlkeler

a. Hakkaniyet İlkesi ve Hakça Çözüm

Uluslararası örf ve âdet hukuku, her bir sınırlandırma uyuşmazlığı için özel olarak tasnif edilmiş ve tatbik edilebilecek ayrı ayrı kurallardan oluşmamaktadır. Esasen, uluslararası toplumun karşılıklı işbirliği ve birarada olmasını sağlayan sınırlı sayıda kuraldan oluşan örf ve âdet hukukunda, ayrıntılı kurallardan oluşan bir yapının varlığının da aranmaması gerekir. Zira, tüm sınırlandırmalar için sadece *"temel kural"* öngörmektedir.

Hal böyleyken, örf ve âdet hukukundan, özellikle yeni gelişmekte olan ve henüz daha kurumsallaşamamış sınırlandırma hukuku alanında doğabilecek uyuşmazlıkların hallinde rahatlıkla uygulanabilecek kurallar bütününü sağlamasını beklemek pek yerinde bir yaklaşım olmayacaktır.[238] Öyle ki, Divan, devletleri bütün sınırlandırmalar için bağlayan kurallara 1969 tarihli Kuzey Denizi kararının 85. Paragrafında yer vermiştir.[239]

Divan tarafından ortaya koyulan bu ilke, deniz alanlarının iki veya daha fazla devlet arasında karasuları, kıta sahanlığı, münhasır ekonomik bölge ve diğer deniz alanlarının hepsine uygulanacak tek bir sınırlandırma kuralı haline gelmiştir. Gerek 1958 tarihli Cenevre Sözleşmeleri gerek 1982 tarihli BMDHS'nin karasuları ve kıta

[238] I.C.J. Reports 1984, Parag. 111.

[239] I.C.J. Reports 1984, Parag. 112.

sahanlığı ile münhasır ekonomik bölge alanlarının sınırlandırılmalarını farklı kurallara bağlamış olması, bu kuralların içerik itibariyle birbirlerinden farklı olduğu anlamına gelmemektedir. Nitekim, anılan Sözleşmelerde bulunan sınırlandırmaya ilişkin maddelerin içeriğinin benzer veya aynı olduğuna ilişkin yaygın anlayış, devletlerarası uygulamalarla da teyit edilmiş olan bir husustur.[240] Dolayısıyla, bir sınırlandırma uyuşmazlığı sözkonusu olduğunda, taraflar arasında bir sözleşme varsa bu sözleşme hükümleri doğrudan tatbik edilecektir.[241] Bu sözleşmeye taraf olmayanlar üçüncü devletler için ise, uluslararası hukukun bu konuda öngördüğü *"örf ve âdet hukuku"* kuralları uygulanacaktır. Bununla birlikte, her hal ve karda, ileride daha ayrıntılı değinileceği üzere, taraflar arasında akdedilmiş sözleşme hükümleri öncelikli ve doğrudan uygulansa bile bu hükümler örf ve âdet kurallarından bağımsız olarak ele alınmayacaktır.[242] Sonuç olarak, gerek 1958 tarihli Cenevre Sözleşmeleri ile 1982 tarihli BMDHS'de, gerek Divan kararlarında belirtilen örf ve âdet hukukundan doğan ilkelerin, bütün deniz alanlarının sınırlandırılması meselelerinde kullanılabileceği hususunda herhangi bir tereddüte mahal yoktur.

1982 tarihli BMDHS'nin 74. ve 83. maddelerinde yer alan bu genel ilke, aslında detaylı açıklanması gereken çok soyut bir ilkedir. Zira, Divan sınırlandırma kararlarında kullanılan örf ve âdet hukuku kurallarını açıklarken bu ifadeye yer vermiştir. Temel kural olarak ifade edilen[243] ve her kıta sahanlığı sınırlandırmasında uygulanması

[240] ACER: **Deniz Hukuku: Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Hukuku-Ders Notları,** s. 314-318.

[241] 1982 tarihli BMDHS'nin 74. ve 83. madde hükümleri de bunu öngörmektedir.

[242] Bu konuda Bkz.: TOLUNER: **Milletlerarası Hukuk Dersleri-Devletin Yetkisi: Yer ve Kişiler Bakımından Çevresi ve Niteliği**, 1989, s. 55-66.

[243] ***Temel kural*** tabiri ve bunun içeriğI ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz: L.H. LEGAULT, Blair Hankey: ***"From Sea to Seabed: The Single Maritime Boundary in the Gulf of Maine Case",*** A.J.I.L., C. LXXIX, S. 4. Oct., 1985, s. 962.

gereken bu örf âdet hukuku kuralı, ilk olarak 20 Şubat 1969 tarihli Kuzey Denizi davalarında ifadesini bulmuştur.[244] 1982 tarihli BMDHS'nin 74. ve 83. maddelerinin açılımı niteliğinde olan bu *temel kural*[245] şu şekilde açıklanabilir: "*Kıyıları karşı karşıya veya yan yana olan komşu devletler arasında deniz sınırları tek taraflı olarak saptanamaz. Böyle bir sınırlandırma iyi niyetle ve hakça sonuca varma iradesiyle sürdürülecek görüşmeler neticesinde bir anlaşmayla gerçekleştirilmelidir. Taraflar herhangi bir anlaşmaya varamıyorlarsa, yetkili bir üçüncü merci tarafından bu uzlaşı sağlanmalıdır. Her iki durumda da sınırlandırma bölgenin coğrafî yapısı (geographic configuration) ve diğer ilgili koşulları (relevant circumstances) çerçevesinde hakça çözümü sağlayacak hakkaniyete uygun kriterler ve yöntemler uygulanarak yapılmalıdır".*[246]

Deniz alanları sınırlandırılmasında uygulanması gereken ilkeler, bu temel kuraldan doğmuştur. Yani deniz alanları sınırlandırılması uyuşmazlıklarında uygulanacak kurallar, bu temel kuralın açılımı yapılmak kaydıyla tespit edilerek uygulanmaktadır.

Kıta sahanlığı kavramı uluslararası hukuka girdiğinden beri bu temel kurala uygun bir sınırlandırma yapılabilmesi için devletler "*hakkaniyet ilkeleri uyarınca*

[244] Kuzey Denizi deniz yatağının altında önemli miktarda doğal gaz ve petrol keşfedilmiş olması, bu bölgedeki uyuşmazlıkları acilen çözümlenmesi gereken uyuşmazlıklar haline getirmiştir. JOHNSON, D.H.N.: ***"Recent Developments in the International Court of Justice,"*** M.L.R., C. XXXIII, No:1., Jan. 1970, s. 53-62.

[245]Divan, kıta sahanlığının hakkaniyete uygun bir sınırlandırma ile neticelenmesi için bütün ilgili koşullar (relevant circumstances) ışığında hakkaniyete uygun ilkeler uygulanması suretiyle sınırlandırılması geregkliliğinin, yargı kararlarında ekseriyetle kabul gördüğüne işaret etmiş ve bunu sınırlandırmanın temel kuralı olarak nitelendirmiştir. (I.C.J. Reports 1985, Parag. 45).

[246] I.C.J. Reports 1984 Parag. 112, Maine Körfezi Davası kararında temel kural olarak ifade edilmiştir. Divan burada Kuzey Denizi Davaları'ndaki 85. paragrafı aynen tekrarlamıştır. Maine Körfezi Davası'nda, hakkaniyet ilkelerine açıkça örf ve âdet hukukunun genel bir kuralı niteliği tanınmaktadır. (Ibid., Parag. 92, 112).

*sınırlandırma" v*e *"eşit uzaklık ilkesi uyarınca sınırlandırma"* olmak üzere iki ayrı görüşü benimsemişlerdir.[247]

Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırmasında savunduğu teze koşut olarak belirtmek gerekir ki, eşit uzaklık kavramı bir sınırlandırma ilkesi olmayıp yalnızca sınırlandırmada kullanılacak yöntemlerden biridir. Nitekim, Ege Denizi uyuşmazlığında Türkiye ile Yunanistan'ın tezleri eşit uzaklık ve hakkaniyet ilkeleri çerçevesinde şekillenmiştir.[248]

Yukarıda arz ve izah edilenler neticesinde, sınırlandırma aşağıdaki süreci takip etmelidir:

i) Sınırlandırma taraflar arasında akdedilecek bir andlaşmayla gerçekleştirilmelidir. Taraflar eğer bir uzlaşıya varamıyorlarsa, sınırlandırma üçüncü bir merci tarafından yapılmalıdır.

ii) Sınırlandırma her halde bölgenin coğrafî biçim (geographic configuration) ve diğer ilgili koşulları (relevant circumstances) çerçevesinde hakkaniyete uygun kriterler tatbik edilerek yapılacaktır.

iii) Kullanılan kriterler hakkaniyete uygun bir sonucu diğer bir ifadeyle hakça çözümü gerçekleştirecek nitelikte olmalıdır.

iv) Sınırlandırmada uygulanabilir yöntemler kullanılmalıdır.

Temel kural incelendiğinde, hakkaniyet ilkelerinden *"hakkaniyet kriterleri"*

[247] Bilindiği üzere, Ege Denizi uyuşmazlığında Türkiye ile Yunanistan'ın tezleri de eşit uzaklık ve hakkaniyet ilkeleri çerçevesinde şekillenmiştir. (ÖZBEK: ***"Komşu Devletler Arasında Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Hukuku ve Ege Denizi Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı"***, s. 47).

[248] ÖZBEK: ***"Komşu Devletler Arasında Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Hukuku ve Ege Denizi Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı"***, s. 47.

şeklinde bahsedilmiş olduğu görülmekle birlikte, hakkaniyet ilkeleri ile temel kuralda bahsigeçen hakkaniyet kriterleri aynı kavramlar değildir. Bu kavramlar aynı olmamakla birlikte, aralarındaki bağın oldukça güçlü olduğu söylenebilecektir.

Her şeyden evvel hakkaniyet kriterlerinin birer hukuk kuralı olmadığını belirtmek gerekir. Nitekim, Divan, Maine Körfezi davasında, kriterlerin hakkaniyete uygunluğunun, her olaya özgü ilgili koşullar çerçevesinde belirlenebileceğini vurgulamıştır.[249] Diğer bir ifadeyle, hakkaniyet kriterleri, hakkaniyet ilkelerinin her bir somut olaydaki görünüş biçimi olarak tabir edilebilir.

Hakkaniyet ve deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin konuların uluslararası hukukun en tartışmalı konuları arasında yer aldığını söylemek mümkündür.[250] Çünkü, hakkaniyet kavramı soyut bir kavram olup, hukukî terimler ile tanımlamak oldukça güçtür. Bunun yanısıra, deniz alanlarının sınırlandırılması meselesi, hukukî rejimleri birbirinden farklı muhtelif deniz alanlarını kapsamaktadır. Bu iki durum, sınırlandırmayı düzenleyen ilke ve kuralların bir çoğunun birden çok anlama

[249] Herhangi bir deniz alanı sınırlandırılmasında göz önüne alınacak olan hakkaniyete uygun kriterlerin sistematik bir tanımı yoktur. Bunu yapmak, değişik belirli durumlarda yüksek değişkenlik göstermeleri sebebiyle çok zordur. Divan, ardından hakkaniyet kriterlerine örnekler vermiştir..." (Ibid., Parag. 157) Divan'a göre aynı kriter ile farklı davalarda farklı sonuçlara varmak mümkündür. Dolayısıyla kriterler, farklı olaylarda emredici değildir. Her bir olayda o olaya özgü bir veya birden çok kriterin birleşiminin uygulanması söz konusudur. (Ibid., Parag. 81, 158, 204).

[250] Hakkaniyet, hukukî anlamında adalet fikrinin doğrudan yansımasıdır. Görevi adaleti sağlamak olan Divan, esasen hakça çözümü uygulamayı amaçlamaktadır. Hukuk sistemlerinin tarihîne bakıldığında, hakkaniyetin çeşitli hukukî kavramları tanımlamakta kullanıldığını görmekteyiz. Hakkaniyet, sıklıkla, pozitif hukukun yumuşatılması gereken katı kurallarına karşı kullanılmıştır. Bu zıtlık, milletlerarası hukukun gelişiminde aynı paralelliği sergilememiştir...." (I.C.J. Reports 1982, Parag.71).

"Bu, hakkaniyeti soyut adalet (Abstract Justice) olarak uygulama meselesi değildir; fakat kendiliğinden hakkaniyet ilkelerinin uygulanmasını gerektiren bir hukuk kuralının, kıta sahanlığının hukukî rejiminin gelişimini idare eden ve aşağıda belirtilmiş olan fikirler uyarınca uygulanması meselesidir". (I.C.J. Reports 1969, Parag. 85).

gelebilecek nitelikte ilke ve kurallar haline dönüşmesine sebebiyet vermiştir.[251]

Divan, bir deniz alanı sınırlandırılmasında göz önüne alınacak olan hakkaniyete uygun kriterlerin sistematik bir tanımı olmadığını, bazı durumlarda değişkenlik gösterdiklerini ve bunları uygulamanın oldukça zor olduğunu belirtmiştir.[252] Divan'a göre aynı kriter ile farklı davalarda birbirinden bağımsız sonuçlara varmak mümkündür. Dolayısıyla bu kriterler, her bir uyuşmazlıkta emredici nitelikte olmayıp, somut olay çerçevesinde değişkenlik göstermektedir.[253]

Divan, 1969 tarihli Kuzey Denizi Davaları kararında, Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun *"eşit uzaklık prensibi"*ni yapılageliş değeri kazanmış uluslararası bir norm olarak değerlendirmemiştir. UAD, Hollanda ve Danimarka'nın iddialarının aksine, incelemesinin en başında bu prensibin *"uygulanması zorunlu bir hukuk kuralı niteliğini haiz olmadığını"* açıkça belirtmiş ve bu husus daha sonraki yıllarda verilen uluslararası yargı ya da hakemlik kararlarına da yansımıştır.

Divan'ın yukarıdaki ifadelerine paralel olarak, İngiltere - Fransa davası kararında tarafların oluşturdukları Hakemlik Mahkemesi, 1958 tarihli CKSS'nin 6. Maddesi ile teamül hukuku arasında herhangi bir fark olmadığını ve her iki hukukun da eşit uzaklık prensibinin uygulanmasını zorunlu kılmadığını vurgulamıştır.[254]

---

[251] KWIATKOWSKA, Barbara: ***"The ICJ Doctrine of Equitable Principles Applicable to Maritime Boundary Delimitation and its Impact on The International Law of the Sea",*** Ed., A. Bloed ve P. Van Dijk, ***"Forty Years International Court of Justice: Jurisdiction, Equity and Equality",*** Utrecht, Europa Institute, 1988, s. 122.

[252] KWIATKOWSKA, s. 157.

[253] KWIATKOWSKA, s. 81, 158, 204.

[254] **www.icj-cij.org**, 23 Haziran 2007, "U.A.D. İngiltere - Fransa Davası Kararı" ve "U.A.D. Libya - Tunus Davası Kararı". Sözkonusu 6. Madde, sınırlandırmada eşit uzaklık metoduna öncelik vermekle birlikte, "özel şartlar" başkaca bir sınırlandırmayı gerektirmiyorsa eşit uzaklık metodunun uygulanmasını

Uluslararası sınırlandırma hukukunun günümüzde geldiği noktada, hem yapılageliş kuralları hem geniş katılımlı uluslararası deniz hukuku sözleşmeleri, iki veya daha fazla sayıda devlet arasındaki sınırlandırmanın *"Bölgenin bütün ilgili unsurları dikkate alınarak, hakkaniyet prensipleri temelinde hakça bir çözüme ulaşılacak şekilde"* yapılması gerektiğini öngörmektedir.[255]

Bütün ilgili uluslararası yargı ve hakemlik kararlarında benimsenen bu prensip doğrultusunda, 1958 CKSS'nin 6. Maddesi'ndeki *"özel şartlar"* ibaresinin de en nihayetinde sınırlandırmanın hakça bir sonuca ulaşma maksadını ifade ettiği kabul edilmiştir. Sözleşme'nin 6. Maddesindeki kuralın bu yönde anlaşılmasının bir sonucu olarak, karşı kıyılar arasındaki sınırlandırma çizgisinin çoğunlukla eşit uzaklık çizgisi olması, birçok durumda hakkaniyeti sağlayan metod olmasına dayanmaktadır.[256]

Bununla beraber, 1980'li ve 1990'lı yıllarda verilen yargı ve hakemlik kararlarında, sınırlandırmaya ilişkin genel prensip bir miktar değiştirilerek, hakkaniyet prensiplerinin yanı sıra, *"hakça çözüm"* de ön plana çıkarılmıştır.

Hakça çözüm ile kastedilen ise, bir sınırlandırmanın hakkaniyet prensipleri temelinde bölgenin coğrafi ve diğer özellikleri de dikkate alınarak uygulanacak sınırlandırma metotları ile en makul çözüme kavuşturulmasıdır.[257]

öngörmektedir.

[255] http://www.icj-cij.org, 23 Haziran 2007, "U.A.D. Kuzey Denizi Davası Kararı"nda "Sınırlandırma bütün ilgili şartlar dikkate alınarak, hakkaniyet prensiplerine uygun bir biçimde, bir antlaşma ile yapılır." ifadesini kullanmıştır.

[256] http://www.icj-cij.org, 23 Haziran 2007, "U.A.D. Kuzey Denizi Davası Kararı".

[257] http://www.icj-cij.org, 23 Haziran 2007, "U.A.D. İngiltere - Fransa Davası Kararı" , "U.A.D. Libya - Tunus Davası Kararı" , "U.A.D. Kanada - Fransa Davası Kararı" ve "U.A.D. Libya - Malta Davası Kararı" , "U.A.D. ABD - Kanada Davası Kararı".

Son elli yıl içerisindeki hukuksal evrimden sonra deniz alanlarının iki veya daha fazla ülke arasında sınırlandırılmasını düzenleyen bu genel prensibin, karasuları, kıta sahanlığı, münhasır ekonomik bölge ve diğer deniz alanlarının hepsine uygulanacak tek bir sınırlandırma kuralı haline dönüştüğü görülmektedir.

Her ne kadar 1958 Cenevre Sözleşmeleri ile 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi, bir yandan karasuları diğer yandan kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge alanlarının sınırlandırılmalarını farklı kurallara bağlamışlarsa da, bu kuralların içeriklerinin aynı olduğu konusunda bugün pek tereddüt bulunmadığı ifade edilebilecektir. Sözleşmelerde bulunan sınırlandırmaya ilişkin maddelerin içeriğinin aynı olduğu anlayışı ilgili devlet uygulamalarıyla da teyit edilmektedir.

Karasularının sınırlandırılmasında eşit uzaklık metodu hiçbir zaman mutlak bir kural olarak uygulanmamış, bazı unsurlar dikkate alınarak düzeltilmek kaydıyla karar tesis edilmiştir. Bu unsurların, ulaşım, balıkçılık, bir devletin ulaşım güvenliğine ilişkin düzenlemeleri ve özellikle yan sınır oluşturmada kıyıların genel doğrultusu gibi hususlardan müteşekkil olduğu anlaşılmaktadır.

Öte yandan, deniz alanlarının sınırlandırılmasında hakkaniyet prensiplerinin uygulanmasına ilişkin bu genel kuralın, somut durumlara doğrudan tatbik edilemeyecek kadar soyut bir nitelik arz ettiği açıktır. Bu itibarla, bu genel sınırlandırma prensibinin somut olaylara uygulanabilmesi, *"hakkaniyet prensipleri"* ile *"hakça çözüm"* kavramlarının ne ifade ettiğinin ve *"ilgili şartlar"*ın neler olduğunun açıklığa kavuşturulmasına bağlı olduğu anlaşılmaktadır.

b. Coğrafyanın Üstünlüğü Prensibi

Bir devletin denize bakan kıyı hattına sahip olması diğer bir ifadeyle kara ülkesi (landlocked country) olmaması ile deniz yetki alanlarının varlığından söz edilebilmektedir. Dolayısıyla bir devletin deniz alanları üzerindeki egemenlik iddiasının ön koşulu, iddia sahibi devletin denize kıyısının bulunmasıdır.[258] Bu bağlamda, deniz alanlarının sınırlandırılması sürecinde, devletin kıyı coğrafyası, egemenlik hakkına ilk şart olması sebebiyle sınırlandırmada dikkate alınan diğer faktörlere kıyasla daha öncelikli ve üstün olacaktır. Coğrafi olmayan diğer faktörler ise, sınırlandırma çerçevesinde dikkate alınırken, etkili olacaksa dahi ikincil nitelikte role sahip olacaklardır.[259]

Gerek yargı kararlarında gerek doktrinde sınırlandırmaya yön veren faktörlerin başında coğrafi unsurların bulunduğuna atıf yapılmaktadır. Özellikle bu konudaki yargı kararlarında ekseriyetle *'coğrafyanın üstünlüğü ilkesi'*ne vurgu yapılarak, bu prensibin sınırlandırma hukukundaki ağırlığının ortaya konulmaya çalışıldığı görülmektedir.

Nitekim, Divan, 1969 tarihli Kuzey Denizi davası kararında "*Sınırlandırma, coğrafi alanın niteliğine uygun olan eşit uzaklık ya da diğer bir metot ya da metotların kombinasyonu aracılığıyla yapılabilir*" şeklindeki ifadesiyle coğrafyanın sınırlandırmadaki ağırlığına işaret etmiştir.[260]

Yine Divan, Maine Körfezi Davası kararında da "*Her durumda sınırlandırma, bölgenin coğrafi yapısı ve ilgili koşullar ışığında, hakça çözümü sağlamaya elverişli*

[258] AESAN, s. 4.

[259] ACER (2002), s. 68, 71.

[260] 1969 tarihli Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davası, parag. 85.

*kriterlerin uygulanması ve uygulanabilir yöntemlerin kullanılmasıyla yapılmalıdır"*şeklindeki açıklamasıyla bu prensibe vurgu yapmıştır.[261] Divan, bu ifadeleriyle coğrafi unsurların sınırlandırma sürecindeki öncelik ve ağırlığını sarih bir şekilde belirtmemişse de, sınırlandırmada dikkate alınacak faktörleri coğrafi koşullar ve diğer koşullar şeklinde bir ayırıma tabi tutarak aslında dolaylı bir biçimde coğrafyanın üstünlüğü ilkesine işaret etmiştir.

Divan, Libya ile Malta arasındaki kıta sahanlığı davasında coğrafi unsurların önemine "*hakça ilkeleri yorumlarken şu husus akılda tutulmalıdır. Kıta sahanlığı kurumuyla en ilgili olan unsur coğrafyadır*" demek suretiyle değinmiştir.[262]

Yine, Barbados ile Trinidad ve Tobago arasındaki sınırlandırma davası kararında ise Divan, "*Esas olarak sınırlandırmada rol oynayan faktörler coğrafi unsurlardır*" şeklinde bir ifadeyle coğrafyanın üstünlüğü ilkesine vurgu yaptığı görülmektedir.[263]

Yukarıda arz edilen Divan kararlarında yer alan ifade ve açıklamalar göstermektedir ki, deniz yetki alanlarının sınırlandırmasında dikkate alınacak farklı birçok faktör bulunmakla birlikte, bu faktörler içerisinde sınırlandırmaya ağırlıklı olarak yön verecek en önemli faktör *"coğrafya"* olacaktır. Nitekim, coğrafi yapıyı değiştirme imkanı bulunmadığından, yapılacak olan her türlü sınırlandırmanın bölgedeki coğrafi yapıya uygun olarak gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Hal böyle olunca, benzer coğrafi yapıya sahip iki devletin sınırlandırmasından birbirinden ayrıksı ve farklı bir deniz alanı

[261] 1984 tarihli Maine Körfezi Sınırlandırma Davası, parag. 112.

[262] 1985 tarihli Libya/Malta Kıta Sahanlığı Davası, parag. 47.

[263] 2006 tarihli Trinidad-Tobago/Barbados sınırlandırma davası, parag. 316.

çıkmaması beklenmektedir. İşte deniz sınırlandırmasında coğrafyanın ağırlığını ifade eden bu prensibe "*coğrafyanın üstünlüğü ilkesi*" olarak tanımlanmaktadır.

Coğrafyanın üstünlüğü ilkesini "*kara denize hakimdir*" ve "*kara bu hakimiyetini kıyı yüzü aracılığıyla kullanır*" ilkelerinden bağımsız düşünmemek ve birbirini tamamlayan prensipler olarak görmek gerekir. Esasen, coğrafyanın üstünlüğü ilkesi birçok yargı kararında *"kara denize hakimdir"* ve *"kara bu hakimiyeti kıyı yüzü aracılığıyla kullanır"* gibi ilkelerle açıklanarak desteklenmiştir**.**

c. Diğer Faktörlerin Dikkate Alınmasına İlişkin Prensipler

Sınırlandırmada hakkaniyet, yalnızca coğrafi unsurların dikkate alınması ile sağlanamamakta olup, coğrafi unsurların yanısıra diğer bütün ilgili unsurların da değerlendirmeye dahil edilmesi gerekmektedir. Nitekim, yargı kararlarında sınırlandırmada hakça çözüme yalnızca coğrafi unsurlar temelinde ulaşılamayacağı, bunun yanısıra diğer ilgili faktörlerin de dikkate alınarak sınırlandırma yapılması gerekliliğine dikkat çekilmektedir.[264]

UAD, 1969 tarihli Kuzey Denizi davaları kararında, sınırlandırmada dikkate alınacak unsurlar için hukuksal bir sınır olmadığını belirtmiştir. Bununla birlikte, Libya - Malta davasında olduğu gibi takip eden kararlarında da, değerlendirmede dikkate alınacak unsurların kıta sahanlığı ve/veya MEB kavramları ile ilgili olması gerektiği yönünde görüşlere yer vermiştir. Yargı kararları uyarınca ilgili unsurların en başında doğal kaynaklar gelmektedir. Kıyı devletine kıta sahanlığı ve MEB kavramları ile tanınan hakların varlık sebebinin doğal kaynaklar olduğu düşünüldüğünde bu neticenin

[264] CHARNEY, J.I.: "***Progress in International Maritime Boundary Delimitation Law"***, American Journal of International Law, Vol. 88, 1994, s. 245; ayrıca karar metinleri için bkz: Tunus-Libya Davası parag. 81, Gine-Gine Bisau Davası parag. 112.

pek de şaşırtıcı olmadığı değerlendirilmektedir. Varlığı bilinen doğal kaynakların sınırlandırmada kesin bir şekilde dikkate alınmaktadır. Bu faktörler canlı türler olabileceği gibi madenler ve mineral kaynaklar da olabilmektedir.[265] Mevcut doğal kaynakların orantısız bir biçimde paylaştırılması sonucunu öngören bir sınırlandırma haliyle hakkaniyete uygun olmayacaktır.[266]

Bölgede yapılmış sınırlandırmalar ile muhtemel sınırlar da iki devlet arasındaki sınırlandırmayı etkileyen unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim, Tunus - Libya davasında üçüncü devletlerle belirlenecek sınırlar veya taraflarca daha önceden petrol arama ruhsat alanları gibi nedenlerle tespit edilen sınırlar da dikkate alınarak sınırlandırma yapılmıştır.[267]

Sınırlandırmada etkili olabilecek bir diğer faktör olarak deniz tabanının jeolojik ve jeomorfolojik özellikleri karşımıza çıkmaktadır. UAD Kuzey Denizi davalarında *"doğal uzantı" (natural prolongation)* kavramına büyük önem atfetmişse de, daha sonraki tarihli birçok kararında bu etkinin mutlak değil nispi bir etki olduğunu vurgulamıştır.[268]

Özellikle kıta sahanlığı ile MEB alanlarının birlikte sınırlandırmaya konu edildiği durumlarda, sadece kıta sahanlığı açısından önem arz eden faktörlerin MEB açısından herhangi bir ilgisinin bulunmaması halinde, bu unsurun tamamen etkisini yitirdiği görülmektedir.[269]

---

[265] ACER (2002), s. 313.

[266] Kanada-Fransa Davası parag. 84; Jan Mayen Davası parag. 73,74 ve Eritre-Yemen Davası parag. 62,63,74.

[267] ACER (2002), s. 313.

[268] ACER (2002), s. 313.

[269] Kanada-Fransa Davası parag. 47; Gine Gine Bissau Davası parag.116; ACER, s. 313.

d. "Oransallık" ve "Kapatmama" Prensipleri

Yargı kararları incelendiğinde yukarıda belirtilen yöntemler dışında diğer sınırlandırma yöntemlerinin de göz önüne alındığı görülmektedir. Kararlar ile ortaya konulan prensiplerden diğerleri "oransallık" ve "kapatmama" prensipleridir.

Oransallık prensibi, temel olarak iki devletin kıyı uzunlukları arasındaki oran ile bu ülkelere verilen kıta sahanlıkları veya münhasır ekonomik bölge alanları arasındaki oranın birbirine yakın olması gerektiğini ifade etmektedir. Dolayısıyla oransallık ilkesinin, yukarıda belirlenen metod ile neticelenen sınırlandırmanın hakkaniyete uygunluğunu ölçen nihai bir kontrol işlevi gördüğü rahatlıkla söylenebilecektir. Nitekim, bu prensip, sınırlandırmada herhangi bir faktörün kıyı uzunlukları arasındaki oranı önemli ölçüde değiştirecek bir etkiye sahip olmamasını sağlamaktadır. Diğer bir ifadeyle, bu neticeye yol açan herhangi bir sınırlandırma metodu sözkonusu sınırlandırmada hakkaniyeti sağlayan bir metot olarak değerlendirilmeyecektir.[270]

Oransallık prensibi, kendi başına ve ayrıca bir sınırlandırma metodu olarak kullanılmamaktadır. Bu ilke, belirlenen sınırın son aşamada orantılılık testine tabi tutularak hakkaniyete uygunluğu bakımından sınanması için uygulanmasıdır. Orantılılık testini müteakip, evvelce belirlenmiş olan sınırlandırma hattının yeniden ayarlanmasına ihtiyaç duyulup duyulmadığı değerlendirilmektedir. Zira, geçici olarak belirlenen sınırlandırma hattının, orantılılık ilkesi ile sağlamasının yapılması veya değişikliğe gidilmesi hakça bir sınırlandırmanın olmazsa olmazıdır.[271]

Oransallık hesaplamalarında karşılaşılan en büyük güçlüklerden biri, tarafların

[270] ACER (2002), s. 314-315.

[271] 1985 tarihli Libya - Malta Kıta Sahanlığı Davası, parag. 66

hesaplamalarda dikkate alınacak kıyı uzunluğu veya yetki alanları belirlenirken, mahkemeler tarafından davaya taraf olmayan üçüncü ülkelerin uyuşmazlığa ilişkin bölgedeki çıkarlarının değerlendirme dışı bırakılmasıdır.

UAD, hakça çözüme uygunluğu ölçmek adına Tunus - Libya davasında, Ulusal Mahkeme ise Kanada - Fransa davasında oransallık prensibini uygulamışlardır. Ancak belirtmek gerekir ki, Tunus - Libya davasında taraflar kıyı uzunlukları ile yapılacak sınırlandırmada ortaya çıkacak yetki alanlarının orantılı olmasını kendileri Divan'dan talep etmişlerdir. Bu talep çerçevesinde, oransallık prensibi, anılan davada sadece hakça ilkelere uygun çözüme ulaşıldığının test edilmesinde kullanılmış olup, tek başına sınırlandırmada belirleyici bir kriter olarak kullanılmamıştır.[272]

Divan Ukrayna - Romanya davasında, oransallık ilkesini, ortaya konan sınırın bir orantısızlık yaratması durumunda uygulanacak bir kriter ya da dikkate alınacak bir faktör olarak belirtmiştir.[273]

Sonuç olarak, *"oransallık"*ın ilgili koşul olarak dikkate alınması ve sınırlandırmanın son aşamasında hakkaniyet sınaması olarak uygulanması şeklinde iki türlü fonksiyonu bulunmaktadır. Bu ilke, uluslararası yargı içtihatlarıyla ortaya çıkarak yine büyük oranda yargı içtihatlarıyla günümüzdeki fonksiyonuna ulaşmış bir sınırlandırma ilkesidir.[274]

Oransallık prensibine benzer nitelikteki bir başka ilke ise *"kapatmama"* prensibidir. Özellikle kıta sahanlığı genişliğinin tespitinde mesafe unsurunun kabul

[272] BEAZLEY, Peter B.: ***"Maritime Briefing Technical aspects of Maritime Boundary Delimitation"***, Vol.1, No.2, 1994, Durham, International Boundaries Research Unit, s. 17.

[273]ACER (2002), s. 315.

[274] TANAKA, s. 457-458.

edilmesiyle birlikte, sınırlandırma çizgisinin, her ülkenin kendi kıyılarına yakın alanları bırakılacak şeklinde tespit edilmesi gerektiğine işaret etmektedir. Diğer bir ifadeyle, bir ülkenin yakınındaki deniz alanını başka ülkenin yetki alanı olarak tespit eden bir sınırlandırma metodunun hakkaniyete aykırı olduğu vurgulanmıştır.[275]

Bu prensip ile esasen, bir devletin yakınındaki deniz alanlarının, diğer devletlere verilmesinin önüne geçilmesinin amaçlandığı söylenebilecektir. Bu ilkenin uygulanma biçimi sınırlandırmada kabul edilen hak kazanım esasına göre farklılık göstermektedir. Ancak, doğal uzantı esasına göre yapılan kıta sahanlığı sınırlandırmasında kapatmama prensibinden anlaşılması gereken, kıyısına yakın veya uzak olmasına bakılmaksızın, her bir ülkenin kendi doğal uzantısının kesilmeden o ülkeye verilmesidir.[276]

Kapatmama ilkesi, sınırlandırmada mutlak bir şekilde uygulanması gereken bir prensip değildir. Bu ilke ile anakaranın doğal uzantısının, deniz uzantısının veya genel projeksiyonunun ne pahasına olursa olsun kesilmemesi veya kapatılmaması amaçlanmamaktadır. Zira, kapatmama ilkesinin bölgenin diğer ilgili koşulları göz ardı edilerek koşulsuz şartsız uygulanması durumunda, bu ilke sınırlandırmada hakkaniyete aykırı sonuçlar elde edilmesine sebep olabilecektir. Bu nedenle, sınırlandırma çizgisi, yalnızca kara ülkesinin doğal uzantısını veya kıyı projeksiyonunu yansıtan bir çizgi olmayıp, sınırlandırmadaki diğer faktörler de dikkate alınarak hakkaniyet çerçevesinde belirlenmektedir.

Yukarıda arz ve izah edilenler çerçevesinde, orantılılık ve kapatmama prensiplerini, sınırlandırmada bütün ilgili faktörlere ne derece ağırlık verilmesi

[275] ACER (2002), s. 316.

[276] 2006 tarihli Trinidad-Tobago/Barbados Sınırlandırma Davası, parag. 232.

gerektiğini belirleyen ve onları dengeleyen genel nitelikli prensipler olarak görmek gerekir.[277]

e. "Kara Denize Hakimdir" Prensibi

Sınırlandırmada ilgili kıyılar çok önemli bir role sahip olup, bu önem "kara denize hakimdir"[278] ve "kara bu hakimiyetini kıyı yüzü aracılığıyla kullanır"[279] ilkelerinden ileri gelmektedir. Coğrafyanın üstünlüğü ilkesinin, bu iki ilkeden bağımsız olarak düşünülemeyeceği, nitekim bunların birbirlerini tamamlayan unsurlar olarak görülmesi gerektiği kaydedilmişti.

Buna bir örnek vermek gerekirse, Divan, 1969 tarihli Kuzey Denizi davası kararında *"Kıta sahanlığı ve bitişik bölge sınırlandırması için geçerli olan kara denize hakimdir ilkesi gereği taraf devletlerin kıyı biçimlerinin dikkatlice ele alınması gerekmektedir"*[280] şeklindeki ifadeler ile kıyı biçimlerinin sınırlandırma sürecinin ayrılmaz bir parçası olduğuna işaret etmiştir.

Deniz yetki alanlarının sınırlandırılması sürecinde kıyı biçimleri ile ilgili kıyı uzunluklarının önemi yadsınamayacak kadar fazladır.[281] Bunun en temel gerekçesi ise kuşkusuz *"coğrafyanın üstünlüğü"*, *"kara denize hakimdir"* ve *"orantılılık"* prensipleridir. Öyleyse, çözüme kavuşturulacak her bir uyuşmazlık bakımından, taraf devletlerin ilgili kıyı uzunlukları ile kıyı biçimlerinin öncelikli olarak dikkate alınması

[277] ACER (2002), s. 70.

[278] 1984 tarihli Maine Körfezi Sınırlandırma Davası, para. 157 ve 1969 tarihli Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davası, parag. 69.

[279] 1985 tarihli Libya/Malta Kıta Sahanlığı Davası, parag. 49.

[280] 1969 tarihli Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davası, parag. 69.

[281] BAŞEREN (2010), s. 166.

hakkaniyetin bir gereği olarak düşünülmelidir. Bununla birlikte, her iki koşulun dikkate alınmasında da bazı temel kriterlere riayet edilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Bu kriterlerin başında ise değerlendirmeye alınacak kıyı hattının mutlak surette sınırlandırılan coğrafyayla doğrudan ilgili olması gelmektedir.

f. "Doğanın Yeniden Şekillendirilmesinin Mümkün Olmaması" Prensibi

Deniz alanlarının sınırlandırmasında en temel esas, sınırlandırmanın, doğanın taraflara bahşettiği coğrafi özellik ve koşullara sadık kalınarak gerçekleştirilmiş olmasıdır. O halde, doğanın sunduğu coğrafi durumun uygulanacak suni yöntemlerle değiştirilerek coğrafyanın yeniden şekillendirilmesinden kaçınmak gerekmektedir.[282] Diğer bir ifadeyle, sınırlandırmada kullanılacak araçların, denizlerdeki hak ve yetkilerin kaynağı olan coğrafyaya en uygun ve uyumlu olacak şekilde yansıtılması nispetinde sınırlandırmanın hakça olduğu kabul edilmelidir. Bu bağlamda, kullanılacak olan araçlar coğrafyayı değiştirmeye ve yeniden biçimlendirmeyi değil, coğrafyaya uyumlu sınırlandırmayı amaçlamalıdır. Bu çerçevede, hakça ilkeler çerçevesinde yapılacak olan bir sınırlandırmanın aynı zamanda *"coğrafyayla en uyumlu ve uygun sınırlandırma"* olarak nitelendirilmesi de tabiatıyla mümkündür.

Zira, *"coğrafyanın üstünlüğü ilkesi"* doğrultusunda coğrafyanın, sınırlandırmadaki güvenlik, suya ekonomik bağımlılık, tarihi haklar vb. diğer unsurlara göre daha fazla öneme sahip olduğu ve coğrafya haricindeki diğer unsurların sınırlandırmada ancak ikincil nitelikte değerlendirilebileceği hususu tartışmasız bir şekilde kabul görmektedir.[283]

---

[282] 1984 tarihli Maine Körfezi Sınırlandırma Davası, parag. 37 ve 1969 tarihli Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davası, parag. 91.

[283] 2006 tarihli Trinidad-Tobago/Barbados Sınırlandırma Davası, parag. 316.

Hakkaniyete uygun bir sınırlandırmanın başta kıyı uzunlukları olmak üzere, coğrafi unsurlar etrafında şekillenmesi, coğrafya dışındaki unsurların ise kıyı devletlerinin coğrafyasının sözkonusu sınırlandırmaya yansımasını önemli ölçüde değiştirecek bir etkiye sahip olmaması beklenmektedir. Aksi takdirde, kullanılan bu yöntemin hakkaniyete uygun olduğundan bahsedilemez.[284] İşte bu ilke, yargı kararlarında *"coğrafyanın tamamen yeniden şekillendirilmemesi ilkesi"* olarak benimsenmiştir. Konuya ilişkin yargı kararlarında da, coğrafyanın tamamen yeniden şekillendirilmesi metoduyla benimsenecek bir sınırlandırmanın sarih bir şekilde hakkaniyete aykırı olacağı vurgulanmıştır.

Diğer taraftan, bu ilke, doğa tarafından bahşedilen ve devletler arasında birtakım eşitsizliklere sebebiyet veren coğrafya koşullarının giderilmesinin mümkün olmaması ilkesinin de menfi bir görünümü olarak karşımıza çıkmaktadır.

g. Adalar ve Sınırlandırmadaki Rolleri

Adaların sınırlandırmadaki rolüne geçmeden evvel uluslararası hukukta adanın tanımını incelemek yerinde olacaktır. Ada tanımının 1982 tarihli BMDHS'nin "Adalar Rejimi" başlıklı 121. Maddesinde

"1. Bir ada, su ile çevrilmiş, suların en çok yükseldiği zaman su üstünde kalanı doğal olarak oluşmuş bir arazi sahasıdır.

2. Üçüncü paragrafta öngörülen durumlar saklı kalmak üzere, bir adanın karasuları, bitişik bölgesi ve kıta sahanlığı bu Sözleşmenin kara ülkesine uygulanacak olan diğer hükümlerine uygun şekilde belirlenecektir.

3. İnsanın barınmasına imkan vermeyen veya kendine ait ekonomik hayatı

[284] ACER (2002), s. 70.

olmayan kayalıkların hiçbir münhasır ekonomik bölgesi veya kıta sahanlığı yoktur" şeklinde yapıldığı görülmektedir.

Adaların yukarıdaki tanımından hareketle, deniz alanlarının sınırlandırmasında iki tür fonksiyona sahip olduklarını söylemek mümkündür. Adalar bazı durumlarda, sınırlandırma sürecinde kıyı hattının genel biçimi belirlenirken, esas noktalar oluşturulurken ve kıyı uzunluğu hesaplanırken anakara gibi hesaba katılarak sınırlandırmalarda tam etkiye sahip olurken, bazı durumlarda ise anakara gibi dikkate alınmayarak yalnızca ilgili koşul olarak dikkate alınmaktadırlar. Ancak belirtmek gerekir ki, devlet uygulamaları ve uluslararası yargı kararlarına bakıldığında, sınırlandırma coğrafyasında bulunan adaların genellikle ilgili ya da özel koşul olarak kabul edildiği görülmektedir.[285]

Bir adanın coğrafi konumunun bu adanın sahip olacağı deniz alanlarına etkisi tespit edilirken, özelikle kıta sahanlığı sınırlandırılmasında, adaların ana ülkelerine ya da komşu devlet ülkesine yakınlıkları, gerek uluslararası mahkeme kararlarında gerek öğretide en temel kriterlerden biri olarak kabul edilmektedir. Bir adanın komşu devletin kara ülkesine kendi ana ülkesinden yakın bulunması durumunda, bu adaya ya dar bir kıta sahanlığı alanı tanınmakta ya da yalnızca karasuları ile yetinmesine karar verilmektedir.[286]

Bununla birlikte, deniz paylaşımının söz konusu olmadığı yani kesişmeyen alanlarda her bir ada, tıpkı anakara gibi deniz alanlarına tam etkiyle sahip olabilecekken, deniz alanlarının çakıştığı alanlarda yapılacak sınırlandırmada, adaların anakara

[285] Caribbean Community Secretariat, Background Paper For Report, Delimitation of Maritime Boundaries Within Caricom, parag. 21.

[286] PAZARCI (2005), s. 257.

karşısında sahip olacağı etki genellikle sınırlı olmaktadır. Nitekim, 1982 tarihli BMDHS'nin sınırlandırmaya ilişkin maddelerinde de adalara hiç değinilmeyerek bu hususun zımnen kabul edildiği anlaşılmaktadır.[287]

Bu durumu bir örnek ile açıklamak gerekirse, Tunus ile Libya arasındaki sınırlandırma davasında, kıyı hattıyla bütünleşmiş görünüm arz eden Jerba Adası kıyı uzunluğunun belirlenmesi aşamasında anakara gibi hesaba katılırken, Kerkennah Adaları yalnızca ilgili koşul olarak kabul edilerek orantılılık hesaplamasında ilgili kıyı uzunluğunun belirlenmesi aşamasında hakkaniyet çerçevesinde dikkate alınmamıştır.[288]

Adaların ilgili koşul olarak dikkate alındığı sınırlandırmalarda ise, adaların ne tür bir etkiye sahip olacakları hususu önem arz etmektedir. Uluslararası yargı kararlarında da kabul edildiği üzere, her bir adanın sınırlandırma sürecinde sahip olacağı etkinin hakça ilkeler ekseninde belirlenmesi gerekmektedir. Diğer bir ifadeyle adalara verilecek etki gerek bölgedeki genel koşullar ışığında, gerek adanın sahip olduğu özel koşullar çerçevesinde tespit edilmelidir.[289] Bu bağlamda, adalar kimi zaman tam etkiye veya sınırlı etkiye sahip olurken kimi zaman ise doğrudan ihmal edilmektedirler.[290]

3. Hukukun Genel İlkeleri

UAD Statüsü 38. Maddesinde *"uygar uluslarca kabul edilen hukuk genel ilkeleri"* ifadesine yer verilmek kaydıyla uluslararası hukukun kaynakları arasında hukuken genel ilkeleri de sayılmıştır. Bu ifadeden, hukukun genel ilkelerinin tam olarak

[287] BAŞEREN (2010), s. 167; ACER (2008), s. 2; UĞUR, s. 65.

[288] 1982 tarihli Tunus/Libya Kıta Sahanlığı Davası, parag. 128, 129, 131.

[289] ACER (2008), s. 3.

[290] UNITED NATIONS, Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea, Handbook On The Delimitation Of Maritime Boundaries, New York, United Nations Publications, 2000, s. 33.

hangi ilkeleri ifade ettiği anlaşılamamakla birlikte, *"uygar uluslarca kabul edilmek"* ölçütü ile hukukun genel ilkelerinin belirlenmiştir. Bir başka ifade ile uygar ulusların ulusal hukuk düzenlerinde kabul ettikleri hukuksal ilkelerin hukukun genel ilkeleri olarak sayılacağı anlaşılmaktadır.

Hukukun genel ilkeleri, müstakil bir kaynak olarak doğrudan uluslararası yargıç veya hakem tarafından saptanır ve uygulanır. Hukukun genel ilkelerinin esas işlevi tamamlayıcı bir unsur olarak uluslararası hukuk düzeninde var olan boşlukları doldurmak üzere kullanılmalarıdır. Uluslararası yargı organları öncelikle andlaşma ve örf ve adet kurallarını araştırıp uygularlar. Bunların bulunmadığı durumlarda ise, hukukun genel ilkeleri ile hukuk boşlukları doldurulmaktadır. Bu nedenle, uyuzmazlığa bakan bir yargıç *"kural yokluğu"* (nonliquet) nedeniyle yargı işlevini yerine getirmekten imtina edememektedir.[291]

Günümüzde, hukukun genel ilkelerinin neler olduğunun saptanması uluslararası yargı kararlarına bakmakla mümkündür. Bunların bir kısmı hukukun özüne ilişkin iken, diğer bir kısmı usul hukuku ile ilintilidir. Buna göre;

- *devletin bağımsızlığı* ***(independence)***,
- *iyi niyet* ***(good faith)***,
- *zararın giderim gerektirdiği* ***(obligation to make reparation)***,
- *yargı kararının uygulanması* ***(res judiciata)***,
- *geçmişte kabulün gelecekte reddi mümkün kılmadığı* ***(estoppel)***,
- *ölçülülük* ***(proportionality)***,

[291] SUR, s. 81.

- *bir konuyla ilgili özel kuralların genel hukuk kurallarından önce geleceği* ***(lex specialis derogat legi generali)****,*
- *sonraki kuralın öncekini yürürlükten kaldıracağı* ***(lex posterior derogat legi priori)****,*
- *adil yargılanma* ***(fair trial)****,*
- *kusur sorumluluğu* ***(liability for faul)*** *ve*
- *iç hukukun tüketilmesi* ***(exhaustion of local remedies)*** gibi ilkelerin hukukun genel ilkeleri olarak kabul edildiğini söylemek mümkündür.[292]

C. Yardımcı Kaynaklar

1. İçtihat ve Örnek Yargı Kararları

Uluslararası hukukun yardımcı kaynağını oluşturan yargı kararları, bu hukuk düzenine ilişkin tüm yargı organları kararları ile hakemlik kararlarını içermektedir.[293]

Uluslararası Adalet Divanı, daha önceden vermiş olduğu kararlara sıklıkla atıf yapmaktadır. Böylelikle, içtihatlarında yer verdiği ilke ve yöntemler de tutarlılık ve süreklilik arz etmektedir. Bu açıdan bakıldığında, Divan'ın, uluslararası hukukun gelişmesine yaptığı katkı azımsanmayacak ölçüde önemlidir. Nitekim, uluslararası yargıç her uyuşmazlıkta uluslararası hukuk kurallarını yorumlayarak, bu kurallara somut içerikler kazandırmaktadır. Diğer taraftan Divan, her münferit olayda, uluslararası örf ve adet kuralları ile hukukun genel ilkelerini saptayıp uygulayarak uluslararası hukukun gelişmesine katkı sunmaktadır.[294]

---

[292] ACER, Yücel/KAYA, İbrahim: **Uluslararası Hukuk,** 6. Basım, Ankara, Seçkin Yayınları, 2015. s. 57-58.

[293] PAZARCI, **Uluslararası Hukuk,** s. 134.

[294] SUR, s. 86.

a. Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları (1967- 1969)

Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davasında bir tarafta Federal Almanya diğer tarafta Hollanda ve Danimarka bulunmakta olup, Almanya ile bu iki devlet arasında kıta sahanlığı paylaşımı hususunda uyuşmazlık bulunmaktadır.

2 Şubat 1967 tarihinde Danimarka ile Federal Almanya ve Hollanda ile Federal Almanya arasında ayrı ayrı ve her üç devlet tarafından ortak bir protokol imzalanmak kaydıyla bu üç devlet uyuşmazlığı Divan'a götürmeye karar vermiştir.

Anılan Protokol'de Kuzey Denizi kıta sahanlığının uluslararası hukukun hangi esaslarına ve prensiplerine uygun olarak çözüleceğine ilişkin olarak, devletler Divan'ın zorunlu yargı yetkisini kabul ederek bu konudaki kararına göre hareket edeceklerini bildirmişlerdir.[295]

Kuzey Denizi'ndeki kıta sahanlığının paylaşılması konusunda anlaşamayan Federal Almanya, Hollanda ve Danimarka'nın UAD'na taşıdığı bu dava, deniz hukukunda özellikle kıta sahanlığı hukukunun gelişmesine önemli katkı sağlamış ve dava neticesinde Divan tarafından kıta sahanlığı kavramının esasları önemli ölçüde açıklığa kavuşturulmuştur.

Divan önüne gelen ilk deniz yetki alanlarının sınırlandırılması uyuşmazlığı Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı davasıdır. Divan'ın verdiği karar, eşit uzaklık yönteminin öneminin azalarak diğer metodlar arasındaki öncelik sıralamasının ortadan kalkmasına

[295] I.C.J. Reports, 1969.

sebebiyet vermiştir.[296]

Divan anılan kararında, eşit uzaklık yönteminin örf ve adet hukukunun bir parçası olmadığını ifadeyle, diğer metotlar karşısında da herhangi bir üstünlüğünün bulunmadığını belirtmiştir. Diğer bir ifadeyle Divan, sınırlandırma uyuşmazlıklarının çözümü aşamasında eşit uzaklık yönteminin diğer yöntemlere kıyasla tercihen uygulanması gereken bir niteliğinin bulunmadığını dile getirmiştir.[297] Bununla birlikte Divan, her ne kadar uyuşmazlığın çözümünde eşit uzaklık metodunu uygulamamışsa da, eşit uzaklık metodunun genel olarak makul sonuçlar doğuran ve pratik bir yöntem olduğunu kaydetmiştir.[298]

Divan tarafından ifade edilen kıta sahanlığının sınırlandırılmasına ilişkin yapıla geliş kuralı, sınırlandırmada dikkate alınacak özel şartların *"hakkaniyet prensipleri"* çerçevesinde ele alınmasıdır. Ancak Divan tarafından verilen bu kararda da, yine önemli belirsizlikler bulunmaktadır. Bunlar *"hakkaniyet prensipleri"* ve *"ilgili unsurların"* neler olduğu şeklinde özetlenebilir.

Bu dava ve sonrasında verilen kararlarda, deniz alanları sınırlandırmasında bu iki temel kavram ayrıntılı bir şekilde yorumlanmıştır. Uluslararası yargı kararlarına göre, deniz alanlarının sınırlandırılmasında, uygulanması zorunlu hakkaniyet prensipleri, *"coğrafi durumun sınırlandırmayı belirlemesi"* ve *"bir devletin deniz alanının diğer devletin kıyılarının önünü büyük ölçüde kapatmaması"*olarak sayılabilir.

[296] DUNDUA, s. 17.

[297] 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, parag. 49.

[298] 1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davası, parag. 85.

Yukarıda bahsigeçen iki kavram altında daha detaylı değerlendirilmesi gereken unsurlar ise, kıyı uzunlukları, kıyıların çıkıntıları, bölgedeki ada ya da adacıklar, doğal kaynakların konumu, ülkelerin doğal kaynaklara nispi bağımlılıkları, ülkelerin doğal uzantıları ve benzeri faktörler olarak ifade edilebilir.[299]

b. Manş Denizi Kıta Sahanlığı Davası (1977-1978) Hakem Mahkemesi

Fransa ve İngiltere tarafından yetkilendirilen ve beş hakemden oluşan Ad Hoc Hakem Mahkemesi tarafından kıta sahanlığı sınırlandırması davası 30 Haziran 1977 ve 14 Mart 1978 tarihli yargı kararlarıyla çözüme kavuşturulmuştur. Kıta sahanlığı hukukunun oluşmasında ikinci sınırlandırma davası kararı olan bu karar, UAD'nin Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı davasında vermiş olduğu kararın tekrar gözden geçirilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.[300] Aslında bir Divan yargılaması olmayıp tahkim yargılaması niteliğinde olan Manş Denizi Kıta Sahanlığı Davası, 1958 tarihli CKSS'nin 6. Maddesi ve eşit uzaklığı daha genel bir kuralın çerçevesi içine alarak bu iki standart arasındaki yarışa bir son vermesi nedeniyle oldukça önemli bir davadır.

Manş Denizi Kıta Sahanlığı Davasında Hakem Mahkemesi, Fransa ile İngiltere arasındaki kıta sahanlığı sınırlandırmasını taraflar arasındaki meseleye uygulanabilir uluslararası hukukun kuralları uyarınca yapmakla yetkilendirilmiştir.[301] Mahkeme, Divan'ın Kuzey Denizi Davaları kararına atıfla, bu davadaki rolünün "*ex aequo et*

[299] ACER, Yücel: ***"Doğu Akdeniz'de Deniz Alanlarının Sınırlandırılması ve Türkiye",*** Dz.K.K.lığı Deniz Hukuku Sempozyumu, Ankara, 21-22 Haziran 2004, s. 1.

[300] CHARNEY (1984), s. 582.

[301] Manş Denizi Tahkimi, Tahkim Anlaşması md. 2/1.

bono" karar vermek olmadığını belirtmiştir.[302]

Mahkeme hakkaniyet kavramına da kararında yer vererek, *"Hakkaniyete başvurmak, gerçekte var olan ilke kural ve kavramların olaylara, gerçeklere veya her bir davanın durumuna göre uyarlanması veya evrilmesi suretiyle adaletin sağlanması amacı gözetilerek, davanın ilgili koşullarını değerlendirmek ve dengelemek demektir."* şeklinde açıklamıştır.[303]

Fransa ve İngiltere, anılan Hakem Mahkemesinden İngiltere ve Fransa arasında yer alan Manş Denizi'ndeki kıta sahanlığı sınırlarının tespitini ve harita üzerinde mevkilerinin açık bir şekilde belirtilmesini talep etmiştir.[304]

1958 tarihli CKSS'ne taraf olan Fransa ve İngiltere arasındaki bu davada, Mahkeme öncelikle uyuşmazlığın çözümünde uygulanması gereken ilkeler sorununu tartışmıştır.[305]

Fransa 1958 tarihli CKSS'ne katılırken 6'ncı maddesine çekince koymuştur. Nitekim, anılan Sözleşme'nin 12/1. Maddesi "*İmza, onay veya katılma sırasında herhangi bir Devlet bu sözleşmenin 1-3üncü maddeleri dışında kalan maddelerine çekince ileri sürebilir*" hükmünü haizdir. Fransa taraf olduğu özel bir andlaşmanın bulunması durumu saklı kalmak üzere, Biscay, Granville Körfezleriyle Dover Boğazları ve kıyılarının ötesindeki Kuzey Denizi'nde özel durumlar bulunduğunu ve buradaki sınırlandırmanın eşit uzaklık ilkesinin uygulanması suretiyle yapılamayacağını

[302] Manş Denizi Tahkimi, parag. 245.

[303] Manş Denizi Tahkimi, parag. 106.

[304] BROWN, E. D.: **The International Law of the Sea,** Vol. I, Aldershot, Dartmouth, 1994, s. 173.

[305] GÜNDÜZ (1998), s. 355.

belirtmiştir. İngiltere ise, bu çekincenin kendi açısından kabul edilemediğini gerekçelendirerek itiraz etmiştir.

Fransa bu itiraza cevaben, 1958 tarihli CKSS'nin 6'ncı Maddesine koyduğu çekincenin İngiltere tarafından kabul edilmemesi cihetiyle, 1958 tarihli CKSS'nin iki devlet arasında yürürlük kazanmadığını, en azından bu durumun 6'ncı maddenin iki devlet arasında uygulanmasına engel teşkil ettiğini iddia etmiştir. Fransa devamla, Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı'nda ortaya çıkan yeni gelişmelerin bu Sözleşme'yi hükümsüz ve geçersiz kıldığını, uyuşmazlığın meydana geldiği alanda kıyıları karşı karşıya veya yan yana olmadığı için yalnız bu iki durumu öngören 1958 tarihli CKSS'nin 6'ncı Maddesinin bu bölgedeki bir uyuşmazlıkta uygulanamayacağını, bu nedenle sözkonusu sınırlandırmanın örf ve adet kurallarının uygulanması suretiyle gerçekleştirilmesi gerektiğini ileri sürmüştür.

İngiltere, Fransa'nın 1958 tarihli CKSS'nin 6'ncı maddesine ilişkin beyanının gerçek bir çekince niteliğini taşımadığını, Fransa'nın itirazına karşın 1958 tarihli CKSS'nin 6'ncı Maddesinin ve halihazırda yürürlükte bulunduğunu, bu bağlamda taraflar arasında geçerli bir hüküm olarak uygulanabileceğini, Fransa'nın kaydettiği çekincelerini İngiltere'ye karşı ileri sürülemeyeceğini ve bu nedenle 1958 tarihli CKSS'nin 6'ncı Maddesinin tümüyle veya en azından çekinceyle etkilenmeyen hükümlerinin taraflar arasında yürürlükte olduğunu iddia etmiştir.

Hakem Mahkemesi tarafların bu konudaki itirazlarını değerlendirerek, Fransa'nın 1958 tarihli CKSS'nin 6'ncı Maddesine ilişkin beyanının, Sözleşme hükmünün sonuçlarını sınırlamak amacıyla yapılmış olduğunu tespitle gerçek bir çekince niteliğini haiz olduğunu, bu çekince ve buna yapılan itiraz sonucunda 1958

tarihli CKSS'nin 6'ncı Madde hükmünün çekinceyle etkilendiği ölçüde '*Channel Islands'* bakımından taraflar arasında uygulanmayacağı kanaatine varmıştır. sözkonusu Mahkeme, sınırlandırmanın örf ve adet kurallarının uygulanmasıyla gerçekleştirilmesi gerektiğine karar vermiş ve Fransa'nın çekincesi kapsamına dışında kalan Atlantik kısmı için ise, 1958 tarihli CKSS'nin 6'ncı Madde hükmünün doğrudan uygulanabileceğine karar vermiştir.

Hakem Mahkemesi, Kuzey Denizi kıta sahanlığı davaları bağlamında Divan tarafından verilen kararın, örf ve adet hukuku kapsamında değerlendirilerek, bu davaya uygulanamayacağı anlamının çıkarılamayacağını ifade etmiştir. Mahkeme, 1958 tarihli CKSS'nin 6'ncı Maddesinde belirtilen özel şartlarda eşit uzaklık uygulaması kastedilmediği cihetle, örf ve adet hukukuna ve hakça ilkelere göre sınırlandırma yapılabileceğini kaydetmiştir.[306] Diğer bir ifadeyle, Mahkeme, 1958 tarihli CKSS'nin 6. Maddesi ile örf ve adet hukuku arasında bir fark olmadığını ve her iki hukukun da eşit uzaklık ilkesinin uygulanmasını zorunlu kılmadığını vurgulamıştır.[307]

Diğer bir ifadeyle, anılan Mahkeme aslında 1958 tarihli CKSS'nin 6'ncı Maddesinin özel şartlara göre uygulanmasını ve özel şartların gerektirdiği yorumun ise hakça ilkelere göre yapılması gerektiğini kabul etmiştir. Mahkeme kararını tesis ederken Divan tarafından verilen 1969 Kuzey Denizi Davalarında ortaya çıkan *"hakça ilkeler prensibi"* doğrultusunda kıyı hatlarının uzunluğuna göre bir oran dahilinde kıta sahanlığında uygulanması yorumunu "*Channel Islands"* (Kanal Adaları) kısmında gözönünde tutmuştur. Bu hususa ilaveten, karşılıklı kıyı uzunluklarının takriben

[306] BROWN, s. 173.

[307] Manş Denizi Tahkimi, parag. 70.

birbirlerine eşit olduğu hususu da dikkate alınmıştır. [308]

Mahkemenin karşısına öncelikle, 1969 Kuzey Denizi Davalarındaki gerekçeli karar olan "*doğal uzantı"* kavramı çıkmıştır. Bu uzantı İngiltere'nin sınır oluşturabileceği bir seçenek olarak gösterdiği 80 NM uzunluğunda, 1-3 NM genişliğinde ve derinliği 100 m'den fazla olan jeomorfolojik bir yapı olan "*Hurd Çukuru Dizisi"*dir.

İngiltere iddiasında, iki devletin ülkesi arasında jeolojik devamlılık kesintiye uğradığı bu yapının sınırlandırmada göz önünde bulundurulmasının gerektiğini ifade etmiştir. Sözkonusu yapının kıta sahanlığının sürekliliğini bozan bir unsur olmamakla birlikte, sınırlandırmada oldukça önemli ve ısrarlı bir olgu olduğunu kaydetmiştir.

Buna mukabil anılan Mahkeme, İngiltere'nin savını desteklemeyerek uyuşmazlık sahasında herhangi bir jeolojik düzensizlik olmadığını, "*Hurd Çukuru Dizisi"*nin bölgenin jeomorfolojisinde belirgin bir şekil olmakla birlikte, bölgenin jeolojik bütünlüğünü bozan bir boyutta olmadığına işaret etmiştir.[309]

Bu kararda ilk kez kıta sahanlığının komşu devletler arasında sınırlandırılmasında adaların etkisi sorunu, çözümlenmesi gereken bir uyuşmazlık konusu olarak değerlendirilmiştir. Mahkeme öncelikle bölgeyi ikiye ayırarak, Manş Denizi (Channel Islands kısmı) ve Atlantik kısmı olarak uyuşmazlığı yorumlama yoluna gitmiştir.

Manş Denizi, Fransa ve İngiltere'yi 300 NM boyunca ayıran, 18 mil ila 100 mil

[308] BROWN, s. 174.

[309] TOLUNER (1996), s. 212.

arasında değişen bir mesafe barındırmakla derinliği 35-100 m. arasında değişen sığ bir deniz görünümü arz etmektedir. İngiltere'ye ait olmakla birlikte, Fransa kıyılarına yakın Saint Malo Körfezi içinde yer alan "*Channel Islands"* isimli adalar grubu bu sınırlandırmanın özel şartlarından en önemlisini oluşturmaktadır.

Sözkonusu ada grubu, Fransa kıyısından 6,6 - 6 NM mesafede konuşlanırken İngiltere'ye en yakın olanı 49 NM mesafede bulunmaktadır. Sözkonusu adalar yalnızca jeolojik bir yapı olarak addedilemeyecek olup, aynı zamanda yerleşim yeri olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Nitekim adalarda yaşayan halk bulunmaktadır. Bu bağlamda, taraflar arasındaki bu uyuşmazlığın önemli bir noktasını bu adaların konumunun oluşturduğu söylenebilecektir.

İngiltere, 1958 tarihli CKSS'nin adalar ile ilgili 1/b Maddesinde yer alan "*Kıta sahanlığı adaların kıyılarına bitişik olan benzeri sualtı alanlarının deniz yatağı ve toprak altını ifade etmek üzere kullanılmıştır.* " hükmü uyarınca, adalara da kıta sahanlığı hakkının tanınması ve kıta sahanlığının bahse konu adalar ile Fransa kıyıları arasında saptanması gerektiğini ileri sürmüştür.

Buna karşılık Fransa ise, İngiliz adaları çevresinde 6 NM'lik bir cep bölge bırakılarak orta hattın bir yanda Fransa kıyıları diğer yanında İngiltere kıyıları esas alınarak saptanmasının uygun olduğunu iddia etmiştir.

Fransa'ya göre sözkonusu adalar, Fransa'nın doğal uzantısı üzerinde yer alan "*orta hattın ters tarafında bulunan adalar*" olup, eşit uzaklık prensibinin adalar göz önüne alınarak uygulanması durumunda, hakça ilkelere uygun olmayan bir durum çıkacaktır. Bu durumda İngiltere'nin kıyı uzunluğuyla orantısız bir biçimde kıta sahanlığının genişlemesiyle Fransa'nın Manş Denizine çıkışı doğrudan engellenecektir.

Askeri ve ekonomik çıkarların aleyhine olacak bu gibi bir düzenleme, eşitlik ilkesine aykırı olacağı gibi, kıyı uzunluğu ile kıta sahanlığı arasındaki makul bir oranın saptanması ilkesinden de vazgeçilmesi anlamına gelecektir. [310]

Mahkeme kararında, İngiltere ile Fransa'nın ana kara ülkelerinin, Manş Denizi'ndeki kıyı uzunluklarının aşağı yukarı birbirine eşit ve karşı karşıya bulunduğunu, adaların bu alanda bulunmaması durumunda bu kıyılardan ölçülecek olan eşit uzaklıktaki orta hattın kıta sahanlığının eşit olarak iki devlet arasında paylaştırılması sonucunu doğuracağını, ancak iki devlet arasındaki eşit koşulların adaların coğrafi konumundan ötürü bozulduğunu, kıta sahanlığının sınırlandırılmasında adalara tam etki tanımanın, bu adaların var olmaması durumunda Fransa'ya ait olacak kıta sahanlığının esaslı bir biçimde azalması sonucunu doğuracağını saptadıktan sonra, bu durumun hakça ilkelere aykırılığını bir ölçüde giderecek bir sınırlandırma metodunun uygulanması gerektiğine karar vermiştir.

1958 tarihli CKSS'nin adalarla ilgili düzenleme ile Fransa yakınında bulunan ancak İngiltere'ye ait olan bu adaların iki devlet arasındaki fiziksel yapının sürekli olmasından ötürü bu denize kıyısı olan her devletin doğal uzantısı olabilmesine rağmen, kıta sahanlığının hukukî bir kavram oluşu, yalnız coğrafi faktörlerin değil, hukuk kurallarının da dikkate alınmasını bu davada gerekli kılmıştır. Özetlemek gerekirse, anılan Sözleşme'nin 6. Maddesinde ifade olunan özel durumlar istisnası, örf ve adet hukukunda ise hakça ilkelerin vurgulanması, kara ülkesinin doğal uzantısı temel ilkesinin mutlak bir prensip olmadığını ve bu gibi özel durumlarda değişikliğe uğrayabileceğini göstermiştir. Diğer bir ifadeyle, bu gibi durumlarda doğal uzantının etkisi, yalnız belirli coğrafi ve diğer koşullara değil ve fakat aynı zamanda hukuk ve

[310] TOLUNER (1996), s. 215.

hakça ilkelere bağlı olup, küçük veya büyük ada ayırımına gidilemeyeceği, önemli olan hususun yakındaki ülkenin doğal uzantısının ada tarafından kapatılması olarak ifade edilmiştir. Kıta sahanlığının jeolojik bakımdan her iki devlet ülkesinin doğal uzantısı sayılabileceği durumlarda ise, bu alanın iki devletten hangisine ait olduğu hususu, kıta sahanlığını hukukî bir kavram olarak oluşturan hukuk kuralları uygulanarak saptanmasına bağlanmıştır.

Bir adaya, kuşatma yöntemiyle (enclaving) uygun burunlardan (headland) çizilen daire kavislerinden (arcs of circles) oluşan bir sınır vasıtasıyla, belirli bir deniz bölgesi verilmektedir. Ancak bu yöntemin kullanılması, bu ada, eşit uzaklık hattı çizilirken esas hat olarak kullanılsaydı kazanılacak olan deniz alanına göre, kaçınılmaz olarak adası kuşatılan devletin deniz alanları bakımından daha az bir deniz alanı verilmesi sonucunu doğurmaktadır.[311] Uygulanması eşit uzaklık ile paralellik arzeden bu kuşatma yöntemi, hem iki ana kara kıyısının eşit uzaklık hattının civarında olan adalara, hem de ters tarafta bulunan adalara uygulanabilen bir yöntemdir. Nitekim, Manş Denizi Tahkimi'nde de bu yöntem kullanılmıştır.[312]

Mahkeme sonuç olarak verdiği kararda, Fransa kıyılarındaki İngiliz adalarının Manş denizine bakan kıyılarına 12 mil genişlikte bir cep bölgesi bırakmak kaydıyla, bu bölgede kıta sahanlığının iki devletin ana kara ülkelerinin kıyıları esas alınarak saptanacak eşit uzaklıktaki orta hat olmasına karar vermiştir.[313]

---

[311] LEGAULT, Hankey: ***"Method, Oppositeness and Adjacency, and Proportionality in Maritime Boundary Delimitation",*** s. 212.

[312] ANTUNES, Nuno Sergio Marques: **Towards the Conceptualisation of Maritime Delimitation-Legal and Technical Aspects of a Political Process**, Publications on Ocean Development, Martinus Nijhoff Publishers, 2003, s. 169; Manş Denizi Tahkimi, parag. 31-37.

[313] HARRIS, D. J.: **Cases and Materials on International Law**, Sweeth and Maxwell Ltd., 1991,

Anılan kararda "*hakkaniyete uygun bir sınırlandırma gerçekleştirmek amacıyla eşit uzaklık veya başka bir yöntemin uygunluğu, her bir olayın coğrafî veya diğer ilgili koşullarının bir fonksiyonu veya yansımasıdır. Bu nedenle, yöntem veya yöntemlerin seçimi, her bir olayda bu durumların, ve temel kural olan sınırlandırmanın hakkaniyet ilkelerine uygun olması ışığında belirlenmelidir*" denilmek kaydıyla,[314] eşit uzaklık kavramının bir ilke olarak sunulmasından ziyade, bir yöntem olarak ele alınarak uyuşmazlığın incelemeye başlanması gerektiği hususunun vurgulandığı görülmektedir.[315]

Fiziksel anlamda doğal uzantının bir hak kazanım esası olduğu Kuzey Denizi Davaları'nda, Tunus-Libya Davası'nda[316], Maine Körfezi Davası'nda[317] kabul edildiği gibi Manş Denizi Tahkimi'nde de[318] kabul edilmiş olan bir husustur. Bütün bu davalarda aslında doğal uzantının uygulanmasındaki ortak nokta, jeolojik verilerin iki farklı kıta sahanlığı varlığı göstermesi halinde, taraflar arasındaki kıta sahanlığı sınırının da bu hattı takip etmesi şeklinde belirtilebilecektir.[319]

Bir deniz alanı sınırlandırılmasında, ilgili koşullar dikkate alınmaksızın

---

London, s. 437.

[314] Manş Denizi Tahkimi, parag. 97.

[315] Eşit uzaklık yöntemi, bir yöntem olarak hukukçudan ziyade daha çok deniz alanı gözlemcisi (maritime surveyor) ve hidrografistin uzmanlık alanına dahil olan meseleleri kapsamaktadır. Buna ilaveten, eşit uzaklık yöntemlerinden bir hukuk kuralı olarak bahsetmek, Divan'ın kendisinin kabul ettiğinden fazla bir şekilde tekilleştirmeye (**solecism**) yol açacaktır. Bu nedenle, eşit uzaklık yöntemini, uygulanan diğer yöntem veya yöntemler ile eşdeğer kılmak bir hata olacaktır. Bkz: JENNINGS: ***"The Principles Governing Marine Boundaries"***, s. 399)

[316] I.C.J. Reports 1982, parag. 41- 43.

[317] I.C.J. Reports 1984, parag. 45-46-47.

[318] Manş Denizi Tahkimi Parag. 79, 105-108

[319] I.C.J. Reports 1982, Parag. 71.

hakkaniyet ilkelerinin uygulanması sözkonusu olamayacak olup, nitekim hakkaniyet ilkeleri, bütün ilgili koşulların dikkate alınmasını gerektirmektedir. Mahkeme tarafından *"Hakkaniyete uygun bir sınırlandırma gerçekleştirmek amacıyla eşit uzaklık yönteminin veya herhangi başka bir yöntemin uygulanması, her bir belirli olayın coğrafi veya diğer ilgili koşullarının bir fonksiyonu veya yansımasıdır"*[320] denilmek kaydıyla ilgili koşulların, deniz alanlarının sınırlandırılmasında kullanılacak uygulanabilir yöntemi belirleyici bir özellik sergilediği belirtilmektedir. Coğrafya bu durumda, ilgili koşul olarak kullanılmış olduğu için, şimdiye kadar ilgili koşullar için yapılmış olan ve bundan sonra yapılacak olan bütün açıklamalar bu kavram için de geçerliliğini koruyacaktır. Zira, bu durum "eşit uzaklık ya da başka herhangi bir sınırlandırma yönteminin uygunluğunu coğrafî şartlar belirler" şeklinde ifade edilmiştir.[321]

Sınırlandırmanın bölgenin coğrafî biçim (geographic configuration) ve diğer ilgili koşulları (relevant circumstances) çerçevesinde hakkaniyete uygun bir çözüm gerçekleştirecek uygun kriterler ve uygulanabilir yöntemler kullanarak yapılması gerektiği hususundaki kural gereğince, ilgili koşullar ile hakkaniyet ilkelerinin uygulanması kuralının *"birleşik bir kural"* olduğunu söylemek tabiatıyla mümkündür.[322]

Karşı karşıya kıyılar arasındaki sınırlandırmada 1958 tarihli Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin 6. Maddesinin etkisi ile, hakkaniyet ilkelerine dayanarak sınırlandırma yapılmasını gerektiren örf ve âdet hukukunun etkisi arasında, özlerine ilişkin bir fark

[320] Manş Denizi Tahkimi, parag. 97.

[321] Manş Denizi Tahkimi, parag. 96.

[322] Manş Denizi Tahkimi'nde de bunların birleşik kural oldukları ifade edilmiştir. Manş Denizi Tahkimi, parag. 70.

bulmanın oldukça güç olduğu hususu, Manş Denizi Tahkimi kararındaki *"6. Madde'deki bileşik kuralın, örf ve âdet hukuku kuralının özel bir görünümü olduğu"* ifadesiyle dile getirilmiştir. Mahkeme, 6. madde hükmü ile örf ve âdet hukuku kuralını eş tutmuş, ayrıca, eşit uzaklık yöntemini örf ve âdet hukukuna taşımıştır. Mahkeme, aynı kararında, bu genellemesine parallel olarak, 6. madde'de kullanılan *"özel koşullar"* ile örf âdet hukukunun *"ilgili koşullar"*ının amacının hakkaniyete uygun sonucu sağlamak olması nedeniyle örtüştüklerini belirterek, bunların içeriklerinde herhangi bir fark görmediğini de belirtmiştir.[323]

Mahkeme her ne kadar bu davada bunlardan ilgili koşul olarak bahsetmemişse de, bir süre sonra bu koşullar devletler tarafından ilgili koşul olarak kabul edilmeye başlanmıştır.[324]

Öte yandan, *"Orantılılık kavramı",* hakkaniyete uygun olarak yapılacak bir sınırlandırmanın emniyet sibobu işlevini görmektedir. Hal böyleyken, sınırlandırma sonucunun orantısız olması, hakkaniyete uygun olmayan bir sonucun elde edilmiş olması demektir. Bu da hakkaniyet ilkelerinin dava sürecinde layıkıyla uygulanmadığı anlamına gelmektedir. Bununla birlikte özellikle belirtmek gerekir ki, orantılılık tek başına, hakkaniyete uygunluğu belirlemekte kullanılan bir faktör olarak

[323] 1958 tarihli CKSS'nin 6. maddedeki özel koşullar ile örf ve âdet hukukundaki ilgili koşullar kaynak ve isim olarak farklı kategoride yer alsalar bile arasında kaçınılmaz olarak bir benzeşme eğilimi vardır. Bunun sebebi, her iki koşulun da hakkaniyete uygun sonuca ulaşmak amacına özgülenmiş olmalarıdır. Eşit uzaklık-özel koşullar kuralı, hakkaniyet ilkeleri-ilgili koşullar kuralı ile, karşı karşıya kıyıların olduğu yerlerde, ister kıta sahanlığı ister balıkçılık bölgesi, ister tek bir sınır ile birden çok deniz alanının sınırlandırılması söz konusu olsun, aynı sonucu doğurmaktadır. (I.C.J. Reports 1993, Parag. 56).

[324] EVANS, Malcom: **Relevant Circumstances and Maritime Delimitation**, **Relevant Circumstances and Maritime Delimitation**, Ed., Ian Brownlie, Oxford, Clarendon Press, 1989, s. 6.

değerlendirilemeyecektir.[325]

c. Ege Denizi Kıta Sahanlığı Davası (Türkiye-Yunanistan, 1976-1978)

Türkiye ve Yunanistan, özellikle Ege Denizi'nde Yunanistan'a verilen adalar nedeniyle kıta sahanlığının sınırlandırılması konusunda bir uzlaşıya varamamışlar, bugüne kadar süregelen bu sorun iki ülke arasında zaman zaman yaşanan gerginlik ve krizlerle gündeme taşınmaktadır.

Deniz alanlarının sınırlandırılmasında uygulanacak olan ilkeler bağlamında genel olarak Ege Denizi kıta sahanlığı meselesine de değinmek yerinde olacaktır. Genel olarak Türkiye ile Yunanistan arasında var olan *"Ege Sorunu"* incelendiğinde, uyuşmazlığa konu temel hususların kıta sahanlığının sınırlandırılması, karasularının genişletilmesi, hava sahası ile uçuş bilgi bölgesi (Flight Information Region-FIR hattı) sorumlulukları, Ege Adaları'nın silâhsızlandırılmış statüsünün ihlâli, egemenliği devredilmemiş ada, adacık ve kayalıklardan oluştuğu ifade edilebilir.[326]

Türkiye ile Yunanistan arasındaki kıta sahanlığı sorunu, taraflar arasında iki ayrı nitelikte uyuşmazlığın meydana gelmesine sebep olmuştur. Bunlardan ilki, kıta sahanlığının sınırlandırılmasının esasına ilişkin olan uyuşmazlık iken, ikincisi bu uyuşmazlığın hangi ilk ve yöntemlerle çözüme bağlanması gerektiğine dair olan uyuşmazlıktır.[327]

Öncelikle bu uyuşmazlığın hangi ilke ve yöntemlerle çözümlenmesi gerektiğine

[325] EVANS (1989), s. 84-85 ve ayrıca bkz. Manş Denizi Tahkimi, parag. 114.

[326] AKSU (2001), s. 59.

[327] PAZARCI, Hüseyin: ***"Ege'deki Deniz Sorunlarında Türk ve Yunan Görüşleri: Hukukî Açıdan"***, Deniz Sorunları Semineri, Ankara 1986, pp. 80-88, s. 80.

bakılacak olursa, ilk olarak, sözkonusu uyuşmazlığın esasını hangi olayların oluşturduğunu incelemek gerekmektedir.

Türkiye, 18 Ekim 1973 tarihinde, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığına (T.P.A.O.) Yunanistan'ın daha evvel bölgede yoğunlaştırdığı sismik araştırma faaliyetlerine karşılık Ege Denizi'nde Türk karasuları dışında ve kıta sahanlığında bulunan bölgelerde araştırma yapmak üzere 27 adet petrol arama ruhsatı vermiştir.[328]

Anadolu ve Trakya kıyıları yakınında bulunan Semadirek (Samothrace), Limni (Lemnos), Midilli (Lesbos), Bozbaba (Aya Evstratios), Sakız (Chios), Psara (Psara), Antiipsara Adaları'nın 6 millik karasuları dışında kalmakla birlikte bu adalar arasında yer alan alanları da kapsayan Türkiye'nin T.P.A.O.'ya ruhsat vermesi işlemi, Yunanistan'ın 7 Şubat 1974 tarihli Notası ile protesto edilmiştir. Yunanistan sözkonusu Nota'da, 1958 tarihli Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi uyarınca bahsekonu alanların, kendi adalarının kıta sahanlığına dahil olduğunu ileri sürerek bu alanlardaki egemen haklarının saklı tuttuğunu belirtmiştir.[329]

Türkiye, Yunanistan'ın tüm bu protestolarını reddederek, araştırma ruhsatı verdiği sularda 1974 yılında Çandarlı Gemisi ve akabinde 1976 yılında Maden Teknik Arama (M.T.A.) Sismik-1 Gemisiyle[330] manyetometrik ve sismik araştırmalarını

---

[328] Karar No: 7/7217. Karar 1 Kasım 1973 tarih ve 14699 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır. (TOLUNER (1989), s. 248); Türkiye Cumhuriyeti'nin bu davayla ilgili olarak çıkardığı T.P.A.O.'ya arama izni verilmesine dair kararnameler ayrıca Yunanistan hükümetinin Divan'a yapmış olduğu başvurunun ekler kısmında mevcuttur. (Aegean Sea Continental Shelf, Application Instituting Proceedings Submitted by the Government of Greece, I.C.J. Application, 10 August 1976, s. 13-19; Ayrıca bkz.: I.C.J. Applications, 10 August 1976, parag. 1).

[329] I.C.J. Application, 10 August 1976, 7 Şubat 1974 tarihli Nota Metni, s. 21-22.

[330] Hem Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü'nün denizler üzerinde sürdürdüğü çalışmalar hem de Maden Teknik Arama Sismik-1 Gemisi'nin yapmış olduğu çalışmalar hakkında detaylı bilgi için bkz.: Türkiye Cumhuriyeti Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü Resmi Sitesi, http://www.mta.gov.tr.

sürdürmeye devam etmiştir.[331]

İki taraf arasında yaşanan bu süreci müteakip, Yunanistan, sözkonusu uyuşmazlığı gerek Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne (BMGK), gerek Uluslararası Adalet Divanı'na (UAD) tek taraflı taşımıştır. BM Güvenlik Konseyi, 25 Ağustos 1976 tarih ve 395 sayılı kararında[332] tarafları birbirlerinin uluslararası hak ve yükümlerine saygı göstermeleri ve uyuşmazlığın daha da ağırlaşmasına yol açarak barışçıl bir çözüme ulaşma çabalarını tehlikeye düşürebilecek olaylardan kaçınmalarını hususunda çağrıda bulunmuştur. BMGK, ayrıca, Yunanistan ve Türkiye Cumhuriyeti Hükümetlerine görüş ayrılıkları üzerinde doğrudan ikili görüşmelere başlayarak, taraflar arasında kabul edilebilir bir neticeye ulaşılabilmesini teminen tarafların gereken özeni göstermeleri gerektiğini belirtmiştir. BMGK, bu hususların yanısıra, her iki hükümeti, bu uyuşmazlıkla ilgili olarak herhangi bir uzlaşıya varılamayan noktalarda, bu sorunların halli için özellikle UAD'nin yetki ve görevi dahilindeki hususlarda yapabileceği katkıyı göz önünde bulundurmaya devam etmeye davet etmiştir.[333]

Yunanistan yukarıda arz edildiği üzere, sözkonusu uyuşmazlığı yalnızca BMGK'ya değil aynı zamanda UAD'ye de taşımıştır. Sözkonusu uyuşmazlığın Divan'a taşınmasından evvel, iki ülke arasında 1975 ve 1976 yıllarında son derece önemli görüşmeler gerçekleştirilmiş ve bu kapsamda müteaddit kere nota teatisinde bulunulmuştur. Nitekim Türkiye'nin 1974 ve 1976 yıllarında gerçekleştirdiği iki

[331] Daha ayrıntılı bilgi için bkz.: AKSU, Fuat: ***Türk-Yunan İlişkileri: İlişkilerin Yönelimini Etkileyen Faktörler Üzerine Bir İnceleme,*** SAEMK Yayınları, Ankara 2001, s. 69-74.

[332] 1976 I.L.M., C. XV, S. 5, s. 1235.

[333] TOLUNER (1989), s. 249-250.

araştırma faaliyeti arasındaki siyasî süreç ve buna bağlı gelişen olaylar, Divan'a götürülmek istenen uyuşmazlığın temelini oluşturması açısından da oldukça ehem ve mühimdir.

Yunanistan, 27 Ocak 1975 tarihli Notası'nda, iki ülke arasında Ege Denizi kıta sahanlığı uyuşmazlığında uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde bir sınırlandırmadan yana olduğuna atıfla, uygulanacak hukuk ve tarafların görüş ayrılıklarının Divan'a götürülmesi ile Divan'a tek taraflı başvuru hakkını saklı tutmak koşuluyla, iki devlet arasında uluslararası bir andlaşmanın yapılmasını teklif etmiştir.

Türkiye, 6 Şubat 1975 tarihli Notası'nda bu hususlara cevaben, iki ülke arasında Ege Denizi'ne ilişkin esaslı hukuki sorunların halihazırda var olduğunu, Türkiye'nin bu sorunlara doğrudan barışçıl müzakere ve görüşmeler yoluyla çözüm bulunmasından yana olduğunu, nitekim uluslararası uyuşmazlıkların hallinde temel yöntemin, taraflar arasında yapılacak olan ikili görüşmeler olduğuna inanmakla birlikte, kural olarak Ege Denizi kıta sahanlığına dair uyuşmazlığın Divan'a götürülmesine karşı olmadığını ve bu bağlamda iki ülke arasında üst düzey görüşmelere başlanmasını önermiştir.[334]

31 Mayıs 1975 tarihinde her iki ülke Başbakanlarının Nato Zirve Toplantısı marjında biraraya gelmesiyle *"Brüksel Bildirisi"* açıklanmış, bu ortak bildiride, iki devlet arasındaki sorunların barışçıl görüşmeler yoluyla ve Ege Denizi kıta sahanlığı sorunu özelinde ise La Haye'de kain Divan tarafından çözüme gidilmesinin kararlaştırıldığı ve bu amaçla kıta sahanlığı sorununda olduğu gibi hava sahası sorununa ilişkin olarak teknik heyetlerin toplantı tarihini öne almayı kararlaştırdıkları

[334] 27 Ocak 1975 tarihli Nota için bkz.: I.C.J. Application, 10 August 1976, s. 29-30; 6 Şubat 1975 tarihli Nota için bkz.: TOLUNER (1989), s. 30-31.

kaydedilmiştir.[335]

"Brüksel Bildirisi" daha sonra her iki taraf tarafından da farklı yorumlanarak, hukuki niteliği ve içeriği itibarıyla tartışmalı bir hale gelmiştir.[336]

Yunanistan'ın, Divan'a tek taraflı olarak yaptığı 10 Ağustos 1976 tarihli başvurusu iki talepten oluşmakta olup, bunlardan ilkini esasa ilişkin karar verilene kadar Türkiye'nin arama ruhsatı verdiği alanlar ile davada uyuşmazlık konusu diğer alanlarda tüm araştırma faaliyetlerini durdurarak barışı tehlikeye sokacak davranışlardan kaçınmasını öngören bir *"ihtiyatî tedbir"* kararı vermesi oluştururken, ikinci talebi ise, doğuda yer alan Yunan adaları ile Türkiye arasındaki kıta sahanlığı sınırlandırmasının hangi kural ve esaslar çerçevesinde gerçekleştirileceğinin saptanmasıdır. Yunanistan'ın sözkonusu taleplerinden ikincisi incelendiğinde, Türkiye'nin batısında bulunan adaların Yunanistan'a bakan tarafları ile onların gerisinde kalan adaların kendiliğinden Yunanistan lehine bir kıta sahanlığı alanına sahip oldukları varsayımıyla bu alanların taraflar arasında uyuşmazlık dışı bir husus olduğunun zımnen kabul ettirilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır.[337]

Ancak Divan, Yunanistan'ın ihtiyati tedbir niteliğini haiz koruma önlemine ilişkin ilk talebini, Türkiye tarafından yapılan sismik araştırmaların deniz yatağı, toprak altı ve doğal kaynaklara zarar verebilecek nitelikte olmadığı, nitekim anılan araştırmaların geçici olması hasebiyle deniz yatağında herhangi bir tesis kurulmasını gerektirmediği, bu araştırmanın doğal kaynakların kullanımı ve tahsisi gibi bir işlemi de

[335] I.C.J. Application, 10 August 1976; s. 57, TOLUNER (1989), s. 249.

[336] I.C.J. Application, 10 August 1976, parag. 14-18, ayrıca bkz.: TOLUNER (1989), s. 249.

[337] PAZARCI (2005), s. 375.

içermediği gerekçesiyle 11 Eylül 1976 tarihli kararı ile reddetmiştir.[338]

Divan'da görülen davanın yazılı ve sözlü aşamalarında, Yunanistan, Divan'ın yargı yetkisini, her iki devlet için de yürürlükte bulunan 26 Eylül 1928 tarihli Milletlerarası Uyuşmazlıkların Barışçı Yollarla Çözümüne Dair Genel Sened'in 17. Maddesi ile 31 Mayıs 1975 tarihinde Nato Zirve Toplantısı marjında iki Devlet Başbakanları tarafından yapılan Brüksel Ortak Bildirisi'ne dayandırmıştır.[339]

Türkiye ise, Divan'ın yargı yetkisini başından beri kabul etmediğini, Yunanistan'ın görüşlerine karşı görüş bildirmemekle birlikte, 24 Nisan 1978 ve 10 Ekim 1978 tarihli mektuplarıyla Divan'ın yargı yetkisi hakkındaki görüşlerini Divan'a tevdi etmiştir.[340]

Divan, sözkonusu uyuşmazlıkta yetkili olup olmadığına ilişkin olarak Yunanistan'ın Brüksel Ortak Bildirisi'ne dayanan yetki iddiasına cevaben, uluslararası hukukta ortak bir bildirinin bir uyuşmazlığı hakeme veya adlî yargıya götürme hususunda bir andlaşma teşkil etmesini engelleyen herhangi bir kural bulunmadığını ifadeyle, Brüksel Ortak Bildirisi'nin böyle bir andlaşma teşkil edip etmediğinin saptanırken işlemin biçiminden ziyade, sözkonusu Bildiri'de yer alan işlem veya eylemlerinin niteliğinin ne olduğununun önem arz ettiğini, bu işlem ve eylemi tespit ederken isen, Bildiri'de kullanılan ifade ve yapıldığı şartlara bakılması gerektiğini belirtmiştir. Bu bağlamda, Divan, Bildiri'nin yayınlandığı koşullar ve Bildiri'de yer verilen hükümlerin koşulsuz bir havaleyi öngörmediği neticesine varmış ve Divan,

[338] AKSU (2001), s. 78, ayrıca bkz.: I.C.J. Application, Order of 11 September 1976, parag. 31- 46.

[339] GÜNDÜZ, Aslan: ***"Ege Denizi Kıta Sahanlığı Davası ve Bazı Düşünceler"***, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 1983, Yıl: 3, 2: 11-23., s. 13.

[340] I.C.J. Judgement of 19 December 1978, Parag. 7, 8, 9, 14.

yalnızca Brüksel Bildirisi ile yargı yetkisinin kabul edilemeyeceğini kaydetmiştir.[341] Nitekim Divan, Yunanistan'ın tek taraflı başvurusuyla açılan davada yargılama yetkisine sahip olmadığına 2 olumsuz oya karşılık 12 olumlu oyla karar vermiştir.[342]

Yunanistan'ın bu dava kapsamında ileri sürdüğü görüşlerini *"siyasal ve ülkesel bütünlük"*, *"Ege Denizi'ndeki adaların ayrı kıta sahanlığına sahip olduğu"* ve *"Türkiye ile Ege Denizi'ndeki adalar arasında eşit uzaklığın uygulanması"* şeklinde üç ana grupta incelemek mümkündür.

Yunanistan'ın Ege Denizi kıta sahanlığı uyuşmazlığının esasına ilişkin iddialarından ilkini, Ege Denizi'nde bulunan adaların Yunanistan ülkesinin ayrılmaz birer parçası olmaları nedeniyle ülkenin siyasal ve ülkesel bütünlüğü açısından önemli olduğu oluşturmaktadır. Bu iddiaya koşut olarak, Yunanistan'ın, Türkiye'yi muhatap 7 Şubat 1974 tarihli Notası'nda, Türkiye'nin karşısında bulunan adaların, Yunan ülkesinin ayrılmaz bir parçası olduğu, Yunan egemenliğinde bulunan bu adaların kıta ülkesinden ayrılmaksızın bir bütün olarak ele alınması gerektiği kayıtlıdır.[343]

Yunanistan, bu iddiasıyla, Türkiye kıyılarına yakın Doğu Ege Adalarının batısında Türkiye'ye kıta sahanlığı bırakmamayı amaçlamakta olup, kıta sahanlığı sınırlandırmasında ülkesinin egemenliğine olan ve Türkiye kıyılarına en yakın uçta yer alan adalarının esas alınmasını talep etmektedir. Ancak uluslararası hukukun tatbikinde, özellikle de kıta sahanlığının sınırlandırılması bakımından siyasal ve ülkesel bütünlük

[341] Aegean Sea Continental Shelf, Judgement, I.C.J. Reports 1978, Parag. 99-108; GÜNDÜZ (1983), s. 22-23.

[342] I.C.J. Reports 1978, parag. 108.

[343] PAZARCI (1986), s. 80; 7 Şubat 1974 tarihli Türk notası metni için bkz.: I.C.J. Application, 10 August 1976, s. 21-22.

iddiasının hakkaniyet ilkesi çerçevesinde herhangi bir etki doğurmadığını söylemek mümkündür.[344]

Yunanistan'ın bu uyuşmazlığın esasına ilişkin ikinci görüşünü, Ege Denizi'ndeki adaların ayrı kıta sahanlığına sahip olduğu iddiası oluşturmaktadır. Diğer bir ifadeyle, sınırlandırma yapılırken bu adaların, ayrı ayrı kıta sahanlığına sahip oldukları kabul edilecek ve sınırlandırma bu esasa göre yapılacaktır. Nitekim Yunanistan bu iddiasını, gerek 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin 1/b. Maddesinde, gerek 1982 BMDHS'nin 121/2. Maddesinde, adaların kıta sahanlığının kıta ülkelerinin kıta sahanlığı gibi tanımlanmış olması nedeniyle, adaların da kıta sahanlığı konusunda kıta ülkeleri ile eşit haklara sahip olduğuna dayandırmaktadır. Aslında Yunanistan'ın bu iddiasının iki unsurdan oluştuğu görülmektedir. Yunanistan, adaların da kıta ülkesi gibi kıta sahanlıklarının bulunduğunu ve adaların kıta sahanlığı sınırlandırmasında kıta ülkeleri ile eşit haklara sahip olduğunu vurgulanmaktadır.

Bununla birlikte, Yunanistan'ın iddia ettiği üzere, adaların her koşulda kendi kıta sahanlığına sahip olabilecekleri görüşü yerinde değildir. Her ne kadar 1958 tarihli CKSS'nin 1. Maddesinin (b) fıkrası ile 1982 tarihli BMDHS'nin 121. Maddesinde adalara da kara ülkeleri için uygulanması öngörülen kuralların uygulanması kabul edilmişse de, anılan hükümler koşullar ne olursa olsun adaların kıta sahanlığına sahip olacakları ve üstelik karşılarında yer alan kara ülkelerine eşit haklarla kıta sahanlığına sahip olacakları anlamını taşımamaktadır. Nitekim 1969 tarihli Kuzey Denizi davalarında da bu durum Divan tarafından sarih bir şekilde vurgulamıştır.[345]

[344] PAZARCI (1986), s. 82.

[345] I.C.J. Reports 1969, parag. 57.

Yunanistan'ın Ege Denizi kıta sahanlığı uyuşmazlığı kapsamında ileri sürdüğü son tezini ise, Türkiye ile adalar arasında sınırlandırmada *"eşit uzaklık ilkesi"*nin tatbik edilmesi oluşturmaktadır.

Yunanistan, bu iddiasını 1958 tarihli CKSS'nin 6. maddesine dayandırmakta olup, sözkonusu ilkenin ayrıca bir örf ve âdet hukuku kuralı niteliğini haiz olduğunu ileri sürmektedir. Halbuki anılan maddede, kıta sahanlığı sınırlandırmasının öncelikle bir andlaşma ile gerçekleştirilmesi öngörülmüş olup, taraflar arasında uzlaşıya varılamaması durumunda eğer özel koşullar başka türlü bir sınırlandırmayı gerektirmiyorsa, eşit uzaklık ilkesinin uygulanacağı kabul edilmektedir.

Yunanistan'ın iddiasına göre, taraflar arasında bir andlaşma akdedilememişse, kıta sahanlığı sınırlandırılmasında genel ilke olan eşit uzaklık ilkesi uygulanacak olup, bu ilke ise Türkiye ile Yunanistan arasındaki yapılacak sınırlandırmada Türkiye'ye en yakın konumda bulunan adalar ile Türkiye kıyıları arasında eşit uzaklık ilkesi tatbik edilmek kaydıyla gerçekleştirilecektir. Bununla bereber belirtmek gerekir ki, Yunanistan'ın bu konuda ileri sürmüş olduğu iddialar her türlü hukuki dayanaktan yoksundur. Zira, Türkiye, 1958 tarihli CKSS'ne taraf olmadığı cihetle anılan Sözleşme'nin 6. Maddesinin taraf sıfatı bulunmayan Türkiye'ye karşı ileri sürülmesi hukuken imkân dahilinde değildir. Ayrıca 6. Maddede yer alan eşit uzaklık ilkesinin örf ve âdet hukuku kuralı niteliği kazanmadığı hususu, yargı kararlarıyla kayda geçirilmiş sabit bir husustur.[346]

Divan, Ege Denizi kıta sahanlığı uyuşmazlığında kendini yetkili görerek 1958

---

[346] TOLUNER (1989), s. 255-256.

tarihli CKSS'nin 6. Madde hükmünün uygulanması kabul etseydi dahi, Yunanistan'ın anılan hükmün amacından saparak yaptığı yorumla yukarıda arz edilen neticeye ulaşması mümkün değildir. Nitekim, eşit uzaklık ilkesi, anılan Sözleşme'nin 6. Maddesinde yer alan tek kural olarak kabul edilemeyecektir. 1958 tarihli CKSS'nin 6. Maddesinde kıta sahanlığı sınırlandırılmasında tarafların anlaşmasına öncelik verilerek, şayet taraflar arasında kıta sahanlığı sınırlandırılması konusunda bir anlaşma yoksa ve özel koşullar da bir başka çözümün kabulünü gerektirmiyorsa, ancak o takdirde sınırlandırmada eşit uzaklık ilkesinin tatbik edilebileceği belirtilmektedir. Diğer bir ifadeyle, 1958 tarihli CKSS'nin 6. Maddesinde eşit uzaklık ile özel koşullar unsurlarını ihtiva eden tek bir kural öngörüldüğü anlaşılmaktadır. Öyle ki, anılan Sözleşme'nin 6. Maddesinde yer verilen *"özel koşullar"* ile hakkaniyete uygun bir sınırlandırma işlevinin gerçekleştirilmesinin amaçlandığı görülmektedir. Yukarıda arz ve izah edilenler çerçevesinde, Yunanistan ve Türkiye arasındaki uyuşmazlıkta da olduğu gibi yabancı devlet kıyılarının yakınında bulunan adalar, öteden beri, eşit uzaklığın uygulanmasını engelleyen ve bununla beraber hakkaniyete uygun bir sınırlandırmanın gerçekleştirilmesini gerekli kılan *"özel koşullar"* olarak değerlendirilmiştir. Taraflar arasındaki uyuşmazlığa sebebiyet veren Ege Denizi'ndeki koşul da şüphesizdir ki özel koşullar nispetinde dikkate alınması gereken bir husustur. Zira, Ege Denizi'nde kain Yunan adalarının, Yunanistan'ın esas kara ülkesine uzak olmalarına karşın Anadolu kıyısına çok daha yakın olmaları ve kıyıya bir dizi halinde sıralanmış olmaları, bu konumun, yeryüzünün bir başka bölgesinde benzerine kolayca rastlanamayacak özel bir coğrafî konum olarak değerlendirilmesini gerekli kılan özelliklerdir.[347]

[347] TOLUNER (1989), s.256-257.

d. ABD ve Kanada Maine Körfezi Sınırlandırma Davası (1981-1984)

1982 tarihli BMDHS'yi müteakip UAD önüne getirilen ilk yargı davası olan ABD ve Kanada arasındaki Maine Körfezi uyuşmazlığında, taraflar Divan'dan balıkçılık bölgesi ile kıta sahanlığının tek bir hatla sınırlandırmasını talep etmişlerdir.

Her iki devletin 1958 tarihli CKSS'nin tarafı olmaları nedeniyle Kanada, eşit uzaklık ve özel koşullar kuralının uygulanmasının sözleşme bağlamında bir zorunluluk olduğunu iddia ederek, balıkçılık bölgesinin sınırlandırılmasında ise eşit uzaklık/özel koşullar kuralının genel bir hukuk kuralı niteliğini haiz olduğuna atıfla uygulanmasının yine zorunluluk arz ettiğini ileri sürmüştür.

Ancak Divan Kanada'nın bu iddialarına cevaben "*1958 tarihli Sözleşme'ye göre kıta sahanlığı sınırlandırmasında eşit uzaklık metodunun uygulanmasının geçerli bir kural olduğu kuşkusuzdur. Ancak görülen davada kıta sahanlığı dışındaki alanların da kıta sahanlığıyla birlikte sınırlandırılması talep edildiği için eşit uzaklık yönteminin uygulanması sözleşme bağlamında bir zorunluluk olmaktan çıkmaktadır.*[348] *Eşit uzaklık/özel koşullar kuralının artık uluslararası hukukun genel bir kuralı haline geldiğini söylemek mümkün değildir. Örf ve adet hukukunda bu yönde bir kural bulunmamaktadır.*[349] *Kuzey Denizi davası kararında ifade edildiği üzere, eşit uzaklık metodu uluslararası örf ve adet hukuku kuralı haline gelmemiştir. Bu itibarla, anılan metoda öncelik veya üstünlük verilemeyeceği gibi, bu yöntemin diğer yöntemler arasından tercihen uygulanmasını gerektirecek bir niteliği de bulunmamaktadır."*[350] şeklindeki görüşlerine yer vermiştir.

[348] 1984 tarihli Maine Körfezi sınırlandırma davası, parag.124.

[349] 1984 tarihli Maine Körfezi sınırlandırma davası, para. 122.

[350] 1984 tarihli Maine Körfezi sınırlandırma davası, para. 107, 162.

ABD'nin mahkemeye sunduğu yazılı görüşlerinde, hakkaniyet ve nısfet ilkelerine uygunluğa göre "*kıyıların uzunluğunun oransallığı*" önemli bir yer tutmuş, nitekim Divan, bu görüşe koşut olarak ABD'nin Kanada'ya göre daha uzun olan kıyıları nedeniyle kıyı uzunlukları arasındaki farklılığın belirli bir ağırlıkta özel şart doğurduğunu ve belirlenecek sınır çizgisinin *"oransallık"* dikkate alınarak düzeltilmesi gerektiğini ifade etmiştir[351].

Maine Körfezi davasında adalarla ilgili özel koşula ilişkin olarak, meskun olmayan kaya ve cezir yükseltilerinin öneminin olmadığı belirtilmekle birlikte, Seal Adası gibi ihmal edilemeyecek adalara da yarım etki[352] tanındığı belirtilmiştir.[353]

Nihayet Divan sınırlandırmayı gerçekleştirirken, sınırlandırılacak alanı üç bölüme ayırmış ve ilk bölümde eşit uzaklık hattını uygulamayı reddetmiştir. Gerekçe olarak ise, eşit uzaklık hattının uygulanması durumunda adalara, adacıklara ve cezir yüksekliklere aşırı önem ve etki tanınacağını, bunun da deniz alanlarının hakça ve eşit biçimde paylaşılması amacına ve dolayısıyla hakkaniyete aykırı olacağını ileri sürmüştür. Divan, ikinci bölümde kıyıların birdenbire karşılıklı bir hal aldığını, bu durumda eşit uzaklığın hakkaniyeti sağlayacak yegane yöntem olduğunu ifade etmiştir. Bu bölümde, eşit uzaklık hattı çizilmesini müteakip, kıyı uzunlukları ile Mud ve Suel Adalarının varlığını ilgili koşul olarak dikkate alınarak geçici bir orta hat çekmiştir. Divan içüncü bölümde ise, eşit uzaklık yöntemini terk etmiştir. Bunu yaparken ABD kıyısının genel istikametini gerekçe göstermiş, dikey sınırlandırma yönteminin

[351] 1984 tarihli Maine Davası kararı, parag. 92, 98

[352] Kıyı uzunlukları nedeniyle tespit edilen düzeltme oranı 1.38 iken, Seal Adası'na tanınan yarım etki sebebiyle bu oran 1.32'e düşmüştür.

[353] 1984 tarihli Maine Davası kararı, parag. 221-222.

uygulanmasının bölgenin coğrafi yapısına uygun ve dolayısıyla hakça olacağına karar vermiş ve Maine Körfezi'nin ağzını kapatan hattı dik kesen doğruyu sınırlandırma hattı olarak kabul etmiştir.[354]

e. Libya Malta Arasındaki Kıta Sahanlığı Davası (1982-1985)

UAD tarafından 3 Haziran 1985 tarihinde karara bağlanan Libya - Malta kıta sahanlığı uyuşmazlığında, taraflardan Malta'nın 1958 tarihli CKSS'ne taraf olduğu, ancak Libya'nın taraf olmadığı ve her iki devletin de 1982 tarihli BMDHS'yi onayladıkları görülmektedir.

Malta, 1982 tarihli BMDHS'nin 76'ncı Maddesine atıfla[355] 200 deniz mili genişliğe kadar yer alan sualtı alanlarında kıta sahanlığı hakları olduğunu ifadeyle, mesafe ölçütünün kabul edilmesinden sonra kıta sahanlığı kavramının esasen doğal uzantı esasına göre değil, kıyıdan itibaren belli bir mesafeye göre değerlendirilmesi gerektiğini, ayrıca jeolojik ve jeomorfolojik verilerin 200 milin ötesindeki sualtı alanlarının sınırlandırılmasında önem taşıyabileceğini ileri sürmüş ve tezini *"eşit uzaklık"* ilkesine dayandırmıştır.

Doğal uzantı kavramının, kıta sahanlığı haklarının en temel dayanağı olma özelliğini muhafaza ettiğini ileri süren Libya ise, Malta'nın 24 millik kıyı uzunluğuna karşın, kendisinin 192 mil kıyı uzunluğuna dikkat çekerek kıta sahanlığı sınırlandırmasının hakkaniyet gözetilerek bu ölçütler dikkate alınarak paylaştırılmasını

[354] 1984 tarihli Maine Körfezi sınırlandırma davası, parag. 210 vd.

[355] 1982 BMDHS Madde 76/1: Bir kıyı devletinin Kıt'a Sahanlığı, kara ülkesinin doğal uzantısı boyunca kara suları ötesinde Kıt'a Kenarının dış sınırına kadar uzanan veya Kıt'a Kenarının dış sınırının 200 mile kadar uzanmadığı yerlerde, karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 mile kadar uzanan sualtı alanlarının deniz yatağı ve toprak altını kapsar.

talep etmiştir.[356]

Kıta ülkesi olan Libya ile ada niteliğindeki Malta arasındaki mesafe takribi 183 deniz mili olup, mesafenin 400 milden az olması nedeniyle kıta sahanlığı uyuşmazlığına konu olmuştur. Libya - Malta uyuşmazlığının temeli kıta sahanlığı olmasına rağmen, kıta sahanlığıyla MEB'in iki ülke arasındaki 200 mil alanında çakışması nedeniyle, MEB kavramı kıta sahanlığı sınırlandırmasını doğrudan etkileyen bir unsura dönüşmüştür. Her ne kadar hukuken kıta sahanlığı ve MEB farklı kavramlar olsalar da, bir devletin kıta sahanlığı üzerinde sahip olduğu haklar, ilan edebileceği MEB'in deniz yatağı ve toprak altını da kapsadığı cihetle Divan kıta sahanlığını sınırlandırırken, MEB'in kapsamını da dikkate almak zorunda kalmıştır.

Diğer bir ifadeyle, Libya ile Malta arasındaki sınırlandırma davasında jeolojik ve jeomorfolojik unsurların 200 mile kadar olan kıta sahanlığı sınırlandırmasında hiçbir koşulda dikkate alınmayacağı ifade edilerek,[357] adeta 200 mil genişlikteki alan içerisinde jeolojik anlamda kıta sahanlığı kavramı deniz yetki alanlarının sınırlandırılması hukuku bakımından Divan tarafından literatürden çıkarılmıştır.

Divan kararını, hakkaniyet ve nısfet ilkesine uygunluğa göre tesis ettiğini vurgulamasını takiben, o güne kadarki içtihadından MEB'in etkisi ile vazgeçerek 200 milden dar olan kıta sahanlığında fiziksel anlamdaki doğal uzantının bir ölçüt olamayacağını belirtmiştir.[358] Bununla birlikte, Divan, Malta'nın mesafe ölçütüne öncelik verilmesi hususundaki iddialarına katılmayarak, öncelikle Malta ile Libya

[356] Libya-Malta Davası kararı, parag. 45.

[357] Case concerning the continental shelf between Libyan Arab Jamahiriya and Malta, 3 Haziran 1985, parag. 33-39. Kararın metnine "www.sovereigngeographic.com" adresinden ulaşılabilir.

[358] 1985 tarihli Libya-Malta Davası kararı, parag. 61.

arasındaki ortay hattan geçen 34˚ 12' K enlemini belirlemek kaydıyla Malta Adası İtalya'ya ait olsaydı varsayımı ile yaklaşmış ve Sicilya Adası ile Libya arasındaki 34˚ 36' K enlemini yerleştirmiştir. Tarafların kıyı uzunlukları arasındaki oranı da dikkate alarak, ortay hattı bu iki enlem arasındaki mesafenin 3/4'ü oranında, normal ortay hattın 18 mil kuzeyine çekerek, 34˚ 30' K enlemini Malta ve Libya arasında sınır olarak tespit etmiştir.[359]

Divan Jan Mayen davası kararında da Libya ile Malta arasındaki sınırlandırma davasına atıfta bulunarak "*modern hukukta kıta sahanlığı ve MEB kavramları artık iç içe geçmiş olup bu iki alanın sınırlandırmasında her ikisi için de ortak olan mesafe esasının uygulanmasını öne çıkmıştır*" ifadelerine yer vermiştir.[360]

Sonuç olarak, Libya ile Malta arasındaki sınırlandırma davasında Divan, komşu devletler arasındaki mesafenin 400 milden az olduğu durumlarda jeolojik ve jeomorfolojik unsurların kıta sahanlığı sınırlandırmasında öneminin bulunmadığına işaret eden bir karar vermiştir.

f. Kanada – Fransa St. Pierre ve Miquelon Kıta Sahanlığı Davası (1992)

Kanada ve Fransa tarafından Tahkim Mahkemesi'ne götürülen bu uyuşmazlık, Kanada'nın Newfoundland bölgesinin güney kıyılarına çok yakın mesafedeki iki küçük Fransız adasına ait kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırılmasına ilişkin olarak ortaya çıkmıştır.

Kanada ile Fransa arasındaki sınırlandırma davasında taraflar mahkemeden çok

[359] International Court of Justice Decision of 03 June 1985, metin için bkz: http://www.icj-cij.org/ decisions/Continental Shelf (Libyah Arab Jamahiriya-Malta)

[360] 1993 tarihli Jan Mayen sınırlandırma davası, parag. 46

amaçlı tek bir hatla sınırlandırma yapmasını talep etmişler,[361] sınırlandırmada dikkate alınacak ilgili koşulların belirlenmesi aşamasında ise Fransa, bölgede yer alan hidrokarbon kaynakların da Mahkeme tarafından dikkate alınarak karar tesis edilmesi gerektiğini ileri sürmüştür.[362] Mahkeme Fransa'nın bu talebini "*sözkonusu mineral kaynaklar yalnızca deniz yatağıyla ilgili olup, çok amaçlı bir sınırlandırmanın görüldüğü mevcut uyuşmazlıkta tüm deniz alanlarını ilgilendirmemektedir*" şeklindeki gerekçesiyle reddetmiştir.[363]

Kanada, kıta sahanlığı üzerindeki coğrafi yükseltileri oluşturan Saint Pierre & Miquelon'un kendisine ait kıta sahanlığı ve MEB'i olamayacağını ve bu adalara yalnızca 12 deniz millik bir karasuları hakkı tanınmakla yetinilmesi gerektiğini savunmuştur. Fransa buna karşılık, adaların da kara ülkeleri gibi kıta sahanlıklarının bulunduğunu ve sınırlandırmada devletlerin egemen eşitliği nedeniyle eşit muamele yapılması gerektiğini iddia etmiştir. Taraflar, kıyı uzunlukları arasındaki farkın sınırlandırmayı etkileyecek şartlardan biri olduğu konusunda uzlaşırken, yapılacak sınırlandırmanın hakkaniyet ve nısfet ilkesine uygun şekilde gerçekleştirilmesini talep etmişlerdir.

Mahkeme, Kanada'nın Saint Pierre & Miquelon Adalarının yükselti olması nedeniyle öngördüğü 12 millik karasuları alanı iddialarını kabul etmediği gibi, Fransa'nın ileri sürdüğü adaların siyasi statüsünün adalara tanınacak deniz alanlarını

[361] 1992 tarihli Kanada-Fransa sınırlandırma davası, parag. 37

[362] 1992 tarihli Kanada-Fransa sınırlandırma davası, parag. 89-90

[363] 1992 tarihli Kanada-Fransa sınırlandırma davası, parag. 91

etkileyecek bir etmen olmadığını da belirtmiştir.[364]

Mahkeme, kıyı uzunlukları arasındaki oranın 1/15.5 ve alanlar arasındaki oranın ise 1/16.4 olduğuna atıfla, batıya bakan cephede 12 deniz mili genişliğinde bir deniz alanına ilave olarak, Atlantik Okyanusu yönünde ilave ve orantılı bir deniz alanı ile adaların Kanada'nın uzantısını kestiği dikey alanda 200 mil genişlikte lazer ışını hattına sahip bir deniz alanını Fransız Adalarına vermiştir. Mahkeme ayrıca, deniz yatağının ve üzerindeki su kütlesinin tek bir sınır ile belirleneceği durumlarda, deniz yatağının fiziksel yapısının önemli olmaktan çıktığını kaydetmiştir.[365]

g. Norveç – Danimarka Jan Mayen Kıta Sahanlığı Davası (1988-1993)

Danimarka, 16 Ağustos 1988 tarihinde Norveç ile Danimarka arasındaki Grönland ve Jan Mayen Adalarının deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin uyuşmazlığı UAD'ye götürmüştür. Divan sözkonusu uyuşmazlığı 14 Haziran 1993 tarihinde karara bağlanmıştır.[366]

Danimarka Jan Mayen davasında, Norveç ile aralarında tek bir hatla sınırlandırma anlaşması bulunmamasına rağmen, Divan'dan kıta sahanlığı ve balıkçılık bölgesini kapsayan tek bir hatla sınırlandırma yapmasını talep etmiştir.

Norveç ilke olarak, her iki alanın tek bir hatla sınırlandırılması görüşüne karşı çıkmış, ancak bu iki alanı sınırlandıracak hatların farklı niteliklerine karşın çakışacağını ifade etmiştir. Diğer bir ifadeyle Norveç, çizilecek ortay hattın pratikte hem balıkçılık

[364] Kanada-Fransa davası, parag. 47

[365] Kanada-Fransa Davası kararı, parag. 70

[366] International Court of Justice Decision of 16 August 1988, metin için bkz: http://www.icj-cij.org/decisions/Maritime Delimitation In The Area Beetween Greenland and Jan Mayen

hem de kıta sahanlığını sınırlandıracağını kabul etmiştir.[367]

Danimarka, Divan'dan, Grönland'ın doğu kıyılarından başlamak üzere 200 mil genişlikte bir balıkçılık bölgesi ve kıta sahanlığı alanının Grönland'a ait olduğunu beyan eden ve bunu saptayacak tek bir hattın çizilmesini talep etmiştir. Danimarka'ya göre Jan Mayen Adası 1958 tarihli CKSS'nin 6'ncı maddesine göre *"özel durum"* kapsamında ele alınması gereken bir ada olup, sınırlandırmada bu adaya tam etki tanınamayacağını ileri sürmüştür. Norveç ise, birbiriyle çakışan fakat ayrı olan iki sınırın orta hat yöntemi ile belirlenmesini talep ederken, Jan Mayen Adası'nın da ilke olarak Grönland kadar deniz alanlarına sahip olduğu fikrini ileri sürmüş ve orta hattın bu husus dikkate alınarak belirlenmesini istemiştir.

Her iki ülke de 1958 tarihli Sözleşme'ye taraf oldukları için Divan, kıta sahanlığının sınırlandırılmasında CKSS'nin 6'ncı maddesinin uygulanması yönünde karar vermiştir. Divan balıkçılık alanlarının sınırlandırılmasında ise, MEB'e uygulanan uluslararası teamüllere göre hareket etme yönünde bir tercihte bulunmuştur.

UAD sonuç olarak kendisini tek bir hatla sınırlandırma yapmaya zorlayan özel bir anlaşma veya uluslararası bir hukuk kuralının bulunmadığını ifadeyle,[368] kıta sahanlığı ve balıkçılık bölgesini pratikte çakışan, fakat hukuken farklı tek bir hatla sınırlandırmıştır. Divan kararında, ekonomik etmenlere etki eden balıkçılık kaynaklarının yoğun olarak bulunduğu alanları göz önünde bulundurmaya, nüfusun ve güvenlik unsurunun deniz alanlarının sınırlandırılmasını etkilemeyeceğine karar

[367] 1993 tarihli Jan Mayen sınırlandırma davası, para. 9.

[368] 1993 tarihli Jan Mayen davası, parag. 43.

vererek, ortay hattın Grönland lehine tadil edilmesi sonucuna varmıştır.[369]

2. Doktrin

UAD Statüsü'nün 38. Maddesinde, en yetkili hukukçuların görüşleri, diğer bir ifade ile doktrin yardımcı kaynak olarak belirtilmiştir. Eski zamanlardan bu yana uluslararası hukukta doktrine iç hukuka nazaran daha fazla önem atfedilmiştir. İç hukukta nispeten belirsiz ve dağınık ancak uygulanabilir olan kurallar öğreti tarafından bir senteze kavuşturulmak kaydıyla bir sistematik içerisinde sunulabilmiştir.[370]

Doktrin, yalnızca uzman yazarların bireysel görüşlerini değil, aynı zamanda bilimsel kurum ve kuruluşların rapor ve görüşleri ile uluslararası yargıç ya da hakemlerin çeşitli davalara ilişkin kararlara ekli "*kişisel rey"* ve *"karşıt rey"*lerini de içermektedir.[371]

Öğreti (doktrin-writing of publicists) bilimsel görüşleri ifade etmekte olup, iç hukukta olduğu gibi uluslararası hukukta da yardımcı bir kaynak olarak kabul edilmektedir. Bu tür bilimsel görüşler hukukçular ya da ilgili uzmanlar tarafından yazılan ve ayrıntılı incelenen kitaplarda (monografi), birçok hukukçunun bir araya gelerek aralarından biri tarafından derlenen derleme (edited) kitaplarda, düzenli olarak çıkan süreli yayın niteliğindeki bilimsel dergilerde toplanmaktadır. Ayrıca sempozyum ve konferans gibi bilimsel toplantılarda sunulan tebliğler de kitap formatında (proceedings) basılabilmektedir. Son yıllarda internet sitelerinin de bu anlamda doktrine katkıda bulunduğunu söylemek mümkündür.

---

[369] 1993 tarihli Jan Mayen Davası, parag. 73, 74.

[370] SUR, s. 86.

[371] PAZARCI (2005), s. 135.

Öğreti, bireyler tarafından ortaya konulabileceği gibi uzman hukukçulardan oluşan kurum ve kuruluşlar tarafından da oluşturulmaktadır. Bunlar arasında BM bünyesindeki Uluslararası Hukuk Komisyonu (International Law Commission-ILC) ile sivil toplum kuruluşu niteliğinde olan ve Türkiye dahil pek çok ülkede şubesi bulunan Uluslararası Hukuk Derneği (International Law Association-IL) ve daha çok Fransızca konuşan hukukçuların rağbet gösterdiği Uluslararası Hukuk Enstitüsü (Institut Droit International-ID) en önde gelenlerdendir. Ayrıca yüz yılın üzerinde bir geçmişe sahip olan ve tüm dünyadan üyeleri bulunan Amerikan Uluslararası Hukuk Derneği (American Society of International Law ASIL) de bu kuruluşlara eklenmelidir. Bu kuruluşların internet sitelerinde uluslararası 18 farklı hukuk dalına ilişkin pek çok basılı materyal bulunmaktadır.

Öğreti, yardımcı kaynak olmakla birlikte, gerek uluslararası yargı organları kararlarında gerek uyuşmazlığa taraf devletler kendi iddialarını öne sürerken bilim insanlarının görüşlerinden kendi savlarını destekleyenlere atıfta bulunarak onlardan alıntılar yapmaktadırlar. Örneğin, Türkiye, GKRYnin AB'ye üyelik başvurusunun hukuka aykırılığını göstermek amacıyla İngiliz hukukçudan görüş talep etmiş olup, daha sonra bu görüşler yayınlanmıştır.

Öğretinin her alanda uzlaştığını söylemek mümkün değildir. Nitekim, bilim insanları arasında birçok hukuksal konuda görüş ayrılıkları bulunmaktadır. Hukuk kuruluşları çeşitli konularda çalışan bilim insanlarını bir araya getirerek o konuya ilişkin geçerli olacak hukuk kurallarını saptayarak ilan etme yoluna gitmektedirler. Tabiatıyla

bunların hukuk değeri kazanabilmesi için devletler ve yargı organları tarafından benimsenmesi gerekmektedir.[372]

[372] ACER/KAYA, s. 60-61.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DOĞU AKDENİZ'DE MUHTEMEL DENİZ YETKİ ALANLARININ SINIRLANDIRILMASI VE TÜRKİYE

I. Türkiye'nin Deniz Yetki Alanlarına İlişkin Ulusal Düzenleme ve Uygulamaları

A. Türkiye'nin İçsular Uygulamaları

İç sular, 5 Mayıs 1964 tarih ve 476 sayılı Karasuları Kanunu'nun[373] 5'inci Maddesinde *"Esas hatların kara tarafından kalan sular, ağız genişliği 24 deniz milini aşmayan körfezler, ağız genişliği 24 deniz milini aşan körfezlerin, körfez içinde iki kıyıyı, en geniş su alanını kara tarafından bırakacak şekilde, birleştiren 24 millik düz esas hattın arkasında kalan kısımları, liman manzumesinin mütemmim cüz'ünü teşkil eden daimi tesislerden en açıkta olanların berisinde kalan sular ve dış limanlar Türk iç sularından sayılır."* şeklinde tanımlanmıştır. Ancak, 476 sayılı Kanun, 20 Mayıs 1982 tarih ve 2674 sayılı yeni Karasuları Kanunu'nun 6'ncı maddesi ile yürürlükten kaldırılmıştır.[374]

Halen yürürlükte olan 2674 sayılı Türk Karasuları Kanunu'nun 4'üncü Maddesinde ise iç sular kavramı *"Esasa hatların kara tarafında kalan sular ve körfez suları, Türk iç sularıdır. Daimi liman tesisleri kıyının bir parçası sayılır ve bu tesislerden en açıkta olanların kara tarafında kalan sular ve dış limanlar iç sulara dahildir."* şeklinde tarif edilmektedir. Aynı Kanun'un 1'inci Maddesinde yer alan "*Türk karasuları Türkiye ülkesine dahildir.*" hükmü gereğince iç suların da karasuları ile aynı

[373] 25 Mayıs 1964 tarih ve 11711 sayılı Resmi Gazete.

[374] 29 Mayıs 1982 tarih ve 17708 sayılı Resmi Gazete.

statüde olduğunun kabul edilmesi gerekir.[375]

Türkiye, 2674 sayılı Karasuları Kanunu hükümlerinde belirtilen tanımlamaları esas alarak iç sularında, özelikle liman giriş-çıkışlarıyla ilgili olarak ticaret gemileri ile bu amaç dışında kullanılan devlet gemilerine ilişkin çok sayıda yasal düzenleme yapmış, aşağıda yer alan kanun ve yönetmelikler ile Türk iç sularında yapılması ve/veya yapılmaması gereken eylemleri ve ulusal yargı yetkilerini düzenlemiştir.

Ayrıca belirtmek gerekir ki, bu yasal düzenlemelerde, 9 Aralık 1923 tarihli *"Deniz Limanlarının Uluslararası Rejimine İlişkin Sözleşme ve Statü"*ye Türkiye taraf olmamasına karşın, bu Sözleşme'de belirtilen ilkelerin yanısıra "*karşılıklılık*" ve "*eşit işlem"* ilkelerine uygunluk dikkati çekmektedir.

- 14 Nisan 1925 tarih ve 618 sayılı *"Limanlar Kanunu"*[376]

- *"Liman Tüzükleri"* (İstanbul, İzmir, Zonguldak, Samsun, Trabzon, Giresun)

- *"Liman Yönetmelik ve Talimatları"*

- 19 Aralık 1981 ve 2565 sayılı *"Askeri Yasak Bölgeler ve Güvenlik Bölgeleri Kanunu"*[377]

- 20 Nisan 1926 ve 815 sayılı *"Kabotaj Kanunu"*[378]

- 27 Ekim 1999 ve 4458 sayılı *"Gümrük Kanunu"*[379]

---

[375] ÖZMAN (2006), s. 266.

[376] 20 Nisan 1925 tarihli Resmi Gazete.

[377] 22 Aralık 1981 tarih ve 17552 sayılı Resmi Gazete.

[378] 20 Nisan 1926 tarihli Resmi Gazete.

- 6 Kasım 1981 ve 2548 sayılı *"Gemi Sağlık Resmi Kanunu"*[380]

- 24 Kasım 1983 tarihinde Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe sokulan *"Yabancı Silahlı Kuvvetlere Bağlı Gemilerin Türk İç Sularına ve Limanlarına Gelişleri ve Bu Sulardaki Hareket ve Faaliyetlerine İlişkin Yönetmelik"*[381]

- Uluslararası MARPOL 73/78 Sözleşmesi'nin hükümlerine göre çıkarılan *"Gemilerden Atık Alınması ve Atıkların Kontrolü Yönetmeliği"*[382]

B. Türkiye'nin Karasuları Uygulamaları

Osmanlı Dönemi'nde karasuları genişliği uygulamasının çeşitli düzenlemelere bakılarak 3 deniz mili olduğu söylenebilecektir.[383]

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan 1964 yılına kadar Türkiye'nin ulusal mevzuatında karasularına ilişkin bir düzenlemeye gitmediği görülmektedir. Türkiye'nin karasuları genişlik uygulaması, 1958 tarihli KBBS'den evvel devletlerin genel uygulamalarına koşut olarak 3 deniz mili olmuştur. Bu konuda referans olarak alınabilecek tek belge 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması'dır. Her ne kadar Lozan Antlaşması metninde karasuları genişliğine ilişkin özel bir hüküm bulunmasa da, Antlaşma'nın 6. maddesi *"İşbu Muahedede hilafına bir hüküm olmadıkça, hududu bahriye, sahilden üç mil dûn mesafede kain ada ve adacıklar ihtiva eder" ve 12.*

---

[379] 4 Kasım 1999 tarih ve 23886 sayılı Resmi Gazete.

[380] 10 Kasım 1981 tarih ve 17510 sayılı Resmi Gazete.

[381] 24 Kasım 1983 tarih ve 18252 sayılı Resmi Gazete.

[382] 26 Aralık 2004 tarih ve 25682 sayılı Resmi Gazete ve ÖZMAN (2006), s. 267-273.

[383] BAŞEREN, Sertaç: **Ege Sorunları**, TÜDAV Yayınları, No: 15, Ankara 2003, s. 115.

Maddesi "*Asya sahilinden üç milden dûn mesafede kain adalar, işbu Muahede hilafına sarahat bulunmadıkça, Türkiye hakimiyeti altında kalacaklardır.*" hükümlerini ihtiva etmektedir.

Lozan Barış Antlaşması'nın bir neticesi olarak 1964 yılına kadar 3 deniz mili olan karasuları genişliği, 476 sayılı Karasuları Kanunu'nun 1/1. maddesi ile 6 mile çıkarılmıştır.[384]

Türkiye karasuları genişliğini 6 mil olarak kabul etmiş olmakla birlikte, anılan Kanun'un 2. maddesi ile, daha geniş karasuları kabul eden ve uygulayan devletlere karşı *"mütekabiliyet"* ilkesi temelinde daha geniş karasuları uygulama hakkını saklı tutmuştur. 20 Mayıs 1982 tarihinde çıkarılan 2674 sayılı Karasuları Kanunu ile bu Kanun yürürlükten kaldırılmıştır. 476 sayılı Kanun'daki düzenlemeye benzer bir şekilde 2674 sayılı Kanun'un 1. maddesi ile karasuları genişliği 6 mil olarak ilan edilmiş, ayrıca Hükümet'e hakkaniyet ilkesine ters düşmeyen durumlarda ve belirli denizlerde daha geniş karasuları ilan etme yetkisi verilmiştir. 29 Mayıs 1982 tarihli Bakanlar Kurulu Kararnamesi de önceki uygulamayı aynen kabul etmiştir. Böylelikle Ege Denizi'nde 6 mil olan karasuları genişliği, Karadeniz ve Akdeniz'de 12 mil olarak uygulama alanı bulmuştur.[385]

Bununla birlikte, mütekabiliyet ilkesinin, karasularını genişletme inisiyatifini öteki devletlere bağlı olarak tanıması[386] ve bunun Ege Denizi'nde yaratabileceği muhtelif uyuşmazlıklar cihetiyle 476 sayılı Karasuları Kanunu 20 Mayıs 1982 tarihinde,

[384] 24 Mayıs 1964 tarih ve 11711 sayılı Resmi Gazete.

[385] ULUSOY HALATÇI, Ülkü: ***"Uluslararası Hukuk Açısından Ege Hava Sahasında Türkiye ve Yunanistan Arasındaki Sorunlar",*** TBB Dergisi 2013 (109), s 313-314 ve 29 Mayıs 1982 tarih ve 17708 sayılı RG ile 29 Mayıs 1982 tarih ve 17708 sayılı RG.

[386] PAZARCI (1999), s. 312.

2674 sayılı yeni Karasuları Kanunu'nun 6'ncı Madde hükmü ile yürürlükten kaldırılmıştır.[387]

2674 sayılı Yeni Karasuları Kanunu ile Türk karasularının 6 deniz mili olduğu ifade edilerek Bakanlar Kurulu'na belirli denizler için o denizlerle ilgili bütün özellikleri, durumları göz önünde bulundurmak ve hakkaniyet ilkesine uygun olmak kaydıyla 6 deniz milinin üzerinde karasularının genişliğini tayin etmek üzere verilen bu yetkinin elbette devletler tarafından kabul görerek 1982 tarihli BMDHS'nde kayıtlı 12 deniz milini geçmeyecek şekilde uluslararası teamül ile uyumlu olması beklenmektedir.

Anılan Kanun'un yürürlüğe girmesini takiben Karadeniz ve Akdeniz'deki mevcut durumun sürdürülmesine karar verilmiş olup,[388] günümüzde de halen yürürlükte bulunan Karasuları Kanunu ve ilgili Bakanlar Kurulu Kararı gereğince, Türkiye'nin karasuları genişliği Ege Denizi'nde 6 deniz mili, Karadeniz ve Akdeniz'de 12 deniz mili olarak uygulanmaktadır. Öte yandan, kıyıları Türkiye'ye bitişik veya karşılıklı olan devletlerle karasuları sınırlandırması ise, ikili anlaşma ve bölgenin özellikleri gözetilerek hakkaniyet esasına göre yapılacağı 2674 sayılı Karasuları Kanunu'nun 2'nci maddesi ile hükme bağlanmıştır.

C. Türkiye'nin Kıta Sahanlığı ve Bitişik Bölge Uygulamaları

7 Haziran 1926 tarih ve 906 sayılı Gümrük Kanununun Bazı Maddelerinin Tadiline İlişkin Kanun'un 4'üncü Maddesi *"...sahilde, sahil hattından denize doğru 4 mil mesafede bulunan saha gümrük mıntıkası addolunur..."* şeklindeki ifadeyle

[387] 29 Mayıs 1982 tarih ve 17708 sayılı Resmi Gazete.

[388] 29 Mayıs 1982 tarih ve 8/4742 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı.

Türkiye'nin 4 millik bir gümrük bitişik bölgesi kabul ettiği görülmektedir.[389] Ancak, 2 Mayıs 1949 tarih ve 5383 sayılı Gümrük Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle 906 sayılı Gümrük Kanunu yürürlükten kaldırılmıştır. Yürürlüğe giren Yeni Kanun'un 2. Maddesi uyarınca Türkiye'nin gümrük sınırları siyasal sınırlar ile aynı tutulduğundan, Türkiye'nin herhangi bir gümrük bitişik bölgesine sahip olmadığı anlaşılmaktadır.[390]

Türkiye'nin bugüne kadar yukarıda arz ve izah edilen uygulamasından başka bitişik bölge hukuki tanımıyla uyumlu bir uygulaması olmadığı gibi, bitişik bölge uygulaması amacına yönelik herhangi bir tasarrufu da bulunmamaktadır.

Öte yandan, Türkiye, Karadeniz'de kıta sahanlığına ilişkin Karadeniz'e kıyıdaş devletlere ikili andlaşmalar akdetmek suretiyle sınırlarını belirlemiştir. Ancak, Ege Denizi ve Akdeniz'de kıta sahanlığı ilanı bölgedeki ihtilaflar nedeniyle yapılamamıştır.

D. Türkiye'nin Münhasır Ekonomik Bölge Uygulamaları

Türkiye 1982 BMDHS'ye taraf olmadığı cihetle, Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) ilan etme hakkının olup olmadığı hususu tartışmalı görülmektedir. Bununla birlikte, Üçüncü Deniz Hukuku Konferansında MEB kavramının yaygın olarak devletler tarafından kabul görmesi ve uygulamaya konulmuş olması, bu kavramın 1982 tarihli BMDHS'nden bağımsız niteliğiyle uluslararası örf ve adet hukukunun bir parçası olduğuna işaret etmektedir.[391]

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) ve Romanya'nın 1984-1986 yılları arasında Karadeniz'de MEB ilan etmesi, Türkiye'yi de harekete geçirerek, 1986

[389] ÖZMAN (2006), s. 333.

[390] PAZARCI (1999), s. 344.

[391] TOLUNER (1996), s. 273; PAZARCI (1999), s. 365.

yılında 86/1124 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile MEB ilan etmesine neden olmuştur.

Türkiye, Karadeniz'de MEB ilan etmiş olmasına karşın, sahip olduğu MEB'inde yönetsel ve yargısal yetkilerini kullanabileceği ulusal bir düzenlemeye gitmemiştir. Bu konuda çeşitli çalışmalar yapılmış ve hazırlanan kanun tasarısı TBMM'nin onayına sunulmuş olmakla birlikte, Karadeniz'de Türk MEB Kanunu halen yürürlüğe konulamamıştır. Sahil Güvenlik anlamında diğer kıyıdaş devletlerle yapılan işbirliği Andlaşmaları, bu düzenlemenin acilen yürürlüğe sokulması ihtiyacını ve gerekliliğini ortaya koymaktadır.[392]

Kıyıdaş devletler arasında yukarıda bahsigeçen uyuşmazlıklar nedeniyle, kıta sahanlığı ilanında olduğu gibi Ege Denizi ve Akdeniz'de Türkiye'nin MEB ilanı ve uygulaması bulunmamaktadır.

II. Uluslararası Yargı Kararları ve Uluslararası Örf ve Adet Hukukunun Doğu Akdeniz'deki Deniz Yetki Alanlarına Etkisi

A. Sınırlandırmada Andlaşma Akdedilmesinin Esas Olması

Türkiye, yarı kapalı deniz statüsünde olan Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında, *"yapılacak sınırlandırmanın hakkaniyete uygun bir sonuca ulaşmak üzere gerçekleştirilmesi gerektiği"* ilkesi çerçevesinde bölgesel müzakere ve görüşmeler marifetiyle Doğu Akdeniz'deki kıyıdaş devletlerle andlaşma akdetme temelinde konuyu sarahate kavuşturmalıdır. Zira, deniz alanlarının sınırlandırılmasında uygulanması gereken örf ve adet hukuku kuralı, deniz sınırlarının

[392] BAŞEREN/KURUMAHMUT, s. 60-66.

tek taraflı olarak saptanamayacağı ve yapılacak sınırlandırmanın hakça çözüme ulaşmak üzere gerçekleştirilmesi esası üzerine inşa edilmiştir.

Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı sırasında Türk Heyeti tarafından da bu sav ileri sürülmüştür. Türkiye'nin 26 Ağustos 1976 tarihinde Ege Denizi Kıta Sahanlığı Davasına ilişkin olarak sunduğu gayri resmî görüşme tutanaklarında da bu hususlar kayıtlıdır.

1984 tarihli ABD ile Kanada arasındaki Maine Körfezi davasında, kıyıları bitişik veya karşılıklı devletler arasında deniz alanlarına ilişkin sınırlandırmanın, bu devletlerden biri tarafından tek taraflı olarak yapılamayacağı, iyi niyetle ve müspet bir sonuç elde etme arzusu ile yürütülecek müzakereler neticesinde, taraflar arasında yapılacak bir andlaşma ile gerçekleştirilmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır.

Türkiye'nin taraflar arasında akdedilecek bir anlaşma ile kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırmasına ilişkin görüşü, doktrinde genel kabul gören ve uyuşmazlıkların hallinde uygulanan bir yöntemdir. Bunun yanısıra, bu yöntem, Doğu Akdeniz'deki kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırmasının bölgenin coğrafi yapısından kaynaklı karmaşıklığı nedeniyle, sınırlandırmaya uygulanacak metot ve ilkeleri taraflarca kabul edilerek saptayan uyuşmazlığın özüne ilişkin bir yöntem olarak ortaya çıkmaktadır.

B. Kıta Sahanlığı Sınırlandırmasında Doğal Uzantının Esas Olması

UAD'nin 1969 tarihli Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davası'na ilişkin kararında "*Her devletin kıta sahanlığı onun ülkesinin doğal uzantısı olmalı ve başka bir devletin ülkesinin doğal uzantısına girmemelidir.*"[393] şeklindeki ifadesiyle kıta sahanlığı

[393] 1969 tarihli Kuzey Denizi Davası kararı, parag. 101.

sınırlandırmasında doğal uzantının esas olması gerektiğine vurgu yapılmıştır.

Doğu Akdeniz'deki kıta sahanlığı sınırlandırmasına ilişkin hususlardan birini teşkil eden bu durum, Türk ana karasının doğal uzantısı üzerinde bulunan Yunanistan'a ait adalar noktasında karşımıza çıkmaktadır. Yunanistan'a ait olmakla birlikte Türk ana karasının doğal uzantısı üzerinde yer alan bu adaların kıta ülkesi gibi değerlendirilmemesi gerekmektedir. Nitekim, bu adaların kıta sahanlığına bir kıta ülkesi gibi sahip olduğunu söylemek hukuken mümkün değildir. O halde, bir anakaranın önündeki doğal uzantı üzerinde yer alan ve o ülkenin sular üstüne yükselmiş kısımları durumunda olan bu adalara, anakara ülkesi ile eşit kıta sahanlığı alanı ve buna bağlı haklar tanımanın, kıta sahanlığı sınırlandırmasında sarih bir şekilde hakkaniyete aykırı sonuçlar doğuracağı aşikardır.

C. Sınırlandırmanın Hakkaniyete Uygun Yapılması

1958 tarihli Cenevre Sözleşmelerinde sınırlandırmanın esas olarak *"anlaşma/eşit uzaklık/özel koşullar"* üçlü kuralı çerçevesinde yapılması gerekliliği üzerinde durulurken, 1982 tarihli Sözleşme'de uluslararası hukuka uygun ve hakça çözümü hedefleyen bir sınırlandırma süreci öngörüldüğü anlaşılmaktadır.

Hakkaniyet diğer bir ifadeyle hakça ilkeler, uygulanan hukuk kurallarının eksiklik ve boşluklarını aynı iç hukuk düzeni mantığı ile paralel olarak gidermeye çalışan bir kavramdır.

Deniz alanlarından kıta sahanlığı sınırlandırılmasında zorunlu olarak uygulanması gereken kural sınırlandırmanın hakkaniyete uygun şekilde gerçekleştirilmesidir. Zira, Divan, 1969 tarihli Kuzey Denizi davası kararında, kıta

sahanlığı sınırlandırmasında zorunlu olarak uygulanması gereken hukuk kurallarının "*hakça ilkeler*" olduğunu "*Bütün ilgili şartları dikkate alarak, hakkaniyet prensiplerinin uygulanması ile hakkaniyete uygun bir çözümün bulunması*" şeklinde kaydetmiştir.[394]

Divan, 1984 tarihli ABD ile Kanada arasındaki Maine Körfezi davası kararında, sınırlandırmanın hakkaniyet prensipleri ile bölgenin coğrafî ve diğer özellikleri çerçevesinde, hakça bir çözüm oluşturmak üzere yapılması gerektiği hususunu, "*Kıyıları bitişik veya karşılıklı devletler arasında hiçbir deniz sınırlandırması, bu devletlerden biri tarafından tek taraflı olarak yapılamaz. Sınırlandırma, iyi niyetle ve gerçekten olumlu bir sonuç elde etme arzusu ile yürütülecek müzakereler sonunda, taraflar arasında yapılacak bir antlaşma ile gerçekleştirilmelidir. Bununla beraber, böyle bir antlaşma gerçekleştirilemediği takdirde sınırlandırma, gerekli yetkiye sahip bir üçüncü tarafa başvurmak sureti ile yapılmalıdır. Her iki halde de sınırlandırma, hakkaniyet ilkelerinin uygulanması ile, bölgenin coğrafi biçimi ve diğer ilgili durumlar dikkate alınarak, hakça bir çözüm sağlayabilecek pratik metotların kullanılması sureti ile yapılır.*" şeklinde açıklamıştır.

1958 tarihli Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin 6'ncı Maddesindeki sınırlandırma kuralının en nihayetinde hakkaniyete uygun çözümü amaçladığı hususunun, yargı kararlarında tartışmasız bir biçimde kabul edildiği görülmektedir. O halde, sınırlandırmanın, bütün ilgili koşullar dikkate alınarak ve hakça ilkeler temelinde yapılması gerektiği söylenebilecektir.

Uluslararası hukukta hakça ilkelere uygunluk, jeolojik, jeomorfolojik ve

[394] 1969 tarihli Kuzey Denizi Davası kararı, parag. 101/C.

topografik unsurlar, kıyıların durumu ve uzunluğu, adalar, körfezler, adaların kıta ülkesine ve diğer kıyı ülkelerine mesafesi, boyutları, ekonomik ve beşeri durumu, değerlendirmeye tabi deniz alanında başka deniz alanı ve sınırlarının varlığı, güvenlik, seyr-ü sefer, doğal kaynaklar ve mineraller ile tarihsel hakların varlığı gibi unsurlar dikkate alınarak sağlanmaktadır.

D. Sınırlandırmada Eşit Uzaklık İlkesinin Zorunlu Olmaması

1958 tarihli CKSS'ne dayandırılan eşit uzaklık ilkesinin, sınırlandırmada uygulanan zorunlu bir kural olmadığı hususu defaatle yargı kararlarında ifade edilmiştir.

Anılan Sözleşme'nin 6'ncı Madde hükmünün, Doğu Akdeniz'deki diğer kıyıdaş devletler tarafından Türkiye'ye karşı ileri sürülmesi hukuken mümkün gözükmemektedir. Öyle ki, Türkiye bu Sözleşme'ye taraf olmadığı gibi, bu hükme karşı itirazlarını vaktiyle kayda geçirmiştir. O halde bu hükmün uluslararası hukuk açısından Türkiye'ye karşı ileri sürülme imkanı bulunmamaktadır.

UAD'nin 1969 tarihli Kuzey Denizi kararında, 1958 tarihli CKSS'nin sınırlandırmayla ilgili 6'ncı Maddesi ile ilgili olarak, anılan Sözleşme'nin imzalanması esnasında ve akabinde sözkonusu hükmün bir örf ve adet hukuku kuralı niteliğini haiz olmadığı sonucuna varılmıştır.

Nitekim anılan kararı takiben, ortaya çıkan kazai uygulamalarda da bu husus teyit edildiği gibi,[395] Üçüncü Deniz Hukuku Konferansında vuku bulan yoğun tartışmalar da farklı bir sonuca varılamadığını göstermektedir. Hal böyleyken, Türkiye'nin anılan Sözleşme'nin 6'ncı Madde hükmünde öngörülen eşit uzaklık ilkesini

[395] İngiltere-Fransa Davası Kararı, parag. 70. ve Tunus-Libya davası kararı, parag. 109.

uygulamak konusunda, gerek uluslararası hukuk, gerek örf ve adet hukukundan doğan herhangi bir sorumluluğu bulunmadığını ifade etmek yerinde olacaktır.

E. Sınırlandırmada Adaların Özel Durum Oluşturması

Doğu Akdeniz'de Kıbrıs Adası'nın ve Yunanistan'a ait adaların varlığı, bölgede gerçekleştirilecek olan kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırması açısından *"özel durumlar"* oluşturmaktadır. Bu adaların özellikle coğrafi konumu itibariyle kıyıdaş ülkelere mesafeleri ve diğer özelliklerine bağlı olarak bir değerlendirme yapılması gerekmektedir.

Adaların her hal ve karda kıta sahanlığına sahip olabileceklerine ilişkin görüş, hakkaniyete uygun olmayan sonuçlar doğurabileceği cihetle genel kabul görmemiştir. Her ne kadar 1958 tarihli CKSS'nin 1/b. Maddesinde ve 1982 tarihli BMDHS'nin 121. Maddesinde adalara da kara ülkesi için uygulanması öngörülen kuralların tatbiki kabul edilmişse de, bu husus koşulsuz ve şartsız adaların kıta sahanlığına sahip olacakları ve bu sınırlandırma yapılırken ülkelerin anakaraları ile eşit statüde değerlendirilecekleri anlamına gelmemektedir.

Nitekim, bu hükmün katı bir şekilde uygulanması nedeniyle adaların varlığı gibi özel durumların göz ardı edilmesi ve sadece eşit uzaklık ilkesinin uygulanması sonucunda, coğrafî açıdan elverişli durumda olan devlet lehine ancak hakkaniyete aykırı bir sınırlandırma gerçekleşmiş olacaktır. Bu itibarla, uluslararası yargı ve hakemlik kararlarında, gerek komşu devletin kıta ülkesine yakın bir konuma sahip olan adaların, gerek konumu ne olursa olsun küçük boyutlu adaların, karşısındaki kıta ülkeleri ile aynı genişlikte kıta sahanlığına sahip olamayacakları hususu ekseriyetle kabul

edilmektedir.[396]

Öyleyse, bu gibi durumlarda daha ziyade, bir başka ülkenin anakarasına kendi kıta ülkesinden daha yakın adalar ile küçük boyutlu adaların, yalnızca karasuları ile yetinmelerinin genel kabul gördüğü söylenebilecektir. Zira bu husus, 1982 tarihli BMDHS'de küçük kayalıkların kıta sahanlığına sahip olamayacağını belirten 121. Maddenin 3. Fıkrası ile teyit edilerek, 1977 tarihli İngiltere - Fransa davasında da uygulama alanı bulmuştur.[397]

F. Sınırlandırmanın Hak ve Nısfet İlkelerine Uygun Olması

Öncelikle hakça ilkeler ile hak ve nısfet ilkelerinin birbirlerinden farklı kavramlar olduğunu belirtmek gerekir. Uluslararası Adalet Divanı Statüsünün 38. maddesinde uluslararası hukukun kaynakları asli ve yardımcı kaynaklar olmak üzere biçimsel olarak ikiye ayrılmıştır. Asli kaynaklar uluslararası örf ve adet hukuku kuralları, uluslararası sözleşmeler (andlaşmalar) ve hukukun genel ilkeleri iken, yardımcı kaynaklar doktrin ve yargı kararları olarak ifade edilmiştir. Aynı maddenin ikinci fıkrasında ise, taraflarca talep edilmesi durumunda Divanın başvurabileceği, hukuk dışı (contra legem) çözüm yolu olan hak ve nısfete (ex aequo et bono) yer verilmiştir. Ancak Divan tarafından bugüne kadar hiçbir uyuşmazlıkta hak ve nısfet çözüm yoluna başvurulmadığı görülmektedir. Nitekim Divan'ın hak ve nısfete başvurabilmesi için birtakım şartların gerçekleşmesi gerekmektedir. Tarafların talepleri olmadığı sürece Divan hakça ilkelerdeki gibi doğrudan hak ve nısfete

[396] Tunus-Libya Davası kararı, parag. 128; Gine-Gine Bissau Davası kararı, parag. 244; Tunus-Libya Davası kararı, parag. 79.

[397] İngiltere-Fransa Davası kararı, parag. 70.

başvuramamaktadır.

Her ne kadar hukuk kurallarının asli amacı adaleti sağlamaksa da, bu kurallarının katı bir şekilde uygulandığı bazı durumlarda adaletli bir çözüme ulaşmak güç olabilmektedir. Bu gibi durumlarda mutlak adalete ulaşmak ancak hukuk dışı yöntemlerle mümkün olabilmektedir. Bir diğer ifadeyle, hakkaniyetin bir hukuksal yönü *(infra legem)* ve bir de hukuk dışı yönü *(contra legem)* bulunmaktadır. Uluslararası hukuk doktrininde hukuksal adalet "*hakça ilkeler*" olarak tanımlanırken, hukuk dışı adalet ise "*hak ve nısfet*" *(ex aequo et bono)* olarak ifade edilmektedir. Hakça ilkelere göre karar vermede hukuk kurallarının katı bir şekilde uygulaması sözkonusuyken, hak ve nısfete *(ex aequo et bono)* göre karar vermede mahkemeler, hukuk kurallarını sert bir şekilde uygulamaktan bağışık tutulmuştur.[398]

Dolayısıyla, Doğu Akdeniz'de yer alan ve Yunanistan'a ait Rodos, Meis Adası ile Kıbrıs Adası'nın havzada özel bir durum oluşturduğu ve Türkiye ile eşit ölçüde bir kıta sahanlığına sahip olamayacağı aşikardır. Zira, deniz alanlarının sınırlandırmasında bu özellikleri haiz adalara kıta ülkesi gibi tam etki tanınması, hakkaniyete tamamen ters düşen bir durumun ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Doğu Akdeniz'e kıyısı olan devletlerin talep etmesi durumunda, Doğu Akdeniz'in özel koşulları da dikkate alınarak hak ve nısfete de başvurularak daha adaletli bir çözümün ortaya çıkabileceği düşünülmektedir.

G. Doğu Akdeniz'in Yarı Kapalı Deniz Olması

Doğu Akdeniz'in yarı kapalı bir deniz olduğu, 1985 tarihli Libya - Malta

[398] 1982 tarihli Tunus/Libya kıta sahanlığı davası, parag. 71.

Davası'nda UAD tarafından sarih bir şekilde belirtilmiştir.[399] Türkiye'nin, anılan karardaki bu tespitten hareketle, Doğu Akdeniz'in yarı kapalı bir deniz olduğunu, bu itibarla sınırlandırma yapılacak bölgenin coğrafi yapısına uygun olarak ve bütün ilgili durumlar dikkate alınarak, özel kuralların uygulanması gerektiğini savunması uluslararası hukuk ve yargı kararlarıyla uyumlu ve makul bir yaklaşımdır.

III. Türkiye'nin Doğu Akdeniz Kıta Sahanlığı ve Münhasır Ekonomik Bölgesinin Muhtemel Sınırları

Uluslararası deniz hukukunda deniz alanlarının sınırlandırılmasında asli kaynak olarak, 1958 tarihli KSBBS ve 1982 tarihli BMDHS hükümleri ile örf ve adet hukuku kuralları bulunmaktadır. Türkiye, 1958 ve 1982 tarihli Sözleşmelere taraf olmadığı cihetle, deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında teorik olarak daha ziyade örf ve adet hukuku kurallarına tabi olacağı düşünülmektedir.[400] Bu üç asli kaynak birbirinden farklı gibi gözükmekle birlikte, esasen üçü de temelde hakkaniyete uygun bir sınırlandırma öngörmektedir.[401]

Doğu Akdeniz'de hakkaniyete uygun bir sınırlandırmanın ön koşulu, sınırlandırmanın bölgenin coğrafi yapısı ile uyumlu bir şekilde gerçekleştirilmesidir. Coğrafya denildiğinde ise karşımıza ilk çıkan husus kıyı uzunluklarıdır. Buna göre, kıyı şeridi uzun olan devletler daha uzun kıta sahanlığına sahip olabilecekken, kıyı şeridi görece kısa olan devletlerin daha dar bir deniz alanına sahip olması esastır. Bununla beraber, bu sınırlandırmada uygulanacak herhangi bir metodunun bulunmadığını

[399] Libya-Malta Davası kararı, parag. 67.

[400] BAŞEREN, Sertaç Hami: **Doğu Akdeniz'de Hukuk ve Siyaset**, AÜSBF, Ankara 2013, s. 285.

[401] EVANS, s. 20.

belirtmek yerinde olacaktır. Zira, sınırlandırmanın hakkaniyete uygun olduğu ölçüde doğru metodun tatbik edildiği söylenebilecektir.[402]

Deniz alanlarının sınırlandırılmasında uygulanacak örf ve adet hukuku kuralının, tek taraflı olarak saptanamayacagk olup, yapılacak sınırlandırmanın hakkaniyete uygun olması amacına özgülenmiş olması gerekmektedir. Bu nedenle Türkiye'nin, Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında, taraflar arasında gerçekleştirilecek görüşmeler neticesinde üzerinde uzlaşı sağlanacak bir andlaşma ile sözkonusu uyuşmazlığın hallini savunması yerinde olacaktır.

Türkiye'nin uluslararası bir andlaşma akdedilmesi marifetiyle Doğu Akdeniz'de deniz alanlarının sınırlandırılması gerektiğine ilişkin görüşü, yargı kararlarında da kabul görmüş bir uygulamadır. Gerçekten de anılan havzada kıta sahanlığı ve MEB alanlarının birbiri içine geçmiş olması nedeniyle taraflar arasındaki uyuşmazlığın oldukça karmaşık bir niteliği haiz şüphe götürmez bir gerçektir.

O halde, sınırlandırmada ortay hat metodu hakkaniyete hizmet ediyor ise, elbette bu metot uygulanacaktır. Ancak bu metodun hakça çözüme hizmet etmemesi durumunda ya metodun gerektiği ölçüde değiştirilmesi ya başka metodların uygulanması ile desteklenmesi gerekmektedir. Diğer bir ifadeyle ortay hat metodunun diğer metodlar karşında herhangi bir üstünlüğü veya önceliği bulunmamaktadır.[403]

Doğu Akdeniz'de sınırlandırmaya esas teşkil edecek deniz alanında ortay hat, Anadolu ile Afrika kıtası sahilleri arasında doğu-batı ekseninde yer almakta olup, bu

[402] BAŞEREN (2013), s. 286.

[403] Libya-Malta Kıta Sahanlığı davası parag. 63 ve BAŞEREN (2013), s. 286.

eksenin kuzeyinde Yunanistan'a ait Girit, Kerpe, Kaşot, Rodos Adaları ile Kıbrıs Adası bulunmaktadır.[404]

Türkiye ve Mısır arasında bir sınırlandırma andlaşması yapılması durumunda, yukarıda bahsigeçen adaların Mısır'a ait olduğu varsayımından hareket ederek, ters tarafta kalacak olan bu adalara yalnızca karasuları kadar deniz yetki alanları verilebilecekti. Dolayısıyla bu adaların Yunanistan'a veya başka bir devlete ait olmuş olması durumu değiştirmeyecek bir etken olup, bu adalara coğrafi konumları sebebiyle farklı bir sınırlandırma ilkesi ve metodu uygulanmayacaktır. Nitekim Divan, 1969 tarihli Kuzey Denizi davasında, *"coğrafyanın yeniden şekillendirilmesi söz konusu olamaz"* ve *"iki veya daha fazla sayıda ülke arasındaki sınırlandırmanın bölgenin bütün ilgili unsurları dikkate alınarak hakkaniyet prensipleri temelinde hakça bir çözüme ulaşılacak şekilde yapılması gerektiği"* şekinde yer verdiği ifadelerle bu prensibi vurgulanmıştır.[405]

Bu karara benzer bir şekilde, 2009 tarihli Romanya ile Ukrayna arasındaki Karadeniz'deki deniz yetki alanlarının paylaşımına ilişkin uyuşmazlıkta Mahkeme, Ukrayna'ya ait olan ve ortay hattın ters tarafında kalan Yılan Adası'na karasuları kadar deniz yetki alanı tanımıştır.

Doğu Akdeniz'de Kıbrıs Adası haricinde ana karalar esas alınarak Türkiye, Lübnan, İsrail ve Mısır kıyıları deniz sınırlandırmasına esas teşkil eden ilgili kıyılar olarak kabul edildiğinde ise; Türkiye ile bu ülkeler arasındaki deniz yetki alanlarının sınırlandırmasının,

[404] YAYCI (2012), s. 42, 104 no'lu dipnot.

[405] YAYCI (2012), s. 42, 104 no'lu dipnot.

-Türkiye ile Lübnan arasındaki ilgili kıyılara istinaden ortay hattın karşılıklı kıyı uzunlukları dikkate alınarak Lübnan'a doğru asgari 0.25 oranında,

-Türkiye ile İsrail arasındaki ilgili kıyılara istinaden ortay hattın karşılıklı kıyı uzunlukları dikkate alınarak İsrail'e doğru asgari 0.75 oranında,

-Türkiye ile Mısır arasındaki ilgili kıyılara istinaden ortay hattın karşılıklı kıyı uzunlukları dikkate alınarak Mısır'a doğru asgari 0.25 oranında aşağı kayacak şekilde tezahür edebileceği söylenebilecektir.[406]

Bununla birlikte, Doğu Akdeniz'de kain Kıbrıs Adasının varlığının deniz yetki alanların sınırlandırılmasında olası etkileri üzerinde durmak gerekir. Bir coğrafi oluşumun ada tanımına uyması ile sahip olacağı deniz yetki alanları arasında doğrudan bir ilişki kurulamamaktadır.[407]

Uluslararası hukukta, adaların deniz yetki alanlarına sahip olabileceği öngörülmüşse de, bu husus birtakım koşullara bağlanmıştır. Özellikle ıssız ve kendine mahsus bir ekonomisi bulunmayan adalara deniz yetki alanı tanınmadığı görülmektedir. Bu kurallar daha ziyade uluslararası yargı organları tarafından anakaraya bakılarak adalara sınırlı deniz yetki alanları tanınmasına ya da deniz yetki alanı tanınmamasıyla neticelenen istikrarlı kararlar vermelerine sebebiyet vermiştir.[408]

Türkiye ile KKTC arasında kıta sahanlığı sınırlandırması, Anadolu kıyı şeridi ile Kıbrıs sahilleri arasında ortay hat ile belirlenmesiyle gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

[406] YAYCI (2012), s. 43, 104 no'lu dipnot.

[407] PAZARCI (2005), s. 296.

[408] Daha detaylı bilgi için bkz: ACER, Yüksel: "***Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasında Adaların Rolü ve Devletlerin Uygulamaları"***, Uluslararası Hukuk ve Politika, Cilt 4, No:16, 2008, s.1-8.

Bu hattın ilgili koşullar dikkate alınarak Türkiye ve KKTC için sırasıyla 2/3 ve 1/3 oranında kıta sahanlığı bırakacak şekilde güneyde kaydırılması usulüyle yapılması hakkaniyete uygun olacaktır. Türkiye ile KKTC arasındaki bu hattın, doğuda Suriye kıta sahanlığı ile kesiştiği noktaya kadar uzanması makul olacaktır. Batıda ise bu sınırın, Türkiye'nin sahil uzunluğunun Kıbrıs batı sahillerine kıyasla oldukça uzun olduğu dikkate alınarak, bu etkinin hakkaniyet uygun olması için sınırlandırmaya yansıtılması gerekmektedir. Bu durumda yaklaşık 32˚ boylamına kadar doğu istikametine doğru uzanacak olan Türk kıta sahanlığı sınırının, bu noktadan itibaren Türkiye sahillerinin Kıbrıs sahillerine oranı ile güney istikametine yönelmesi ve Anadolu sahilleri ile Afrika sahilleri arasındaki ortay hat ile kesişme noktasına kadar uzanması beklenmektedir.[409]

Nitekim, Türkiye ile KKTC arasında kıta sahanlığı sınırlandırması 21 Eylül 2011 tarihinde imzalanan Türkiye Cumhuriyeti ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti arasında Akdeniz'de Kıta Sahanlığı Sınırlandırması Hakkında Anlaşma ile çizilmiştir. Sözkonusu anlaşma, Türkiye ile KKTC'nin Akdeniz'deki kıta sahanlıklarının bir bölümünü, uluslararası hukuka uygun olarak ve hakça ilkeler dikkate alınarak belirlenen 27 coğrafi koordinatın birleştirilmesiyle elde edilen bir çizgi ile sınırlandırmaktadır.[410]

[409] BAŞEREN (2002), s. 115.

[410] T.C. Dışişleri Bakanlığının 21 Eylül 2011 ve 216 sayılı "Türkiye – KKTC Kıta Sahanlığı Sınırlandırma Anlaşması İmzalanmasına İlişkin" Basın Açıklaması, http://www.mfa.gov.tr/no_-216_-21-eylul-2011-turkiye-_-kktc-kita-sahanligi-sinirlandirma-anlasmasi-imzalanmasina-iliskin-disisleri-bakanligi-basin-ac_.tr.mfa

Anılan Anlaşma'nın 1. Maddesi *"Akdeniz'de Türkiye Cumhuriyeti ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti arasındaki kıta sahanlığı sınırı, aşağıda koordinatları belirtilen noktalardan geçer:*

1. 35-33-09.584K 32-16-18.000D
2. 35-33-41.913K 32-21-12.349D
3. 35-33-47.278K 32-31-50.801D
4. 35-35-38.364K 32-37-51.980D
5. 35-37-58.043K 32-46-34.195D
6. 35-39-53.677K 32-56-36.616D
7. 35-40-59.868K 33-02-50.096D
8. 35-40-55.189K 33-10-19.709D
9. 35-41-19.465K 33-19-40.157D
10.35-40-58.546K 33-23-18.544D
11. 35-41-14.617K 33-32-33.838D
12. 35-41-45.874K 33-38-16.025D
13. 35-42-04.417K 33-45-08.528D
14. 35-42-29.670K 33-53-00.873D
15. 35-43-50.531K 34-02-48.043D
16. 35-45-06.627K 34-06-06.897D
17. 35-45-44.498K 34-10-13.085D
18. 35-48-11.903K 34-14-21.393D
19. 35-49-46.780K 34-18-51.643D
20. 35-51-41.517K 34-24-51.492D
21. 35-52-57.081K 34-28-43.550D
22. 35-54-25.608K 34-33-30.506D
23. 35-54-42.208K 34-36-28.498D
24. 35-54-06.978K 34-40-56.920D
25. 35-52-55.052K 34-44-01.021D
26. 35-51-19.934K 34-46-40.603D
27. 35-49-09.889K 34-48-51.634D

Akit Taraflar aralarındaki kıta sahanlığı sınırlandırma çizgisinin doğuda 35-49-09.889K ile 34-48-51.634D koordinatlarında olan nokta ve batıda 35-33-09.584K ile 32-16-18D koordinatları olan noktaya kadar saptama konusunda yukarıda belirtildiği gibi anlaşmaya varmışlardır. Bu koordinatların doğudaki 35-49-09.889K ile 34-48-51.634D noktasının doğusuna ve batıdaki 35-33-09.584K ile 32-16-18D noktasının batısına doğru olan yöndeki sınırlandırmanın ve daha uzağa doğru uzatılarak çizilmesinin, ilgili taraflarla uluslararası hukuk kurallarına ve hakkaniyet ilkelerine göre ileride yapılacak anlaşmalarla gerçekleştirilmesi konusunda da mutabık kalmışlardır." hükmünü ihtiva etmektedir.

Yukarıda da belirtildiği üzere, bu sınırın doğu kısmı Türkiye, KKTC ve Suriye arasındaki sınır ile doğrudan ilintilidir.[411]

Türkiye, Akdeniz'in doğusunda Suriye ile komşu olup, iki devletin kıyıları genel itibariyle kuzey-güney istikametinde ilerleyen Akdeniz sahillerinde birbirlerine bitişiktir. İki devletin müşterek kara sınırlarının Akdeniz'e ulaştığı noktada sahil, muhtemel bir kıta sahanlığı sınırlandırmasında batıya doğru uzanan bir burun nedeniyle Türkiye aleyhine netice verebilecektir. Bu durum nedeniyle, Türkiye ile Suriye arasında yapılacak bir kıta sahanlığı sınırlandırmasında sınırın kuzeye doğru yönelmesi beklenir ve bu tür bir sınırlandırmada Türkiye'nin oldukça uzun sahil şeridine kıyasla küçük bir kıta sahanlığına sahip olması gibi bir durum karşımıza çıkmaktadır. Ancak bu durum hakkaniyet uygun olmayacağı cihetiyle, sahilin genel istikameti doğrultusunda dik olarak çizilecek eşit mesafe çizgisi ile bu durum giderilebilecektir.[412]

---

[411] KOÇ: ***"Uluslararası Hukukta Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Gelişmeleri ve Türkiye'nin Deniz Alanlarının Sınırlandırılması",*** AÜSBE, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara 2006, s. 274.

[412] GÜNDÜZ/ÖZTÜRK: **Ege Kıta Sahanlığı ve İlişkili Sorunlar Sempozyumu Bildiriler Kitabı,** TÜDAV Yayını, No:12, 2002, s. 115.

Türkiye ile Yunanistan arasındaki kıta sahanlığı sınırlandırması ise, Ege kıta sahanlığının güney ucunun saptanmasına bağlı olarak şekillenecektir. O halde, Ege kıta sahanlığının Akdeniz'e ulaştığı noktadan kuzeye yani Anadolu'ya ve güneye doğru inen sınırın Türkiye ile Mısır arasında ortay hatla kesiştiği nokta Türk kıta sahanlığının güney batı ucunu oluşturacaktır.[413]

Daha önce de ifade edildiği gibi, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de üç ayrı bölgede kıta sahanlığı ve/veya MEB sınırlandırması yapması gerekmektedir. Bu bölgeler batıdan doğuya doğru sıralandığında;

- en batıda Türkiye, Mısır, Yunanistan ve GKRY,

- ortada Türkiye ve KKTC ve doğuda Suriye ile

- Türkiye ve KKTC kıyılarının bulunduğu bölge olarak tabir edilebilecektir.

Sınırlandırma anlaşmaları açısından en sorunlu bölge ise Kıbrıs Adası'nın batısında kalan bölgedir. Burada yapılacak sınırlandırma ile ilgili hukuki sorunlar, Doğu Akdeniz havzasını siyasi, ekonomik ve güvenlik açısından doğrudan etkileyecektir. Diğer iki bölgede yapılacak sınırlandırmaların nispeten daha az sorun yaratacağı aşikardır.[414]

Kıbrıs Adası'nın batısında kalan bölgede yapılacak bir sınırlandırmada, asıl sorun olarak karşımıza uluslararası uyuşmazlık konusu olan Kıbrıs meselesi çıkmaktadır. Kıbrıs sorununun siyasi olarak çözüme kavuşması halinde, buna uygun

[413] GÜNDÜZ/ÖZTÜRK, s. 115.

[414] SANDIKLI/BUDAK/ÜNAL: ***"Doğu Akdeniz'de Enerji Keşifleri ve Türkiye"***, BİLGESAM, Bilge Adamlar Kurulu Raporu, No: 59, İstanbul 2013, s. 34.

olarak hukuki düzenlemeler yapılabilecektir. Bu düzenlemeler neticesinde ise, Ada'da yaşayan her iki toplum özellikle doğal kaynaklardan gelir elde etme gibi ekonomik manada önemli faydalar sağlayabilecektir. Nitekim, Kıbrıs etrafında var olduğu tahmin edilen hidrokarbon yataklarından elde edilecek doğalgaz ve petrolün, tüketici pazarlarına ulaştırılmasında takip edilebilecek en kısa ve maliyet olarak en ucuz güzergah Türkiye'dir.[415]

Suriye, 1964-2003 yılları arasında 35 deniz mili genişliğinde karasuları politikası uygulamıştır. Şam Yönetimi, 19 Kasım 2003 tarihinde kabul ettiği yasayla Doğu Akdeniz'de 12 millik karasuları, 24 millik bitişik bölge ve 200 deniz milini aşmayacak şekilde MEB olduğunu BM Genel Sekreterliği'ne bildirmiştir.[416] Bu gelişme, Türkiye, KKTC ve Suriye açısından yapılacak bir sınırlandırma için müspet bir tekamül olarak değerlendirilmektedir.

Suriye'de Mart 2011'den bu yana devam eden iç savaş ve kriz ortamı dolayısıyla herhangi bir anlaşmanın yapılması halihazırda mümkün görünmemektedir. Üstelik kriz sırasında Türkiye ve Suriye'nin birbirlerine karşı tutumlarının da önemli ölçüde değiştiğini söylemek yanlış olmayacaktır. O halde, Suriye ile bu bölgede yapılacak sınırlandırma anlaşmalarını Suriye'nin gelecekteki ülke içi durumu belirleyecektir.[417]

2003 yılında GKRY Doğu Akdeniz'de denizlerin paylaşım mücadelesini başlatmıştır. O tarihten bu yana ise Türkiye, KKTC dışında henüz Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına yönelik olarak herhangi bir kıyıdaş devlet ile

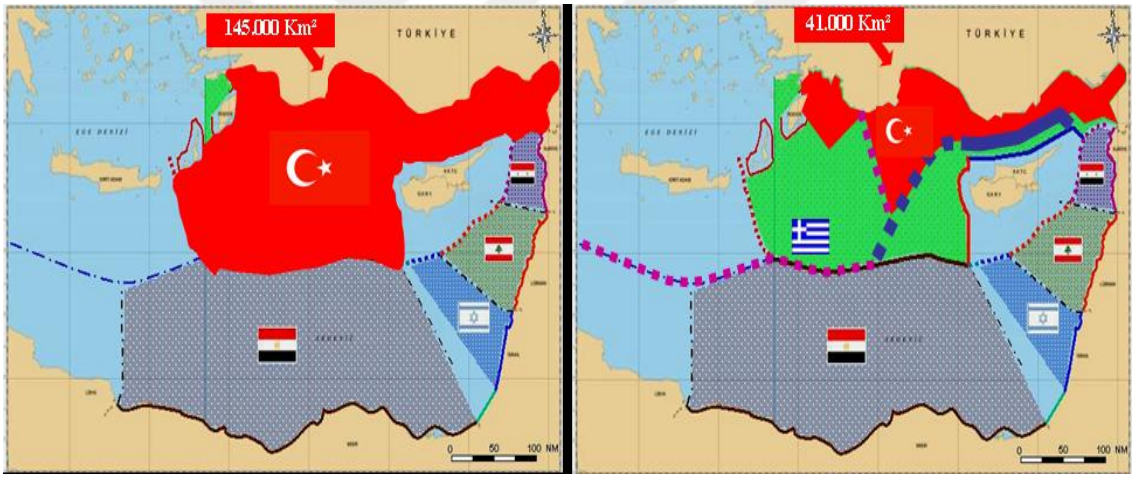
[415] SANDIKLI/BUDAK/ÜNAL, s. 34.

[416] SANDIKLI/BUDAK/ÜNAL, s. 34.

[417] SANDIKLI/BUDAK/ÜNAL, s. 34.

bir andlaşma akdetmemiştir. Türkiye Doğu Akdeniz'de MEB ilanında bulunmamış olmakla beraber, aşağıda yer alan haritadaki (32°16′18″D Boylamı Batısı ve 33°40′K Enlemi Kuzeyi) deniz alanlarında uluslararası hukuktan kaynaklanan meşru hak ve menfaatleri olduğunu ve hatta bu alanın kendi deniz yetki alanı olduğunu çeşitli vesilelerle ifade etmiş ve etmeye de devam edecektir.[418]

Türkiye'nin GKRY tarafından 2003 yılından bu yana uluslararası hukuka aykırı tutum ve davranışlarına mukabil Doğu Akdeniz'deki genel tutumu esasen *"deniz yetki alanlarının ilgili tüm kıyı devletleri arasında yapılacak andlaşmalar yoluyla belirlenmesi gerekliliği"*nin ifade edilmesi şeklinde olmuştur.[419]

Şekil 16 - *Türkiye'nin 145.000 km2'lik Muhtemel Asgari MEB'i ve GKRY - Yunanistan İkilisinin Türkiye İçin Öngördüğü 41.000 km2'lik MEB'in Karşılaştırılması*[420]

Bu nedenle, uluslararası toplum nezdinde MEB ilan etmiş ve ilgili kıyıdaşlarla

[418] YAYCI (2012), s. 31.

[419] YAYCI (2012), s. 33; Türkiye Cumhuriyeti'nin 2 Mart 2004 tarih ve 2004 Turkuno DT/4739 sayılı ve 23 Temmuz 2007 tarihli un.doc. A/61/1011-s/2007/456 sayılı Notası.

[420] Kaynak: YAYCI (2012).

sınırlandırma andlaşmaları akdetmiş GKRY'nin ihaleye açtığı parseller üzerinde herhangi bir uyuşmazlık olduğu algısı yeterince oluşturulamamıştır.[421]

Diğer taraftan GKRY andlaşmalar marifetiyle elde ettiği deniz alanlarını, ilgili kıyı uzunlukları orantı prensibi ile hakça ilkeler hilafına gerçekleştirmiş,[422] başta Lübnan olmak üzere sınırlandırma andlaşması imzaladığı ülkelerin deniz alanları uluslararası hukuktan kaynaklanan hak ve menfaatlerine aykırı şekilde şekillenmiş,[423] bu nedenle de hak kayıplarına uğramışlardır.

Uluslararası deniz hukuku uyarınca, Türkiye'nin Kıbrıs Adası'nın güneyinde kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge olmak üzere deniz yetki alanları üzerinde birtakım hakları bulunmaktadır. Zira, KKTC ve GKRY'nin, Kıbrıs Adası'nda kuzey ve güney olmak üzere ülke sınırları çizilmiş iki ayrı devlet oldukları fiili duruma istinaden, KKTC'nin Türkiye, Suriye, Lübnan, İsrail ve Mısır ile deniz yetki alanları sınırlandırmasına esas olan karşılıklı kıyıları bulunmaktadır.[424]

Ayrıca, KKTC ile karşılıklı kıyıları bulunan Mısır, İsrail, Lübnan ve Suriye'nin kıyı uzunlukları nispetinde ve hakça paylaşım ilkesi doğrultusunda GKRY yerine KKTC ile sınırlandırma andlaşmaları akdetmeleri halinde, GKRY ile yaptıkları andlaşmadan elde ettikleri deniz alanından çok daha fazla deniz alanlarına sahip

[421] YAYCI (2012), s. 35.

[422] YAYCI (2012), s. 35'te bu durumu şu şekilde izah etmektedir: "MEB'in kıyı uzunlukları oranında belirlenmesi halinde ortay hattın da bu oranda kaydırılması gerekecektir. Buna göre Lübnan'ın 1/1,83 kıyı oranına istinaden yaklaşık 2600 km^2, İsrail'in 1/3.74 kıyı oranına istinaden yaklaşık 4600 km^2, Mısır'ın ise 1/13,06 kıyı oranına istinaden yaklaşık 21500 km^2 daha fazla deniz alanına sahip olması mümkün olabilecektir."

[423] YAYCI (2012), s. 36.

[424] YAYCI (2012), s. 40.

olmaları mümkün gözükmektedir. Bununla birlikte, uluslararası deniz hukukuna göre deniz yetki alanları sınırlandırmasının, devletlerin ilgili kıyı uzunluklarının orantısına göre, adaların ana kıtaların önünü kapatmayacak şekilde ve ters yönde olup olmamaları gibi temel bazı faktörler dikkate alınarak yapılması gerekmektedir.[425] Esasen adaların ana karalar kadar deniz yetki alanına sahip olamayacağı genel ilkesi kabul edilmiştir. Uluslararası mahkemelerin Libya- Malta, Ukrayna-Romanya davaları başta olmak üzere birçok davada vermiş olduğu kararlar da bu yöndedir.[426]

Öte yandan, GKRY MEB ilan ederken ve sınırlandırma andlaşmaları imzalarken, Türkiye'nin kullandığı düşey hatlar yerine diyagonal hatlar kullanmıştır. Bu yöntemle, hem karşılıklı sınırlandırma antlaşması imzalayacağı ilgili kıyıdaş devlet sayısını, hem deniz yetki alanını arttırmıştır.[427]

Hâlbuki Türkiye bugüne kadar Doğu Akdeniz'de muhtemel MEB olarak öngördüğü deniz yetki alanlarını ve ilgili kıyıdaş devletleri düşey hatlar kullanarak belirlemiştir. Dolayısıyla ilgili kıyıdaş devletler olarak sadece Suriye, KKTC ve Mısır'ı dikkate almış ve 145.000 km^2'lik bir deniz alanını muhtemel deniz yetki alanı olarak tespit etmiş ancak ilan etmemiştir. Şayet GKRY de Türkiye gibi düşey hatlar kullanmış olsaydı sadece Mısır ve kısmen İsrail ile deniz yetki alanı sınırlandırma andlaşması imzalayabilecek ve şimdi iddia ettiği deniz yetki alanının ancak 1/3'üne sahip olabilecekti.[428]

[425] YAYCI (2012), s. 42.

[426] YAYCI (2012), s. 43.

[427] YAYCI (2012), s. 44.

[428] YAYCI (2012), s.44.

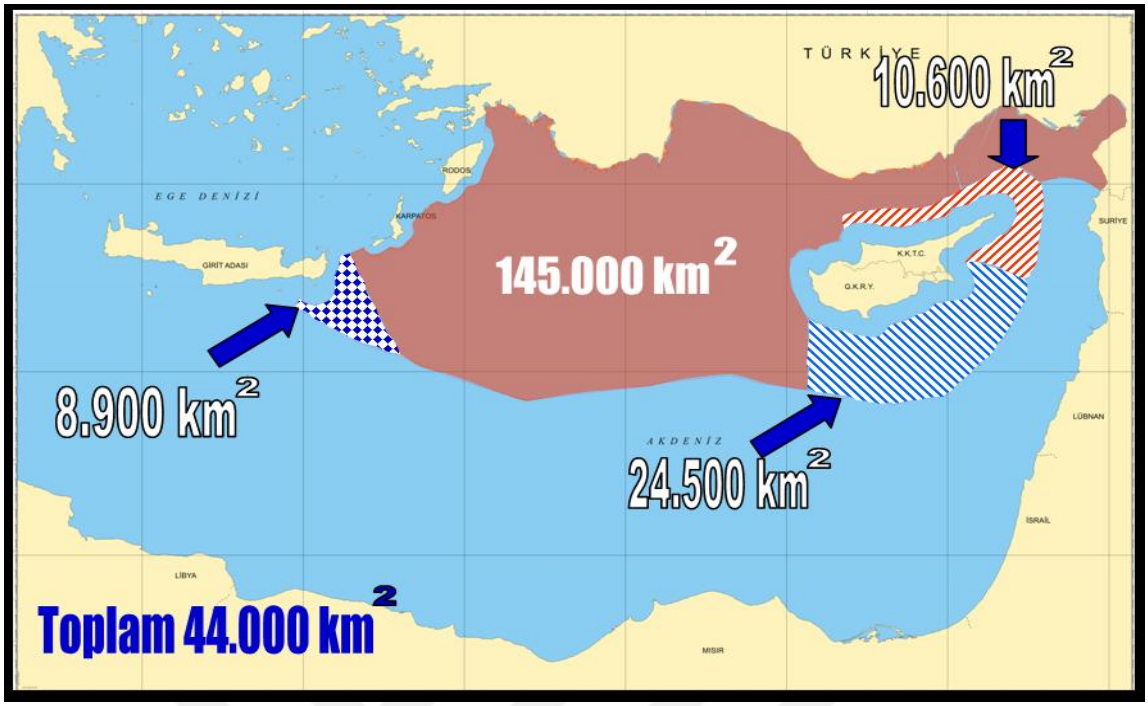
Şekil 17 - *Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin Düşey Hatları Esas Aldığı Ortay Hatta Göre Sınırlandırma*[429]

Şekil 18 - *Türkiye GKRY'nin Yaklaşımı ile Hareket Etmiş Olsaydı Belirleyeceği MEB*[430]

[429] Kaynak: BAŞEREN, Sertaç Hami: **Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı-Dispute Over Eastern Mediterranean Maritime Jurisdiction Areas**, İlke Yayınevi, İstanbul 2011.

[430] YAYCI (2012), s. 50.

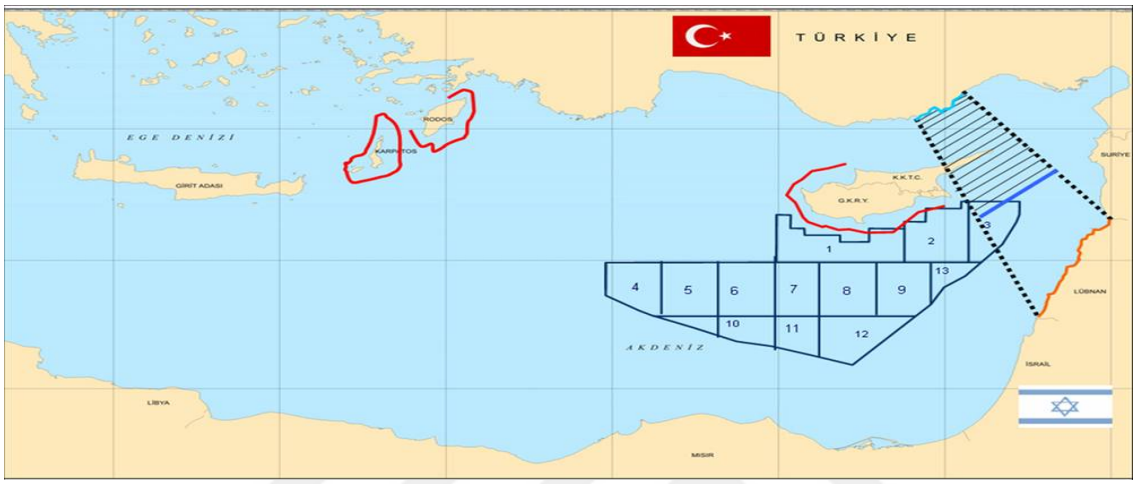

Şekil 19 - *Bugüne Kadar Ortaya Konulan Haritalarla Kıyaslandığında Türkiye Tarafından Gündeme Getirilmeyen Asgari 44.000 Kilometrekarelik Bir MEB Alanı Kaybını Gösterir Harita*[431]

Son olarak, Türkiye, Doğu Akdeniz'de kıyıdaş devletler ile arasında yapacağı bir MEB sınırlandırmasında, Anadolu ile Afrika Kıtası sahilleri (Libya-Mısır) arasında *"ortay hattın"* esas alınması durumunda, *"ortay hattın"* kuzeyinde kalan Kıbrıs Adası'nın *"coğrafyanın üstünlüğü"* ile *"kapatmama (non-encroachment)"* prensipleri doğrultusunda ana karalar kadar deniz yetki alanına sahip olamayacağı hususunu bir kez daha yinelemek yerinde olacaktır. Ayrıca, Yunan Adalarının ters tarafta bulunmaları ve Anadolu sahillerinin önünü kapatmak suretiyle Türkiye'nin denize açılımını engelliyor konumda olmaları sebebiyle, uluslararası yargı kararlarında da ekseriyetle yer verildiği üzere bu adalar sadece karasuları kadar deniz yetki alanlarına sahip olabilecektir. Bu durumda Kıbrıs Adası'na tam etki tanınmayarak yani etkisi sınırlandırılarak Türkiye ile

[431] YAYCI (2012), s. 50.

Mısır arasında karşılıklı kıyıların tümü boyunca bir sınırlandırma andlaşması yapılması hukuken uygun ve mümkün gözükmektedir. Benzer durum Lübnan ile Türkiye arasında bir deniz yetki alanları sınırlandırma andlaşması yapılması durumu için de geçerli olup, tasviri sınırlandırma haritasının aşağıdaki gibi tezahürü muhtemeldir.[432]

Şekil 20- *Türkiye-Lübnan Tasviri Muhtemel MEB Sınırlandırması*[433]

[432] YAYCI (2012), s. 48-49.

[433] Kaynak: YAYCI (2012), s. 49.

SONUÇ

Türkiye gerek 1958 tarihli Cenevre Sözleşmeleri gerek 1982 tarihli BMDHS'ne taraf olmadığı cihetle, Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında uluslararası örf ve adet kuralları ile uluslararası yargı kararları yol gösterici olacaktır.

İki veya daha fazla devlet arasında yapılacak deniz alanları sınırlandırmasında hakkaniyet temelinde ilgili faktörler dikkate alınarak hakça çözüme ulaşılması esastır. Her ne kadar yukarıda bahsigeçen üç kaynağın lafzı birbirlerinden farklı gibi gözükse de, öz bakımından üçünün de hakkaniyet esasına dayalı bir sınırlandırma öngördüğü izahtan varestedir.

Doğu Akdeniz'de hakkaniyetli bir sınırlandırmanın temini ancak kıyı uzunlukları ile ilgili diğer faktörlerin dikkate alınmasıyla gerçekleştirilebilir. Sınırlandırmada belirli ve zorunlu bir metot öngörülmediğinden hakça çözüme ulaşılmasında kullanılan her metodun esasen hakkaniyete de uygun olduğu ifade edilebilir.

Doğu Akdeniz, Türkiye, Mısır, İsrail, Filistin, Lübnan, Suriye, KKTC ve GKRY gibi kıyıdaşların bulunduğu yarı kapalı bir denizdir. Bu havzada, özellikle 2000'li yıllardan itibaren keşfedilen doğal kaynaklar, bölge ülkelerinin bu kaynaklardan gelir elde etme saikiyle hareket etmelerine ve bu alanların derhal paylaşılmasına yönelik girişimlere yönelmelerine sebep olmuştur.

Rusya'nın 2006 yılı sonunda Ukrayna üzerinden Avrupa'ya sevk edilen doğalgazı taşıyan boru hattını kapatmasıyla AB'nin enerji güvenliği ve arzı konuları Avrupa gündemine taşınmıştır. Rusya'nın enerji politikasını Gürcistan, Ukrayna ve

Kırım gibi meselelerde Avrupa'ya karşı bir silah olarak kullanmasıyla beraber, NATO tarafından enerji güvenliği konusu yeni tehdit algılamaları arasında ele alınmaya başlanmıştır.

Esasen tüm bu gelişmeler, Avrupa'nın en önemli enerji tedarikçisi olan Rusya'ya güvenin azalmasına ve AB, NATO gibi uluslararası yapıların daha fazla Doğu Akdeniz havzasına yönelmesine sebebiyet vermiştir.

1878'de Osmanlı Devleti'nden geçici olarak yönetimi alarak Kıbrıs Cumhuriyeti'nin 1960 tarihli Kuruluş Andlaşması ile Ada'da kalıcı hale gelen İngiltere ise, halihazırda GKRY topraklarında bulunan Dikelya ve Akrotiri askeri üsleri marifetiyle bölgeyi kontrolü altında tutmakta, askeri üslere tanınan karasuları gibi deniz alanları yetkileri çevçevesinde de doğalgaz ve petrol arama ve tarama faaliyetlerinde bulunmaktadır.

AB için alternatif enerji güzergahı ve temin havzası olabilecek Doğu Akdeniz'de daha önce varlık göstermeyen Rusya'nın, son dönemde özellikle Suriye'de 2011 yılında başlayan iç savaşla birlikte son derece etkin ve görünür hale geldiği söylenebilecektir.

Suriye'de halihazırda devam eden kriz ortamının kısa vadede değişmeyeceği öngörüsü ve Suriye'nin Türkiye ile halihazırdaki ikili siyasi ilişkilerinin vaziyetinden hareketle, iki ülke arasında deniz yetki alanlarının paylaşımı konusunda bir andlaşma akdedilmesi yakın gelecekte mümkün gözükmemektedir. Suriye'deki kriz ortamı orta veya uzun vadede giderilse bile, Suriye'nin uzunca bir süre bölgesel ve küresel güçlerin boyunduruğundan çıkamayacağı ve ülkedeki kırılgan yapının değişmeyeceği açıktır.

Diğer taraftan, Türkiye Karadeniz'e kıyıdaş devletlerle kıta sahanlığı ve MEB

sınırlandırmasına ilişkin uluslararası andlaşmalar akdetmekle birlikte, Akdeniz'de henüz MEB ilanında bulunmamış ve Akdeniz'e kıyıdaş devletlerle herhangi bir andlaşma imzalamamıştır. Halbuki, Türkiye'nin hak ve menfaat kaybına uğramamasını teminen Akdeniz'de harekete geçerek öncelikle MEB ilanında bulunması, akabinde ise kıyıdaş devletlerle andlaşma akdetme yoluna gitmesi gerektiği düşünülmektedir. Zira bugün için Birleşmiş Milletler'e tek taraflı MEB ilan ettiğini duyuran 32 kadar devlet bulunmaktadır.[434]

Türkiye, bugüne kadar bölgedeki haklarını korumaktaki kararlılığının bir göstergesi olarak sismik araştırmalar dâhil muhtelif devlet uygulamaları yapmış ve muhtemel MEB'indeki haklarına tecavüz girişimlerini başarıyla bertaraf etmiştir. Ancak gelinen bu aşamada, Türkiye'nin tek taraflı MEB ilan etmeksizin ve kıyıdaş ülkelerle andlaşma yapmaksızın yalnızca yukarıdaki girişimleri ile hak kayıplarına uğraması muhtemel gözükmektedir. O nedenle, Türkiye'nin acilen Doğu Akdeniz'e yönelik bütüncül bir strateji belirlemesi ve Doğu Akdeniz'de uluslararası hukuk açısından olduğu kadar askeri ve stratejik alanlarda da son dönemde gösterdiği kararlılığı yinelemesi gerekmektedir.[435]

Bilindiği üzere, GKRY 2003 yılından bu yana Akdeniz'deki ülkelerle kıta sahanlığı ve MEB anlaşmaları yaparak, deniz alanlarını uluslararası hukuka aykırı bir şekilde sınırlandırarak, Türkiye'yi Doğu Akdeniz'de küçük bir deniz alanına

[434] Arjantin, Avustralya, Brezilya, Kanada, Şili, Çin Halk Cumhuriyeti, Danimarka, Fransa, Hindistan, Endonezya, Japonya, Meksika, Yeni Zelanda, Norveç, Pakistan, Filipinler, Polonya, Portekiz, Rusya, Güney Afrika, Güney Kore, İngiltere, ABD, Libya, GKRY, Suriye, İsrail, Lübnan. Daha detaylı bilgi için bkz: YAYCI (2012), s. 56.

[435] ABDULLAHZADE, Cavid: ***"Doğu Akdeniz'de Mısır'la Antlaşma Şart"***, BAŞEREN, Sertaç Hami, (Ed.) Akdeniz'de Hukuk ve Siyaset, s. 350.

hapsetmeye çalışmaktadır.[436]

GKRY'nin 2004 yılında Annan Planı'nı reddetmesini müteakip AB'ye Kıbrıs Cumhuriyeti'ni temsilen alınmasıyla Kıbrıs meselesi çözümsüzlük sürecine doğru evrilmiştir. Bu uluslararası uyuşmazlık ister istemez Doğu Akdeniz'e de sirayet etmiştir.

Kıbrıs meselesinin uzun vadede bir çözüme kavuşma ihtimalinin oldukça düşük olduğu değerlendirildiğinden, Türkiye'nin KKTC'nin haklarını savunmaya devam ederken, ancak her hal ve karda kendi hak ve menfaatlerini önceleyen bir hareket tarzı benimsemesi büyük önem arz etmektedir. Nitekim, Kıbrıs Adası, Türkiye'ye yakın konumu ile Türkiye'nin güvenliği ve Türkiye'ye güneyden gelebilecek tehditler bağlamında oldukça kritik bir noktadadır.

Öte yandan, Kıbrıs'ın ada olması nedeniyle tanınacak etkinin kıta ülkesi ile aynı olamayacağı hususuna uluslararası yargı kararlarında da ekseriyetle yer verilmiştir. O nedenle Doğu Akdeniz'de gerçekleştirilecek hakça bir sınırlandırmada, Ada'ya sınırlı etki tanınarak deniz alanlarının belirlenmesi yoluna gidilmesi en makul tercih olarak belirmektedir. Ancak her hal ve karda, bu sınırlandırma ilgili taraflar arasında yapılacak uluslararası andlaşmalar marifetiyle gerçekleştirilmelidir. Öyle ki, Türkiye bu tezi Yunanistan'la Ege Denizi'nde vuku bulan ve UAD'ye taşınan davadaki gayrı resmi görüşünde de kayda geçirmiştir.

Türkiye ile KKTC arasında 2011 yılında hakkaniyet temelinde kıta sahanlığı

[436] BAŞEREN, Sertaç Hami: ***"Doğu Akdeniz'de Gerilim",*** s. 62, http://tudav.org/calismalar/deniz-alanlari/munhasir-ekonomik-bolge/dogu-akdeniz-serhat-h-baseren/ (Erişim tarihi: 1 Nisan 2019).

sınırlandırmasına ilişkin bir andlaşma akdedilmiştir. Ancak, Türkiye'nin KKTC dışında Akdeniz'deki diğer kıyıdaş devletlerle bugüne kadar herhangi bir andlaşma yoluna gitmemiş olması stratejik açıdan Türkiye'nin aleyhine bir durumdur.

Türkiye, ne yazık ki bugüne kadar izlediği düşey hatlar yöntemiyle, sınırlı ilgili kıyı ve kısıtlı sayıda ilgili kıyıdaş gibi eksik teknik ve yaklaşımlar nedeni ile deniz yetki alanlarını minimalist bir yaklaşımla ortaya koymuştur.[437]

GKRY ise izlediği haksız iddia, yaklaşım ve yöntemlerini, uluslararası hukuk uyarınca hak ettiğinden çok daha büyük deniz yetki alanları için kıyıdaş devletlerle imzaladığı andlaşmalarla fiilen hayata geçirmiştir. Esasen GKRY'nin imzaladığı bu andlaşmalar aynı zamanda Türkiye'nin İsrail ve Lübnan ve hatta Mısır ile andlaşma yapma imkânının ortadan kaldırılmasına yönelik hamleler olarak değerlendirilmelidir.[438]

Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanları üzerindeki hak ve menfaatlerine zarar getirecek en kötü senaryonun ise, GKRY ile Yunanistan'ın deniz yetki alanlarının paylaşımına dair bir antlaşmayı imzalaması olduğu hatırda tutulmalıdır.[439]

Zulüm ve hukuksuzluk hiçbir zaman payidar olamamıştır. O nedenle, Türkiye bir yandan uluslararası hukuka uygun çabalarını sürdürürken diğer yandan Yunanistan'ın bölgede yaratmak istediği fiili duruma fiili durumla cevap vererek Mısır'la deniz yetki alanlarının tespiti için bir andlaşma yapılmasının zeminini

[437] YAYCI (2012), s. 31.

[438] YAYCI (2012), s. 55.

[439] YAYCI (2012), s. 55.

oluşturmak zorundadır. Mısır'la yapılacak bu tür bir sınırlandırma andlaşması, Yunanistan'ın planlarını bozarak, Türkiye'nin olduğu kadar Mısır'ın da lehine bir durum yaratacaktır. Bu nedenle, Türkiye'nin Akdeniz'de söz sahibi olabilmesi için Mısır'la masaya oturması bir şart olarak gözükmektedir.[440]

Deniz alanlarının sınırlandırılmasında uygulanması gereken örf ve adet hukuku kuralı, deniz sınırlarının tek taraflı olarak saptanamayacağı ve yapılacak sınırlandırmanın hakkaniyete uygun bir sonuca ulaşmak üzere gerçekleştirilmesidir. Hal böyleyken, Türkiye vakit kaybetmeksizin bir MEB Kanunu çıkarıp bu kanuna dayanarak bir MEB ilanı yapmalı ve bunu BM nezdinde tek taraflı olarak tescil ettirmelidir. Bu tescili takiben ise, tüm kıyıdaş devletlerle ikili antlaşma imzalama yoluna gitmesi gerektiği düşünülmektedir.

[440] ABDULLAHZADE, s. 338.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

ACER, Yücel / KAYA, İbrahim: *"Uluslararası Hukuk İngilizce Özetli Ders Kitabı",* Legal Yayıncılık, İstanbul, 2013.

ACER, Yücel / KAYA, İbrahim: *"Uluslararası Hukuk Temel Ders Kitabı"*, Uşak Yayınları, 5. Baskı, Ankara, 2014.

ACER, Yücel / KAYA, İbrahim: *"Uluslararası Hukuk",* 6. Basım, Ankara, Seçkin Yayınları, 2015.

AKSU, Fuat: *"Türk-Yunan İlişkileri: İlişkilerin Yönelimini Etkileyen Faktörler Üzerine Bir İnceleme"*, Stratejik Etüdler Milli Komitesi, Ankara, 2001.

ANTUNES, Nuno Sergio Marques: *"Towards the Conseptualization of Maritime Delimitation. Legal and Technical Aspects of a Political Process",* Publications on Ocean Development, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden/Boston, 2003.

BAŞEREN, Sertaç Hami: *"Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı-Dispute Over Eastern Mediterranean Maritime Jurisdiction Areas",* İlke Yayınevi, İstanbul, 2011.

BROWN, Edward Duncan: *"The International Law of the Sea",* vol. I, Aldershot, Dartmouth, 1994.

BUDISLAV, Vukas: "*Law of the Sea: Selected Writings",* Leiden, NLD: Brill Academic Publishers, 2004.

ÇALIK, Ahmet: *"Deniz Ticareti Tatbikatçıları İçin Uluslararası Kamusal Deniz Hukuku",* Piri Reis Vakfı, İzmir, 2002.

CARLETON Chris / SCHOFIELD Clive: *"Developments in the Technical Determination of Maritime Space: Delimitation, Dispute Resolution, Geographical Information Systems and the Role of the Technical Expert",* Maritime Briefing Vol. 3, No. 4, Durham University Publications, 2002.

CHARNEY, I. Jonathan / ALEXANDER, M.Lewis (Ed. By)*"International Maritime Boundaries",* Vol 1 & 2, Brill Nijhoff, 1993.

CHURCHILL, Robin Rolf / LOWE, Alan Vaughan, *"The Law of the Sea",* Manchester, Manchester University Press ND, 1988.

CHURCHILL, R.R. / LOWE, A.V.: *"The Law of the Sea",* Vol 3, Juris Publishing-Manchester University Press, 1999.

COOK Peter J. / CARLETON Chris M: *"Continental Shelf Limits: The Scientific And Legal Interface",* Oxford University Press, New York, 2000.

Deniz Kuvvetleri Komutanlığı *"Çevre Denizlerimizin Statüsüne İlişkin Ulusal ve Uluslararası Düzenlemeler"* (DKKY 375-3) Dz.K.K. Basımevi, İstanbul, 1993, I-10.

DURAN Burhanettin / İNAT Kemal / CANER Mustafa: *"Türk Dış Politikası Yıllığı",* Seta Yayınları, 2009.

DURAN G. Yaşar / ERGÜN Ç. Evrim, *"Uluslararası Hukukta Adalar",* Çakmak Yayınevi, Ankara, 2011.

DOĞRU, Sami: "Uluslararası Hukukta Kıta Sahanlığı ve Ege Denizi Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı", Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 2003.

BOZKURT, Enver: *"Türkiye'nin Uluslararası Hukuk Mevzuatı",* Asil Yayınları, Ankara, 2007.

EVANS, Malcom: *"Relevant Circumstances and Maritime Delimitation"*, Relevant Circumstances and Maritime Delimitation, Ed., Ian Brownlie, Oxford, Clarendon Press,

1989.

FIRAT, Melek M.: *"1960-1971 Arası Türk dış politikası ve Kıbrıs Sorunu*", Siyasal Kitapevi, Ankara, 1997.

GAZİOĞLU, Ahmet C.: *"İngiliz yönetiminde Kıbrıs son iki yıl (1958-1960) Enosis çemberinden Kıbrıs Cumhuriyeti'ne–3"*, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi Yayınları, Ankara, 2000.

GÖKALP, İbrahim: *"Milletlerarası Adalet Divanı'nın Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasına Dair Kararlarında Dikkate Aldığı İlkeler",* Beta Yayınları, İstanbul, 2008.

GÖNLÜBOL, Mehmet: "*Uluslararası Politika İlkeler, Kavramlar, Kurumlar*" Atilla Kitapevi, Ankara, 1993.

GÜNDÜZ, Aslan: *"Milletlerarası Hukuk Temel Belgeler Örnek Kararlar",* Beta Yayınevi, İstanbul, 1998.

GÜNDÜZ, Aslan: "*Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Teşkilatlar Hakkında Temel Metinler*", Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul, 1994.

GÜNDÜZ Aslan / ÖZTÜRK Hüseyin, (Ed.): *"Ege Kıta Sahanlığı ve İlişkili Sorunlar Sempozyumu Bildiriler Kitabı",* TÜDAV Yayın, No:12, 14-15 Aralık 2002.

GÜNDÜZ, Aslan: "İkinci Denizcilik Gücü Sempozyumu Bildiriler, Soru ve Cevaplar, Katkılar ve Konuşma Metinleri", Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 1999.

HARRIS, D.J.: *"Cases and Materials on International Law"*, Sweeth and Maxwell Ltd., London, 1991.

IŞIKLAR, Hakan Cem: *"Ege'de Casus Belli",* Ümit Yayıncılık, 1. Basım, Ankara, 2005.

JENNINGS, R.Y.: *"The Principles Governing Marine Boundaries",* in *Festschrift für Karl Doehring*, 1989.

JAGOTA, S. P.: *"Maritime Boundary",* Publications On Ocean Development, Martinus Nijhoff Publishers, 1985.

KURAN, Selami: *"Uluslararası Deniz Hukuku",* Beta Yayınları, İstanbul, 2006.

KURAN, Selami, "*Uluslararası Deniz Hukuku"*, Turhan Kitabevi, 3. Baskı, İstanbul, 2009.

LAX, David A. Lax / SEBENIUS, James K.: *"Thinking Coalitionally: Party Aritmetic, Process Oppurtunism, and Startegic Sequencing,"* in H. Peyton Young, ed. Negotiation Analysis, Ann Arbor: University of Michigan Press, 1991.

LÜTEM, İlhan: *"Deniz Hukukunda Gelişmeler"* BM Deniz Hukuku Konferansı, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1959.

O'CONNELL, D.P.: *"The International Law of the Sea"*, C. II, Ed., I. A. Shearer, Clarendon Press-Oxford, 1984.

ÖZMAN, Aydoğan: *"Deniz Hukuku I"* Turhan Kitabevi, Ankara, 2006.

PAZARCI, Hüseyin: "*Uluslararası Hukuk Dersleri"* II. Kitap, Turhan Kitabevi, Ankara, 1997.

PAZARCI, Hüseyin: *"Uluslararası Hukuk Dersleri",* II. Kitap, Turhan Kitabevi, Gözden Geçirilmiş 8. Baskı, Ankara, 2005.

PAZARCI, Hüseyin: *"Uluslararası Hukuk",* Turhan Kitabevi, Ankara, 2013.

PAZARCI, Hüseyin: *"Türk Dış Politikasının Başlıca Sorunları",* Turhan Kitabevi, Ankara, 2015.

SUR, Melda: *"Uluslararası Hukukun Esasları",* Beta Yayınları, İzmir, 2000.

TAMÇELİK Soyalp / KURT Emre: *"Türkiye'nin Ekonomik Bölge Algısı ve Yakın*

Tehdir Alanı: Kıbrıs", Uluslararası Güvenlik Kongresi Bildiriler Kitabı, Cilt 3, (Ed.) ÇOMAK Hasret, Kocaeli Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, Kocaeli, 2014.

TANAKA, Yoshifumi: *"Predictability and Flexibility in the Law of Maritime Delimitation",* Studies in International Law, Vol. 8, Portland, 2006.

TEKİL, Fahiman: *"Deniz Hukuku",* Alkım Yayınları, İstanbul, 2001.

TOLUNER, Sevin: *"Milletlerarası Hukuk Dersleri"*, Beta Basım Dağıtım A.Ş., İstanbul, 1996.

TOLUNER, Sevin: "*Milletlerarası Hukuk Dersleri-Devletin Yetkisi: Yer ve Kişiler Bakımından Çevresi ve Niteliği"*, Beta Basım Dağıtım A.Ş., İstanbul, 1989.

United Nations, Law of the Sea Bulletin, Vol. 52.

United Nations, Yearbook of the International Law Commission 1952, New York, 1958, Volume I.

United Nations, Yearbook of the International Law Commission 1953, New York, 1959. Volume I.

United Nations, Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea, Handbook On The Delimitation Of Maritime Boundaries, New York, United Nations Publications, 2000.

YÜCEL, Talip / ALASYA, Halit Fikret: "Kıbrıs Türkleri. Türk Dünyası El Kitabı", TKAE Yayınları, Ankara, 1976.

The Oxford Handbook of The Law of The Sea, 2015, Edited by DONALD R ROTHWELL Professor of International Law, Australian National University ALEX G OUDE ELFERINK Professor of International Law of the Sea, University of Tromsø and Utrecht University KAREN N SCOTT Professor of Law, University of Canterbury TIM STEPHENS Professor of International Law, University of Sydney

MAKALELER

ABDULLAHZADE, Cavid: *"Doğu Akdeniz'de Mısır'la Antlaşma Şart",* Doğu Akdeniz'de Hukuk ve Siyaset, Yay. Haz.: Sertaç Hami Başeren, AÜSBF, Ankara, 2013.

ACER, Yücel: *"Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Hukuku",* Doğu Akdeniz'de Hukuk ve Siyaset, Yay. Haz.: Sertaç Hami Başeren, AÜSBF, Ankara 2013, pp. 337-353.

ACER, Yücel: *"Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasında Adaların Rolü ve Devletlerarası Uygulama",* Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi, 2008, Cilt 4, No: 16.

AK, Gökhan: *"Kıbrıs Adası Çevresindeki Deniz Dibi Hidrokarbon Zenginliklerinin Adadaki Sorunun Çözümüne Muhtemel Etkileri",* Motif Akademi Halkbilimi Dergisi, 2013-1, Kıbrıs Özel Sayısı-I, İstanbul, 333-338,

AKSOY ERCÜMEN, Merve: *"Doğu Akdeniz Enerji Rekabeti"* https://insamer.com/tr/dogu-akdeniz-enerji-rekabeti_366.html

ANLAR GÜNEŞ Şule, *"Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi ve Deniz Çevresinin Korunması"* AÜHFD, Cilt 56, 2007, pp. 1-37.

BAŞEREN, Sertaç Hami: *"Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı,"* Stratejik Araştırmalar Dergisi, Stratejik Araştırma ve Etüt Merkezi, Yıl: 8 Sayı: 14, 0cak 2010, pp. 132-133.

BAŞEREN, Sertaç Hami: "*Doğu Akdeniz Yetki Alanları Sınırlandırılması Sorunu",* Doğu Akdeniz'de Hukuk ve Siyaset, Yay. Haz.: Sertaç Hami Başeren, AÜSBF, Ankara 2013, pp. 253-307.

BAŞEREN, Sertaç Hami: *"Doğu Akdeniz'de Son Gelişmeler ve Türkiye'nin Bölgedeki Kıta Sahanlığı ile Muhtemel Münhasır Ekonomik Bölgesinin Sınırları",* Silahlı Kuvvetler Dergisi, 2007, Sayı: 393.

BAŞEREN, Sertaç Hami: *"Doğu Akdeniz Kıta Sahanlığı Üzerine Bir Değerlendirme"*

Ege Sorunları Sempozyumu, İstanbul, 2002, pp. 104-118.

BAŞEREN, Sertaç Hami & KURUMAHMUT Ali: *"Ege'de Egemenliği Devredilmemiş Adalar",* Stratejik Araştırma ve Etüdler Milli Komitesi, 2003.

BAŞEREN, Sertaç Hami: *"Doğu Akdeniz'de Gerilim",* http://tudav.org/calismalar/deniz-alanlari/munhasir-ekonomik-bolge/dogu-akdeniz-serhat-h-baseren/.

BAŞEREN, Sertaç Hami: *"Kıta Sahanlığı: Doğal Uzantı ve Mesafe ilkesi ilişkileri",* Dış Politika Dergisi, C. VI, S. 1, 1995.

BEAZLEY, Peter B.: *"Maritime Briefing Technical aspects of Maritime Boundary Delimitation",* Vol.1.No.2, 1994, Durham, International Boundaries Research Unit.

BOZKURT, Enver: *"Uluslararası Hukuk Bakımından Münhasır Ekonomik Bölge Kavramının Ortaya Çıkışı",* Uluslararası Hukuk ve Politika, Cilt 2, No: 5, 2006.

BROWN, E. D.: *"The International Law of the Sea",* vol. I, Aldershot, Dartmouth, 1994.

CHARNEY, J.I.: *"Progress in International Maritime Boundary Delimitation Law",* American Journal of International Law, Vol. 88, 1994

David H. ANDERSON: *"Maritime Delimitation in the Black Sea Case (Romania v. Ukraine)",* The Law and Practice of International Courts and Tribunals: a Practitioners' Journal, Vol. 8, No 3, 2009, pp. 305-327.

DEGAN, Vladimir-Djuro: *"Consolidation of Legal Principles on Maritime Delimitation: Implications for the Dispute between Slovenia and Croatia in the North Adriatic",* Chinese Journal of International Law, Vol. 6, No. 3, 2007, pp. 601–634.

DOĞRU, Sami: *"Doğu Akdeniz'de Hidrokarbon Kaynakları ve Uluslararası Hukuka Göre Bölgedeki Kıta Sahanlığı"*, TBB Dergisi, 2015, Sayı: 119.

DUNDUA, Nugzar: *"Delimitation of Maritime Boundaries Between Adjacent States",* United Nations, The Nippon Foundation Fellow, 2006-2007, http://www.un.org/depts/los/nippon/unnff_programme_home/fellows_pages/fellows_papers/dundua_060 7_georgia.pdf, s.10

DUNLAP, William V.: "*Maritime Briefing*", Vol 1, No 7, International Boundaries Research Unit, Durham, 1996.

GOUNARIS. M.: *"The Particularity of the Aegean Sea and the New Regulation of the International Law of the Sea, in Mediterranean Sea and the Aegean"* 2008

GÜRDENİZ, Cem: *"Security, Stability and Co-operation in The Meditarranean Region: building a vision"*, 1st International Conference on Mediterranean and Middle East, Roma-Kasım 2005.

GÜLSOY, Ersin: *Denizlerde Osmanlı Hakimiyeti: XVI-XVII. Yüzyıllarda Akdeniz'de Osmanlı Hakimiyeti,* GÜZEL, Hasan Celal/ÇİÇEK, Kemal/KOCA, Salim (Ed.), Türkler Ansiklopedisi, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, Cilt 9, pp. 1082 – 1100, http://ia601906.us.archive.org/5/items/TurklerAnsiklopedisi/Turkler-Cilt09.pdf.

GÜNDÜZ, Aslan: *"Ege Denizi Kıta Sahanlığı Davası ve Bazı Düşünceler"*, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 1983, Yıl: 3, 2: pp. 11-23.

LEGAULT Leonard / HANKEY Blair: *"Method, Oppositeness and Adjacency, and Proportionality in Maritime Boundary Delimitation"*, in Charney and Alexander (eds), 1993, International Maritime Boundaries, Vol. I, Dordrecht, Nijhoff, American Society of International Law.

LEGAULT and Hankey: *"From Sea to Seabed: The Single Maritime Boundary in the Gulf of Maine Case",* A.J.I.L., C. LXXIX, S. 4. Oct., 1985.

JAMINE, Elisio Benedito: *"Delimitation of the Mozambique Maritime Boundaries*

With Neighbouring States and the Management of Ocean Issues", NY, The United Nations and Nippon Foundation Fellowship Programme, 2006-2007.

JOHNSON, D.H.N.: *"Recent Developments in the International Court of Justice,"* M.L.R., C. XXXIII, No:1, Jan. 1970.

KADAN, Tevfik "Çarpıcı Analiz: Şam'la barışta Akdeniz kazancı" başlık ve 03.02.2019 tarihli haber, Aydınlık Gazetesi.

KARAGÖL Erdal Tanas / ÖZDEMİR Büşra Zeynep: *"Türkiye'nin Enerji Ticaret Merkezi Olmasında Doğu Akdeniz'in Rolü",* SETA Raporu, Yayın No: 92, 2017.

KATSOUFROS, Theodoros, "*Ege Denizi ile İlgili Türk Yunan Uyuşmazlıkları*", Türk-Yunan Uyuşmazlığı (der: VANER, Semih), Metis Yayınları, İstanbul, 1990, pp.76–106.

KAYA, Şenay: *"Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz'in Hukuki Statüsü ve Türkiye Cumhuriyeti İçin Stratejik Önemi",* Stratejik Araştırmalar Dergisi, Sayı: 9, 2007.

KESER, Ulvi: *"Doğu Akdeniz'de Güvenlik ve Kıbrıs Adası'nın Stratejik Pozisyonu,"* Atılım Sosyal Bilimler Dergisi, C.2, S.1, 2012, pp. 57-80.

KWIATKOWSKA, Barbara: *"The ICJ Doctrine of Equitable Principles Applicable to Maritime Boundary Delimitation and its Impact on The International Law of the Sea",* Ed., A. Bloed ve P. Van Dijk, *"Forty Years International Court of Justice: Jurisdiction, Equity and Equality",* Utrecht, Europa Institute, 1988.

KURUMAHMUT, Ali: *"Karaada (RO), Meis ve Fener Adası İbsili",* Doğu Akdeniz'de Hukuk ve Siyaset, Yay. Haz.: Sertaç Hami Başeren, AÜSBF, Ankara 2013.

KUTLUK, Deniz: *"Hazar-Kafkas Petrolleri, Türk Boğazları, Çevresel Tehdit",* Türk Deniz Araştırmaları Vakfı Yayın No.16, İstanbul 2003.

MERAY, L. SEHA: *"Kıta Sahanlığı Hakkında Cenevre Sözleşmesi",* Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt: 13, Sayı: 4.

ONAT, Ş ve TÜRMEN, R.: *"Yeni Uluslararası Ekonomik Düzen ve Deniz Yatağı*", Seha L. Meray'a Armağan, Ankara, SBF Cilt I, 1981.

OXMAN, Bernard. H.: "*Applying the Law of the Sea in the Aegean Sea*, *Problems of the International Seas 2001: Proceedings of the International Symposium on the Problems of Regional Seas"*, 2001, s.127-128, Bayram Öztürk (Editor in-Chief), Nesrin Algan (Co-editor), İstanbul, TÜDAV, http://tudav.org/wp-content/uploads/2018/04/regional_seas.pdf 78 vd.

ÖZMAN, Aydoğan: *"Deniz Hukukunda Yeni Gelişmeler,"* Ege'de Deniz Sorunları Semineri, Ankara, A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No: 552, 1986.

ÖZTÜRK, Osman Metin: *"Doğu Akdeniz'in Ve Kıbrıs Adası'nın Stratejik Dengeleri Bağlamında Annan Belgesi"*, www.stradigma.com/turkce/subat2003/makaleprint_1.htm

PAZARCI, Hüseyin: *"Uluslararası Deniz Yatağı Düzeni ve Sorunları",* AÜSBF Dergisi, Yıl:1983 Cilt: 38 Sayı:1.

PAZARCI, Hüseyin: *"Ege'deki Deniz Sorunlarında Türk ve Yunan Görüşleri: Hukukî Açıdan"*, Deniz Sorunları Semineri, Ankara 1986, pp. 80-88.

SONYEL, Salahi Ramadan: *"İngiliz Yönetiminde Kıbrıs Türklerinin Varlık Savaşımı",* Belleten Dergisi, 1995, 59 (224), pp.133-187.

ŞEKER, Hilal: *"Kıbrıs Sorunu ve AB Sürecine Yansımaları"*, 2006, TASAM, Stratejik Yorum No: 261.

TAMÇELİK, Soyalp: *"Kıbrıs'taki İngiliz üslerinin stratejik önemi,"* Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 8: 1. 2011, http://www.insanbilimleri.com.

TAMÇELİK, Soyalp: *"Kıbrıs adasının jeopolitik ve jeostratejik önemi",* Türk Kültürü

Dergisi, 33 (386), 199, pp. 321-330.

TARAKÇI, Nejat: *"Güç Dengeleri Işığında Türkiye'nin Doğu Akdeniz Stratejisi Nasıl Olmalıdır?",* TASAM (Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi), Nisan 2019.

TARAKÇI, Nejat: *"Mesele Mısır veya Suriye Değil: Doğu Akdeniz",* TASAM (Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi), 2 Eylül 2009.

TAŞÇIOĞLU, Ömer Lütfi, *"GKRY'nin Münhasır Ekonomik Bölge Anlaşmaları ve Petrol ve Doğal Gaz Arama Çalışmaları",* International Social Sciences Studies Journal, 2018, 4 (26), pp. 5696-5709.

TAŞDEMİR, Fatma: *"Kıbrıs Adası Açıklarında Petrol ve Doğalgaz Arama Faaliyetleri Kapsamında Ortaya Çıkan Krizin Hukuki, Ekonomik ve Siyasi Boyutları",* Ankara Strateji Enstitüsü, Rapor No: 2012-3, Eylül 2012.

ULUSOY HALATÇI, Ülkü: *"Uluslararası Hukuk Açısından Ege Hava Sahasında Türkiye ve Yunanistan Arasındaki Sorunlar"*, TBB Dergisi 2013 (109).

USLU, Nasuh: *"Kıbrıs sorunu ve ABD. Avrupa Birliği Kıskacında Kıbrıs Meselesi – Bugün ve Yarın"*, (Ed.) ÜLGER, İrfan Kaya / EFEGİL, Ertan, HD Yayıncılık ve Matbaacılık, Ankara, 2001, pp. 147-163.

UYAR, Hakkı: *"Kıbrıs'taki İngiliz Üsleri",* http://kisi.deu.edu.tr/hakki.uyar/17.pdf.

YAYCI, Cihat: *"Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye",* Bilge Strateji, Cilt: 4 Sayı: 6 İstanbul, Bahar-2012.

YAYCI, Cihat: *"Doğu Akdeniz' de Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasında Libya'nın Rolü ve Etkisi",* Güvenlik Stratejileri Dergisi, Sayı:14, Yıl: 7 Aralık-2011.

YILDIRIM, Şafak Beren: *"Yunanistan'ın Doğu Akdeniz Politikası ve Münhasır Ekonomik Bölge Paylaşımı",* http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-441-20160316461303.pdf.

BİLDİRİLER

ACER, Yücel: *"Doğu Akdeniz'de Deniz Alanlarının Sınırlandırılması ve Türkiye"*, Dz.K.K.lığı Deniz Hukuku Sempozyumu, Ankara, 21-22 Haziran 2004.

ADLER, Ron: *"Geographical Information in Delimitation, Demarcation and Management of International Land Boundaries",* IBRU Boundary & Territory Briefing, C. 3, S. 4, Durham, 2001.

ÖZGEN, Cenk: *"Doğu Akdeniz'de Deniz ve Enerji Güvenliği",* TASAM Sunum 2018, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/51277/dogu_akdenizde_deniz_ve_enerji_guvenlig

Başkent Üniversitesi Stratejik Araştırma Merkezi: "*Doğu Akdeniz Kıta Sahanlığı ve Türkiye'nin Stratejisi"*, Panel, 22 Şubat 2007

PAZARCI, Hüseyin: *"Ege'deki Deniz Sorunlarında Türk ve Yunan Görüşleri: Hukukî Açıdan"*, Ege'de Deniz Sorunları Semineri, Ankara 1986,

TEZLER

BALCIOĞLU, Halis: "*Deniz Yetki Uyuşmazlıkları Kapsamında Doğu Akdeniz'de Durum Değerlendirmesi",* İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016, (Yayınlanmamış Yükseklisans Tezi)

ERDOĞAN, Feyiz: "*Uluslararası Hukuk ve Hakemlik",* Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004, (Yayınlanmamış Doktora Tezi)

GİRGİN, Hikmet: "*Doğu Akdeniz'de Münhasır Ekonomik Bmlge Sorunu ve Türkiye Açısından Değerlendirilmesi"*, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013, (Yayınlanmamış Yükseklisans Tezi)

GUY, Neil Raymond: "*The Relevance Of Non-Legal Technical And Scientific Concepts In The Interpretation And Application Of The Law Of The Sea: An Analysis Of The United Nations Convention On The Law Of The Sea*", Monaco, 2000, IHB, PhD/Doctoral, (Doktora Tezi)

GÜNGÖREN, Bülent Okan, "*Türkiye'nin Deniz Yetki Alanları Üzerine Bir İnceleme",* Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006, (Yayınlanmamış Yükseklisans Tezi)

KAYA, Şenay, *"Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz Sorunları",* Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

KOÇ Mustafa, *"Uluslararası Hukukta Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Gelişmeleri ve Türkiye'nin Deniz Alanlarının Sınırlandırılması",* Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006, (Yayınlanmamış Doktora Tezi)

KOÇAK, Esat, "*Türkiye-Kıbrıs Deniz Yetki Alanları Yönetimine İlişkin Stratejik Bir Analiz"*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006, (Yayınlanmamış Yükseklisans Tezi)

ÖZBEK, D., *"Komşu Devletler Arasında Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Hukuku ve Ege Denizi Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı",* İstanbul Üniversitesi, Şubat, 2004. (Yayınlanmamış Doktora Tezi)

UĞUR, Murat, *"Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de Kıta Sahanlığı ve Münhasır Ekonomik Bölge Sınırlarının Belirlenmesi",* İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri ve İşletmeciliği Enstitüsü, Haziran 2006, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

ERDİ, Şafak, "*Doğu Akdeniz'de Enerji Kaynaklarına İlişkin Hukuki ve Siyasi Sorunlar",* Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015, (Yayınlanmamış

Yükseklisans Tezi)

RAPORLAR

AESAN, Pal Jakob, *"The Law of Maritime Delimitation and the Russian–Norwegian Maritime Boundary Dispute",* Report 1/2010, Fridtjof Nansen Institute,

Assessment of Undiscovered Oil and Gas Resources of the Levant Basin Province, Eastern Mediterranean, USGS (United States Geological Survey), Mart 2010

British Foreign Office (FO) 371/ 152833 – XC 180475, Telgraf No: 453, 2 July 1960

British Petroleum Statistical Review of World Energy Report 2018

CACAUD, Philippe, *"Fisheries laws and regulations in the Mediterranean. A comparative study"* no: 75, FAO

Caribbean Community Secretariat, Background Paper For Report, Delimitation of Maritime Boundaries Within Caricom,

http://www.caricomfisheries.com/website_content/publications/documents/Delimitation_of_Maritime_Boundaries_ within_CARICOM.pdf

BİLGE ADAMLAR KURULU RAPORU, *"Doğu Akdeniz'de Enerji Keşifleri ve Türkiye",* Rapor No: 59, Aralık-2013 İstanbul.

IHO SP 23 Doküman 3.baskı, 1953,

IHO SP 23 Doküman 4.baskı, 1986,

LEVENTIS, Y., *"Sıcak Sularda Kontrolü Tasarlamak: Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de Hidrokarbon Egemenliği Hedefleyen Tavrı"* Ed. Gürel, A., Faustmann, H. ve Reichberg G. M., Rapor 2012/1, ss.7- 16,

Keesing's contemporary archives (1959). Vol: IX, New York.

SANDIKLI Atilla, BUDAK Türkan, Ünal Bekir, *"Doğu Akdeniz'de Enerji Keşifleri ve Türkiye",* Bilgesam Yayınları, Bilge Adamlar Kurulu Raporu, Rapor No: 59, 2013.

SUÁREZ DE VIVERO, Juan Luis, *"Jurisdictional Waters in the Mediterranean and Black Seas",* European Parliament Studies, 2009.

T.C. Dışişleri Bakanlığının 21 Eylül 2011 ve 216 sayılı "Türkiye – KKTC Kıta Sahanlığı Sınırlandırma Anlaşması İmzalanmasına İlişkin" Basın Açıklaması.

T.C. Dışişleri Bakanlığı'nın GKRY'nin AB üyeliği ile ilgili 1 Mayıs 2004 tarihli Resmi Açıklaması.

T.C. Dışişleri Bakanlığının 04 Ekim 2005 tarih ve 2005/Turkuno DT/16390 sayılı Notası.

T.C. Dışişleri Bakanlığının 02 Mart 2004 tarih ve 2004/Turkuno DT/4739 sayılı Notası.

T.C. Dışişleri Bakanlığının 30 Ocak 2007 tarih ve 18 sayılı, *"Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Doğu Akdeniz'deki Ülkelerle Deniz Yetki Alanlarını İlgilendiren İkili Anlaşmalar Yapma Gayretlerini hk."* başlıklı Resmi Açıklaması.

T.C. Dışişleri Bakanlığının, 5 Ağustos 2011 tarih ve 181 sayılı, *"GKRY'nin Doğu Akdeniz'de Petrol ve Doğalgaz Arama Faaliyetleri Hk."* başlıklı Resmi Açıklaması.

T.C. Dışişleri Bakanşığının No: 288, 21 Aralık 2010 tarih ve 288 sayılı, *"İsrail ile GKRY Arasında İmzalanan MEB Anlaşması Hk."* Başlıklı Resmi Açıklaması.

T.C. Dışişleri Bakanlığının 21 Eylül 2011 tarih ve 216 sayılı *"Türkiye – KKTC Kıta Sahanlığı Sınırlandırma Anlaşması İmzalanmasına İlişkin Dışişleri Bakanlığı Basın Açıklaması"* başlıklı Resmi Açıklaması.

U.S. Energy Information Administration, ***"World Oil Transit Chokepoints"***, http://www.eia.gov/beta/international/analysis_includes/special_topics/World_Oil_Transit_Chokepoints/wotc.pdf.

Türk Asya Stratejik Araştırma Merkezi (TASAM) ve Milli Savunma ve Güvenlik Enstitüsü'nün Ocak 2019 tarihli Spesifik Stratejik Belgesi, *"Yeni Doğu Akdeniz'in Bileşenleri ve Türkiye",* http://www.tasam.org/Yeni Doğu Akdeniz'in Bileşenleri ve Türkiye.

YARGI KARARLARI

(20 Şubat 1969), North Sea Continental Shelf Case between Federal Republic of Germany and Denmark, Federal Republic of Germany and Netherlands.

(25 Temmuz 1974), Fisheries Jurisdiction Case (United Kingdom v. Iceland).

(10 Ağustos 1976), Agean Sea Continental Shelf Case (Greece v. Turkey),

(30 Haziran 1977), Case concerning the delimitation of the continental shelf between the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, and the French Republic.

(24 Şubat 1982), Case concerning the continental shelf between Tunisia and Libyan Arab Jamahiriya.

(12 Ekim 1984), Case concerning delimitation of the maritime boundary in the Gulf of Maine area (Canada/United States of America).

(14 Şubat 1985), Case concerning the delimitation of the maritime boundary between Guinea and Guinea-Bissau Decision.

(3 Haziran 1985), Case concerning the continental shelf between Libyan Arab Jamahiriya and Malta.

(31 Temmuz 1989), Case concerning the arbitral award between Guinea-Bissau and Senegal.

(1 Haziran 1990), Court of arbitration delimitation of the maritime areas between Canada and France.

(14 Haziran 1993), Case concerning maritime delimitation in the area between Greenland and Jan Mayen.

(17 Aralık 1999), Award of the Arbitral Tribunal in the second stage of the proceedings between Eritrea and Yemen (Maritime Delimitation).

(16 Mart 2001), Case concerning maritime delimitation and territorial questions between Qatar and Bahrain.

(26 Mart 2002), Arbitration between Newfoundland and Labrador and Nova Scotia Concerning Portions Of The Limits Of Their Offshore Areas as Defined in the Canada-Nova Scotia Offshore Petroleum Resources Accord Implementation Act and the Canada-Newfoundland Atlantic Accord Implementation Act, Award of the Tribunal in the Second Phase, Ottawa.

(11 Nisan 2006), Arbitration between Barbados and the Republic of Trinidad and Tobago, relating to the delimitation of the exclusive economic zone and the continental shelf between them.

(3 Şubat 2009), Case concerning maritime delimitation in the Black Sea (Romania v. Ukraine).

Separate Opinion of Judge Schwebel, 1993 tarihli Jan Mayen sınırlandırma davası.

Separate Opinion of Judge Jiménez de Aréchaga, 1982 tarihli Tunus ile Libya arasındaki sınırlandırma davası.

Separate Opinion of Judge Oda, 1985 tarihli Libya ile Malta arasındaki sınırlandırma davası.

Separate Opinion of Judge Ajibola, 1993 tarihli Jan Mayen davası.

ÖZET

Yüzyıllar boyu süregelen denizlerin paylaşım mücadelesinde, Doğu Akdeniz gerek tarihi ve stratejik gerek jeopolitik konumu ile oldukça önemli bir yer teşkil etmektedir.

Doğu Akdeniz, Avrupa, Asya ve Afrika kıtalarını birleştiren, oldukça geniş ve önemli bir coğrafyaya tesir ederken, Kıbrıs Adası da başta güvenlik ve Ortadoğu bölgesine yakın konumu itibariyle Doğu Akdeniz'i kontrol etmektedir. Ada, özellikle bölgesel ve küresel barış ve istikrarın temini açısından da oldukça önemlidir.

Öte yandan, Doğu Akdeniz'de yakın zamanda keşfedilen hidrokarbon kaynakları, bu kaynakların kıyıdaş devletler tarafından hakça paylaşım sorunlarını da beraberinde getirmiştir. Öyle ki, bu paylaşım mücadelesi doğrudan deniz alanlarının sınırlandırılması hukuku ile ilintilidir. Uluslararası bir uyuşmazlığa konu teşkil eden Kıbrıs meselesi ise, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi arasında 2004 yılında Annan Planı ile çözüme kavuşturulamayınca, tabiatıyla Doğu Akdeniz'deki sorunun da ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir.

Uluslararası deniz hukukunun alt dalı ve esasen örf ve adet hukuku kurallarıyla ortaya çıkmış olan deniz yetki alanlarının sınırlandırılması hukuku, devletler tarafından uluslararası sözleşmeler aracılığıyla kodifiye edilmiş olmakla birlikte, halen birçok hukuki boşluğa cevaz vermekten uzaktır. Buna rağmen, devlet uygulamaları ve uluslararası yargı kararlarıyla şekillenmekte ve hızla gelişmeye devam etmektedir.

Deniz yetki alanlarının sınırlandırılması uyuşmazlıklarının çözüme

kavuşturulması bağlamında asli kaynak niteliğini haiz uluslararası sözleşmelerin etkisi yadsınamayacak kadar önemlidir. Ancak belirtmek gerekir ki, uluslararası sözleşmelerin soyut ve genel niteliği cihetiyle taraflar arasında vuku bulan her bir somut uyuşmazlığa hakkaniyete uygun bir çözüm sunabilme kabiliyeti oldukça sınırlı kalmaktadır. Zira, her bir somut olayın kendine has ve farklı özellikleri bulunmaktadır. Uyuşmazlığın bu özel durumlar ışığında halli ise, pratikte devlet uygulamaları veya uluslararası yargı kararlarıyla mümkün olmaktadır. Bu itibarla, somut olaya yönelik çözümler sunabilen esas kaynakların devlet uygulamaları ile uluslararası yargı kararları olduğunu ifade etmek de yanlış olmayacaktır.

Türkiye, deniz yetki alanlarının belirlenmesine yönelik Karadeniz'e kıyısı olan komşu devletlerle ve Akdeniz'de Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile muhtelif uluslararası andlaşmalar akdetmiştir. Buna karşın, Türkiye, Ege Denizi'nde Yunanistan'la ve Akdeniz'de kıyıdaş devletlerle bugüne kadar deniz yetki alanlarının sınırlandırmasını konu alan herhangi bir uluslararası andlaşma imzalamamıştır. Dolayısıyla, Ege Denizi'nde Yunanistan'la süregelen karasuları ve kıta sahanlığı sorunu, Doğu Akdeniz'de son dönemde keşfedilen doğal kaynaklar merkezli sınırlandırma sorununa eklemlenmiş, Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanlarının sınırlandırılması sorununu adeta içinden çıkılmaz girift bir hale sokmuştur. Kuşkusuz bu sorunun çözümsüz hale gelmesinde Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin 2003 yılından bu yana Türkiye'yi hiçe sayarak gerçekleştirdikleri uluslararası hukuka aykırı girişim ve eylemlerin de menfi tesiri bulunmaktadır.

"Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Sorunu" konulu bu çalışma, Doğu Akdeniz'e kıyıdaş devletler arasındaki mevcut durum ve uygulamaları

tespit edip, deniz alanlarının sınırlandırmasında Türkiye'nin siyasası ile uyumlu muhtemel kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge sınırlarının belirlenmesine katkı sağlamak ve kamuoyunda bu konuda bir farkındalık yaratmak amacı ile hazırlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Doğu Akdeniz, Uluslararası Deniz Hukuku, Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması, Hakkaniyet, Kıta Sahanlığı, Münhasır Ekonomik Bölge

ABSTRACT

In the struggle for sharing of the seas, which have been going on for centuries, the Eastern Mediterranean with its historical and strategic and geopolitical position has a quite important place.

Eastern Mediterranean, which combining the continents of Europe, Asia and Africa, has an influence on a very wide and important geography, while the island of Cyprus, controls the the Eastern Mediterranean, especially in terms of security and with its close location to the Middle East region. The island is particularly important in respect of ensuring regional and global peace and stability.

On the other hand, the recently discovered hydrocarbon sources in the Eastern Mediterranean have brought along the problems of sharing these resources by the riparian states on equaitable basis. So that this sharing struggle is directly related to the law of the delimitation of maritime boundaries. The Cyprus issue, which is subject to an international dispute, could not be solved by the Annan Plan in 2004 between the Turkish Republic of Northern Cyprus and the Greek Cypriot Administration and naturally become an integral part of Eastern Mediterranean problem.

Although the law on the delimitation of maritime boundaries, which is the sub-branch of international maritime law and has essentially emerged by the rules of customary law, has been codified by the states through international conventions, it is still so far from giving any response to legal spaces. However, it is shaped by state practices and international judicial decisions and continues to develop rapidly.

The impact of international conventions which have the nature of the main source in the context of resolving the disputes of the delimitation of maritime boundaries is undeniably significant. However, it should be noted that the ability to offer a fair solution to each concrete dispute between the parties, due to the abstract and general nature of the international conventions, remains very limited. Because, each concrete event has its own and different characteristics. In the light of these special cases, the dispute resolution may be possible in practice by state practices or international judicial decisions. Therefore, it will not be wrong to state that the main sources that can provide solutions to the concrete event are state practices and international judicial decisions.

Turkey, has concluded various international treaties with neighboring the Black Sea coastal states and in the Mediterranean Turkish Republic of Northern Cyprus for determining maritime jurisdiction areas. However, Turkey, so far has not signed any international treaty with Greece in the Aegean Sea and the Mediterranean littoral states about the subject of the delimitation of maritime boundaries so far.

Therefore, the ongoing problem of territorial waters and continental shelf with Greece in the Aegean Sea has been added to the problem which recently discovered natural resources-based problem in the Eastern Mediterranean, thus the problem of delimitation of maritime boundaries in the Eastern Mediterranean has indisputably become an indelible one. There is no doubt that this problem becomes insoluble by the illegal attemps and actions of Greece and the Greek Cypriot Administration's which violate international law since 2003 by ignoring Turkey.

On this study called *"The Dispute of the Delimitation of Maritime Boundaries in*

the Eastern Mediterranean", is prepared to contribute in determining the possible continental shelf and exclusive economic zone consistent with Turkey's policies and raise awareness about this issue by entifying the current situation and practices among the Eastern Mediterranean littoral states.

Keywords: Eastern Mediterranean, International Maritime Law, Delimitation of Maritime Boundaries, Equity, Continental Shelf, Exclusive Economic Zone.